

Bilaga A

Reformerat pensionssystem

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2014

National Library
of Sweden

SOU^{1994:21}

Betänkande av Pensionsarbetsgruppen

Bilaga A

Reformerat pensionssystem

Kostnader och individeffekter

SOU^{1994:21}

Betänkande av Pensionsarbetsgruppen

Statens offentliga utredningar

1994:21

Socialdepartementet

Reformerat pensionssystem

Bilaga A

Kostnader och individeffekter

Bilaga till betänkande av Pensionsarbetsgruppen
Stockholm 1994

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes, Offentliga Publikationer, på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningskontor

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Fax: 08-20 50 21
Telefon: 08-690 90 90

Omslag Foto:
Grafisk formgivning: Eva Wernlid/Tio Foto
FKF informationsenheten Leif Forslund/Foto Dalmas AB

Graphic Systems AB, Göteborg 1994

ISBN 91-38-13574-4
ISSN 0375-250X

RÄTTELSE

Rättelseblad till Bilaga A, Reformerat pensionssystem, SOU 1994:21.

Tabell 3.14 på sidan 61 och tabell 4.12 på sidan 89 skall ersättas med följande.

Tabell 3.14 Fondkapital 1992 vid simulerat premiereservsystem för ATP. Miljarder kronor i 1992 års penningvärde

Realränta		0 %	1 %	2 %	3 %
Män	Pensionär	795	744	698	658
	Aktiva	1706	1434	1208	1020
	Summa	2501	2178	1906	1678
Kvinnor	Pensionär	841	776	719	670
	Aktiva	1927	1611	1350	1135
	Summa	2768	2387	2070	1805
Totalt	Pensionär	1636	1520	1418	1328
	Aktiva	3633	3045	2558	2155
	Summa	5269	4565	3976	3483

Tabell 4.12 Fonderna i det reformerade pensionssystemet. Miljarder kronor i 1995 års penningvärde

År	Fördel- ningsfond	Premie- reserv- fond	Summa fonder	BNP	Fördel- ningsfond i % av BNP	Premie- fond i % av BNP	Summa fonder i % av BNP
1995	563,7	11,0	574,7	1557,0	36,2	0,7	36,9
2000	450,0	76,3	526,3	1677,3	26,8	4,5	31,4
2005	395,0	160,5	555,5	1807,0	21,9	8,9	30,7
2010	358,0	264,1	622,1	1946,6	18,4	13,6	32,0
2015	262,9	379,6	642,5	2097,1	12,5	18,1	30,6
2025	111,6	620,9	732,5	2433,7	4,6	25,5	30,1
2035	120,6	845,3	965,9	2824,4	4,3	29,9	34,2
2050	501,4	1146,5	1647,9	3531,1	14,2	32,5	46,7

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes, Offentliga Publikationer, på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningskontor

Beställningsadress: Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Fax: 08-20 50 21
Telefon: 08-690 90 90

Omslag Foto:
Grafisk formgivning: Eva Wernlid/Tio Foto
FKF informationsenheten Leif Forslund/Foto Dalmas AB

ISBN 91-38-13574-4
ISSN 0375-250X

Graphic Systems AB, Göteborg 1994

Förord

Riksförsäkringsverket har fått i uppdrag av Pensionsarbetsgruppen att utföra beräkningar till stöd för sina överväganden om ett reformerat pensionssystem. Kalkyler har gjorts fortlöpande under arbetets gång. I denna rapport redovisas kalkyler för det förslag som arbetsgruppen lämnar i sitt betänkande.

Uppdraget har utförts av en grupp bestående av Anja Helms, Nils Holmgren, Dan Ljungberg, Per Magdalinski, Ingemar Svensson, Gunnar Tidner och Anna-Karin Ågren samt undertecknad, som ansvarig för arbetet. Hans Karlsson har författat kapitel 10 i rapporten. För utskriften av rapporten svarar Birgit Stens.

Stockholm i februari 1994

Edward Palmer
Chef för Utredningsenheten,
Riksförsäkringsverket

Innehåll

Förord	3
1 Inledning	11
1.1 Uppläggnings	11
1.2 En kortfattad beskrivning av Riksförsäkringsverkets kalkylmodell	12
2 Den framtida befolkningen	15
2.1 Sammanfattning	15
2.2 Inledning	16
2.3 De demografiska antagandena	17
2.4 Befolkningsutvecklingen	24
2.5 Försörjningsbördan	30
3 ATP och folkpension i framtiden	35
3.1 Inledning	35
3.2 Något om förutsättningarna i Riksförsäkringsverkets kalkyler	35
3.3 ATP-taket	37
3.5 Utvecklingen av pensionsutbetalningar	38
3.6 Pensionssystemets framtida finansieringskrav	42
3.6.1 ATP:s kostnader	42
3.6.2 Folkpensionssystemets kostnader	46
3.6.3 Efterlevandepension	48
3.6.4 KBT	49
3.6.5 Sammanfattning över hela pensionssystemets kostnadsutveckling	50
3.6.6 Ålderspension från ATP och folkpension	51
3.6.7 Förtidspension från ATP och folkpension	53

3.7	Utfallet för individer	56
3.8	Förhållandet mellan BNP, löner och avgifter	57
3.9	Finansieringen på längre sikt med hjälp av AP-fonderna	59
3.9.1	Vad händer med ATP-systemet om den nuvarande ATP-avgiften på 13 procent behålls framöver?	59
3.9.2	Finansiering med hjälp av AP-fonderna	60
3.10	Hur stora hade fonderna varit år 1992 med fullständig fondering fondering av ATP redan från 1960?	60
4	Det reformerade pensionssystemet	63
4.1	Inledning	63
4.2	Det reformerade pensionssystemet - en översikt över de nya reglerna	64
4.3	Pensionsutbetalningar åren 1995-2050	70
4.4	Fölsamhet till samhällsekonomin - indexering vid avvikelser från tillväxt på 1,5 procent	82
4.5	Finansiering av ålderspensioner	86
4.5.1	Översikt över uppläggningsen av finansiering	86
4.5.2	Avgifter till fördelningssystemet	86
4.5.3	Fördelningssystemets fond	87
4.6	Pensionssystemet och sparande	89
5	Individeffekter	93
5.1	Inledning	93
5.2	Antalet förvärvsår i framtiden	93
5.2.1	Förvärvsmönstret för män och kvinnor som inte varit förtidspensionärer och som inte in- eller utvandrat	95
5.2.2	Förvärvsmönstret för människor som varit förtidspensionärer före ålderspensionering	97
5.2.3	Förvärvsmönstret för in- och utvandrare	99
5.3	Genomsnittliga ålderspensioner	101
5.3.1	En jämförelse mellan kvinnors och mäns genomsnittliga pensioner i de olika systemen uppdelat på födelseårgångar	101
5.3.2	En jämförelse mellan kvinnors och mäns genomsnittliga pensioner i de olika systemen olika år	104
5.3.3	Genomsnittlig pension från det reformerade systemets olika delar för olika födelseårgångar	107

5.3.4	Genomsnittlig pension från det reformerade systemets olika delar mellan år 2000 och 2050	108
5.4	Olika gruppers ålderspensionsfördelning olika år	110
5.5	En jämförelse av vad skillnaden mellan det nuvarande och det reformerade systemet innebär för olika individer	113
5.5.1	Födelseår och kön	114
5.5.2	Antal förvärvsår	115
5.5.3	Jämförelse mellan invandrare, utvandrare, tidigare förtidspensionärer och aktiva	119
5.5.4	Hur ser kvoten ut för individer som i det nuvarande systemet skulle få en låg, medelhög eller hög pension?	120
6	Särskild garantiregel - rätt till hittills intjänad pension	123
6.1	Den särskilda garantiregeln	123
6.2	Vilka får garantitillägg?	123
6.3	När uppkommer kostnaderna för den särskilda garantiregeln?	126
6.4	Genomsnittliga garantitillägg	127
7	Barnår	129
7.1	Inledning	129
7.2	Barnårsinkomster under åren 1960-1991	130
7.2.1	Barnårsinkomsternas storlek	131
7.2.2	Jämförelse av pensionsgrundande inkomster mellan män och kvinnor med olika antal barn	142
7.2.3	Barnårsrättens storlek vid olika nivåer på livsinkomsten och barnårsrättens betydelse för pensionerna	150
7.2.4	Hur många barnår erhåller kvinnor födda 1944-1946?	157
7.3	Barnårsrätten i kalkylerna för åren 1990-2050	157
8	Premiereservfonden	161
8.1	Inledning och allmänna kalkylförutsättningar	161
8.2	Kalkylförutsättningar	161
8.3	Utvecklingen av premiereservfonden	165
8.4	Utjämning mellan män och kvinnor	169
8.5	Utvecklingen för kohorter	169
8.6	Skatt på premiereservfonden?	173

9	Riksförsäkringsverkets kalkylmodell	179
9.1	Inledning	179
9.2	Modellen för pensionsutbetalningar	179
9.2.1	Utgångspunkten är en minipopulation	179
9.2.2	Den demografiska utvecklingen	180
9.2.3	Status och statusövergångar	181
9.2.4	Individens inkomstutveckling	184
9.2.5	Simuleringsförfarandet	188
9.3	Individuella inkomstprofiler	189
9.4	Arbetskraftsdeltagande	192
9.4.1	År med ingen eller mycket låg inkomst	192
9.4.2	Utvecklingen av antalet personer i yrkesverksam ålder	196
9.5	Konsistens med makroekonomiska förutsättningar	200
9.6	Fördelningssystemets fonder	202
9.6.1	Beräkning av 1-3:e AP-fonderna	202
9.6.2	Beräkning av 4:e och 5:e AP-fonden	203
10	Det nuvarande regelsystemet	205
10.1	Överblick	205
10.2	Pensionssystemets omfattning	206
10.3	Översikt över pensionsreglerna	208
10.3.1	Basbeloppet	208
10.3.2	Pensionsgrundande inkomst	209
10.3.3	Ålderspension	209
10.3.4	Förtidspension/sjukbidrag	210
10.3.5	Efterlevandepension	211
10.3.6	Handikappersättning	212
10.3.7	Vårdbidrag	212
10.3.8	Hustrutillägg och barntillägg	212
10.3.9	Särskilt pensionstillägg	212
10.3.10	Kommunalt bostadstillägg	213
10.3.11	Delpension	213
11	Beräkningar av kostnader för ett system för löpande delning av pensionsrätt	215
11.1	Sammanfattning	215
11.2	Översikt över beräkningsförfarandet	218
11.3	Den demografiska bilden	220
11.3.1	Giftermål	221

11.3.2	Samboende utan äktenskap	223
11.3.3	Skilsmässor	224
11.3.4	Medellivslängd	226
11.4	Antaganden om civilståndsfördelningen	228
11.4.1	Änkor	228
11.4.2	Änklingar	231
11.4.3	Åldersskillnad vid vigsel	234
11.4.4	Andel gifta män	236
11.5	Resultat: huvudkalkylen	237
11.6	Resultat med alternativa antaganden	241
11.6.1	Befolkningsprognoser	241
11.6.3	Förändringar i andelen änkor	243
11.6.4	Förändringar i andelen änklingar	245
11.6.5	Förändring i andelen gifta män	246
11.6.6	Förändring i åldersskillnaden vid vigsel	248

1 Inledning

Den här rapporten innehåller kalkyler av kostnader och individeffekter för Pensionsarbetsgruppens förslag om ett reformerat pensionssystem. Under arbetets gång har ett antal olika modeller prövats för att studera olika aspekter av arbetsgruppens förslag. Det har inte varit möjligt att visa alla alternativ i detta sammanhang. Detta skulle göra rapporten alldeles för omfattande och öka risken för att den skulle bli ogenomtränglig. Eftersom arbetsgruppens förslag innebär omfattande förändringar i Sveriges ålders- och förtidspensionssystem är det viktigt att rapporten i första hand ger en klar bild av de systemens huvuddrag. För detta ändamål är det viktigt att själva förslaget redovisas på ett sammanhängande sätt. Således har vi valt att begränsa redovisningen av kalkylerna över kostnadsutvecklingen och individeffekter till det slutgiltiga förslaget.

En rapport av detta slag är till sin natur av teknisk karaktär. Merparten av kalkylerna har gjorts med hjälp av en teknisk modell som har utvecklats på Riksförsäkringsverket i flera steg sedan början på 1970-talet. Modellen beskrivs i ett särskilt kapitel. För att ge läsaren en ungefärlig uppfattning om hur modellen är uppbyggd och hur den används presenteras en kort sammanfattning av modellen i denna inledning. Modellen används för att simulera inkomst- och pensionsutvecklingen för ett urval på cirka 230 000 personer som sedan utökas med nya födelseårgångar med mera allteftersom simuleringen fortgår över ett specificerat antal år - i det här fallet till och med år 2050.

Uppläggningsen av rapporten sammanfattas i det följande.

1.1 Uppläggningsen

Kostnadsutvecklingen baseras på befolkningsutvecklingen. Såväl det nuvarande som det föreslagna reformerade systemet är uppbyggt på basis av fördelningsprincipen. Detta innebär att pensioner ett visst år betalas med avgifter från den yrkesverksamma befolkningen från samma år. Utvecklingen av antalet yrkesarbetande

och antalet ålderspensionärer avgör dels samhällets förmåga att betala ålderspensioner i ett fördelningssystem, dels de finansieringskrav som ställs av olika pensionsutfästelser. I kapitel 2 visas sålunda den framtida befolkningsutvecklingen enligt SCB:s prognos från 1991, som ligger till grund för detta arbete. I kapitel 3 redovisas nya kalkyler över de framtida finansieringskraven för ATP och folkpension.

Kapitel 4-8 ägnas åt olika aspekter av Pensionsarbetsgruppens förslag. I kapitel 4 beskriver vi översiktligt det nya regelsystemet samt presenterar kostnadskalkyler för arbetsgruppens förslag. I detta kapitel redovisas, förutom huvudkalkylen som baseras på tillväxt på 1,5 procent, också kalkyler över hur systemet fungerar med både högre och lägre tillväxt, då följsamhetsindexering av utgående pensioner kopplas in för att uppnå ungefär samma förhållande mellan utgifter och avgiftsunderlaget som kännetecknar utvecklingen vid en tillväxt på 1,5 procent. Detta kapitel visar också hur finansieringen av systemet är upplagt samt hur systemets buffertfond utvecklas. Premiereservsdelen av det reformerade systemet redovisas i detalj i kapitel 8.

Kapitel 5 ägnas åt att ge en överblick över individeffekter. Av särskild betydelse är hur många år människor kan tros arbeta, vilken medelpension de kan förväntas få - vid en viss tillväxt, fördelningen av pensionsinkomst bland ålderspensionärer, det nya regelsystemets inverkan på förhållandet mellan männens och kvinnornas pensioner jämfört med det nuvarande systemet, effekter för olika grupper såsom invandrare samt förhållandet mellan antalet intjänandeår och pension. I kapitel 6 redovisas utfallet av den särskilda garantiregeln som arbetsgruppen föreslår för personer födda 1935-1953. I kapitel 7 redovisas utfallet på individnivå av arbetsgruppens förslag om barnårsinkomst.

Kapitel 9 presenterar en översikt över Riksförsäkringsverkets kalkylmodell. I kapitel 10 sammanfattas de nuvarande reglerna för ATP, folkpension och KBT.

Under arbetets gång beställde Pensionsarbetsgruppen en utredning av vad ett system med löpande delning av pensionsrätten mellan makar skulle innebära, dels för systemets kostnader, dels i termer av individeffekter. Denna utredning bifogas som en underbilaga till Riksförsäkringsverkets rapport.

1.2 En kortfattad beskrivning av Riksförsäkringsverkets kalkylmodell

Utgångspunkten för beräkningarna är en individmodell. Med hjälp av denna simuleras de framtida pensionsutbetalningarna och löneutvecklingen. Modellens ursprungliga population omfattar ett urval om cirka 230 000 individer som är 16 år eller äldre. För dessa finns pensionsuppgifter och inkomstuppgifter från och med 1960. Modellen "rullar" sedan fram såväl den arbetande befolkningen som pensionärskollektivet. Det ursprungliga urvalet kompletteras varje år med nytillkomna 16-åringar och invandrare.

Antalet personer i varje födelseårgång bestäms av antaganden om dödlighet, migration och fruktsamhet som SCB gör i samband med befolkningsprognoserna. Under ett givet år kan individer lämna arbetsmarknaden genom att avlida, emigrera, förtidspensioneras eller gå i ålderspension. Individer kan inträda på arbetsmarknaden genom att fylla 16 år, genom rehabilitering eller immigration. Dessa övergångar från en status till en annan bestäms i modellen med hjälp av övergångssannolikheter. Exempelvis kan varje individ förtidspensioneras med en viss sannolikhet, emigrera med en viss sannolikhet osv.

Individens inkomstutveckling bestäms också av sannolikhetsmatriser som anger sannolikheten att flytta mellan olika inkomstklasser. Dessa bygger i sin tur på faktiska inkomstövergångar under perioden 1979-1989.

Det faktiska pensionärskollektivet utgör modellens utgångsläge. Pensionsutbetalningarna beräknas år från år genom att de nybeviljade pensionärernas pensioner läggs till och de avlidna pensionärernas pensioner dras ifrån.

2 Den framtida befolkningen

2.1 Sammanfattning

Befolkningsutvecklingen har stor betydelse för pensionssystemets kostnadsutveckling, i synnerhet för ett fördelningssystem som Sverige har. I ett fördelningssystem betalar den arbetande befolkningen pensionen för de samtida pensionärerna. I denna bilaga sammanfattas de demografiska antaganden som ligger till grund för Riksförsäkringsverkets kalkyler över framtida pensionskostnader.

Vid en internationell jämförelse har Sverige vid 1990-talets början en större andel äldre i befolkningen än de flesta andra västländer. Enligt prognoserna kommer Sveriges andel i framtiden att närma sig de andra ländernas nivå.

De demografiska förutsättningar som använts i Riksförsäkringsverkets studie av pensionssystemet baseras på SCB:s befolkningsprognoser. SCB gör i sina befolkningsprognoser antaganden om antalet födda, medellivslängden och migration (in- och utvandringen). Antalet födda är vid 1990-talets början på ungefär samma höga nivå som på 1960-talets mitt. SCB antar att detta är en tillfällig ökning och att antalet födda sjunker i framtiden. Antalet födda barn per kvinna ligger då på 1,95 att jämföra med 2,15 vid 1990-talets början.

Medellivslängden har ökat under hela efterkrigstiden, i synnerhet för kvinnor. SCB antar att medellivslängden fortsätter att öka fram till år 2010 för att därefter vara konstant. Vi lever längre som pensionärer. Den förväntade återstående livslängden för en 65-årig man är 15,3 år och för en 65-årig kvinna 19,1 år.

Migrationen har varierat betydligt historiskt och är därför mycket svår att prognostisera. SCB antog i sin prognos från år 1991 att nettovandringen skulle bli 20 000 år 1991 och 15 000 därefter.

Antalet personer över 65 år ökar dramatiskt mellan åren 2005 och 2030. Antalet personer i arbetsför ålder ökar också, men långsammare. Alltså sjunker kvoten mellan antalet personer i yrkesför ålder och antalet pensionärer fram till år 2035. Sedan ökar kvoten igen mot år 2050.

2.2 Inledning

Pensionssystemets kostnadsutveckling beror på en mängd faktorer: fertilitet (antal födda), förväntad livslängd, in- och utvandring, deltagande i arbetskraften, produktivitetens utvecklingen och den resulterande reallivstakten. Den bild vi får av den framtida utvecklingen beror på antaganden om alla dessa faktorer. Även de mest optimistiska antagandena visar emellertid att pensionsutgifterna i framtiden kommer att vara betydligt högre än nu. Det beror helt enkelt på att allt flera personer förväntas uppnå pensionsålder. Samtidigt beror vår förmåga att betala dessa åtaganden på antalet personer i arbetsför ålder - det vill säga den potentiella arbetskraften. I denna bilaga redovisar vi den befolkningsprognos som ligger till grund för de kalkyler som gjorts åt Pensionsarbetsgruppen. Befolkningsprognosen utgör grunden till kalkylerna för hur många människor som kommer att arbeta varje år i framtiden och hur stort pensionärskollektivet kommer att vara.

Inledningsvis kan det vara av intresse att se på Sverige i ett internationellt perspektiv. OECD har gjort kalkyler över den framtida demografiska utvecklingen i medlemsländerna. Kalkylerna, som redovisas i tabell 2.1, baseras på de olika ländernas egna antaganden kring fertilitetsutvecklingen fram till 1995. Sedan antas utvecklingen gå mot att befolkningen reproducerar sig själv år 2050.

Tabell 2.1 Andelen människor 65 år och äldre i befolkningen, 1950-2050

	1950	1980	2000	2010	2020	2030	2040	2050
Tyskland	9,4	15,5	17,1	20,4	21,7	25,8	27,6	24,5
Japan	5,2	9,1	15,2	18,6	20,9	20,0	22,7	22,3
Storbritannien	10,7	14,9	14,5	14,6	16,3	19,2	20,4	18,7
USA	8,1	11,3	12,2	12,8	16,2	19,5	19,8	19,3
OECD genomsnitt	8,5	12,2	13,9	15,4	18,0	20,6	22,1	21,4
Danmark	9,1	14,4	14,9	16,7	20,1	22,6	24,7	23,2
Finland	6,7	12,0	14,4	16,8	21,7	23,8	23,1	22,7
Island	7,6	9,9	12,9	13,5	16,3	20,8	23,8	25,2
Norge	9,6	14,8	15,2	15,1	18,2	20,7	22,8	21,9
Sverige (OECD)	10,3	16,3	16,6	17,5	20,8	21,7	22,5	21,4
Sverige (SCB 1991)	10,3	16,4	16,9	18,1	20,2	20,8	21,0	19,6

Källa: OECD. Reforming Public Pensions, 1988 och SCB Sveriges framtida befolkning. Demografiska rapporter 1991:1.

Under 100-årsperioden 1950-2050 fördubblas de äldres andel av befolkningen i

Sverige enligt OECD:s kalkylförutsättningar. Ökningen i de övriga länderna är ännu större. År 1980 hade Sverige den äldsta befolkningen (16,3 procent över 65 år) och låg mycket över OECD-genomsnittet. År 2000 är det enbart Tyskland som har en äldre befolkning än Sverige. Den så kallade Babyboom-generationen, det vill säga de som föddes under 1940-talets andra hälft, dör sakta ut mot år 2040 såväl i Sverige som i OECD i genomsnitt, vilket leder till att andelen äldre i befolkningen minskar. Vid år 2050 har Sverige samma andel äldre som genomsnittet i OECD. Detta kan jämföras med SCB:s befolkningsprognos från 1991, som diskuteras ingående i det följande.

2.3 De demografiska antagandena

SCB svarar för Sveriges officiella befolkningsprognoser. Deras prognoser revideras med 2-3 års mellanrum. Den som var aktuell när Riksförsäkringsverket genomförde sitt kalkylarbete åt Pensionsarbetsgruppen publicerades 1991.¹ Samma prognos ligger till grund för Riksförsäkringsverkets senaste kalkyler över pensionssystemet (RFV ANSER 1993:1). Här diskuterar vi de antaganden som ligger bakom denna prognos. Vi visar också hur nuvarande antaganden skiljer sig från dem som har legat till grund för Riksförsäkringsverkets avgiftsförslag 1987 (RFV ANSER 1987:9) samt de kalkyler som redovisas i Pensionsberedningens huvudbetänkande (SOU 1990:76). De befolkningsprognoser som ligger bakom de två sist nämnda rapporterna publicerades av SCB år 1986 respektive år 1989.

I slutet av varje avsnitt redovisar vi också de alternativa prognosantaganden som SCB gör vid sidan av huvudprognosen. Tillsammans ger dessa en bild dels av hur prognoserna har utvecklats, dels en uppfattning om osäkerhetsintervallet som kringgärdar den nuvarande prognosen.

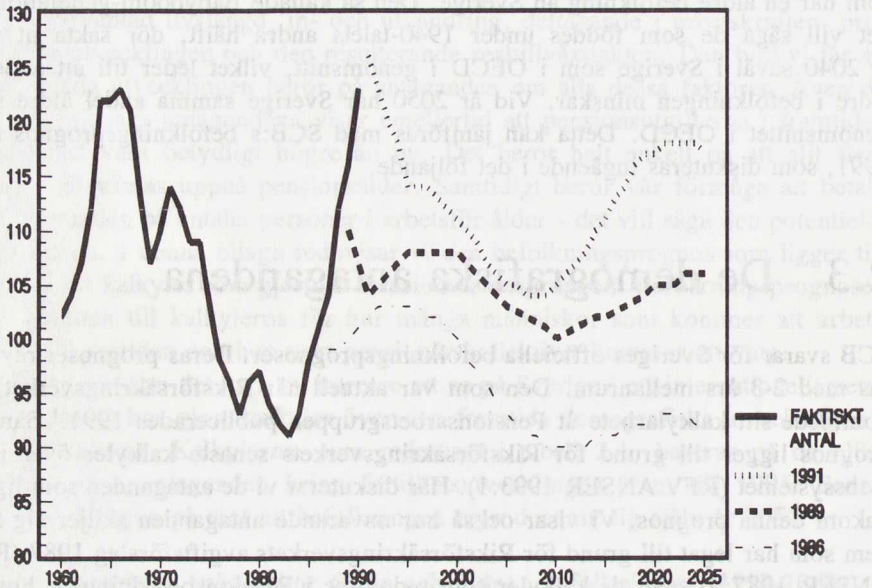
Antalet födda

Figur 2.1 visar antalet födda mellan 1960 och 1990 samt prognoser gjorda vid olika tillfällen för antalet födda fram till år 2025 enligt de antaganden som låg till grund för SCB:s tre senaste prognoser, inklusive den som ligger till grund för Pensionsarbetsgruppens kalkyler.

---

¹ SCB: Sveriges framtida befolkning. Demografiska rapporter 1991:1.

Figur 2.1 Antalet födda barn per år, 1960-2025. Tusental. Faktiskt antal och enligt prognos 1986, 1989 respektive 1991

Antalet födda barn per år har svängt kraftigt under de tre senaste decennierna. Denna utveckling har gjort det mycket svårt att förutse framtida födslar. Från mitten av 1960-talet, då det högsta antalet födslar noterades sedan slutet av 1940-talet, sjönk födelsetalet fram till mitten av 1980-talet. Därefter har det ökat kraftigt. Det är mycket troligt att införandet av föräldraförsäkringen har påverkat detta ändrade beteende. Kvinnor födda under 1950- och 1960-talet har senare lagt barnafödandet. Allteftersom dessa kvinnor har fött barn under senare år har det skett en uppgång i det genomsnittliga antalet barn per kvinna. För närvarande ligger det strax över två. I den prognos som ligger till grund för våra kalkyler antas födelsetalet sjunka från en nivå om cirka 2,15 barn per kvinna 1991 till en långsiktig nivå om 1,95 barn per kvinna.²

SCB:s prognoser från 1986 och 1989 låg klart under den faktiska utvecklingen under andra hälften av 1980-talet och även klart under den nuvarande prognosen. Sett i efterhand är det lätt att förstå den "pessimism" som präglade 1986 års prognos. Antalet födda barn per år hade uppvisat en trendmässig minskning under i stort sett två decennier. Dessutom stämde det låga födelsetalet i Sverige

² Jämför tabell B1 i bilagan till detta kapitel för en överblick över de senaste åren och SCB:s antaganden från de senaste tre prognoserna.

med födelsetalen i jämförbara industriländer. Som framgår av figur 2.1 tror man fortfarande att den senaste uppgången är tillfällig och att den långsiktiga trenden ligger klart under dagens nivå.

Hur kan födelsetalet se ut i framtiden? Tabell 2.2 anger de tre kalkylalternativen som Statistiska centralbyrån har använt sig av i 1991 års prognos. Det högsta antagandet är en fortsatt utveckling på dagens nivå. Vi kan notera att för att befolkningen skall reproducera sig, måste födelsetalet ligga omkring 2,1. (I OECD-kalkylerna i tabell 2.1 uppnås detta antagande gradvis.)

Tabell 2.2 Fruktsamhet i Sverige

Alternativ	Andel barnlösa (%)	Antal barn per kvinna
Hög	13	2,1
Huvud	16	1,95
Låg	18	1,8

Källa: SCB.

Medellivslängden

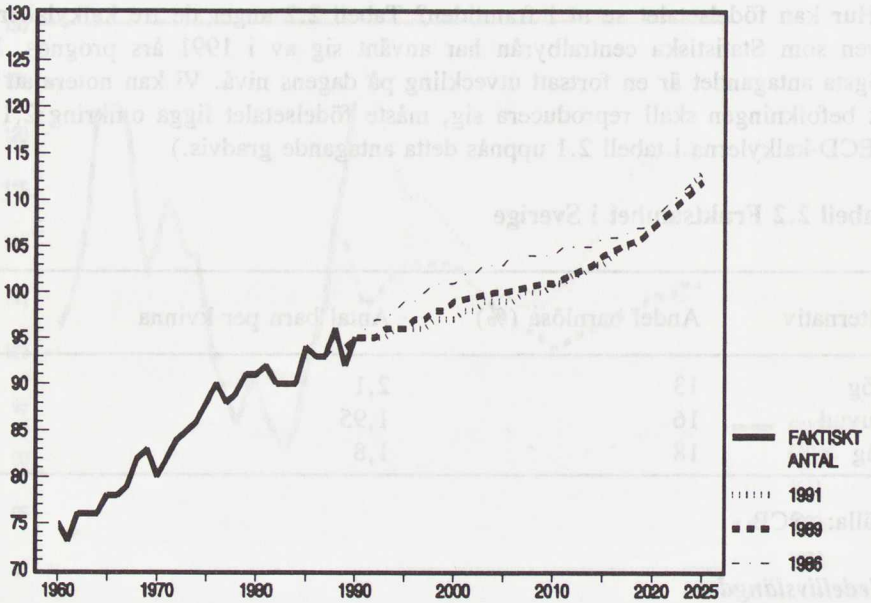
Medellivslängden har ökat för kvinnor, och inte minst kvinnor som har fyllt 65 år, under i stort sett hela efterkrigstiden. Under 1980-talet har medellivslängden återigen ökat för män som har fyllt 65 år, efter att ha legat praktiskt taget stilla under 30 år. År 1991 var den 74,8 år för män och 80,6 för kvinnor. Av stor betydelse för ATP-kalkylerna är att den förväntade medellivslängden år 2010 har ökat med 1,5 år för män och 0,8 för kvinnor mellan 1986 års och 1991 års prognoser. Den förväntade medellivslängden år 2010 är 76,4 för män och 82,1 för kvinnor.³

Utvecklingen av antalet avlidna enligt SCB:s prognoser 1986 och 1989, och enligt den prognos som ligger till grund för pensionsarbetsgruppens arbete (1991) visas i figur 2.2. Den största skillnaden i prognoserna ligger i "mellanperioden", eftersom antalet avlidna per år är lägre i 1991 års prognos. Från omkring år 2020 går prognoserna i stort sett i samma riktning. Viktigast för förändringar i befolkningsprognosen är förändringar i dödsriskerna i åldrarna över 50 år. I yngre åldrar är dödligheten så låg att eventuella minskningar inte får så stor betydelse.

³ Jämför tabell B2 i bilagan till detta kapitel.

Figur 2.2 Antalet avlidna personer per år, 1960-2025. Tusental. Faktiskt antal och enligt prognos 1986, 1989 respektive 1991

Tabell 2.3 visar hur den förväntade livslängden har utvecklats över tiden. Den förväntade livslängden för de som har uppnått 65 års ålder har ökat för såväl män som kvinnor. Ökningen är särskilt stor för kvinnor, som vi redan berört.

Tabell 2.3 Återstående medellivslängd åren 1921-1992

Åren	Återstående medellivslängd i år					
	Män			Kvinnor		
	0 år	50 år	65 år	0 år	50 år	65 år
1921-1930	60,97	24,15	13,24	63,16	25,14	13,85
1931-1940	63,76	24,08	13,06	66,13	25,13	13,64
1941-1950	68,06	25,01	13,60	70,65	26,27	14,30
1951-1960	70,89	25,54	13,85	74,10	27,47	15,00
1961-1965	71,60	25,65	13,88	75,70	28,56	15,80
1966-1970	71,85	25,76	13,98	76,59	29,21	16,35
1971-1975	72,07	25,79	14,04	77,65	30,08	17,16
1976-1980	72,43	25,84	14,15	78,51	30,69	17,73
1981-1985	73,55	26,46	14,60	79,53	31,45	18,39
1984-1988	73,98	26,83	14,85	79,95	31,81	18,71
1988-1992	74,81	27,49	15,32	80,46	32,24	19,08

Källa: SCB. SOS: Befolkningsförändringar.

Tabell 2.4 visar SCB:s alternativa antaganden enligt 1991 års prognos. Huvudprognosen är den som ligger till grund för pensionsarbetsgruppens kalkyler.

Tabell 2.4 Återstående medellivslängd från födelsen i år

År	Män			Kvinnor		
	Låg	Huvud	Hög	Låg	Huvud	Hög
1991	74,8	74,8	74,8	80,6	80,6	80,6
1995	75,4	75,4	74,8	81,1	81,1	80,6
2000	76,1	75,9	74,8	81,8	81,6	80,6
2010	77,4	76,4	74,8	83,0	82,1	80,6
2025	79,4	76,4	74,8	84,8	82,1	80,6

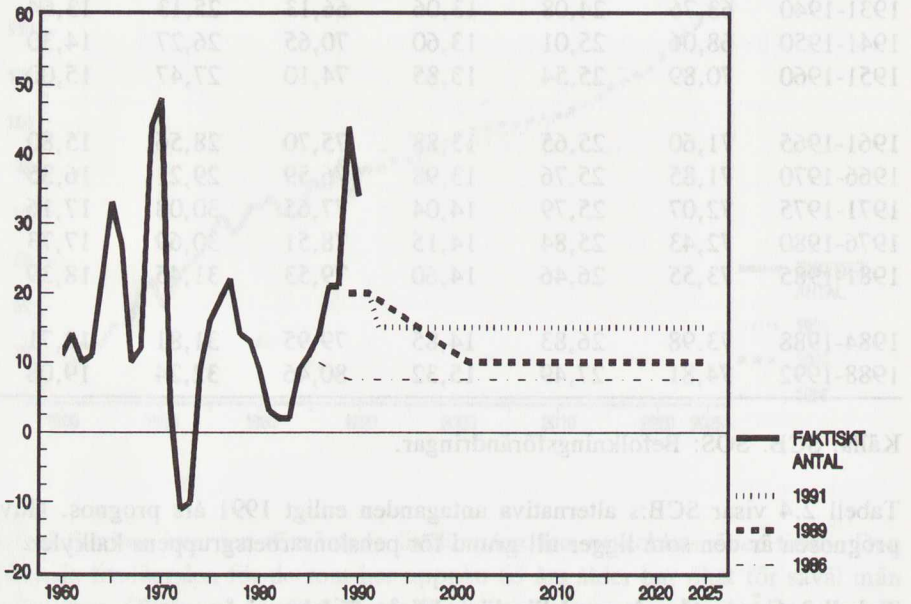
Källa: SCB.

In- och utvandring

Överstiger invandringen utvandringen ökar befolkningen. Eftersom merparten av de invandrare som kommer till Sverige är i yngre arbetsföra åldrar ökar invand-

ringen Sveriges potentiella arbetskraft. Man bör också notera att många av dem som utvandrar från Sverige är före detta invandrare. Nettot av invandringen och utvandringen har varierat kraftigt under perioden 1960-1990, vilket framgår av figur 2.3.

Figur 2.3 Nettoinvandring per år, 1960-2025. Tusental. Faktiskt antal och enligt prognos 1986, 1989 respektive 1991

År	Män	Kvinnor	Hög	Huvud	Låg	Hög	Huvud	Låg
1991	74,8	74,8	74,8	74,8	74,8	80,6	80,6	80,6
1992	75,4	75,4	74,8	74,8	74,8	81,1	81,1	80,6
2000	76,1	76,1	74,8	74,8	74,8	81,6	81,6	80,6
2010	77,4	77,4	74,8	74,8	74,8	82,1	82,1	80,6
2025	79,4	79,4	74,8	74,8	74,8	82,1	82,1	80,6

Källa: SCB.

fa- och utvandring

Överstyr invandringen utvandringen ökar befolkningen. Eftersom merparten av de invandrade som kommer till Sverige är i yngre arbetsålder ökar in-

Tabell 2.5 In- och utvandring till och från Sverige

År	Invandring	Utvandring	Netto
1965	49 586	15 977	33 609
1970	77 326	28 653	48 673
1975	44 133	27 249	16 884
1980	39 426	29 839	9 587
1985	33 127	22 036	11 091
1990	60 048	25 196	34 852
Enligt 1991 års befolkningsprognos			
1991	48 000	28 000	20 000
1992 och därefter	40 000	25 000	15 000

Källa: SCB.

Eftersom nettoinvandringen varierar så kraftigt är det svårt att utläsa några trender för perioden 1960-1990. Av figur 2.3 framgår att SCB:s senaste prognos ligger på en något högre nivå än de två tidigare prognoserna. I denna prognos antas en nettoinvandring om 15 000 personer om året - jämfört med hälften så mycket i 1986 års prognos.⁴ I kalkylerna till pensionsarbetsgruppen har SCB:s antaganden om bruttoinvandringen i 1991 års prognos använts, medan utvandringen bestäms enligt en särskild modell som utgår från Riksförsäkringsverkets statistik.

Tabell 2.6 anger SCB:s huvudalternativ samt ett högre och ett lägre alternativ för in- och utvandring enligt 1991 års prognos.

⁴ Jämför tabell B3 i bilagan.

Tabell 2.6 In- och utvandring. 1 000-tals personer

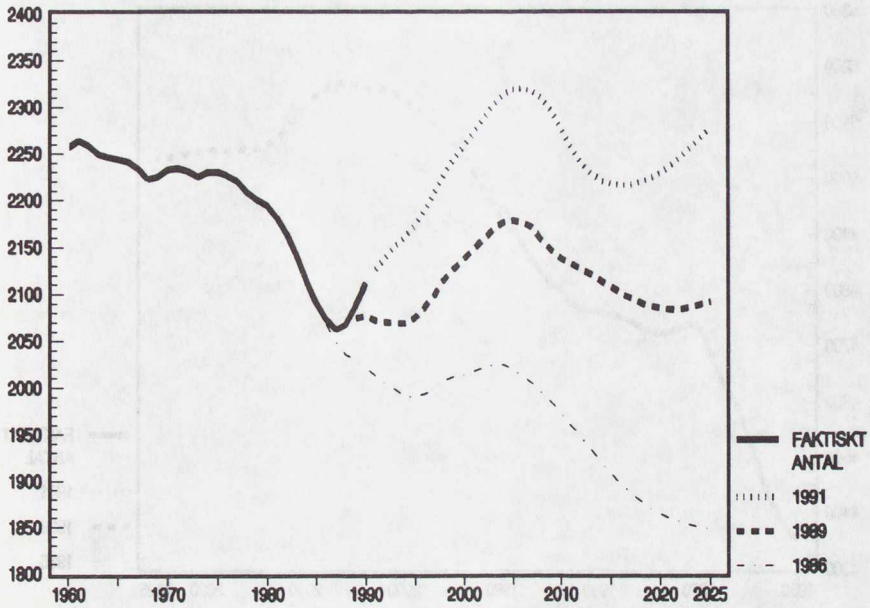
	Alternativ	Invandring	Utvandring	Netto
År 1991	Lägsta	45	30	15
	Huvud	48	28	20
	Högsta	50	25	25
1992 och därefter	Lägsta	20	20	0
	Huvud	40	25	15
	Högsta	50	20	30

Källa: SCB.

2.4 Befolkningsutvecklingen

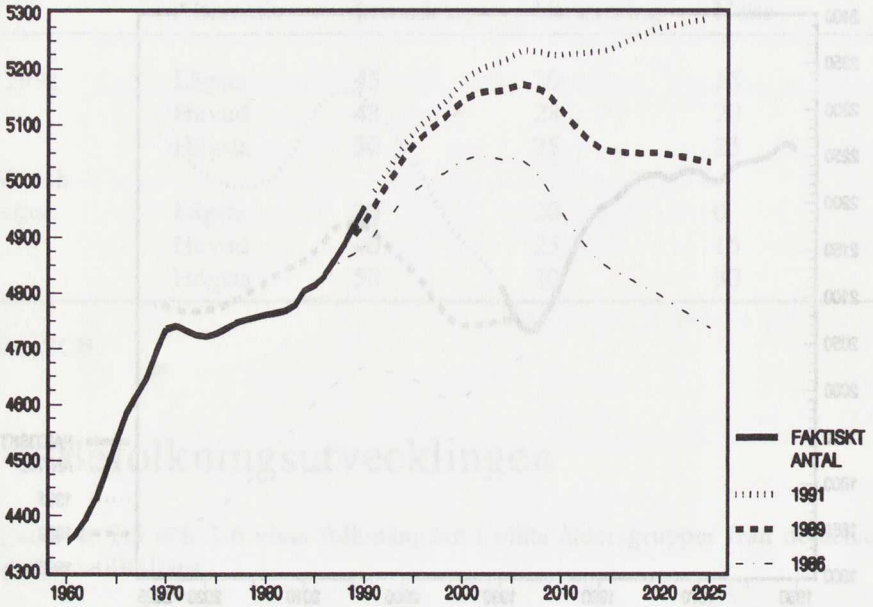
I figur 2.4, 2.5 och 2.6 visas folkmängden i olika åldersgrupper från de senaste tre prognostillfällena.

Figur 2.4 Antalet 0-19-åringar. Tusental. Faktiskt antal och enligt prognos 1986, 1989 respektive 1991

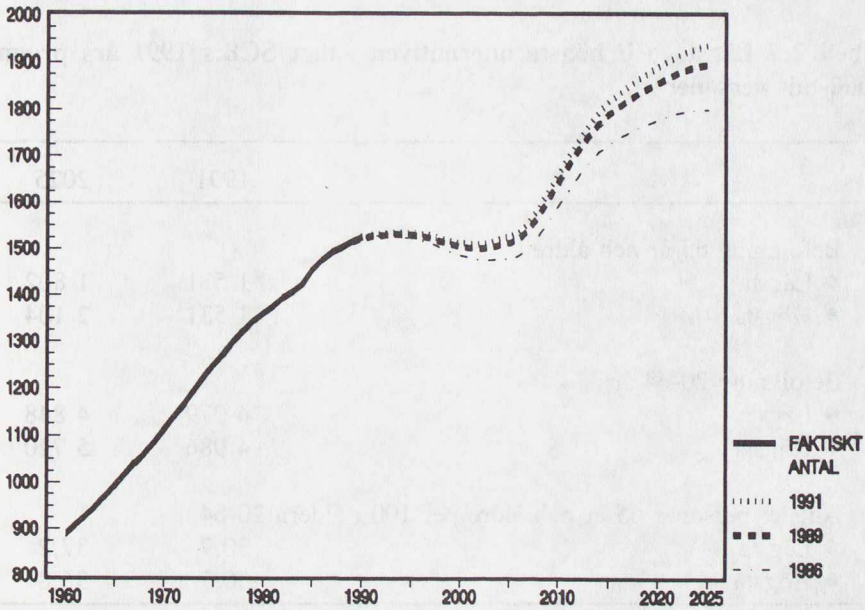

Figur 2.5 Antalet 20-64-åringar. Tusental. Faktiskt antal och enligt prognos 1986, 1989 respektive 1991

Figur 2.6 Antalet personer 65 år och äldre. Tusental. Faktiskt antal och enligt prognos 1986, 1989 respektive 1991

Figurerna ger en tydlig bild av hur de olika antagandena påverkar den framtida utvecklingen av antalet personer på olika sätt. Det högre antagandet om antalet födda barn per kvinna leder till en markant ökning av antalet personer i åldern 0-19 år och därefter av antalet personer i arbetsför ålder. På kort sikt har antagandet om nettoinvandring störst betydelse för antalet personer i arbetsför ålder. Det tar tid för det höga födelsetalet att inverka på antalet personer i arbetsför ålder. I kalkylunderlaget till Riksförsäkringsverkets rapport (1987) till regeringen utgick Riksförsäkringsverket - i enlighet med de prognoser som fanns då - från att antalet personer i arbetsför ålder skulle minska successivt efter år 2005. Även de prognoser som låg till grund för Pensionsberedningens kalkyler förutsatte en minskning av antalet personer i arbetsför ålder efter år 2005 - dock svagare än den som låg till grund för verkets rapport år 1987. Med 1991 års prognos sker en svag ökning fram till år 2025.

"Lägsta" och "högsta" alternativen för den demografiska utvecklingen

Tabell 2.7 anger det lägsta och det högsta alternativet för den framtida befolkningsutvecklingen fram till år 2025. Förvånansvärt nog är skillnaden mycket liten när man beräknar kvoten mellan antalet personer 65 år och äldre och personer mellan 20 och 64 år. Kvoten ökar med 6-7 enheter under 35-årsperioden 1990-

2025, eller med drygt 20 procent. Som vi kommer att se när vi tittar på antalet förmånstagare ger tabell 2.7 - trots allt - en alldeles för ljus bild av framtiden. Utvecklingen av antalet förmånstagare är helt annorlunda.

Tabell 2.7 Lägsta och högsta alternativen enligt SCB:s 1991 års prognos. 1 000-tals personer

	1991	2025
1. Befolkning 65 år och äldre		
● Lägsta	1 531	1 802
● Högsta	1 531	2 104
2. Befolkning 20-64 år		
● Lägsta	4 979	4 848
● Högsta	4 986	5 720
3. Antalet personer 65 år och äldre per 100 i åldern 20-64		
● Lägsta	30,7	37,2
● Högsta	30,7	36,8

Källa: SCB.

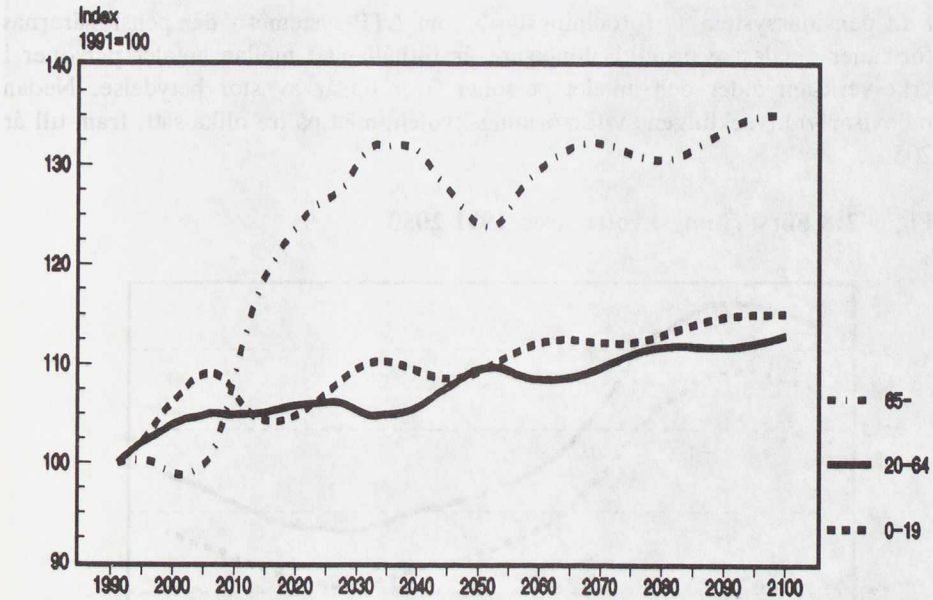
Sveriges befolkning fram till år 2100

Det är naturligtvis svårt att sja om en mer avlägsen framtid. Å andra sidan är det viktigt att ha en grov uppfattning om hur befolkningen kan utvecklas efter år 2025. För kalkyler som genomförts åt Pensionsarbetsgruppen har befolkningsprognosen förlängts till år 2100. Genom att anta att medellivslängden, antalet födda barn per kvinna och nettoinvandringen inte förändras efter år 2010 - det år då de låses i SCB:s prognos - kan man beräkna Sveriges befolkning över en längre period. Resultatet av en sådan kalkyl redovisas i figur 2.7.

Mest iögonfallande i denna figur är den stadiga ökningen av antalet personer som är 65 år eller äldre fram till cirka 2030. Lika viktigt är emellertid att antalet äldre i förhållande till antalet personer i arbetsför ålder minskar avsevärt från omkring år 2040 för att sedan återigen öka från år 2050. Utifrån vad vi nu känner till finns det dock ingen anledning att tro att relationen mellan den äldre delen av befolkningen och antalet personer i arbetsför ålder kommer att påverkas på samma drastiska sätt då som mellan åren 2010 och 2030 - det vill säga då de stora födelseårgångar som föddes på 1940-talet utgör en stor del av pensionärskollektivet.

Figur 2.7 Sveriges befolkning fram till år 2100 enligt 1991 års prognoser

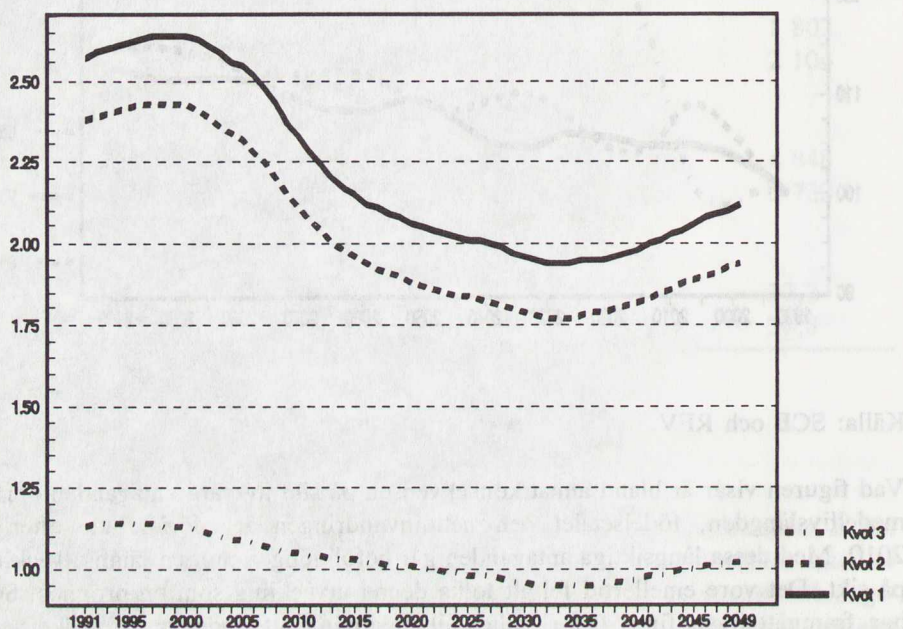
Källa: SCB och RFV.

Vad figuren visar är bland annat konsekvensen på sikt av våra antaganden om att medellivslängden, födelsetalet och nettoinvandringen är oförändrade efter år 2010. Med dessa långsiktiga antaganden går befolkningen mot en jämn utveckling på sikt. Det vore emellertid fel att tolka denna utveckling som en prognos. Som har framgått ovan finns det i stället all anledning att understryka osäkerheten kring sådana befolkningsframskrivningar. Man kan göra tankeexperimentet att gå 100 år tillbaka i tiden och föreställa sig problemen för prognosmakare på 1980-talet. Under 1980-talet hade vi stora barnkullar, högre dödlighet och stor invandring till Amerika. Hur skulle prognosmakarna kunna förutse de förändringar som inträffat under 1900-talet: Två världskrig, urbaniseringen, välfärdsstaten med bättre hälsovård, födelsekontroll, familjeplanering och föräldraförsäkring. Kvinnornas massiva inträde i arbetslivet som löntagare och nettoinvandringen till Sverige. Det viktiga att konstatera är att de förutsättningar som ligger till grund för verkets kalkyler leder till en demografisk utveckling av det slag som visas här.

2.5 Försörjningsbördan

I ett pensionssystem av fördelningstyp - som ATP-systemet - där pensionärernas förmåner betalas av samtida löntagare är förhållandet mellan antalet personer i yrkesverksam ålder och antalet personer över 65 år av stor betydelse. Nedan redovisar vi utvecklingen av försörjningskvoten, mätt på tre olika sätt, fram till år 2050.

Figur 2.8 Försörjningskvoter åren 1991-2050

Kvot 1 anger antalet personer i åldern 20-64 år i förhållande till antalet personer med ålders- eller förtidspension från den allmänna pensioneringen. Denna kvot är 2,57 år 1991 och förväntas vara tämligen stabil fram till år 2000, varefter den sjunker kraftigt. I början av 2030-talet går det, enligt prognosen, enbart 1,94 personer i åldern 20-64 år på varje ålders- och förtidspensionär. Därefter stiger kvoten fram till prognosperiodens slut då den hamnar på 2,12.

I *kvot 2* har antalet förtidspensionärer exkluderats från antalet personer i yrkesverksam ålder. Kvoten uppvisar samma svängningar som kvot 1 men på en lägre nivå. Således skulle försörjningskvoten vara nere på 1,77 i början av 2030-talet.

I *kvot 3* sätts antalet 20-64-åringar exklusive förtidspensionärer i relation till antalet ålders- eller förtidspensionärer plus antalet personer i åldern 0-19 år. Tillägget av den sistnämnda gruppen beror på att utvecklingen av antalet 0-19-

åringar har betydelse för belastningen på de förvärvsarbetande. Dessa är ju också beroende av de förvärvsarbetande för sin försörjning. År 1991 ligger denna kvot på 1,14 men sjunker till 0,95 vid mitten av 2030-talet. Detta innebär att det då kommer att finnas färre än en förvärvsarbetande för varje pensionstagare och person under 20 år.

År	1991	2000	2010	2020	2030
1991	1,14				
2000		1,05			
2010			0,98		
2020				0,95	
2030					0,95

BILAGA

Tabell B1 Antagande om framtida fruktsamhet

	SCB 1986	SCB 1989	SCB 1991
1986	1,76		
1987	1,76		
1988	1,77		
1989	1,78	1,92	
1990	1,79	1,86	
1991	1,81	1,80	2,15
1992	1,81	1,82	2,10
1993	1,81	1,83	2,05
1994	1,81	1,84	2,00
1995	1,81	1,85	1,95
2000	1,81	1,89	1,95
2005	1,81	1,91	1,95
2010-	1,81	1,91	1,95

Tabell B2 Antagande om framtida dödlighet (medellivslängd)

	SCB 1986		SCB 1989		SCB 1991	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
1986	74,0	80,1				
1987	74,1	80,2				
1988	74,2	80,4				
1989	74,3	80,5	74,3	80,4		
1990	74,4	80,6	74,4	80,6		
1991	74,4	80,7	74,5	80,7	74,8	80,6
1992			74,6	80,9	75,0	80,8
1993			74,7	81,0	75,1	80,9
1994			74,9	81,1	75,2	81,0
1995			75,0	81,3	75,4	81,1
2000	74,9	81,3	75,4	81,7	75,9	81,6
2005	74,9	81,3	75,6	82,1	76,3	81,9
2010	74,9	81,3	75,7	82,2	76,4	82,1

Tabell B3 Antagande om framtida nettoinvandring (tusental)

	SCB 1986	SCB 1989	SCB 1991	SCB 1986
1986	10			
1987	9			
1988	8			
1989	7,5	20		
1990	7,5	20		
1991	7,5	20	20	
1992	7,5	19	15	
1993	7,5	18	15	
1994	7,5	17	15	
1995	7,5	16	15	
1996	7,5	15	15	
1997	7,5	14	15	
1998	7,5	13	15	
1999	7,5	12	15	
2000	7,5	11	15	
2001-	7,5	10	15	

3 ATP och folkpension i framtiden

3.1 Inledning

Problembeskrivningen och debatten kring det nuvarande pensionssystemet, med ATP och folkpension, har handlat mycket om huruvida systemet kan överleva framöver finansiellt. Det är ingen tvekan om att det nuvarande systemet ger en bra pension för de allra flesta yrkesarbetande. Därför har inte heller utfallet av ATP-systemet för individen tilldragit sig någon större uppmärksamhet. Däremot innehåller det nuvarande pensionssystemet betydande omfördelningsinslag som också har figurerat starkt i debatten. Denna dimension belyses i den studie Ann-Charlotte Ståhlberg har utfört åt Pensionsarbetsgruppen och berörs sålunda inte här. Diskussionen och analysen här koncentreras huvudsakligen till ATP- och folkpensionssystemens finansieringskrav fram till mitten av nästa seklet.

3.2 Något om förutsättningarna i Riksförsäkringsverkets kalkyler

I samband med Riksförsäkringsverkets förslag till avgiftsuttag till den allmänna tilläggspensioneringen för åren 1995-1999 i december 1992 upprättades rapporten *ATP och dess finansiering i det medel- och långsiktiga perspektivet* (RFV ANSER 1993:1). När denna rapport skrevs hösten 1992 utgick Riksförsäkringsverket i sina kalkyler ifrån att den överenskommelse som träffats mellan regeringspartierna och det socialdemokratiska partiet om att höja pensionsåldern till 66 år med ett kvartal i taget från 1994 fram till 1997 skulle införas. Emellertid har detta inte blivit fallet.

I Pensionsarbetsgruppens betänkande föreslås att pensionsåldern 65 år skall behållas framöver. De kalkyler som presenteras här baseras sålunda på en pen-

sionsålder av 65 år.

Inom varje kalkylomgång försöker Riksförsäkringsverket stämma av nivån på lönesumman vid ingången av den period kalkylerna omfattar. Vid den nu genomförda kalkylomgången har utvecklingen 1990-1995 reviderats i enlighet med den senaste statistiken och de senaste officiella prognoserna. Från och med 1996 antas utvecklingen ske i enlighet med en antagen årlig lönetillväxt på mellan 0 procent och 3 procent i fem olika scenarier. En viktig skillnad att notera är att i tidigare publikationer utgivna av Riksförsäkringsverket har BNP-tillväxten använts i stället för som här lönetillväxten.

De demografiska förutsättningarna har också justerats i förhållande till tidigare kalkyler. Med ledning av utfallet under 1990-1993 har vi kunnat göra en bättre avstämning av modellens befolkning med SCB:s befolkningsprognos.⁵ Antalet ålderspensionärer i framtiden har sålunda ökats i förhållande till den kalkyl som gjordes år 1992. Medellivslängden har ökat stadigt under senare år, som har framgått av kapitel 2 om den framtida befolkningen. Vi vet redan nu, att när detta arbete avslutas, så kommer nästa officiella prognos att visa på ett ännu större antal ålderspensionärer än det antal som ligger till grund för de kalkyler som presenteras här. Eftersom de nya prognoserna inte blivit tillgängliga förrän i slutfasen av detta arbete har det inte varit möjligt att göra om kalkylerna för att ta hänsyn till detta.⁶

Antalet personer som förtidspensionerats, liksom det antal som nu förutses förtidspensioneras under första hälften av 1990-talet är betydligt högre än vad vi år 1992 trodde skulle vara fallet. Sålunda har även kostnaderna för förtidspensionering för 1990-talet reviderats uppåt i förhållande till de kalkyler som gjordes 1992.

De kalkyler som presenteras här täcker perioden fram till år 2050. Det finns två viktiga skäl att försöka beräkna pensionssystemets finansieringskrav över en så lång period. Det första skälet är att ATP-systemet ännu inte nått fullfunktionsstadiet. Detta inträffar i princip först när alla som uppbär en ATP-förmån har kunnat fritt "placera" sina bästa 15 år i åldersintervallet 16-64. Det är först under 1990-talet som det är möjligt för nypensionerade individer att uppfylla 30-årsregeln och därmed bli berättigade till full ålderspension utan att ha arbetat varje år sedan 1960. Till följd av den stadiga ökningen i kvinnornas deltagande i yrkeslivet utanför hemmet sedan slutet på 1950-talet förväntas kvinnor strax efter sekelskiftet uppvisa samma förvärvsfrekvens som män och sålunda få pensions-

---

⁵ Nivån är nu cirka 2,9 procent högre. En avstämning av modellens befolkning med SCB:s befolkning redovisas i kapitel 9, som beskriver den tekniska modellen som används för att ta fram de kalkyler som presenteras här.

⁶ SCB:s prognos från 1991 ligger fortfarande till grund för kalkylarbetet här, eftersom SCB:s nya prognos har färdigställts i stort sett samtidigt som Pensionsarbetsgruppens betänkande har publicerats.

förmåner baserade i stort sett på samma antal år i arbetskraften.⁷ Sålunda kommer pensionsförmånerna för nyblivna kvinnliga ålderspensionärer successivt att förbättras under kalkylperioden.

Det andra skälet till att studera pensionssystemets kostnader mer än ett halvt sekel framåt är att få en bild av hur den förväntade kraftiga ökningen av ålderspensionärer mellan år 2010 och 2020, påverkar kostnadsutvecklingen. Det är viktigt att veta vilka ekonomiska krav som då kommer att ställas på de samtida löntagarna.

I det följande presenteras kalkyler över framtida finansieringskrav för ATP-, folkpension och KBT vid olika antaganden om ekonomisk tillväxt. Huvudslutsatsen är att det nuvarande pensionssystemets finansiella krav blir orimligt vid låg tillväxt.

3.3 ATP-taket

Enbart inkomst upp till 7,5 basbelopp är pensionsgrundande. År 1960 när ATP infördes var 7,5 basbelopp ett förhållandevis högt belopp. Då låg männens genomsnittliga lön på 3,42 basbelopp, och kvinnornas på 2,21. År 1990 låg de på 5,53 respektive 4,05 basbelopp. Vid varaktig årlig tillväxt på 2 procent dröjer det 16 år innan en medelinkomst på nivån 5,53 basbelopp når ATP-taket på 7,5 basbelopp. Med andra ord skulle en 25-årig arbetare som tjänar denna medelinkomst år 1995 (vilket motsvarar en månadslön på drygt 16 000 kronor) ha nått taket vid 41 års ålder med en årlig realltillväxt på 2 procent. Ovissheten om huruvida taket kommer att höjas (eller indexerats) i framtiden kan sålunda utgöra ett allvarligt privatekonomiskt problem för många människor, i synnerhet yngre yrkesarbetare.

Om ATP-systemet skall ha samma relativa betydelse för yrkesverksamma människor födda under 1960-talet och senare som det har för dem som föddes före 1960, måste taket realindexeras. Med realindexering menar vi att takbeloppet, det vill säga 7,5 basbelopp, höjs i samma takt som genomsnittlig reallön i samhället.⁸

Tabell 3.1 visar andelen yrkesverksamma män och kvinnor vilkas inkomst ligger över det nuvarande taket på 7,5 basbelopp. Tabellen tyder på att med en någorlunda bra tillväxt under de närmaste 10-15 åren, är det många som hamnar i den situation att de har en inkomst som inte längre täcks av ATP-systemet.

---

⁷ Modellens antaganden om arbetskraftsdeltagande redovisas i redogörelsen för den tekniska modellen i kapitel 9.

⁸ Taket på 7,5 basbelopp blir sålunda 7,65 basbelopp med realltillväxt på 2 procent under det första indexeringsåret osv.

Problemet är akut redan nu eftersom det är vid yngre åldrar som människor bör söka andra pensionslösningar om taket inte skulle höjas. Ett pensionskapital måste byggas upp under många år, i princip större delen av den yrkesaktiva tiden.

Eftersom det nuvarande systemet har ett fast tak på 7,5 basbelopp är det naturligtvis viktigt att redovisa kalkyler där detta tak behålls framöver. Det är emellertid också av intresse att studera utvecklingen av kostnader för systemet om taket indexeras. Därför redovisas även dessa kalkyler här. I de kalkyler som redovisas här med alternativet indexerat tak införs indexering från och med 1995. Detta överensstämmer med Pensionsarbetsgruppens förslag till ett reformerat pensionsystem, där, enligt förslaget, taket för pensionsgrundande inkomst indexeras med reallönetillväxt som basis för uppräknig från och med år 1995.

Tabell 3.1 Andel aktiva med inkomst över 7,5 basbelopp. Procent

	Män				Kvinnor			
	Real årlig lönetillväxt				Real årlig lönetillväxt			
	0 %	1 %	2 %	3 %	0 %	1 %	2 %	3 %
Utfall								
1985	10,9	10,9	10,9	10,9	1,1	1,1	1,1	1,1
1990	15,5	15,5	15,5	15,5	2,2	2,2	2,2	2,2
Kalkyl								
2000	6,6	9,6	12,8	16,4	0,6	1,0	1,6	2,6
2010	4,1	10,8	24,5	45,1	0,3	1,3	5,3	16,0
2020	2,9	13,8	46,1	72,2	0,2	2,0	16,8	46,1
2030	2,5	22,1	67,9	81,6	0,2	4,6	39,2	69,2
2040	1,8	31,2	76,5	86,6	0,1	8,0	57,2	81,3
2050	1,6	44,3	82,6	90,9	0,1	15,4	70,5	87,3

Anm. Uppgifterna för åren 2000-2050 är hämtade från RFV ANSER 1993:1.

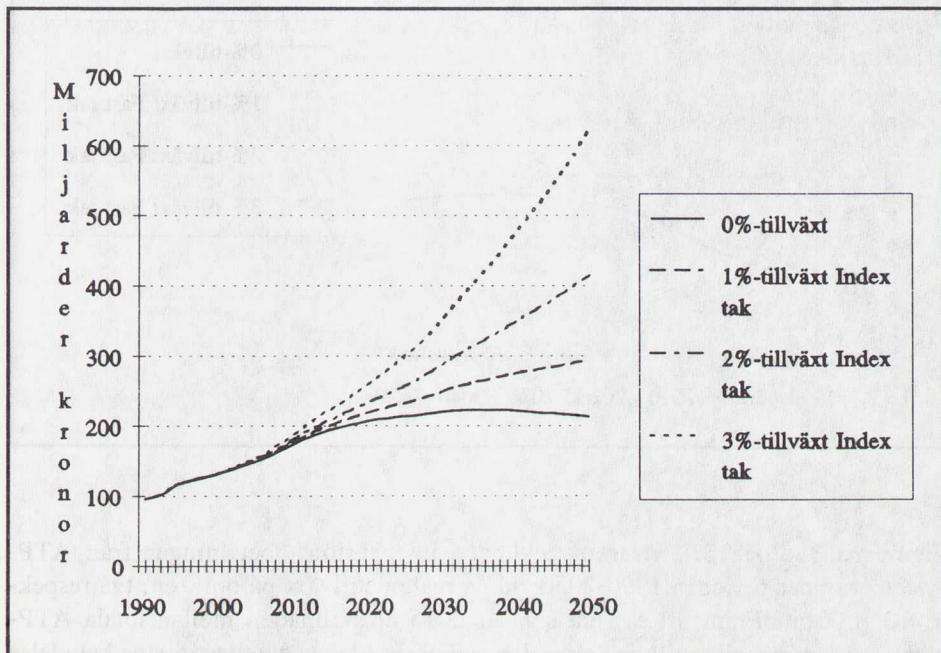
3.5 Utvecklingen av pensionsutbetalningar

Nivån på pensionsutbetalningarna fram till åren 2010-2015 är redan nu förutsägbar med en relativt smal osäkerhetsmarginal. Normalt inträffar de bästa 15 inkomståren före 55 års ålder enligt de studier av inkomstutvecklingen som Riksförsäkringsverket tidigare genomfört. Som framgår av inkomstprofilerna som presenteras i kapitel 9 vänder en normal inkomstprofil neråt vid omkring 55 år - utan realtillväxt. Det krävs relativ stark tillväxt för att realinkomsten skall öka efter 55 års ålder enligt historisk erfarenhet.

Den djupa ekonomiska tillbakagång som Sverige genomgått under första hälften

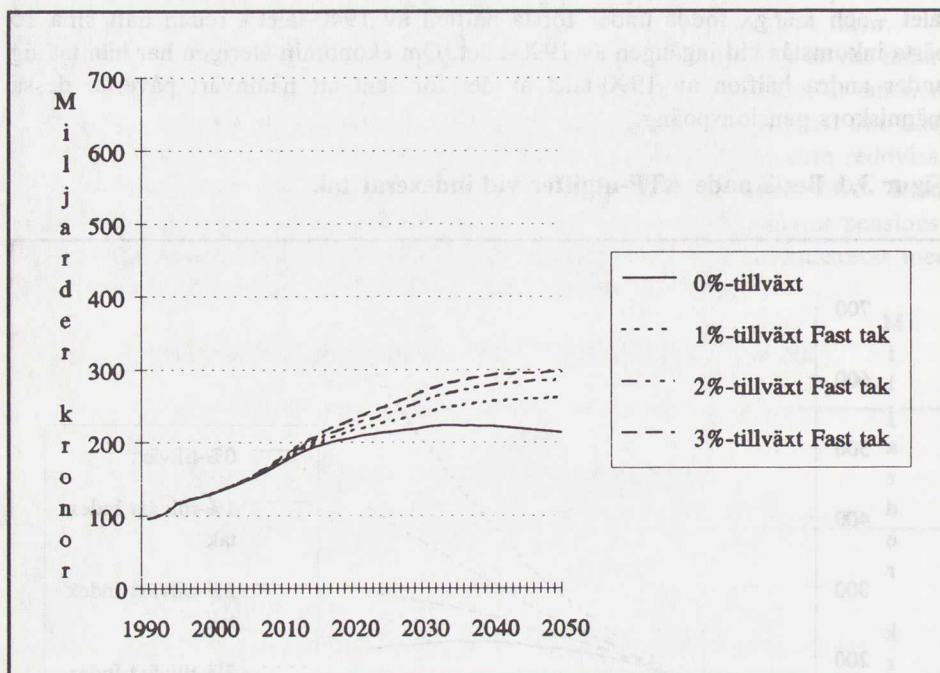
av 1990-talet har accentuerat denna effekt. Under 1990-1994 sänktes den allmänna lönenivån, sett i fasta priser. Sålunda har de flesta människor födda på 1930-talet - och många födda under första hälften av 1940-talet - redan haft sina 15 bästa inkomstår vid ingången av 1990-talet. Om ekonomin återigen har hämtat sig under andra hälften av 1990-talet är det för sent att nämnvärt påverka dessa människors pensionspoäng.

Figur 3.1 Beräknade ATP-utgifter vid indexerat tak

Figur 3.2 Beräknade ATP-utgifter vid fast tak

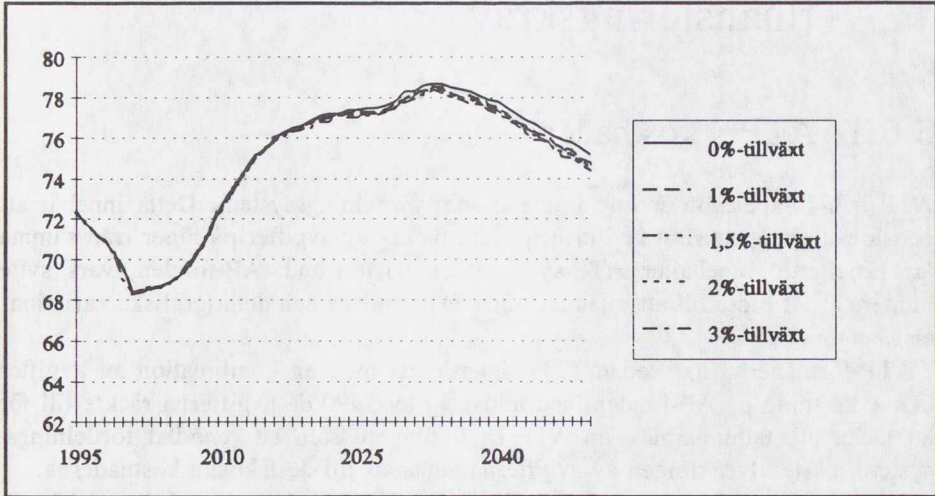
Figurerna 3.1 och 3.2 visar utvecklingen av pensionsutbetalningar från ATP-systemet under perioden 1990-2050 vid en reallönetillväxt på noll, en, två respektive 3 procent. Fram till så sent som år 2015 är skillnaden mellan totala ATP-utbetalningar vid olika tillväxttakter liten. Tillväxten har emellertid stor betydelse för åren efter 2015. Av figurerna framgår också hur indexeringen av taket inverkar på de totala förmånsutbetalningarna. Indexeringen av taket har större betydelse för de totala utbetalningarna vid högre tillväxt. Vid noll tillväxt har indexeringen ingen betydelse alls.

En jämförelse mellan de båda figurerna visar att indexering av taket gör att tillväxtens betydelse ökar kraftigt. Förklaringen till detta har vi redan sett i tabell 3.1, nämligen att vid högre tillväxt når fler och fler taket på 7,5 basbelopp snabbare.

Den andra stora delen av pensionsutbetalningarna - folkpensionen - påverkas av delvis andra faktorer. Den i särklass viktigaste faktorn är den demografiska utvecklingen, vilket en jämförelse mellan figurerna 3.3 och 2.6 i kapitel 2 visar.

Figur 3.3 Beräknade folkpensionsutgifter i miljarder kronor

I summan av folkpensionsutbetalningar ingår folkpension till såväl ålderspensionärer som till förtidspensionärer. De sistnämnda utgör dock en relativt mindre andel av förmånstagare, cirka 20 procent under åren 2015-2035. Skälet till den lilla skillnad som trots allt finns mellan utfallet vid olika tillväxt är det pensions-tillskott som ingår i folkpensionen. Vid låg tillväxt är det flera som får detta tillskott.

3.6 Pensionssystemets framtida finansieringskrav

3.6.1 ATP:s kostnader

ATP och folkpension är konstruerade som fördelningssystem. Detta innebär att pensionsutgifter ett visst år i princip skall täckas av avgifter på löner från samma år. Emellertid innehåller ATP-systemet en buffertfond, AP-fonden, vars syfte numera är att bidra till att utjämna större ekonomiska och demografiska variationer i betalningar.⁹

ATP-förmånerna har sedan 1983 finansierats med en kombination av avgifter och avkastning på AP-fonden med undantag av 1990 då avgifterna räckte till för att täcka utbetalningarna. Om ATP skall fungera som ett renodlat fördelningssystem måste utvecklingen av avgifterna anpassas till de faktiska kostnaderna.

Det är viktigt att i en analys av ATP-systemets finansiella utveckling ta hänsyn till möjligheten för AP-fonden att i viss utsträckning bidra till finansieringen. Detta görs i ett separat avsnitt nedan. AP-fondens bidrag kan, trots allt, vara enbart marginellt på längre sikt. Trots att fonden är förhållandevis stor nu i mitten av 1990-talet räcker kapitalet till lite mer än cirka fem års fullständig finansiering av ATP-förmåner. Sålunda är det viktigt att först undersöka hur pensionssystemet klarar sig finansiellt utan hjälp av AP-fonden.

Tabell 3.2 visar förhållandet mellan ATP-utbetalningar och avgiftsunderlaget för olika tillväxtscenarier, med respektive utan indexering av taket.

⁹ Från början var också syftet att motverka en förväntad minskning i privat sparande i samband med införandet av ATP.

Tabell 3.2 Beräknade ATP-utbetalningar i procent av avgiftsunderlaget. Erforderligt avgiftsuttag i ett renodlat fördelningssystem

År	Tak-status	Real årlig lönetillväxt				
		0 %	1 %	1,5 %	2 %	3 %
1990		13,0	13,0	13,0	13,0	13,0
1995						
Fast tak		17,3	17,3	17,3	17,3	17,3
Indexerat tak		-	17,3	17,3	17,3	17,3
2000						
Fast tak		19,4	18,4	18,0	17,6	16,7
Indexerat tak		-	18,4	18,0	17,6	16,8
2005						
Fast tak		22,1	20,1	19,2	18,4	16,7
Indexerat tak		-	20,1	19,2	18,5	16,9
2010						
Fast tak		25,8	22,4	21,0	19,8	17,2
Indexerat tak		-	22,5	21,1	20,0	17,7
2015						
Fast tak		29,1	24,4	22,4	20,7	17,3
Indexerat tak		-	24,6	22,6	21,1	18,4
2020						
Fast tak		30,9	25,0	22,6	20,5	16,5
Indexerat tak		-	25,4	23,0	21,4	18,4
2025						
Fast tak		32,0	25,2	22,4	20,0	15,4
Indexerat tak		-	25,8	23,2	21,4	18,3
2035						
Fast tak		33,4	25,1	21,6	18,5	13,0
Indexerat tak		-	26,4	23,5	21,8	18,7
2050						
Fast tak		32,1	22,7	18,3	14,5	8,7
Indexerat tak		-	25,5	22,7	21,1	18,3

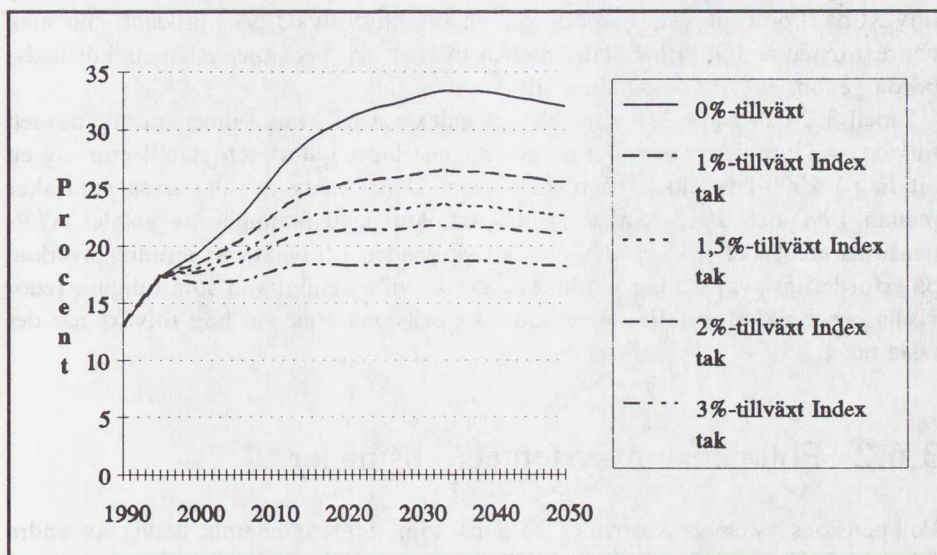
Skillnaden i uttagsprocent mellan utvecklingen med fast tak och utvecklingen om taket indexeras är större ju högre tillväxttakten är. De "vinster" som synes tillfalla ATP-systemet vid ett fast tak är emellertid skenbara. I själva verket återspeglar de en ungefärlig motsvarande kostnadsökning för avtalssystemen - om dessa skulle konstrueras för att tillsammans med ATP ge morgondagens pensionärer ungefär samma kompensation som ATP ger dagens. ATP:s besparingar vid ett fast tak består sålunda till stor del av en övervältring av förpliktelser till andra pensionssystem. Samtidigt betalar allt flera en avgift på det successivt ökade inkomsttaket.

Avtalssystemen för stats- och kommunanställda är finansierade med allmänna skattemedel och i princip på löpande basis, det vill säga enligt fördelningsprincipen. Sålunda vältras kostnader från ett offentligt finansierat fördelningsystem över på ett annat system om ATP-taket hålls fast. De privatanställdas system - STP och ITP - är finansierade med löneavgifter. Av dessa är det emellertid bara ITP som ger ett inkomstrelaterat skydd över taket. Följaktligen skulle det finnas ett behov av att göra om större delar av avtalssystemen på sikt för att ge samtliga yrkesarbetande människor motsvarande skydd som dagens pensionärer - och de som går i pension inom de närmaste två decennierna - får genom ATP.

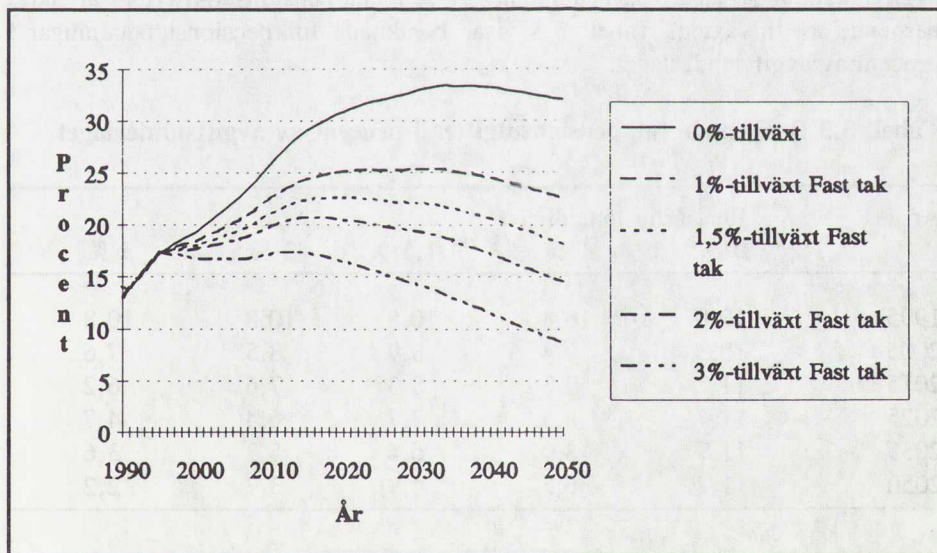
Tabell 3.2 visar på stora skillnader i utvecklingen av kostnadsbördan för de yrkesarbetande beroende på utvecklingen av realltillväxt. Detta belyses även i figurerna 3.4 och 3.5 som visar den årliga utvecklingen av avgiften vid olika tillväxttakt.

År	Fast tak	Indexerat tak
2015	20,1	20,1
2020	20,8	20,8
2025	21,0	21,0
2030	21,1	21,1
2035	21,2	21,2
2040	21,3	21,3
2045	21,4	21,4
2050	21,5	21,5
2055	21,6	21,6
2060	21,7	21,7
2065	21,8	21,8
2070	21,9	21,9
2075	22,0	22,0
2080	22,1	22,1
2085	22,2	22,2
2090	22,3	22,3
2095	22,4	22,4
2100	22,5	22,5

Figur 3.4 Beräknade ATP-utgifter i procent av avgiftsunderlaget vid indexerat tak

Figur 3.5 Beräknade ATP-utgifter i procent av avgiftsunderlaget vid fast tak

Syftet med att visa kostnadsutvecklingen för ett så brett intervall av långsiktiga tillväxttakter är att belysa det nuvarande pensionssystemets bristande följsamhet till samhällsekonomin. Även om få tror på en så dålig utveckling som en varaktig tillväxt på 0 procent - eller så bra som en varaktig tillväxt på 3 procent - får man bättre förståelse för förhållandet mellan tillväxt och pensionssystemets kostnadsbörda genom att visa dessa alternativ.

Tabell 3.2 och figur 3.4 visar hur ett indexerat tak skulle innebära att, oavsett tillväxt, ATP-utgifternas andel av avgiftsunderlaget i stort sett stabiliserar sig en bit in på 2000-talet dock på olika nivåer. Den ökning av utgifterna som sker mellan 1990 och 2015 hänger i stort sett ihop med ökningen av antalet ATP-pensionärer. Tabell 3.2 visar vidare att skillnaden i tillväxt har mindre inverkan på erforderligt avgiftsuttag vid indexerat tak, vilket enligt vad som tidigare redovisats beror på att en allt större andel av pensionärerna vid hög tillväxt når det fasta taket.

3.6.2 Folkpensionssystemets kostnader

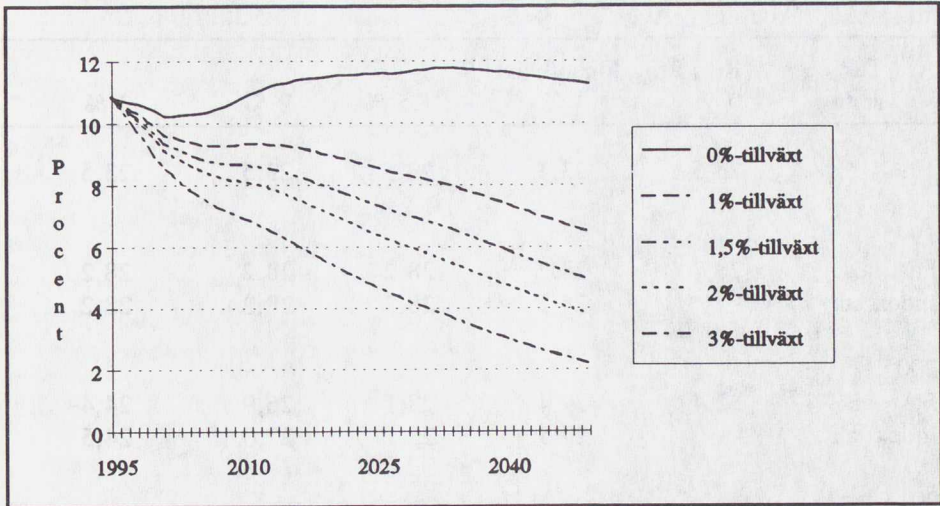
Folkpensionssystemets kostnader bestäms som tidigare nämnts delvis av andra faktorer än de som bestämmer ATP-utgifterna. Folkpensionen utgör utöver en grund i alla pensionärens pension (vilket gör den starkt beroende av den demografiska utvecklingen) även en slags garantipension för den som saknar eller har låg ATP. Detta gör att folkpensionen (inklusive pensionstillskott) som andel av avgiftsunderlaget - och också som andel av de totala pensionsutgifterna - är starkt beroende av tillväxten. Tabell 3.3 visar beräknade folkpensionsutbetalningar i procent av avgiftsunderlaget.

Tabell 3.3 Beräknade folkpensionsutgifter i procent av avgiftsunderlaget

År	Real årlig lönetillväxt				
	0 %	1 %	1,5 %	2 %	3 %
1995	10,8	10,8	10,8	10,8	10,8
2005	10,3	9,4	8,9	8,5	7,6
2015	11,2	9,3	8,3	7,6	6,2
2025	11,7	8,5	7,7	6,4	4,7
2035	11,7	8,0	6,4	5,3	3,6
2050	11,2	6,5	4,9	3,7	2,2

Figur 3.6 Beräknade folkpensionsutgifter i procent av avgiftsunderlaget

Tabell 3.3 och figur 3.6 visar utvecklingen av folkpensionsutbetalningar vid olika årliga realltillväxter från och med 1995. Det framgår att oavsett storlek på tillväxten - given att den är varaktigt positiv - minskar folkpensionsutgifternas andel av avgiftsunderlaget. Ytterligare en faktor som påverkar folkpensionsutgifterna är hur stort det maximala pensionstillskottet och därmed "garantipensionen" är. Historiskt sett har detta ökat genom lagändringar några gånger per decennium. I beräkningarna som redovisas har ingen hänsyn tagits till framtida höjningar av detta tillskott. Detta gör att kalkylerna sannolikt underskattar framtida utbetalningar vid hög tillväxt eftersom det är troligt att även de pensionärer som har lägst pension skulle få del av en allmän höjning av levnadsstandarden.

För att få en samlad bild av utgifterna såsom de hittills redovisats visar tabell 3.4 beräknade ATP- och folkpensionsutbetalningar i procent av avgiftsunderlaget.

Tabell 3.4 Beräknade ATP- och folkpensionsutbetalningar i procent av avgiftsunderlaget. Erforderligt avgiftsuttag i ett renodlat fördelningssystem

År	Tak-status	Real årlig lönetillväxt				
		0 %	1 %	1,5 %	2 %	3 %
1990		23,5	23,5	23,5	23,5	23,5
1995						
	Fast tak	28,2	28,2	28,2	28,2	28,2
	Index tak	-	28,2	28,2	28,2	28,2
2005						
	Fast tak	32,4	29,4	28,1	26,9	24,4
	Index tak	-	29,5	28,1	27,0	24,5
2015						
	Fast tak	40,3	33,7	30,7	28,3	23,5
	Index tak	-	33,8	30,9	28,8	24,6
2025						
	Fast tak	43,7	33,7	29,8	26,4	20,2
	Index tak	-	34,4	30,7	27,9	23,1
2035						
	Fast tak	45,2	33,0	28,0	23,8	16,6
	Index tak	-	34,4	29,9	27,1	22,4
2050						
	Fast tak	43,3	29,1	23,2	18,3	10,9
	Index tak	-	31,9	27,6	24,8	20,5

3.6.3 Efterlevandepension

I beräkningarna av utgifterna i detta kapitel ingår efterlevandepension. I detta avsnitt redovisas storleken på denna. I begreppet efterlevandepension ingår i praktiken många olika former som beskrivs i detalj i kapitel 10. Tabell 3.5 visar storleken på utgifterna för de olika typerna av efterlevandepension i procent av avgiftsunderlaget.

**Tabell 3.5 Beräknade utgifter för efterlevandepension. Procent av avgiftsun-
derlaget vid 1,5 procent reallönetillväxt**

År	Efterlevandepension	därav ATP
1995	2,39	1,79
2000	2,32	1,74
2005	2,07	1,56
2010	1,85	1,39
2015	1,44	1,09
2020	0,96	0,72
2025	0,55	0,41
2035	0,14	0,11
2050	0,01	0,01

Som tabellen visar kommer utgifterna för efterlevandepension att i stort sett försvinna under nästa halvsekel. Detta beror på avskaffandet av änkepensionen men effekten av detta är fördröjd på grund av omfattande övergångsregler. Reglerna för de andra efterlevandeförmånerna har i beräkningarna förutsatts vara oförändrade.

3.6.4 KBT

Folkpensioneringen utger ytterligare en förmån som tidigare inte behandlats, nämligen kommunalt bostadstillägg (KBT). Denna förmån är liksom det tidigare nämnda pensionstillskottet inkomstrelaterad och är dessutom knuten till pensionärernas hyreskostnader. Till skillnad mot pensionstillskottet inkomströvas KBT även mot avtalspensioner, arbetsinkomster och avkastning på förmögenhet. KBT:s grunder bestäms i viss utsträckning av kommunerna i landet, men gemensamt är att det är ett inkomströvat tillägg för boendekostnader som utgår till pensionärer med låg pension. KBT:s likhet med pensionstillskottet innefattar även dess omfattning både mätt i hur många pensionärer förmånen utgår till och mätt i hur stora belopp som betalas ut varje år. I RFV REDOVISAR 1992:6 *Hur långt räcker pensionen?* visas också att de båda förmånerna i stor utsträckning utgår till samma individer.

Tabell 3.6 Beräknade KBT-utbetalningar i procent av avgiftsunderlaget

År	Real årlig lönetillväxt				
	0 %	1 %	1,5 %	2 %	3 %
1995	1,54	1,54	1,54	1,54	1,54
2005	1,06	0,93	0,89	0,84	0,76
2015	0,75	0,53	0,48	0,43	0,35
2025	0,55	0,30	0,26	0,21	0,15
2035	0,46	0,18	0,15	0,12	0,08
2050	0,37	0,10	0,07	0,05	0,03

Som tabellen visar innebär högre tillväxt att utgifterna minskar snabbare. En svaghet i de beräkningar som redovisas är att framtida bostadskostnader är svåra att förutsäga. Kalkylerna utgår ifrån att hyran höjs i genomsnitt i takt med den allmänna inflationen. Ökade bostadskostnader i högre takt än vad beräkningarna tar hänsyn till skulle innebära en långsammare minskningstakt eller vid låg tillväxt kanske till och med en ökning av utgifterna.

3.6.5 Sammanfattning över hela pensionssystemets kostnadsutveckling

Följande tabell redovisar beräknade utgifter för pensionssystemet totalt, det vill säga folkpension, ATP och KBT.

Tabell 3.7 Summa ATP-, folkpensions- och KBT-utbetalningar i procent av avgiftsunderlaget

År	Real årlig lönetillväxt				
	0 %	1 %	1,5 %	2 %	3 %
1995					
Fast tak	29,7	29,7	29,7	29,7	29,7
Indexerat tak	29,7	29,7	29,7	29,7	29,7
2005					
Fast tak	33,5	30,3	28,9	27,8	25,1
Indexerat tak	33,5	30,5	29,0	27,9	25,3
2015					
Fast tak	41,1	34,2	31,2	28,8	23,9
Indexerat tak	41,1	34,3	31,4	29,3	25,0
2025					
Fast tak	44,2	34,1	30,0	26,6	20,3
Indexerat tak	44,2	34,7	30,8	28,1	23,2
2035					
Fast tak	45,6	33,2	28,2	24,0	16,7
Indexerat tak	45,6	34,5	30,1	27,3	22,4
2050					
Fast tak	43,7	29,2	23,3	18,4	10,9
Indexerat tak	43,7	32,1	27,7	24,9	20,5

Anm. Efterlevandepension har inte medtagits i denna tabell.

3.6.6 Ålderspension från ATP och folkpension

Hittills i detta kapitel har pensionsutgifterna endast delats upp mellan folkpension och ATP. En annan möjlig uppdelning är mellan förtidspension och ålderspension. Tabell 3.8a och 3.8b visar utgifterna för ålderspension, uppdelat på folkpension och ATP i procent av avgiftsunderlaget.

Tabell 3.8a Ålderspension från ATP och folkpension i procent av avgiftsunderlaget. Indexerat tak

År	Real årlig lönetillväxt				
	0 %	1 %	1,5 %	2 %	3 %
1995 ATP	11,9	11,9	11,9	11,9	11,9
Folkpension	7,9	7,9	7,9	7,9	7,9
Summa	19,8	19,8	19,8	19,8	19,8
2005 ATP	15,5	14,0	13,4	12,8	11,6
Folkpension	7,4	6,7	6,4	6,1	5,5
Summa	22,9	20,7	19,8	18,9	17,1
2015 ATP	22,7	19,0	17,4	16,2	13,9
Folkpension	8,6	7,0	6,4	5,8	4,8
Summa	31,3	26,0	23,8	22,0	18,7
2025 ATP	26,4	20,9	18,6	17,0	14,2
Folkpension	9,2	6,8	5,9	5,1	3,8
Summa	35,6	27,7	24,5	22,1	18,0
2035 ATP	28,4	21,9	19,3	17,7	14,9
Folkpension	9,6	6,4	5,3	4,4	2,9
Summa	38,0	28,3	24,6	22,1	17,8
2050 ATP	27,0	20,8	18,3	16,8	14,2
Folkpension	9,0	5,2	4,0	3,1	1,8
Summa	36,0	26,0	22,3	19,9	16,0

Anm. Efterlevandepensionen har inte medtagits i denna tabell.

Tabell 3.8b Ålderspension från ATP och folkpension i procent av avgiftsunderlaget. Fast tak

År	Real årlig lönetillväxt				
	0 %	1 %	1,5 %	2 %	3 %
1995 ATP	11,9	11,9	11,9	11,9	11,9
Folkpension	7,9	7,9	7,9	7,9	7,9
Summa	19,8	19,8	19,8	19,8	19,8
2005 ATP	15,5	14,0	13,3	12,8	11,6
Folkpension	7,4	6,7	6,4	6,1	5,5
Summa	22,9	20,7	19,7	18,9	17,1
2015 ATP	22,7	18,9	17,3	16,0	13,3
Folkpension	8,6	7,0	6,4	5,8	4,8
Summa	31,3	25,9	23,7	21,8	18,1
2025 ATP	26,4	20,5	18,1	16,1	12,4
Folkpension	9,2	6,8	5,9	5,1	3,8
Summa	35,6	27,3	24,0	21,2	16,2
2035 ATP	28,4	21,0	18,0	15,4	10,9
Folkpension	9,6	6,4	5,3	4,4	2,9
Summa	38,0	27,4	23,3	19,8	13,8
2050 ATP	27,0	18,8	15,1	12,1	7,3
Folkpension	9,0	5,2	4,0	3,1	1,8
Summa	36,0	24,0	19,1	15,2	9,1

Anm. Efterlevandepensionen har inte medtagits i denna tabell.

Tabell 3.8a visar tydligt hur folkpensionens andel av de totala utbetalningarna minskar med stigande tillväxt över tid. Samma fenomen uppträder även när taket på 7,5 basbelopp behålls (tabell 3.8b) men är mycket svagare. Att den är svagare beror på att ATP begränsas av taket, medan folkpensionen inte berörs.

3.6.7 Förtidspension från ATP och folkpension

Den andra delen av pensionärskollektivet - förtidspensionärerna - är en mer heterogen grupp. Både gruppens storlek och storleken på deras pensionsuttag är svåra att förutsäga. Detta gör att beräkningarna rörande pensionsutgifterna för dessa är

något osäkrare än de som gäller ålderspensionärerna. Tabell 3.9a och 3.9b visar utgifterna för förtidspension, uppdelat på ATP och folkpension i procent av avgiftsunderlaget.

Tabell 3.9a Förtidspension från ATP och folkpension i procent av avgiftsunderlaget. Indexerat tak

År	Real årlig lönetillväxt				
	0 %	1 %	1,5 %	2 %	3 %
1995 ATP	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7
Folkpension	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3
Summa	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
2005 ATP	4,9	4,5	4,3	4,2	3,9
Folkpension	2,3	2,1	2,0	1,9	1,7
Summa	7,2	6,6	6,3	6,1	5,6
2015 ATP	4,9	4,3	4,1	4,0	3,7
Folkpension	2,2	1,8	1,6	1,5	1,2
Summa	7,1	6,1	5,7	5,5	4,9
2025 ATP	5,0	4,5	4,2	4,1	3,9
Folkpension	2,2	1,6	1,4	1,2	0,9
Summa	7,2	6,1	5,6	5,3	4,8
2035 ATP	4,9	4,4	4,1	4,0	3,8
Folkpension	2,1	1,4	1,1	1,0	0,6
Summa	7,0	5,8	5,3	5,0	4,4
2050 ATP	5,1	4,6	4,4	4,3	4,1
Folkpension	2,2	1,3	1,0	0,7	0,4
Summa	7,3	5,9	5,4	5,0	4,5

Anm. Efterlevandepensionen har inte medtagits i denna tabell.

Tabell 3.9b Förtidspension från ATP och folkpension i procent av avgiftsunderlaget. Fast tak

År	Real årlig lönetillväxt				
	0 %	1 %	1,5 %	2 %	3 %
1995 ATP	3,7	3,7	3,7	3,7	3,7
Folkpension	2,3	2,3	2,3	2,3	2,3
Summa	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
2005 ATP	4,9	4,5	4,3	4,1	3,8
Folkpension	2,3	2,1	2,0	1,9	1,7
Summa	7,2	6,6	6,3	6,0	5,5
2015 ATP	4,9	4,3	4,0	3,7	3,2
Folkpension	2,2	1,8	1,7	1,5	1,2
Summa	7,1	6,1	5,7	5,2	4,4
2025 ATP	5,0	4,2	3,9	3,5	2,7
Folkpension	2,2	1,6	1,4	1,2	0,9
Summa	7,2	5,8	5,3	4,7	3,6
2035 ATP	4,9	4,0	3,5	3,0	2,1
Folkpension	2,1	1,4	1,2	1,0	0,6
Summa	7,0	5,4	4,7	4,0	2,7
2050 ATP	5,1	3,9	3,1	2,5	1,5
Folkpension	2,2	1,3	1,0	0,7	0,4
Summa	7,3	5,2	4,1	3,2	1,9

Anm. Efterlevandepensionen har inte medtagits i denna tabell.

Tabellen visar en påtaglig likhet med motsvarande tabell för ålderspensionärer, vad avser tillväxtens och tidens inverkan på utgifterna och deras inbördes förhållande. En viss skillnad föreligger dock mellan dem, nämligen att skillnaden mellan fast och indexerat tak är större och visar sig tidigare för förtidspensionärer än för ålderspensionärer. Skillnaden är så stor att ATP-utgifterna vid 3-procentstillväxt och indexerat tak år 2050 skulle vara större än motsvarande utgift vid 1-procentstillväxt och fast tak.

3.7 Utfallet för individer

Hittills har vi visat hur kostnaderna för ATP och folkpension - i förhållanden till avgiftsunderlaget - varierar kraftigt med tillväxten. Detta kan uttryckas på ett annat sätt. Med de nuvarande reglerna, men också vid en förändring där taket för ATP indexeras med hänsyn till realltillväxt, blir fördelningen av det tillgängliga konsumtionsutrymmet mellan de yrkesaktiva och pensionärerna beroende av tillväxten i ekonomin.

För att se detta kan vi titta på förhållandet mellan å ena sidan en medelpension från ATP och å andra sidan en medelinkomst vid samma tidpunkt. Man bör i detta sammanhang komma ihåg att medelpensionen baseras på ett genomsnitt av pensioner för personer mellan 65 och 95 år (och äldre). Exempelvis är en genomsnittlig nybeviljad pension högre än genomsnittet för hela pensionärskollektivet. Samtidigt avser genomsnittsinkomsten hela löntagarkollektivet (det vill säga äldre och yngre, del- och heltidsarbetande). Sålunda är det inte möjligt att av de kvoter som framkommer på detta sätt dra några slutsatser om pensionens storlek i förhållande till tidigare lön för en genomsnittlig individ.

Däremot kan man få en bra uppfattning om relationen mellan pensionärernas genomsnittliga inkomststandard kontra de yrkesarbetandes genomsnittliga inkomststandard genom denna jämförelse. Tabell 3.10 visar dessa kvoter.

Ju lägre tillväxten är desto större är pensionärernas inkomst från den allmänna pensioneringen. Pensionärerna får en förhållandevis större del av det lägre konsumtionsutrymmet. Det motsatta gäller vid hög tillväxt. Då är pensionärernas del av det totala konsumtionsutrymmet liten. Skillnaden är stor, vilket framgår av en jämförelse av utfallet vid variabel tillväxttakt på noll och 3 procent.

Det nuvarande systemet följer med andra ord inte utvecklingen i samhällsekonomin. Detta har föranlett bland andra Riksförsäkringsverket att rekommendera att förändringar som ger en följsamhet till samhällsekonomin bör övervägas i diskussioner kring reformering av det nuvarande systemet.

Tabell 3.10 Medelpension från ATP uttryckt som procent av den genomsnittliga inkomsten för män och kvinnor

Real årlig tillväxt i procent	År	Män		Kvinnor	
		Ej indexerat ATP-tak	Indexerat ATP-tak	Ej indexerat ATP-tak	Indexerat ATP-tak
0	1990	41	-	30	-
	1995	52	-	38	-
	2025	70	-	73	-
1	1995	50	53	37	39
	2025	47	49	49	50
2	1995	50	50	37	37
	2025	34	36	36	36
3	1995	50	50	37	37
	2025	25	28	27	28

Anm. Genomsnittlig inkomst definieras här som den genomsnittliga ATP-grundande inkomsten.

Källa: RFV ANSER 1993:1.

3.8 Förhållandet mellan BNP, löner och avgifter

ATP är ett fördelningssystem, det vill säga förmåner ett år betalas med avgifter från de yrkesarbetande från samma år. ATP skall vara avgiftsfinansierad enligt lagen om allmän försäkring. Detta innebär att om utvecklingen av pensionsutbetalningarna är sådan att avgifterna inte räcker till - efter det att hänsyn tagits till möjligheterna att använda medel från AP-fonderna - måste avgiftsuttagsprocenten höjas. Om nivån på BNP är given och om andelen driftsöverskott i BNP skall vara konstant, innebär högre avgifter lägre egentliga löner.¹⁰

Vad kan sägas rent principiellt om fördelningen av BNP mellan löner, avgifter

¹⁰ I praktiken kan avgiftshöjningar leda till såväl prisökningar som omfördelningar mellan löner och priser.

och driftsöverskott över tid? Enligt nationalekonomisk teori behöver investeringar växa i samma takt som produktionen om ekonomin skall upprätthålla en så kallade "steady state". Om vi utgår från att en given vinstmarginal behövs för dem som investerar måste även vinstmarginalen, det vill säga avkastningen på fasta investeringar i produktionskapital, vara konstant. En "steady state" definieras för övrigt som ett tillstånd där BNP, driftsöverskott och lönekostnader växer i samma takt över tid.

Om andelen lönekostnader i BNP skall förbli konstant samtidigt som andelen avgifter höjs måste andelen för egentliga löner minska. Vad detta kan innebära i praktiken visas i tabell 3.11 för tillväxt på 1,5 procent och med de avgiftshöjningar som kalkylerna i de föregående avsnitten visar är nödvändiga.

Tabell 3.11 exemplifierar sålunda effekten på löner när nödvändiga avgiftshöjningar dras av från lönekostnadsutrymmet, om realltillväxten i BNP och lönekostnader är 1,5 procent per år.

Tabell 3.11 Tillväxt i egentliga löner vid 1,5 procent årlig tillväxt i BNP, 1995-2050

År	Löne- kostnader	Egentliga löner
1995-2000	1,5 %	0,7 %
2000-2010	1,5 %	1,3 %
2010-2020	1,5 %	1,3 %
2020-2030	1,5 %	1,5 %
2030-2040	1,5 %	1,6 %
2040-2050	1,5 %	1,6 %
Hela perioden	1,5 %	1,4 %

Tabellen återspeglar det faktum att avgiftsuttagsprocenten har höjts kraftigt under andra hälften av 1990-talet och att höjningar behövs under i stort sett hela perioden 1995-2020. Under perioden 2030-2050 kan avgiften sänkas igen något, vilket medför att egentliga löner då kan öka snabbare än BNP.

3.9 Finansieringen på längre sikt med hjälp av AP-fonderna

Eftersom ATP är uppbyggt efter fördelningsprincipen borde nödvändiga avgiftshöjningar genomföras i takt med att de behövs. Därmed skulle man aldrig behöva ställa frågan om vad som händer med AP-fonderna om avgiften inte höjs. Å andra sidan kan det vara av visst intresse att se hur länge systemet skulle kunna klara sig utan avgiftshöjningar genom att använda ränteintäkter och fondmedel för att hjälpa till med att täcka det underskott som utvecklas genom att inte höja avgiftssatsen. Innan vi presenterar kalkyler, som visar hur stabilitet kan uppnås över tiden i pensionssystemets finansiering med hjälp av både avgifter och fonderna, visar vi kalkyler över när fonderna tar slut om den nuvarande avgiften på 13 procent inte höjs.

3.9.1 Vad händer med ATP-systemet om den nuvarande ATP-avgiften på 13 procent behålls framöver?

Som framgår av tabell 3.12 tar fonderna slut mellan åren 2010 - 2015 med tillväxt under 3 procent, vid en fast avgift på 13 procent. Även med tillväxt på 3 procent tar fonderna slut år 2014 om taket indexeras, men det dröjer till år 2021 om taket på 7,5 basbelopp behålls.

Tabell 3.12 Fondutveckling vid oförändrad ATP-avgift (13,0 procent). Beräkning vid olika lönetillväxt och enligt nuvarande regler respektive med indexerat ATP-tak. Realränta är lika med tillväxttakten

Tillväxt i löner (%)	Slutår	
	Nuvarande regler	Indexerat tak
0	2009	2009
1	2011	2011
1,5	2012	2011
2	2014	2012
3	2021	2014

3.9.2 Finansiering med hjälp av AP-fonderna

Vilka avgiftshöjningar behövs under de närmaste åren för att ATP-systemet skall klara sig finansiellt även på lång sikt? Redan vid modellkalkylernas startår, år 1995, krävs en ATP-avgift på drygt 17 procent för att intäkterna skall kunna täcka utbetalningarna, enligt tabell 3.2 ovan. För närvarande är uttagsprocenten 13 procent.

De kalkyler som redovisats här visar att finansieringskraven i nuvarande system varierar kraftigt med samhällsekonominns framtida tillväxt. Det spelar en stor roll för den långsiktiga finansieringsstrategin om vi har en varaktigt tillväxttakt med 1 procent eller 2 procent.

Tabell 3.13 Finansiering av ATP och folkpensionskostnader med fonden som buffert

	1 %		2 %	
	Med fonden	Utan fonden	Med fonden	Utan fonden
1995	25,8	28,1	25,8	28,1
2005	29,9	31,3	28,0	28,2
2015	33,3	36,2	27,1	29,7
2025	32,5	35,6	25,9	28,2
2035	32,0	34,9	24,8	27,4
2050	30,5	31,9	23,2	24,7

Anm. I beräkningarna i denna tabell har nödvändiga avgiftshöjningar för ATP dragits bort från egentliga löner, vilket resulterar i ett lägre avgiftsunderlag - och sålunda högre kvot mellan kostnader och avgiftsunderlaget. Se avsnittet 3.8 för en förklaring.

3.10 Hur stora hade fonderna varit år 1992 med fullständig fondering av ATP redan från 1960?

Frågan reses ofta i den allmänna debatten kring ATP-systemet om det inte hade varit bättre att ha haft en fullständig fondering från början. Ett premiereservsystem bygger på att premier inbetalas under en individs aktiva år, ackumuleras i en fond och dessutom växer årligen med en förräntning. Ur detta ackumulerade pensionskapital utbetalas årligen en pension från och med en viss pensionsålder.

En fullständig fondering inom ramen för ATP-regelsystemet hade då inneburit att varje individ hade behövt avsätta en tillräcklig stor del av sin (årliga) inkomst före pensionering för att kunna tillgodoräkna sig den ATP-förmån han eller hon så småningom faktiskt skulle erhålla.

Här redogör vi för kalkyler som - under olika antaganden om tillväxt och realräntan - visar hur stor fonden hade varit år 1992 om ATP hade konstruerats i enlighet med en renodlad premiereservprincip. Resultaten redovisas i tabell 3.14.¹¹

Tabell 3.14 Fondkapital 1992 vid simulerat premiereservsystem för ATP. Miljarder kronor i 1992 års penningvärde

Realränta		0 %	1 %	2 %	3 %
Män	Pensionär	795	744	698	658
	Aktiva	1706	1438	1434	1208
	Summa	2501	2178	1906	1678
Kvinnor	Pensionär	841	776	719	670
	Aktiva	1927	1611	1350	1135
	Summa	2768	2387	2070	1805
Totalt	Pensionär	1636	1520	1418	1328
	Aktiva	3633	3045	2558	2155
	Summa	5269	4565	3976	3483

Dessa fondkapital kan jämföras med BNP för 1992 som var 1 440 miljarder kronor, det vill säga fondkapitalet vid en realränta på mellan 1 och 2 procent skulle vara upp mot tre gånger BNP. En annan jämförelse kan göras med AP-fondens kapital 1992 som var 499 miljarder kronor vilket motsvarar mellan en sjundedel och en tiondel av ovan redovisade simulerade fondkapital.

¹¹ Samma grundförutsättningar som tillämpats i kalkylerna för premiereservfonden inom det reformerade systemet har tillämpats här.

4 Det reformerade pensions-systemet

4.1 Inledning

Pensionsarbetsgruppens förslag om ett reformerat pensionssystem innebär att pensionssystemet ändras radikalt. I det nuvarande systemet baseras en individs inkomstrelaterade ATP-förmån på hans eller hennes inkomst från de femton bästa åren. Trettio år behövs för en oavkortad pension. I det reformerade pensionssystemet utgör livsinkomsten grunden för en individs pension. Denna princip tillämpas för såväl ålders- som förtidspension. Folkpensionen ersätts av en garantipension där den inkomstrelaterade pensionen kan ge ett visst tillägg, även om pensionärens inkomstrelaterade förmån hamnar under en garantinivå.

I detta kapitel redovisas Riksförsäkringsverkets kalkyler över det reformerade systemets kostnader. Utgångspunkten är en översikt över det nya förslaget till regelsystem. Därefter redovisas kostnadskalkyler för den inkomstrelaterade ålderspensionen och förtidspensionen, samt garantipensionen för ålderspensionärer.

Till skillnad från det nuvarande pensionssystemet innehåller Pensionsarbetsgruppens förslag mekanismer som gör systemet följsamt till samhällsekonomin. Ett av dessa är löneindexering av intjänad pensionsgrundande inkomst. Allas intjänade pensionsrätt växer med realltillväxten i löner. En annan mekanismen som ger följsamhet till samhällsekonomi är följsamhetsindexering av utgående pensioner - vilket införs från och med år 2000. Utgående pensioner prisindexeras precis som i det nuvarande systemet. Emellertid räknas pensioner upp eller ner från år 2000 med hänsyn till skillnaden mellan faktisk realltillväxt och en norm på 1,5 procent. Innebörden av denna följsamhetsindexering för kostnadsutvecklingen vid olika tillväxt studeras i ett särskilt avsnitt.

Pensionsarbetsgruppens förslag omfattar ett tudelat system vad beträffar förmåner och medföljande kapitalförvaltning, med en fördelningsfond och en premiere-

servfond.¹² Den förstnämnda fungerar som en buffertfond för större delen av systemet, det vill säga fördelningssystemet, medan den senare förvaltar medel som avsätts till ett obligatoriskt premiereservsystem. I sista avsnittet i detta kapitel redogör vi för finansieringskalkyler där fondsystemen ingår i den totala finansieringsbilden. Där studeras också effekten på sparandet. Premiereservsystemet behandlas mer ingående i ett separat kapitel.

4.2 Det reformerade pensionssystemet - en översikt över de nya reglerna

Den tekniska modell som Riksförsäkringsverket använder för att göra kalkyler över ATP- och folkpensionssystemets utbetalningar och kostnadsutveckling har utvecklats för att också omfatta regelsystemet för det reformerade pensionssystemet. Modellen har använts för att göra de beräkningar som presenteras i detta kapitel.¹³

I det följande beskriver vi kortfattat de regler som gäller från och med reformens ikraftträdande 1995. Syftet med översikten här är att sammanfatta de delar av regelsystemet som är av betydelse för kalkylerna för kostnadsutvecklingen och utfallet för större grupper individer. Översikten är sålunda inte fullständig.

Tidpunkten för ikraftträdandet för det reformerade systemet är år 1995. Det är emellertid inte förrän år 2000 som pensionerna berörs av reformen. Övergången till det nya systemet sker gradvis till och med år 2019. Nybeviljade pensioner beräknas till och med år 1999 enligt de nuvarande reglerna och från och med år 2000 till och med år 2019 enligt två uppsättningar regler - det nuvarande respektive det reformerade systemets regler. Det nuvarande regelsystemet gäller för personer födda 1934 och tidigare, och sammanfattas i kapitel 10. Reglerna för det reformerade systemet, med övergångsregler, gäller för människor födda 1935 och senare. Dessa regler beskrivs i detalj i betänkandet och sammanfattas här.

Övergångsreglerna är konstruerade enligt följande: De som under år 1995 fyller 61 år eller mer (födda 1934 eller tidigare) berörs enbart av Pensionsarbetsgruppens förslag om en reformerad garantipension år 2000. I princip ger de föreslagna förändringarna i garantipensionen antingen en oförändrad eller något förbättrad garantipension, jämfört med det nuvarande systemet. Den garantipension som gäller från och med år 2000 beskrivs i detalj nedan.

Personer födda 1935, som är 65 år år 2000, utgör de första som berörs av de

---

¹² Pensionsarbetsgruppens förslag utgår ifrån att det kommer att finnas flera förvaltande fonder. Dessa behandlas emellertid här som en enda premiereservfond.

¹³ Modellen beskrivs i detalj i kapitel 9.

nya reglerna. För personer födda 1935-1953 beräknas pensionen efter både de nya och de gamla reglerna. De som föddes 1935 får 1/20 av pensionen enligt de nya reglerna och 19/20 av pensionen enligt de nuvarande reglerna, medan de som föddes 1936 får andelarna 2/20 respektive 18/20 och så vidare. För personer födda år 1954 eller senare gäller det reformerade systemets regler fullt ut.

Intjänad pensionsrätt till den inkomstrelaterade ålderspensionen är 18,5 procent av pensionsgrundande inkomst upp till ett indexerat tak. För att få pensionsrätt från och med år 1995 måste en individ ha inkomst under ett år som uppgår till 8 000 kronor.

Taket på 7,5 basbelopp indexeras från och med år 1996. Indexeringen baseras på pensionsgrundande inkomst (PGI) per person.

Pensionsgrundande inkomst för förfluten tid från och med 1960 utgörs av individers registrerade PGI - med ett tillägg av ett basbelopp. Om PGI:n skulle vara noll blir den pensionsgrundande inkomsten också det. Basbeloppstillägget ersätter avdraget på ett basbelopp i det nuvarande systemet. Inkomst före år 1960 ger inte pensionsrätt. Inkomst under ett basbelopp ger inte heller pensionsrätt för åren 1960-1994.

En individs intjänade pensionsrätt, det vill säga pensionskapital, räknas upp med ett löneindex. *Löneindexet* baseras på utvecklingen av PGI per person. Pensionsrätten begränsas vid indexering fram till och med år 1995 av det nuvarande taket på 7,5 basbelopp.

Pensionsåldern är 65 år. I beräkningsmodellen förutsätts alla - tidigare förtids-pensionärer, de yrkesarbetande och övriga - bli ålderspensionärer vid fyllda 65 år. Eftersom pensionsåldern i det reformerade systemet är rörlig finns det anledning att tro att många som redan i början av 60-årsåldern har en lång yrkeskarriär bakom sig kan komma att välja en lägre ålder för att helt eller delvis pensionera sig. Å andra sidan finns det inbyggda incitament i det reformerade systemet att arbeta längre än 65 år. Det är emellertid svårt att förutse hur människor i praktiken kommer att utnyttja systemets möjligheter att ta ut förtida uttag eller skjuta upp pensionsåldern. Därför har vi valt den nuvarande normen av 65 år som en norm för de kalkyler som presenteras här. Valet av 65 år som norm innebär emellertid inte att vi antar att *alla* 60-åringar arbetar fram till fyllda 65 år. Som framgår av redovisningen av Riksförsäkringsverkets modell i kapitel 9 är det långt ifrån alla 60-åringar som arbetar under ett visst år. Omkring 70 procent av arbetskraften i åldrarna 55-64 arbetar, jämfört med uppemot 90 procent i åldersgruppen 35-54.

Barnår utgår såväl retroaktivt till dem som berörs av det nya regelsystemet som "prospektivt". För att göra en bedömning av vilken barnårsinkomst kvinnor kommer att vara berättigade till i framtiden har vi använt information om utvecklingen av kvinnors födelsemönster under några decennier för att uppskatta ett sannolikt framtida mönster. I kapitel 7 har bidraget till livsinkomsten av barnårsrätten uppskattats för alla kohorter födda mellan 1935-1985. Dessa uppskattningar har använts i modellen för att beräkna kvinnors barnårsinkomst. Förfarandet ger en bra uppskattning av de *totala* kostnaderna för barnår. Däremot är det omöjligt

att utifrån detta förfarande dra exakta slutsatser på individnivå. Detta kan emellertid göras i framtida studier.

Utvandrare, som med historiska mönster som utgångspunkt tillbringar betydligt mindre tid i Sverige än andra, har fått ett reducerat barnårskapital (med 50 procent). Förtidspensionärer kan tillgodoräkna sig barnårsinkomst före förtidspensionering i beräkningen av antagandeinkomsten för förtidspension. Efter förtidspensionering ger barnår ytterligare ett tillägg till den livsinkomst som ligger till grund för beräkningen av ålderspensionen, men påverkar inte själva förtidspensionen. För att tillgodoräkna sig barnår för ålderspension måste en individ ha varit bosatt i Sverige minst tre år.

Avgiftssatsen till ålderspension är 18,5 procent. Avgiften tas ut på det reformerade avgiftsunderlaget (se nedan). Av denna avgift avsätts 2,0 procentenheter till en premiereservfond. Första födelsekohort som är med i premiereservsystemet är född 1944. Deras årliga avsättning beräknas som 2,0 procent av lönen (avgiftsunderlaget) multiplicerad med faktorn 10/20. Faktorn 11/20 används för personer födda 1945, 12/20 för personer födda 1946 och så vidare till och med 19/20 för personer födda 1953. För personer födda 1954 och senare gäller avgiften 2,0 procent fullt ut.

Det reformerade avgiftsunderlaget består av alla inkomstslag som ger rätt till pensionsgrundande inkomst. Dessa redovisas i tabell 4.1.

Tabell 4.1 Det reformerade avgiftsunderlaget 1995. 1995 års penningvärde

Löner och andra pensionsgrundande inkomster av förtjänst, exklusive inkomst över taket på 7,5 (indexerade) basbelopp	614
Socialförsäkringar	
Arbetslöshetsersättning	41
AMU	13
KAS	4
Lönegaranti	5
Sjukförsäkring	20
Föräldraförsäkring	21
Arbetskadeförsäkring	7
Antagandeinkomst från den inkomstrelaterade förtidspensionen	34
Barnårsinkomst	19
Summa	778

Det har inte varit möjligt att inom ramen för dessa kalkyler ta hänsyn till bidraget från *studie- och värnpliktsår* till livsinkomsten. Detta innebär att såväl pensionsutbetalningarna som avgifterna är något underskattade.

För varje individ bokförs i princip två *individkonton* med inbetalda avgifter. Det ena kontot är fördelningssystemets konto, som finansieras med en avgiftssats på 16,5 procent. Det andra är ett premiereservkonto som erhåller avgifter motsvarande 2 procent av avgiftsunderlaget för varje individ. Pensionen från premiereservsystemet beräknas enligt sedvanliga försäkringsprinciper. Pensionen från fördelningsfonden beräknas genom att dela individens (löneindexerade) pensionskapital med ett så kallat delningstal.

Delningstalet baseras på en genomsnittlig förväntad livslängd för män och kvinnor tillsammans samt en långsiktig förräntning (realtillväxt) på 1,5 procent. *Delningstalet förändras* med utvecklingen av dödligheten i Sverige. På det viset tar systemet automatiskt hänsyn till förändringar i medellivslängden. Med samma antal år i arbetskraften och samma livslön innebär en ökad medellivslängd att pensionen måste reduceras om utbetalningarna skall kunna täckas av den fastställda avgiften. Alternativet skulle vara att i förväg höja avgiften med hänsyn till en förväntad förändring i medellivslängden. Detta skulle medföra ett antal praktiska problem, eftersom det faktiska utfallet förmodligen aldrig skulle motsvara den förväntade utvecklingen.

Tillvägagångssättet för bestämning av det rörliga delningstalet är följande: Delningstalet bestäms årligen för varje ny åldersgrupp pensionärer men ändras *inte* för utgående pensioner för personer som redan erhållit ålderspension under tidigare år. Delningstalet för den berörda åldersgruppen baseras på den genomsnittliga utvecklingen av dödligheten under de fem år som börjar med det år då gruppen fyller 55 år. I kalkylerna ger dödligheten för perioden 1990-1994 delningstalet för åldersgruppen som föddes 1935. Dödligheten åren 1991-1995 ger delningstalet för den åldersgrupp som föddes 1936, och så vidare.

Den åldersgrupp som föddes 1935 är den första som berörs av det reformerade systemet. Följande delningstal (som baseras på SCB:s demografiska antaganden) har använts:

Födelseår	1935	Delningstal	13,0
	1936		13,1
	1938-39		13,2
	1940		13,3
	1941		13,4
	1942		13,5
	1943-44		13,6
	1945-46		13,7
	1947-48		13,8
	1949-59		13,9
	1950		14,0

För en individ, som börjar förvärvsarbete vid 23 års ålder och som arbetar 42 år med en jämn löneutveckling fram till pensioneringen vid 65 år, ger dessa delningstal - med en uttagsprocent på 18,5 procent - en kompensationsgrad i förhållande till slutlönen på 60 procent för personer födda 1950 eller senare.

För att erhålla en inkomstrelaterad *förtidspension* enligt de nya reglerna måste en individ ha haft en pensionsgrundande inkomst under minst tre av de fyra åren före pensionstillfället. För övrigt gäller garantipensionen. (Se nedan.) En inkomstrelaterad förtidspension beräknas på basis av de inbetalda avgifterna som bokförts på individens konto före förtidspensioneringen samt en beräknad antagandeinkomst för tiden från förtidspensionstillfället fram till och med 60-årsåldern. Antagandeinkomsten motsvarar genomsnittet av de fyra storleksmässigt mellersta inkomsterna under de sex åren närmast före pensionsfallet eller, om det är förmånligare, genomsnittsinkomsten för de bästa fyra femtedelarna av alla års inkomster från och med 16 års ålder till och med året före pensionsfallet. Förtidspensioner beräknas vid förtidspensionering före fyllda 61 år med samma delningstal som gäller för uttag av ålderspension från och med fyllda 65 år samma år som individen förtidspensioneras.

Från och med fyllda 61 år räknas förtidspensionen om med hänsyn till det delningstal som gäller för nybeviljade pensionärer det året. Vid fyllda 65 år blir förtidspensionären en ålderspensionär, dock behåller han/hon den omräknade förtidspensionen även som ålderspensionär.

För den som har rätt till förtidspension finns inget krav om år med förvärvsinkomst för att ha rätt till att tillgodoräkna sig barnårsinkomst som inkomst vid beräkning av förtidspensionen. Den utbetalade förtidspensionen löneindexeras fram till pensionären fyller 60 år och prisindexeras därefter. För en kvinna som redan är förtidspensionär barn förblir förtidspensionen oförändrad. Å andra sidan tillgodoräknas hennes konto barninkomst för ålderspension.

Ålderspension för förtidspensionärer beräknas också enligt nya regler. Förtidspensionärerna får antagandeinkomst fram till de fyllt 60 år, därefter får de inga nya antagandeinkomsten. Förtidspensionärens ålderspension baseras på såväl faktiska inkomsten som antagandeinkomster, inklusive eventuell barnårsinkomst som kan ha tillfallit efter förtidspensioneringstillfället. På samma sätt som för övriga inkomsttagare löneindexeras deras bokförda pensionskapital, dock enbart fram tills de fyllt 61 år. Därefter prisindexeras ålderspensionsrätten. En årlig avgift av 18,5 procent av antagandeinkomst betalas till ålderspensionssystemet från förtidspensionssystemet.

Även personer som vid pensioneringstillfället är bosatta i utlandet - men som kan ha utvandrat när som helst under tidigare år - erhåller en viss del av en pension. I kalkylerna får *utvandrare* födda före 1935 ATP och/eller folkpension i enlighet med nuvarande regler. Vid mindre än 30 år reduceras pensionen med en trettiondedel för varje år som saknas. Utvandrare födda 1935 och senare får garantipension i förhållande till antalet år med PGI.

Garantipensionen för ålderspensionärer kan erhållas först år 2000. Olika bestämmelser gäller för den som redan är ålderspensionär år 2000 och den som blir

ålderspensionär år 2000. För den som blir ålderspensionär gäller följande. En ogift ålderspensionär erhåller 2,0 basbelopp plus 25 procent av hans/hennes intjänade, inkomstrelaterade pension upp till 2,0 basbelopp plus 50 procent av hans/hennes intjänade pensionsrätt i intervallet 2-3 basbelopp, dock allra lägst 2,1 basbelopp. Giftn pensionärer får 1,77 basbelopp plus 25 procent av en intjänad inkomstrelaterad pension upp till 1,77 basbelopp plus 50 procent inom intervallet 1,77 och 2,655 basbelopp, dock lägst 1,87 basbelopp.

För dem som redan är ålderspensionärer år 2000 gäller följande för garantipensioner. En ensamstående ålderspensionärer får 2,1 basbelopp plus 5 procent av sin folkpension och ATP upp till 1,235 basbelopp plus 15 procent av sin folkpension och ATP upp till 1,725 basbelopp plus 60 procent av sin folkpension och ATP upp till 3,00 basbelopp. Motsvarande tal för den som är gift är 1,87 basbelopp plus 5 procent av folkpensionen och ATP upp till 1,0 basbelopp plus 15 procent upp till 1,55 basbelopp plus 60 procent upp till 2,681 basbelopp.

Det extra skatteavdraget för pensionärer avskaffas år 2000 varefter pensionärer och löntagare likställs i skattehänseende. Detta ligger delvis till grund för den stegvisa avtrappningen. Hänsyn tas till avtalspensioner och änkepension vid beräkningen av rätt till tillägg från garantipensionen. Detta har också gjorts med hjälp av schabloner som baseras på genomsnitt för hela pensionskollektivet.

En schablon har använts för *garantipensionen för förtidspensionärer* eftersom Pensionsarbetsgruppen inte lägger fram något förslag. Schablonen innebär att summa kostnader är i stort sett lika med vad som gäller inom ramen för de nuvarande reglerna.

En *särskild garantiregel* för individer födda 1935-1953 ger minst den pension individen hade fått från ATP och grundförmånen från folkpension på basis av hans/hennes intjänade rätt till och med 1994. Denna garanti beskrivs mer i detalj i kapitel 6.

Efterlevandepension beräknas enligt de nuvarande reglerna. Detta innebär att änkepensionen övergår i en omställningspension på sikt. (Se kapitel 10.)

Vid en tillväxt som avviker från 1,5 procent tillämpas *följsamhetsindexering*. Detta förfarande diskuteras i ett separat avsnittet om följsamhetsindexering nedan.

De ekonomiska förutsättningarna för perioden 1990-1995 baseras på det kända utfallet för 1990-1993 vid årsskiftet 1993/94 och Konjunkturinstitutets prognos för 1994-1995. Från 1996 antas såväl BNP som lönesumman växa i en fast takt till och med 2050. I huvudalternativet antas en årlig realltillväxt på 1,5 procent.

4.3 Pensionsutbetalningar åren 1995-2050

I detta avsnitt redovisas kostnadskalkyler för det reformerade pensionssystemet för åren 1995-2050. Enligt de nya reglerna baseras pensionerna på ett avgiftsuttag av 18,5 procent av den pensionsgrundande inkomsten. På lång sikt när pensionärskollektivet består enbart av förmånmottagare vars pension räknas på basis av de nya reglerna och i ett scenario där antalet personer i arbetskraften och antalet pensionärer utvecklas i samma takt - och sålunda behåller ett fast förhållande till varandra - skulle även utbetalningar av den inkomstrelaterade pensionen uttryckt i procent av avgiftsunderlaget ligga fast på 18,5 procent. Detta gäller oavsett vad realltillväxttakten per capita blir, till följd av att intjänad pensionsrätt och utgående pensioner indexeras med ett index som baseras på tillväxt per capita.

Det finns emellertid två skäl till att denna "steady-state"situation inte behöver uppstå i praktiken. Den första är att nybeviljade pensioner fortfarande består helt eller delvis av pensioner som beräknas enligt de nuvarande reglerna för ATP och garantipensionen från folkpension till och med år 2019. Det dröjer tills 2040-talet innan pensionärskollektivet i stort sett uteslutande består av personer vilkas pension helt har baserats på de nya reglerna.

Det andra skälet till att förhållandet mellan utbetalningar av inkomstrelaterade ålderspensioner kan avvika från 18,5 procent av det reformerade avgiftsunderlaget är att förändringar i realltillväxt med en renodlad demografisk bakgrund inte återspeglas av indexeringen. Exempel på detta är stora förändringar i in- och utvandring och långvariga ned- eller uppgångar i antalet födda barn per år. Det senare påverkar den inhemskt födda komponenten av arbetskraften.

En fond kommer sålunda i framtiden att behövas för att parera vissa demografiska förändringar. Vi återkommer till finansieringen av systemet och fondens roll i ett särskilt avsnitt nedan. Här visas inledningsvis utvecklingen av pensionsutbetalningar för det reformerade systemet.

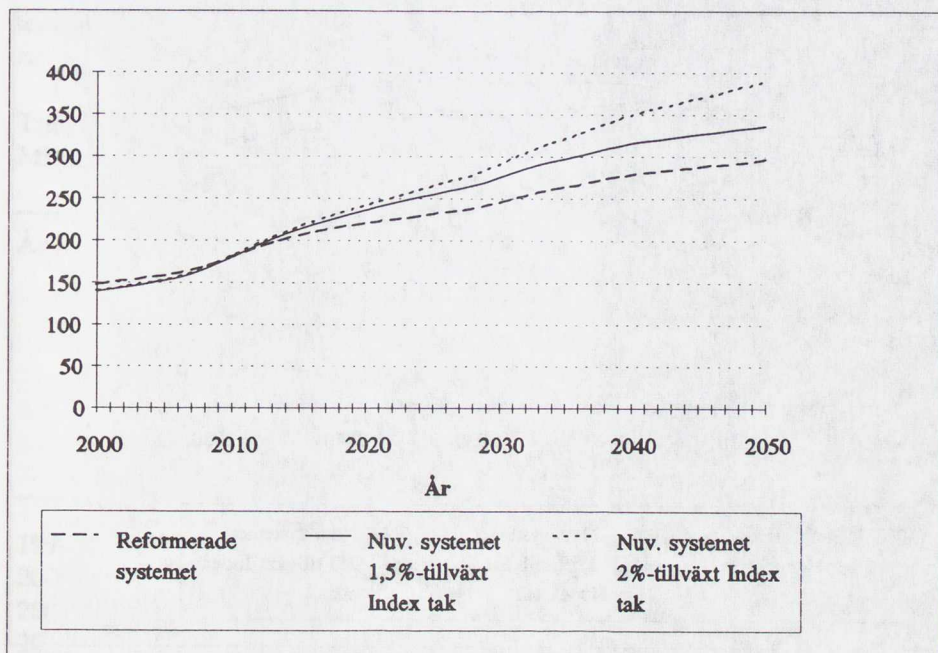
I det följande redovisas utfallet för det reformerade systemet med tillväxt på 1,5 procent. Vid tillväxt som avviker från 1,5 procent kopplas följsamhetsindexering in. Utfallet för sådana scenarier redovisas i nästa avsnitt.

Ålderspensioner

Figur 4.1 redovisar utvecklingen av totala pensionsutbetalningar till ålderspensionärer dels enligt förslaget om det reformerade pensionssystemet med tillväxt på 1,5 procent, dels enligt det nuvarande systemet. Utfallet med det nuvarande systemet redovisas för tillväxt på 1,5 och 2 procent. Taket har indexerats i takt med förändringar i PGI per person i både systemen. Figur 4.2 visar motsvarande jämförelse med utbetalningar uttryckta i procent av avgiftsunderlaget.

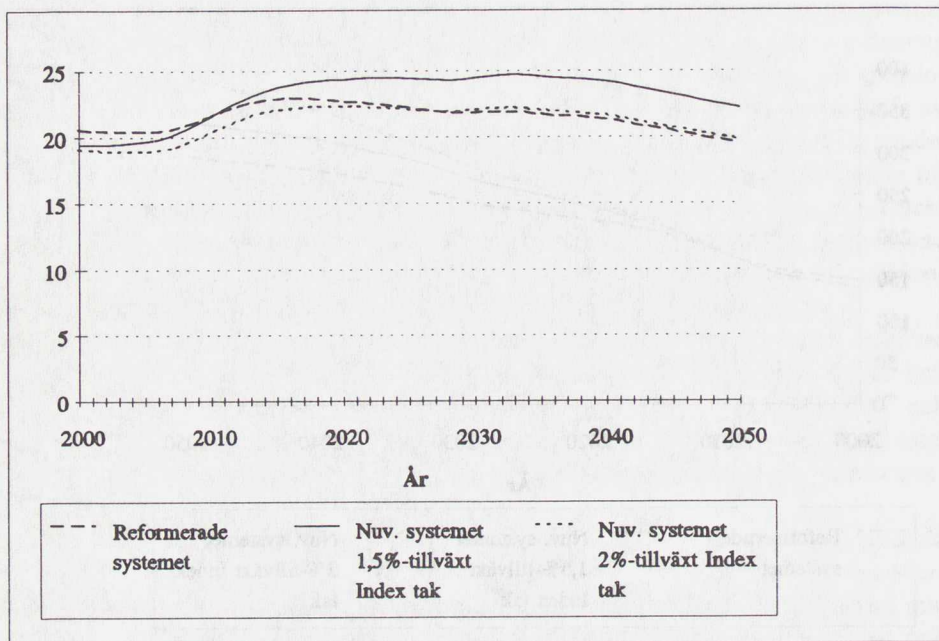
Figur 4.1 Ålderspension - utbetalningar i det reformerade och i det nuvarande systemet. Miljarder kronor 1995 års penningvärde

Pensionsutbetalningar är i stort sett desamma fram till cirka år 2015 oavsett vad det är för system eller tillväxt. Det är först efter år 2015 som de olika scenarierna skiljer sig nämnvärt. Såväl det nuvarande som det reformerade systemet ger lägre pensioner vid tillväxt på 1,5 procent än vid 2,0 procent, eftersom den inkomstutveckling som ligger till grund för pensionsrätten är lägre. Det är denna effekt som framträder på längre sikt.

Figur 4.2 visar emellertid att det reformerade systemet kostar ungefär lika mycket, uttryckt i procent av avgiftsunderlaget enligt nuvarande regler, som det nuvarande systemet med ATP och folkpension kostar med tillväxt på 2 procent. I denna bemärkelse är det reformerade systemet *kostnadsneutralt* - i förhållande till ett tillväxtscenario på 2 procent. Det är också till denna kostnadsneutralitet som hänvisningar görs ibland i Pensionsarbetsgruppens betänkande.

Figur 4.2 Ålderspension - utbetalningar i det reformerade och i det nuvarande systemet. Procent av avgiftsunderlaget enligt nuvarande regler

De utbetalningar som redovisas här är utbetalningar före skatt. Enligt Pensionsarbetsgruppens förslag kommer ålderspensionärer från och med år 2000 få samma skatteregler som löntagare. Detta innebär att det extra grundavdraget för ålderspensionärer slopas. Samtidigt syftar den nya garantipensionen inom det reformerade systemet till att bland annat neutralisera effekten av slopandet av det extra avdraget.

När hänsyn tagits till den ökning i skatteintäkter som grundavdraget ger är nettoeffekten av systemskiftet på utbetalningar försumbar.

År 2000 beräknas merkostnaden för förändringar i garantipensionen sålunda uppgå till omkring 1 miljard kronor efter skatt. I utgångsläget är således utgifterna för det reformerade systemet något högre än utgifterna för det nuvarande systemet. I figur 4.1 innebär detta att utbetalningarna är kanske 3-4 miljarder kronor mindre år 2000 och i figur 4.2 att förhållandet mellan utbetalningar och avgiftsunderlaget i det reformerade systemet ligger under 20 procent år 2000. Nivån på det reformerade systemets utbetalningar (efter skatt) är också något lägre även under åren efter år 2000.

Även tillväxt åren 1995-2000 påverkar utfallet i figur 4.2. Tillväxt på 2 procent istället för 1,5 procent gör att avgiftsunderlaget är större. Sålunda blir kvoten mellan pensionsutbetalningar och avgiftsunderlaget lägre. Det är det som ligger

bakom skillnaden mellan 1,5 och 2 procent år 2000 i kalkylen för det nuvarande systemet.

Tabellerna 4.2 och 4.3 visar uppdelningen av kostnader mellan den inkomstrelaterade ålderspensionen och garantipensionen. Den särskilda garantiregeln diskuteras utförligt i kapitel 6. Garantipensionen diskuteras nedan.

Tabell 4.2 Utgifter för ålderspension i det reformerade pensionssystemet. Miljarder kronor i 1995 års penningvärde

År	Inkomstrelaterad ålderspension	Grundpension - tillägg för pensionärer med inkomstrelaterad pension	Grundpension för pensionärer utan inkomstrelaterad pension	Den särskilda garantiregeln	Total ålderspension
1995	117,3	1,6	13,4	0,0	132,3
2000	129,5	5,5	13,1	0,0	148,1
2005	143,9	6,2	8,2	0,5	158,8
2010	169,0	7,2	4,6	1,3	182,2
2015	195,4	8,7	2,3	1,7	208,1
2020	209,6	10,6	1,0	1,5	222,2
2025	221,7	10,6	0,6	1,1	233,9
2035	254,3	9,9	0,6	0,3	265,2
2050	290,5	7,4	0,7	0,0	298,6

Som framgår av tabellerna 4.2 och 4.3 utgör garantipensionen en förhållandevis liten del av de totala pensionsutbetalningarna. Här framgår också att kostnader för den särskilda garantiregeln ökar mot år 2015, då den beräknade kostnaden uppgår till 1,7 miljarder kronor, och sedan minskar.

Tabell 4.3 Utgifter för ålderspension i det reformerade pensionssystemet. Procent av avgiftsunderlaget enligt nuvarande regler

År	Inkomstrelaterad ålderspension	Grundpension - tillägg för pensionärer med inkomstrelaterad pension	Grundpension för pensionärer utan inkomstrelaterad pension	Den särskilda garanti-regeln	Total ålderspension
1995	17,6	0,2	2,0	0,0	19,8
2000	18,0	0,8	1,8	0,0	20,6
2005	18,5	0,8	1,1	0,1	20,5
2010	20,2	0,9	0,6	0,2	21,8
2015	21,7	1,0	0,3	0,3	23,1
2020	21,6	1,0	0,1	0,2	22,9
2025	21,2	1,0	0,1	0,2	22,4
2035	21,0	0,8	0,1	0,1	21,9
2050	19,2	0,5	0,0	0,0	19,7

Tabell 4.4 nedan visar utvecklingen av utgifter för ålderspension uttryckt i procent av det *reformerade* avgiftsunderlaget. Detta underlag, som definierats i översikten över det nya regelsystemet i det föregående avsnittet, består av alla pensionsgrundade inkomster, inklusive förtidspensionärernas antagandeinkomst och barnårsinkomsten.

Tabell 4.4 Utgifter för ålderspension i det reformerade pensionssystemet. Procent av det reformerade avgiftsunderlaget

År	Inkomstrelaterad ålderspension	Grundpension - tillägg för pensionärer med inkomstrelaterad pension	Grundpension för pensionärer utan inkomstrelaterad pension	Den särskilda garantiregeln	Total ålderspension
1995	15,1	0,2	1,7	0,0	17,0
2000	15,3	0,7	1,5	0,0	17,5
2005	15,8	0,7	0,9	0,1	17,4
2010	17,2	0,7	0,5	0,2	18,6
2015	18,5	0,8	0,2	0,2	19,7
2020	18,4	0,9	0,1	0,2	19,5
2025	18,0	0,9	0,0	0,1	19,0
2035	17,9	0,7	0,0	0,0	18,7
2050	16,3	0,4	0,0	0,0	16,7

Den inkomstrelaterade pensionen uttryckt i procent av underlaget enligt de nya reglerna ligger kring 18,5 procent under åren 2015-2020, och minskar sedan betydligt från cirka 18 procent år 2035 till 16,3 procent år 2050. Denna minskning har främst en demografisk förklaring.

Under åren 2035-2050 går de relativt små födelsekohorterna som föddes under 1970-talet och i början av 1980-talet i pension, samtidigt som åren 2040-2050 kännetecknas av en uppgång i antalet personer i arbetsför ålder, vilket framgår av den demografiska bild som presenteras i kapitel 2. Färre pensionärer och en ökning i antalet personer i arbetskraften ligger sålunda bakom minskningen i avgiftsuttagsprocenten mellan åren 2035 och 2050.

Från början av 2050-talet fram till år 2065 ökar försörjningsbördan återigen till ungefär samma nivå som kring år 2035, vilket också framgår av den demografiska översikten i kapitel 2. Det innebär att de långsiktiga kostnaderna - trots den "tillfälliga" nedgången kring åren 2035-2050 - motsvarar en avgift kring åtminstone 18 procent av det reformerade avgiftsunderlaget, och drygt 21 procent av underlaget enligt de nuvarande reglerna.

Garantipension för ålderspensionärer

Grundskyddet i ålderspensionssystemet syftar till att ge bra inkomstskydd till de

vars inkomstrelaterade pension inte räcker till. I det nuvarande systemet utgör folkpension och pensionstillskottet garantipensionen för de som har lite eller ingen egen ATP. Dessutom finns KBT som ger ytterligare ett tillägg för pensionärer med en hög hyreskostnad och en låg inkomst. I det reformerade systemet ersätts det grundskydd som folkpensionen står för med ett nytt grundskydd som efter skatt skall vara minst lika bra som det nuvarande skyddet. Utöver det finns ett hyresrelaterat bostadsstöd kvar.

För närvarande finns ett förhållandevis stort antal äldre kvinnliga pensionärer som inte har någon eller en mycket liten egen ATP-förmån. Detta framgår av följande uppgifter från Riksförsäkringsverkets studie *Hur långt räcker pensionen?* (RFV ANSER 1992:6):

Andel pensionärer med egen ATP år 1989

Ålder	60- 69	70- 74	75- 79	80- 84	85- 90	90-
Kvinnor	77	66	50	40	28	16
Män	98	96	94	93	89	52

Egen ATP är mycket vanligare bland de yngre ålderspensionärer än bland de som pensionerades under 1970- och 1980-talet och trenden fortsätter. Allteftersom åren går kommer andelen kvinnor inom pensionärskollektivet som har egen ATP att likna den för män. Anledningen till det är att förvärvsmönstret för kvinnor födda under 1950-talet och senare liknar männens. Detta framgår bland annat av de uppgifter om kvinnornas deltagande i arbetskraften i framtiden som presenteras i kapitel 9. Äldre kvinnor med änkepension - men ingen eller knappast någon egen ATP förmån - kommer sålunda att "efterträdas" av yngre kvinnliga pensionärer som har en egen inkomstrelaterad pension (först ATP och sedan den reformerade pensionen). Dessutom ersätts år med barn med barninkomst inom det reformerade pensionssystemet.

Denna utveckling mot att kvinnor får en bra egen ålderspension återspeglas av kostnadsutvecklingen för garantipensionen i tabellerna 4.2-4.4. Återigen bör det påpekas här att uppgifterna för år 1995 inte är helt jämförbara år 2000 och med år därefter. År 2000 bör 3-4 miljarder kronor dras bort från utgifterna på grund av förändringar i skattereglerna för att få jämförbara siffror.

Garantipensionen kostar relativt mindre med tiden - uttryckt i procent av avgiftsunderlaget (tabell 4.3). Detta beror på att behovet minskar med tillväxt och att garantipensionen är prisindexerad i Pensionsarbetsgruppens föreslagna reform. Ett alternativ skulle vara att löneindexera garantinivån samt de gränsvärden som avgör storleken på tillägget inom garantipensionen. Detta skulle naturligtvis leda till högre kostnader än de som redovisas här. Det är också sannolikt att man - i

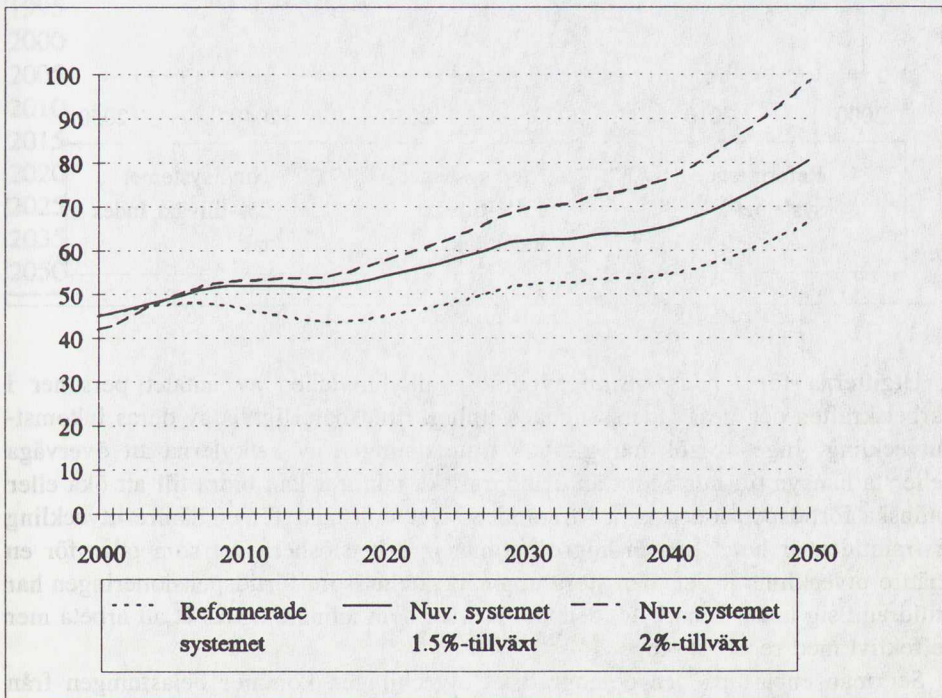

vilket fall som helst - efter en lång rad år med tillväxt kring 1,5 procent skulle anse det motiverat att överväga förbättringar av garantipensionen.

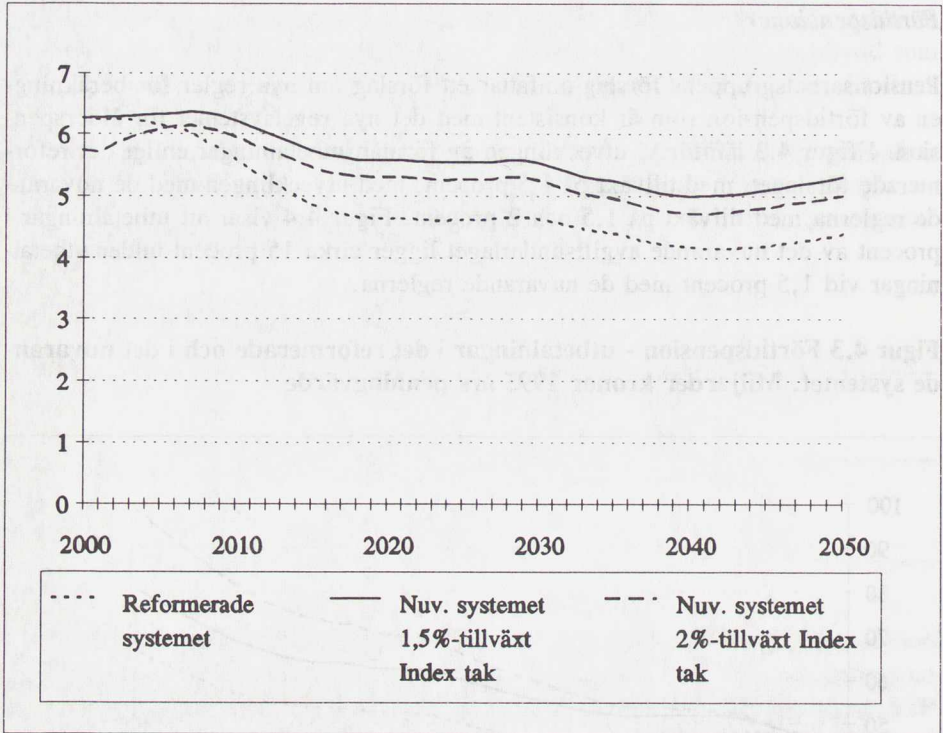
Förtidspensioner

Pensionsarbetsgruppens förslag omfattar ett förslag om nya regler för beräkningen av förtidspension som är konsistent med det nya regelsystemet för ålderspension. I figur 4.3 jämför vi utvecklingen av förmånsutbetalningar enligt det reformerade förslaget, med tillväxt på 1,5 procent, med utvecklingen med de nuvarande reglerna med tillväxt på 1,5 och 2 procent. Figur 4.4 visar att utbetalningar i procent av det nuvarande avgiftsunderlaget ligger cirka 15 procent under utbetalningar vid 1,5 procent med de nuvarande reglerna.

Figur 4.3 Förtidspension - utbetalningar i det reformerade och i det nuvarande systemet. Miljarder kronor 1995 års penningvärde

Figur 4.4 Förtidspension - utbetalningar i det reformerade och i det nuvarande inkomstrelaterade systemet. Procent av avgiftsunderlaget

Utgifterna för *förtidspension* avgörs i kalkylmodellen av antalet personer i arbetskraften och dess ålderssammansättning, samt naturligtvis av deras inkomstutveckling. Inget försök har gjorts i framtagningen av kalkylerna att överväga eller ta hänsyn till hur andra än demografiska faktorer kan bidra till att öka eller minska förtidspensioneringen i framtiden. Det som talar för en sämre utveckling i framtiden är hotet om en högre permanent arbetslöshet. Det som talar för en bättre utveckling är dels den stora uppmärksamhet som förtidspensioneringen har tilldragit sig under senare år, dels de resurser som numera ägnas åt att arbeta mer effektivt med rehabilitering.

Ser man enbart på den demografiska utvecklingen kommer belastningen från förtidspensioneringen att vara som störst 1995-2010, men den ökar igen åren 2040-2050. Under perioden 1995-2010 närmar sig de stora åldersgrupperna från 1940-talet 55-64 år, det vill säga den ålder då förtidspensioneringsfrekvensen historiskt sett har varit mycket hög. Detta faktum återspeglas också i tabell 4.6 i uppgången i kostnaderna för förtidspensioneringen fram till år 2005.

Ökningen i förtidspensioneringen avstannar kring år 2005. Kring år 2025 och cirka tio år framöver minskar antalet personer i arbetsför ålder enligt den befolk-

ningsprognos som ligger till grund för kalkylerna. Detta bidrar också till att hålla ner förtidspensioneringen. När de stora födelsekohorterna från mitten av 1980-talet börjar nå åldern 55 år ökar förtidspensioneringen kraftigt igen - återigen av rent demografiska skäl. Detta sker kring år 2040 och leder till att förtidspensioneringskostnaderna ökar betydligt mellan åren 2035-2050 i tabellerna.

Tabellerna 4.5 och 4.6 visar utvecklingen av utgifter för förtidspensionen i det reformerade systemet samt utgifter i procent av det nuvarande avgiftsunderlaget.

Tabell 4.5 Utgifter för förtidspension i det reformerade pensionssystemet. Miljarder kronor i 1995 års penningvärde

År	Förtidspension		
	Ink.rel. pension	Grund- pension	Total förtids- pension
1995	35,7	4,1	39,8
2000	40,5	4,6	45,1
2005	43,2	4,6	47,8
2010	42,3	4,6	46,9
2015	39,4	4,6	44,0
2020	40,6	4,6	45,2
2025	43,9	4,6	48,5
2035	49,2	4,6	53,8
2050	62,5	4,6	67,1

Tabell 4.6 Utgifter för förtidspension i det reformerade pensionssystemet. Procent av avgiftsunderlaget enligt nuvarande regler

År	Förtidspension		
	Ink.rel. pension	Grundpension	Total förtidspension
1995	5,3	0,6	6,0
2000	5,6	0,6	6,3
2005	5,6	0,6	6,2
2010	5,1	0,6	5,6
2015	4,4	0,5	4,9
2020	4,2	0,5	4,7
2025	4,2	0,4	4,6
2035	4,1	0,4	4,4
2050	4,1	0,3	4,4

Av tabell 4.5 framgår att utgifterna för totala förtidspensioner ökar kraftigt mellan år 1995 och 2005, med något under 2,0 procent per år. Denna ökning avspeglar den demografiska ökningen och ett antagande om att förtidspensionsfrekvensen motsvarar den som kännetecknade sista hälften av 1980-talet. Dock är ökningen sett under perioden 1995-2050 under 1 procent per år vilket - som diskuterats ovan - återspeglar den demografiska utvecklingen under första hälften av 2000-talet.

Totala kostnaderna för ålders- och förtidspension

De totala kostnaderna för ålders- och förtidspensionssystemen tillsammans framgår av tabell 4.7. Tabell 4.8 visar totala utbetalningar i procent av det avgiftsunderlaget enligt nuvarande regler.

Förutom kostnadskalkyler för ålders- och förtidspension innehåller tabell 4.7 beräknade framtida kostnader för efterlevandepension, enligt nuvarande regler, och en grov uppskattning av KBT har här antagits uppgå till samma nivå som antogs i kalkylerna för det nuvarande systemet i kapitel 3. Kostnaderna för *efterlevandepension* består av beräknade utgifter för:

- * änkepension enligt de regler som gällde före reformen 1990 och övergångsregler och som främst omfattar personer födda senast 1944.
- * omställningspension.
- * barnpension.

I praktiken avskaffades änkepensionen för kvinnor födda 1945 eller senare i och med reformen 1990. Detta innebär att med tiden minskar utgifterna för efterlev-

andepensionen betydligt. Enligt kalkylerna minskar också avgiften för efterlevandepensionen kraftigt efter år 2015, oavsett tillväxten i ekonomin. Minskningen är snabbare med högre tillväxt eftersom löneunderlaget då växer snabbare.

Kostnaden för det reformerade systemet håller sig fram till år 2015 kring dagens kostnadsnivå på cirka 30 procent av det avgiftsunderlaget enligt nuvarande - eller mellan 29 och 29,5 procent när hänsyn tagits till att en ökad kostnad för garantipensionen (cirka 0,5 procent) från och med år 2000 i stort sett neutraliseras av en ökning i skatteintäkter av nästan samma storlek.

Följande tablå visar hur kostnaderna för det reformerade systemet sjunker i förhållande till det nuvarande systemet - vid tillväxt på 1,5 procent - allteftersom nybeviljade pensioner omfattas av det nya regelsystemet:

Regler	2005	2015	2025	2035	2050
Nuvarande	29,0	31,4	30,8	30,1	27,7
Nya	29,5	30,0	29,0	26,8	24,4

Det reformerade systemets kostnader bör justeras neråt i början med 0,3-0,4 enheter på grund av skattejusteringen.

Det är naturligtvis av stor betydelse att också studera hur det nya regelsystemet fungerar vid andra varaktiga tillväxtscenarier än 1,5 procent. Detta görs i följande avsnitt.

Tabell 4.7 Totala utgifter i det reformerade pensionssystemet. Miljarder kronor i 1995 års penningvärde

År	Ålders- pension	Förtids- pension	Efterlev. pension	KBT	Total
1995	132,3	39,8	15,6	10,5	198,2
2000	148,1	45,1	16,7	8,5	218,4
2005	158,8	47,8	15,8	6,9	229,3
2010	182,2	46,9	16,2	5,4	250,7
2015	208,1	44,0	13,9	4,3	270,3
2020	222,2	45,2	11,0	3,3	281,7
2025	233,9	48,5	7,6	2,7	292,7
2035	265,9	53,8	4,3	1,8	325,1
2050	298,6	67,1	3,0	1,1	369,9

Tabell 4.8 Totala utgifter i det reformerade pensionssystemet. Procent av avgiftsunderlaget enligt nuvarande regler

År	Ålders- pension	Förtids- pension	Efterlev. pension	KBT	Total
1995	19,8	6,0	2,3	1,6	29,7
2000	20,6	6,3	2,3	1,2	30,3
2005	20,5	6,2	2,0	1,1	29,0
2010	21,8	5,6	1,9	0,8	30,0
2015	23,1	4,9	1,5	0,5	31,4
2020	22,9	4,7	1,1	0,3	29,0
2025	22,4	4,6	0,7	0,3	30,8
2035	21,9	4,4	0,4	0,1	30,1
2050	19,7	4,4	0,2	0,1	27,7

4.4 Följsamhet till samhällsekonomin - indexering vid avvikelser från tillväxt på 1,5 procent

Följsamhetsindexering fungerar i praktiken på följande sätt. Om den faktiska tillväxten är 1 procent, och normen är 1,5 procent reduceras pensionen med skillnaden mellan 1,5 och 1,0 procent, det vill säga 0,5 procent. Detta ger ett utfall för pensionären som motsvarar 99,5 procent av en prisuppräknad pension. Med följsamhetsindexering faller kvoten mellan kostnader och avgiftsunderlaget vid olika tillväxt inom en ganska snäv ram kring normen - i det här fallet tillväxt på 1,5 procent. Den uttagsprocent som krävs då för att finansiera systemet hamnar på det viset alltid nära den 18,5 procent som tas ut på det reformerade underlaget.

Förhållandet mellan utbetalningar och avgiftsunderlaget kan uttryckas ett visst år som följande:

$$\text{Pension per person} \times \text{antalet pensionärer}$$

$$\text{Lön (eller annan lönebaserad förmån) per person} \times \text{antalet personer med PGI}$$

Med det indexeringssystem som föreslås av Pensionsarbetsgruppen följer pension per person lön per person. Dessutom justeras nybeviljade pensioner med hänsyn

till förändringar i medellivslängden.¹⁴ Vad som emellertid inte "neutraliseras" av den föreslagna indexeringen är sålunda förändringar som beror på förändringar i antalet yrkesarbetande, det vill säga antalet personer med PGI i formeln ovan. Ett index som baserades på ett inkomstsummemaått, exempelvis PGI för personer 20-60 år, skulle göra att pensionsutbetalningar följer utvecklingen av hela avgiftsunderlaget, och inte enbart PGI per capita. Å andra sidan är skillnaden mellan dessa förhållandevis små om utvecklingen i framtiden följer den befolkningsprognos som ligger till grund för kalkylerna.

I tabell 4.9 visas beräkningar av avgiftsuttaget för ålderspensionen med respektive utan följsamhetsindexering för tillväxt på 1, 1,5, 2 och 3 procent per år. Följsamhetsindexeringen börjar år 2001 och påverkar alla utgående pensioner. I tabellen visas de sammanlagda kostnaderna för ålderspensionen (inkomstrelaterad pension och garantipension) i procent av det reformerade avgiftsunderlaget. När vi tidigare i detta kapitel har visat beräkningar med tillväxt på 1,5 procent för det reformerade systemet har vi syftat på tillväxt i BNP och lönesumman på 1,5 procent. Detta är emellertid inte samma sak som *per capita* tillväxt på 1,5 procent. När vi nu använder index som baseras på PGI per capita får vi även ett annat utfall för beräkningen i 1,5-procentfallet i tabellen eftersom arbetskraften varierar mellan cirka -0,3 och +0,4 procent.

Vid en given tillväxt i lönesumman ger en ökning av antalet sysselsatta en lägre ökning av pensionerna (med följsamhetsindexering) än som varit fallet om antalet sysselsatta också hade medräknats i indexet - i samma utsträckning som de har påverkat lönesumman. Om antalet sysselsatta (personer med PGI) minskar samtidigt som lönesumman (PGI) är konstant sker det motsatta. Pensionerna skrivs upp med en faktor som överstiger tillväxten per capita.

Med följsamhetsindexering nås en god anpassning av pensionskostnaderna till den totala ekonomiska tillväxten i samhället, som framgår av tabell 4.9. I tabellen syns detta genom att avgiftsuttagsprocenten i de olika tillväxtalternativen närmar sig varandra.

---

¹⁴ Det finns emellertid en eftersläpning mellan en förändring i medellivslängden och dess inverkan på hela kollektivet pensionärer.

Tabell 4.9a Ålderspensionsutgifter, inklusive garantipension, i procent av det reformerade avgiftsunderlaget med respektive utan följsamhetsindexering av utgående ålderspensioner

År	1 %	1,5 %	2 %	3 %
2000				
Följsamhetsindex	17,9	17,5	17,1	16,3
Utan följsamhet	17,9	17,5	17,1	16,3
2005				
Följsamhetsindex	17,9	17,4	16,9	15,9
Utan följsamhet	18,2	17,3	16,7	15,2
2010				
Följsamhetsindex	19,2	18,6	17,9	16,7
Utan följsamhet	19,6	18,4	17,3	15,4
2015				
Följsamhetsindex	20,3	19,7	19,0	17,7
Utan följsamhet	21,0	19,5	18,4	16,0
2020				
Följsamhetsindex	20,0	19,4	18,7	17,5
Utan följsamhet	20,9	19,3	18,0	15,6
2025				
Följsamhetsindex	19,4	19,0	18,2	17,2
Utan följsamhet	20,6	19,0	17,7	15,2
2035				
Följsamhetsindex	19,4	18,8	18,3	17,6
Utan följsamhet	20,2	18,7	17,4	15,4
2050				
Följsamhetsindex	17,0	16,4	16,0	15,7
Utan följsamhet	18,1	16,7	15,7	13,8

Anm. Följsamhetsindexering med norm 1,5 procent. Utgående pensioner följsamhetsindexeras från och med år 2001.

Tabell 4.9b Ålderspensionsutgifter, inklusive garantipension, i procent av det nuvarande avgiftsunderlaget med respektive utan följsamhetsindexering av utgående ålderspensioner

År	1 %	1,5 %	2 %	3 %
2000				
Följsamhetsindex	21,1	20,6	20,2	19,1
Utan följsamhet	21,1	20,6	20,2	19,1
2005				
Följsamhetsindex	21,0	20,3	19,9	18,6
Utan följsamhet	21,4	20,5	19,6	17,7
2010				
Följsamhetsindex	22,5	21,6	21,1	19,5
Utan följsamhet	23,1	21,8	20,5	17,9
2015				
Följsamhetsindex	23,9	22,9	22,3	20,6
Utan följsamhet	24,7	23,1	21,6	18,5
2020				
Följsamhetsindex	23,6	22,6	22,0	20,5
Utan följsamhet	24,7	22,9	21,3	18,2
2025				
Följsamhetsindex	23,1	22,1	21,5	20,3
Utan följsamhet	24,2	22,4	20,8	17,9
2035				
Följsamhetsindex	22,7	21,8	21,4	20,6
Utan följsamhet	23,6	21,9	20,4	17,9
2050				
Följsamhetsindex	20,0	19,1	18,9	18,4
Utan följsamhet	21,3	19,7	18,4	16,2

Anm. Följsamhetsindexering med norm 1,5 procent. Utgående pensioner följsamhetsindexeras från och med år 2001.

4.5 Finansiering av ålderspensioner

4.5.1 Översikt över uppläggningsen av finansiering

Den inkomstrelaterade ålderspensionen i det reformerade pensionssystemet finansieras med en avgift på 18,5 procent. Ålderspensionsavgiften tas till hälften ut som en arbetsgivaravgift och till hälften som en egenavgift. Dessa ersätter nuvarande folkpensions- och ATP-avgifterna.

Av den sammanlagda avgiften på 18,5 procent används 16,5 procent för att finansiera pensioner inom fördelningssystemet. Dessa årliga inbetalningar av avgifter används sålunda för att betala ut inkomstrelaterade pensioner samma år som avgifterna betalats in. Ett belopp motsvarande 2 procent av avgiftsunderlaget fonderas i en individuell premiereservfond. Dessa avgifter hålls helt utanför fördelningssystemet.

Inom fördelningssystemet finns en fond - som här kallas fördelningsfonden - vars kapital används som buffert för fördelningssystemet. Fördelningsfonden är i praktiken AP-fonden. Avgiften på 16,5 procent, tillsammans med fördelningsfondens avkastning och - vid behov - kapital, täcker kostnaderna för dessa utbetalningar.

Under en övergångsperiod, åren 1995-2000, finansieras även utgifterna för förtidspensionärer äldre än 58 år inom ramen för fördelningssystemet. Änkepensionen, finansieras också inom ramen för fördelningssystemet.

Övriga pensionsförmåner, det vill säga förtidspension, efterlevandepension (exklusive änkepensionen) och garantitillägg inom grundtrygghetssystemet finansieras över statsbudgeten med allmänna skattemedel.

Här visar vi hur fördelningssystemets finansieringsbild ser ut fram till år 2050, när hänsyn tagits till systemets buffertfond, samt hur fördelningsfonden och premiereservfonden bidrar till det samhällsliga sparandet.

4.5.2 Avgifter till fördelningssystemet

Avgiftsuttaget till fördelningsfonden framgår av tabell 4.10.

Tabell 4.10 Avgiftsuttaget i fondberäkningarna 1995-2050

År	Avgift till fördel- ningsfonderna procent	Avgift till premie- reservfonden procent
1995	12,25	2,0
1996	13,25	2,0
1997	14,25	2,0
1998	15,00	2,0
1999	15,75	2,0
2000-2050	16,50	2,0

Enligt Pensionsarbetsgruppens förslag ska de som är födda före år 1944 inte betala in avgifter till premiereservfonden och därmed inte heller uppbära pension från denna. I stället betalas dessa in till fördelningssystemet. De pensioner som personer födda 1935-1943 skulle få från premiereservsystemet skulle vara förhållandevis små på grund av kvotdelningen med tjugondelar. Därför skulle de administrativa kostnaderna för dessa förhållandevis små pensioner bli stora i jämförelse med den avkastning de ger.

Förslaget innebär sålunda att personer födda år 1944 betalar 10/20-delar av 2 procent, det vill säga 1 procent till premiefonden under perioden 1995-2009. Personer födda 1945 betalar 11/20-delar det vill säga $11/20 \cdot 2$ procent = 1,1 procent åren 1995-2010. De sista är födda 1953 och betalar 19/20-delar av 2 procent = 1,9 procent.

4.5.3 Fördelningssystemets fond

Inom fördelningssystemet betalas utgående pensioner med avgifter som betalas in samma år och, vid behov, av avkastning från fondkapitalet samt av själva fondkapitalet. Med följsamhetsindexering i enlighet med den modell som föreslås av Pensionsarbetsgruppen blir fördelningsfonden en buffertfond vars syfte är att motverka inverkan av kortsiktiga ekonomiska fluktuationer och demografiska förändringar.

En av utgångspunkterna för kalkylerna har varit att fördelningsfonden skall användas för att täcka de tunga finansiella påfrestningar som följer med den kraftiga ökningen i antalet ålderspensionärer som förväntas under åren 2005-2025. Fon-

den skall emellertid alltid utgöra en buffert för tillfälliga påfrestningar i det inkomstrelaterade ålderspensionssystemet. Vad som är en optimal storlek på en buffertfond kan naturligtvis diskuteras. Här har det satts som krav att buffertfonden i fördelningssystemet åtminstone skall vara så stor så att den täcker några månaders utbetalningar.

Fördelningsfonden antas förräntas med en realränta som på sikt är lika med tillväxten, i det här fallet 1,5 procent. För närvarande är realräntan mycket högre och antas år 1995 vara 3 procent. Den anpassar sig gradvis till den långsiktiga nivån på 1,5 procent till år 2000. Schablonen gäller sålunda från och med år 2000. Avgifterna till fonden följer den utveckling som redovisas i tabell 4.10.

I tabell 4.11 visas fördelningsfondens inkomster, utgifter och ränteintäkter. Den allmänna pensionsfondens bokförda värde antas uppgå till cirka 600 miljarder kronor vid ingången av år 1995. Detta belopp utgör startkapitalet för fördelningsfonden i kalkylerna. Fördelningsfondens värde vid slutet av år 1995 blir $600 - 155,9 + 102,2 + 17,4 = 563,7$ miljarder kronor, enligt tabell 4.11.

Tabell 4.11 Fördelningsfondens utveckling år 1995-2050. Miljarder kronor i 1995 års penningvärde

År	Fond vid utgången av året	Ränteintäkter	Avgifter	Pensionsutbetalningar	Fondstyrka*	Sparande	Ackumulerat sparande
1995	563,7	17,4	102,2	155,9	3,6	-36,3	-36,3
2000	450,0	6,8	146,3	166,8	2,7	-13,7	-150,0
2005	395,5	6,0	156,1	170,3	2,3	-8,2	-204,5
2010	358,0	5,4	166,8	184,1	1,9	-11,9	-242,0
2015	262,9	4,1	179,0	204,8	1,3	-21,7	-337,1
2025	111,6	1,7	208,2	217,0	0,5	-7,1	-488,4
2035	120,6	1,8	240,8	236,4	0,5	5,8	-479,4
2050	501,4	7,2	302,2	259,5	1,9	49,9	-98,6

* Fondstyrkan ett visst år anger hur många gånger det årets pensionsutbetalningar kan täckas av fondens kapital.

Avgiftsprocenten ökar successivt under andra hälften av 1990-talet fram till år 2000, då procentsatsen blir 16,5 procent (jämför tabell 4.10). I början av perioden understiger avgifterna vad som skulle behövas för att täcka utgifterna. Vi har tidigare sett att en avgift på cirka 17 procent behövs. Dessutom används fondmedel för att betala vissa förtidspensioner och änkepensioner under ett antal år.

Balans mellan avgifter och utgifter inträder först cirka år 2030. Från cirka 2035 ökar antalet personer i arbetskraften - relativt kraftigt samtidigt som antalet perso-

ner som är 65 år och äldre minskar.¹⁵ Detta medför en ganska kraftig ökning i fonden åren 2035-2050. Denna ökning behövs också mot bakgrund av att antalet pensionärer förväntas öka under åren 2050-2065.

Avslutningsvis är det viktigt att betona att kalkylen över fördelningsfondens framtida soliditet vid olika antaganden visar att fondstyrkan åren 2025-2035 är mycket känslig för förhållandevis små förändringar i utvecklingen av avgiftsun-derlaget. Exempelvis innebär en sänkning av underlaget med cirka 2 procent, det vill säga cirka 15 miljarder kronor, under 1990-talet att fondstyrkan går mot noll omkring år 2025. Detta innebär att tidvis göra små justeringar i uttagsprocenten för att upprätthålla långsiktig balans.

4.6 Pensionssystemet och sparande

År 2050 uppgår premiefonden till ett belopp som motsvarar drygt 30 procent av BNP. Storleken på fördelningsfonden motsvarar cirka 14 procent av BNP år 2050, efter att ha varit betydligt mindre under ett par decennier innan. Figur 4.5 visar den årliga utvecklingen av fonderna.

Tabell 4.12 Fonderna i det reformerade pensionssystemet. Miljarder kronor i 1995 års penningvärde

År	Fördel- ningsfond	Premie- reserv- fond	Summa fonder	BNP	Fördel- ningsfond i % av BNP	Premie- fond i % av BNP	Summa fonder i % av BNP
1995	563,7	0,8	571,7	1557,0	36,2	0,0	36,7
2000	450,0	56,9	506,9	1677,3	26,8	3,4	30,2
2005	395,0	123,4	518,9	1807,0	21,9	6,8	28,7
2010	358,0	211,3	569,3	1946,6	18,4	10,9	29,3
2015	262,9	342,3	605,2	2097,1	12,5	16,3	28,9
2025	111,6	593,4	759,5	2433,7	4,6	24,4	31,3
2035	120,6	838,5	959,1	2824,4	4,3	29,7	34,0
2050	501,4	1146,4	1647,8	3531,1	14,2	32,5	46,7

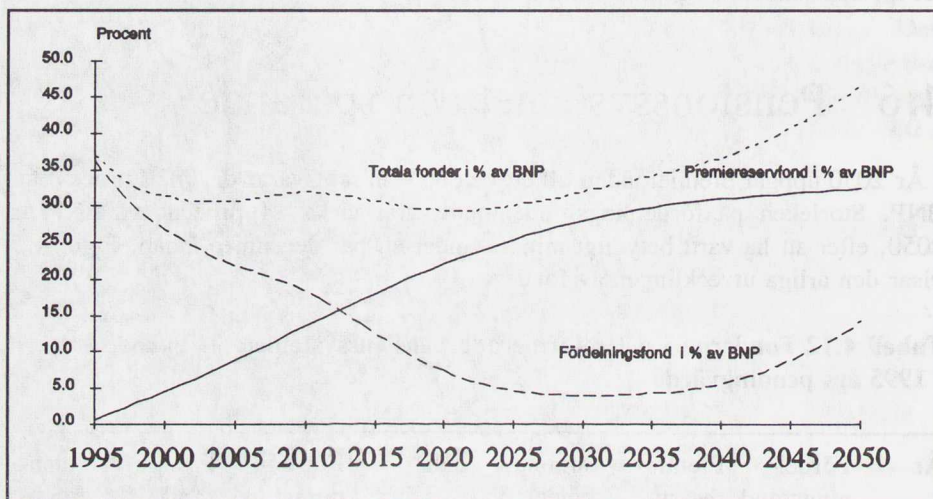
Osäkerheten i kalkyler av den typ som görs här är naturligtvis stor. Här skall nämnas frågor av de faktorer som är av särskild betydelse för fondens utveckling. För det första är fördelningsfondens storlek år 1995 osäker, eftersom den beror

¹⁵ Jämför figur 2.7 i kapitel 2.

på utvecklingen av avgiftsunderlaget (löner) under 1994 och 1995, samt på vilken förräntning fonden får under denna period.

Av ännu större betydelse är den tillväxt vi får under de närmaste åren, åtminstone fram till någonstans kring år 2005, då pensionsutbetalningarna börjar stiga brant uppåt. Den årliga tillväxten på 1,5 procent ligger långt under den takt på cirka 3 procent som många ekonomiska bedömare tror på för andra hälften av 1990-talet.

Figur 4.5 Fondernas kapital i procent av BNP

I tabell 4.13 redovisas sparandet i fördelnings- och premiefonderna i procent av bruttonationalprodukten (BNP). Sparandet i fördelningsfonden är negativt till strax före år 2035 (år 2033) för att därefter stiga till nära 50 miljarder kronor eller drygt 1 procent av BNP år 2050. Som framgår av tabell 4.11 uppgår det ackumulerade negativa sparandet till cirka 500 miljarder kronor år 2022. Räntetäkterna under samma period uppgår till cirka 170 miljarder, och dessa används också för pensionsutbetalningarna.

Premiereservfonden och fördelningsfonderna motsvarar år 1995 drygt 1/3-del av BNP och tillsammans minskar i betydelse fram till år 2035 i takt med att fördelningsfondernas kapital används för att bidra till finansieringen av pensioner. Sedan uppnår systemet en mer stabil utveckling.

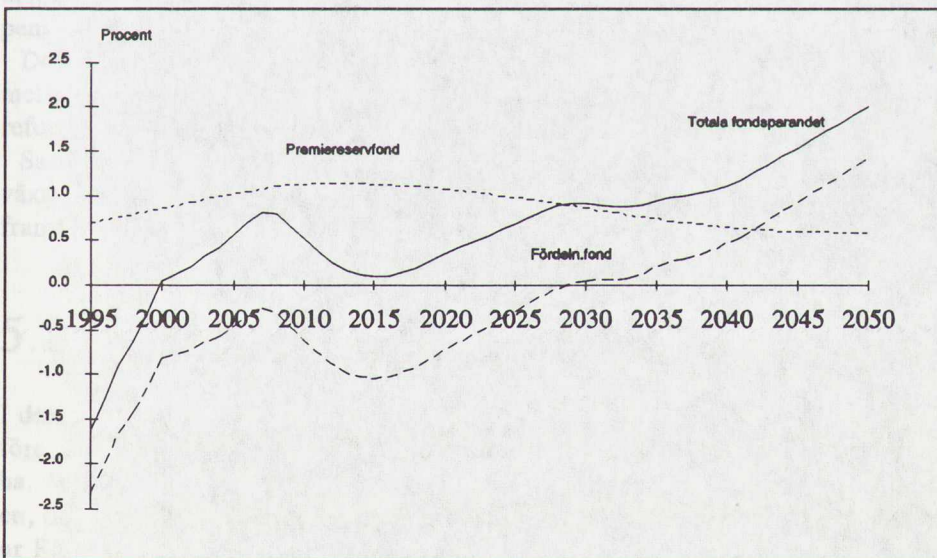

Tabell 4.13 Sparandet i fördelnings- och premiefonderna

År	Sparande i:			Sparande i % av BNP:		
	Fördel- nings- fonder	Premie- fond	Summa	Fördel- nings- fond	Premie- fond	Summa
1995	-36,3	11,0	-28,3	-2,3	0,7	-1,6
2000	-13,7	14,5	-3,5	-0,8	0,9	0,0
2005	-8,2	18,5	5,8	-0,5	1,0	0,6
2010	-11,9	22,0	6,6	-0,6	1,1	0,5
2015	-21,7	23,7	1,4	-1,0	1,1	0,1
2025	-7,1	24,0	17,6	-0,3	1,0	0,7
2035	5,8	21,0	25,5	-0,2	0,7	0,9
2050	49,9	20,8	69,3	1,4	0,6	2,0

Det totala bidraget till sparande från det offentliga pensionssystemet minskar över en lång period framöver. Det är först omkring år 2035 och därefter som någon markant ökning kan noteras, vilket framgår av figur 4.6.

Figur 4.6 Det offentliga pensionssystemets bidrag till sparandet i procent av BNP

5 Individeffekter

5.1 Inledning

Följande kapitel syftar till att, så långt det är möjligt, beskriva vad det reformerade pensionssystemet kan komma att innebära för olika individer. I vissa delar har pensionerna i det nuvarande systemet använts som jämförelse.

Kapitlet inleds med en beskrivning av hur olika grupperns förvärvsmönster ser ut. Sedan beskrivs hur de genomsnittliga pensionerna ser ut för ålderspensionärer uppdelade i olika grupper, både i det nuvarande och det reformerade systemet. I samma avsnitt beskrivs också hur stora genomsnitt varje enskild del av det reformerade systemet ger de framtida ålderspensionärerna. Avsnittet därefter visar pensionsfördelningen för de tidigare undersökta grupperna.

Den sista delen av kapitlet redovisar hur individernas pensioner som en kvot mellan den pension de får med nuvarande systems regler och den de får i det reformerade systemet.

Samtliga beräkningar är gjorda med ett antagande på 1,5 procents reallönetillväxt. Vid annan tillväxt skulle effekterna se något annorlunda ut. Detta gäller framför allt angivna medelbelopp.

5.2 Antalet förvärvsår i framtiden

I detta avsnitt redovisas en prognos över antal år med pensionsgrundande inkomst före ålderspensioneringen som personer födda mellan 1944 och 1984 beräknas ha. Modellen bygger både på faktiska förhållanden och en prognos inför framtiden, och löper fram till år 2050. Beräkningarna är gjorda på grundval av uppgifter ur Riksförsäkringsverkets pensionspoängdatabas, som innehåller inkomststoppgifter från och med 1960. Personer som var födda 1944 var då 16 år och kunde erhålla sin första pensionsgrundande inkomst. Det är dock inte möjligt att, med denna

databas som underlag, fastställa i vilken utsträckning inkomsten motsvaras av hel- eller deltidsarbete.

En stor grupp människor förvärvsarbetar praktiskt taget hela sitt potentiella yrkesliv. Andelen män i denna grupp är större än andelen kvinnor i början av kalkylperioden, det vill säga på 1990-talet, men andelen kvinnor ökar efter hand i denna grupp, för att cirka 2010 utgöra en nästan lika stor andel som männen. De bakomliggande arbetskraftsantagandena medför nämligen att kvinnorna i stort sett får samma antal förvärvsår som män efter 2010-talet. Då avstannar den trendmässiga ökning av kvinnornas arbetskraftsdeltagande som skett under de senaste decennierna.¹⁶

En annan grupp av särskilt intresse består av personer mellan 16 och 64 år utan pensionsgrundande inkomst. Denna innefattar många disparata grupper, till exempel de som varit förtidspensionärer från 16 års ålder, invandrare med kort vistelsetid i Sverige före ålderspensionen, utvandrare med kort tid i Sverige med flera.

I redovisningen skiljer vi också mellan personer som varit förtidspensionärer före ålderspensionen och dem som inte varit det. I början av 1990-talet var 45 procent av de nyblivna ålderspensionärerna förtidspensionärer innan de blev ålderspensionärer.

Tabell 5.1 visar hur stora några av de olika grupper som behandlas separat i detta avsnitt är. Antalet är räknat i nybeviljade ålderspensionärer i de studerade födelseårgångarna.

Tabell 5.1 Antal nybeviljade ålderspensionärer i födelseårgångarna 1944-1984 som tillhör de olika grupper vars förvärvsmönster studeras separat i följande avsnitt (personer som tillhör både förtidspensionsgruppen och in- eller utvandrargruppen är uteslutna)

Grupp	Antal kvinnor	Antal män	Totalt antal
Invandrare	102 300	65 760	168 060
Utvandrare	268 080	348 690	616 770
Förtidspensionärer	939 330	1 024 290	1 963 620

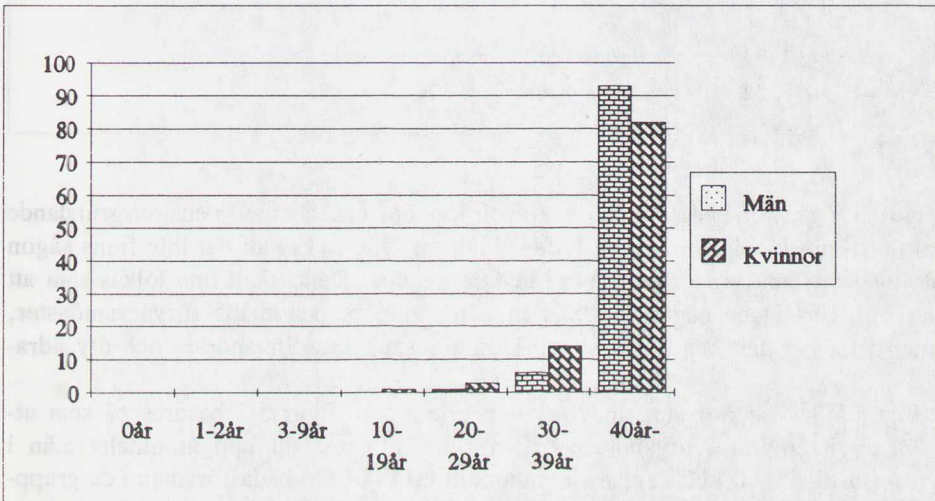
¹⁶ Hur Riksförsäkringsverkets modell genererar dessa uppgifter för åren framöver diskuteras i kapitel 9.

5.2.1 Förvärvsmönstret för män och kvinnor som inte varit förtidspensionärer och som inte in- eller utvandrat

Figur 5.1 visar hur många år som nyblivna ålderspensionärer har haft en inkomst som överstiger ett basbelopp enligt beräkningarna. Personer som förtidspensionerats före ålderspension ingår inte. Uppgifterna avser män respektive kvinnor födda åren 1944-1984. Över 90 procent av alla män som tillhör denna grupp har 40 år eller mer med pensionsgrundande inkomst.

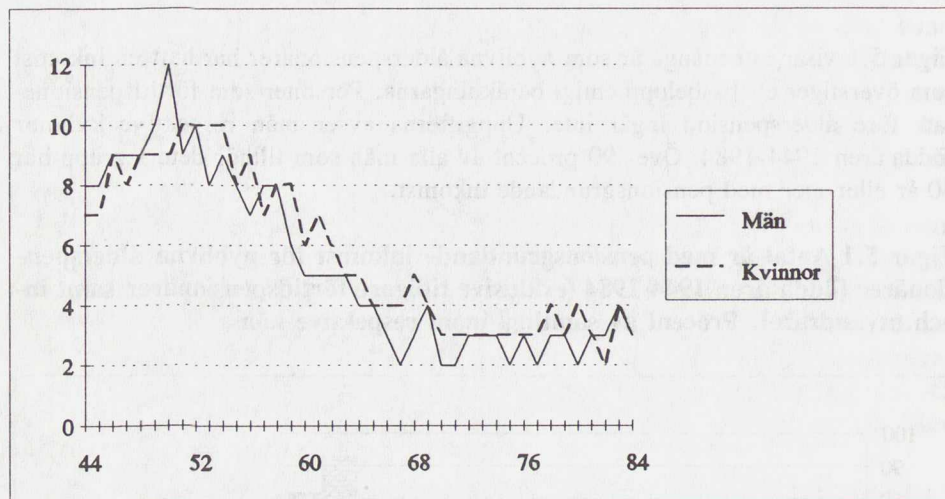
Figur 5.1 Antal år med pensionsgrundande inkomst för nyblivna ålderspensionärer födda åren 1944-1984 (exklusive tidigare förtidspensionärer samt in- och utvandrare). Procent av samtliga inom respektive kön

Av kvinnorna i arbetar cirka 80 procent 40 år eller mer. En trendmässig ökning av förvärvsintensiteten leder till att andelen kvinnor som arbetat 40 år eller mer ökar.

Figur 5.2 visar hur stor andel av respektive födelseårgång som saknar år med pensionsgrundande inkomst (inkomst överstigande 1 basbelopp). Av figur 5.1 framgick att det nästan inte fanns några sådana. I figur 5.2 ingår dock även in- och utvandrare.

Figur 5.2 Andelen av alla nybeviljade ålderspensionärer (exkl. tidigare för-
tidspensionärer) som saknar år med pensionsgrundande inkomst. Procent av
samtliga

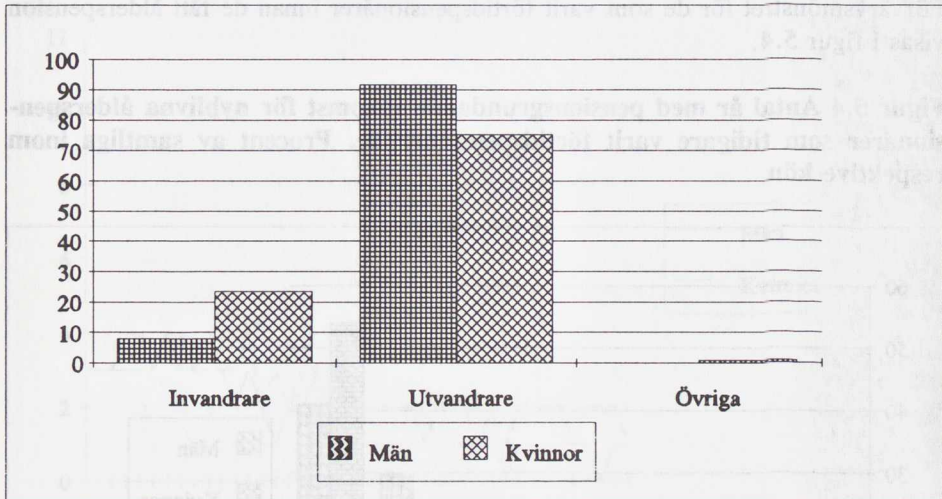

Figuren visar hur både andelen män och kvinnor utan år med pensionsgrundande inkomst minskar för de senare födda. Figuren visar också att det inte finns någon skillnad mellan kvinnor och män i detta avseende. Detta skall inte tolkas som att det inte föreligger någon skillnad mellan kvinnors och mäns förvärvsmönster, utan detta har helt och hållet sin förklaring i grupperna invandrare och utvandrare.

Figur 5.3 visar hur stor andel av den grupp som figur 5.2 baseras på som utgörs av invandrare, utvandrare och övriga. Sammanlagt uppgår antalet män i gruppen till 70 000 och antalet kvinnor till 80 000. De båda förstnämnda grupperna behandlas vidare avsnitt 5.2.3.

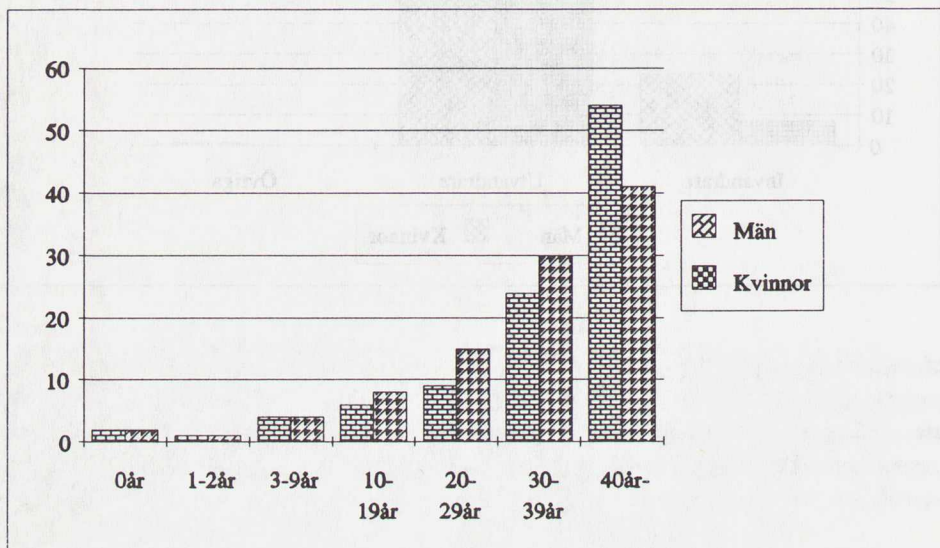
Figur 5.3 Fördelningen av gruppen som saknar år med pensionsgrundande inkomst (exklusive tidigare förtidspensionärer). Procent av samtliga inom respektive kön

5.2.2 Förvärvsmönstret för människor som varit förtidspensionärer före ålderspensionering

Förvärvsmönstret för de som varit förtidspensionärer innan de fått ålderspension visas i figur 5.4.

Figur 5.4 Antal år med pensionsgrundande inkomst för nyblivna ålderspensionärer som tidigare varit förtidspensionerade. Procent av samtliga inom respektive kön

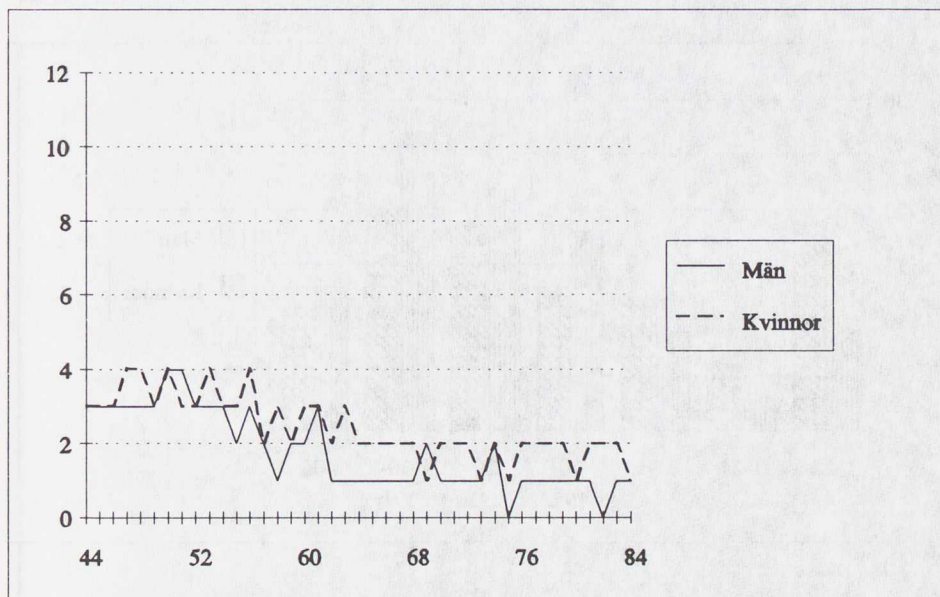

Jämfört med män som inte varit förtidspensionärer har en betydligt mindre andel, cirka 50 procent, arbetat 40 år eller mer. Bland de män som varit förtidspensionärer har 24 procent förvärvsarbetat 30-39 år, vilket kan jämföras med 6 procent för män som inte varit förtidspensionärer. Antalet förvärvsår för kvinnor som varit förtidspensionärer uppvisar ungefär samma mönster som för män, dock med den skillnaden att andelen kvinnor som arbetar 40 år eller mer är lägre (38 procent) än för männen.

Figur 5.5 visar närmare hur den grupp som helt saknar år med pensionsgrundande inkomst ser ut fördelad på olika fördelseårgångar.

Figur 5.5 Andelen nybeviljade ålderspensionärer som saknar år med pensionsgrundande inkomst. Tidigare förtidspensionärer. Procent av samtliga

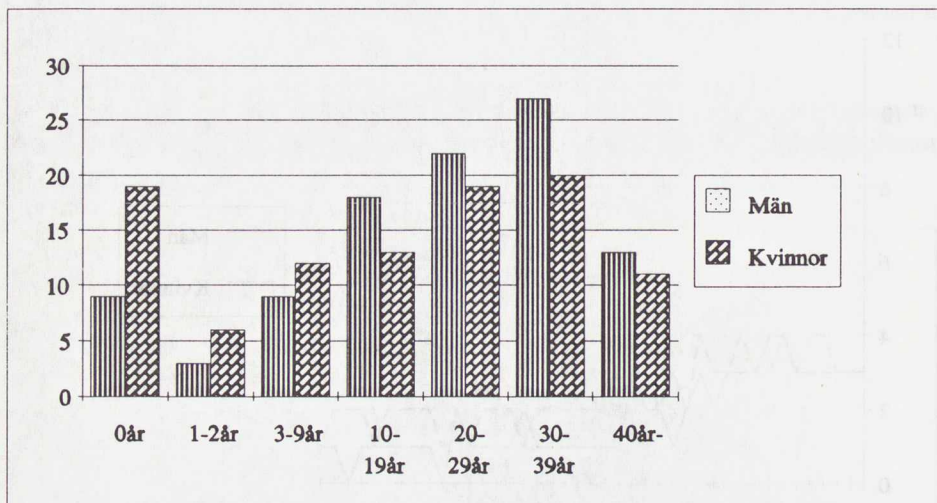

Ingen stor skillnad mellan könen tycks föreligga när det gäller andelen personer utan år med pensionsgrundande inkomst. Detta överensstämmer med figur 5.2. Enligt kalkylen sjunker den andel förtidspensionärer som helt saknar år med pensionsgrundande inkomst för de som är födda senare. Också i detta avseende finns en överensstämmelse med figur 5.2.

5.2.3 Förvärvsmönstret för in- och utvandrare

Förvärvsmönstret för invandrare skiljer sig betydligt från andra grupper, bland annat beroende på att de är bosatta i Sverige en kortare tid. I figur 5.6 framgår antalet år med pensionsgrundande inkomst de invandrare som aldrig varit förtidspensionärer har.

Figur 5.6 Antal år med pensionsgrundande inkomst för nyblivna ålderspensionärer. Invandrare (exklusive tidigare förtidspensionärer). Procent av samtliga inom respektive kön

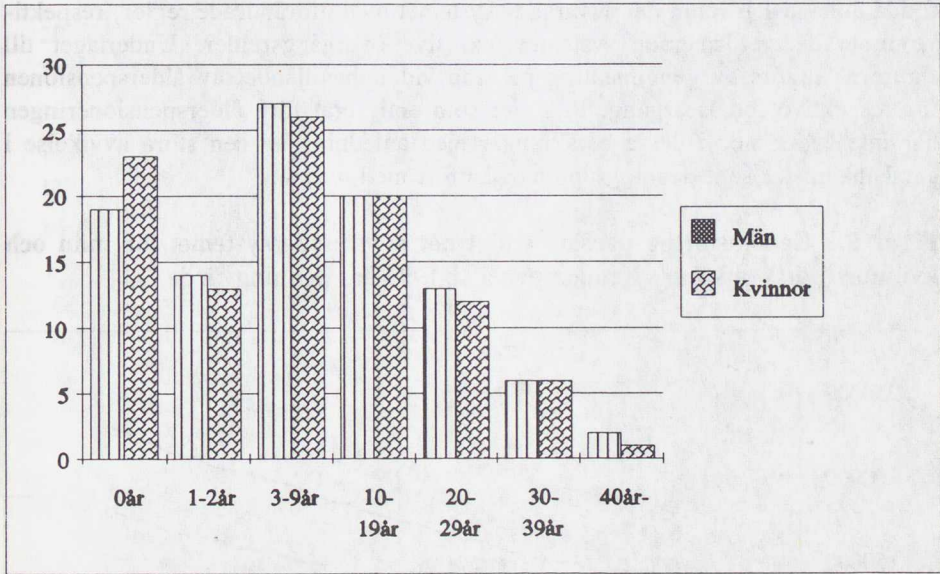
Av denna figur framgår att invandrare arbetar färre år än personer som har varit bosatta i Sverige mellan 16 och 65 år. Flertalet invandrare arbetar 10-39 år. Andelen utgör 67 procent för män och 52 procent för kvinnor.

Den grupp som i figuren helt saknar år med pensionsgrundande inkomst är en del av de som också ingår i figurerna 5.2 och 5.3. Fördelningen i figur 5.6 antyder att gruppen invandrare är bosatta och sysselsatta i landet en relativt stor del av sitt aktiva liv, det vill säga att de invandrar vid relativt unga år.

Gruppen utvandrare, som till stor del (drygt 80 procent år 2050 om utvandringen efter sekelskiftet följer vad som hittills varit vanligt) utgörs av tidigare invandrade, arbetar helt naturligt betydligt kortare tid i Sverige än icke utvandrare. Så mycket som 19 procent av männen respektive 23 procent av kvinnorna har ingen intjänad inkomst i Sverige. Det är dessa som till stor del utgör gruppen med noll förvärvsår i figur 5.2. Omkring 60 procent av utvandrarerna arbetar mindre än 10 år i Sverige - se figur 5.7.

Figur 5.7 Antal år med pensionsgrundande inkomst för nyblivna ålderspensionärer. Utvandrare (exklusive tidigare förtidspensionärer). Procent av samtliga inom respektive kön

5.3 Genomsnittliga ålderspensioner

Detta avsnitt behandlar skillnaden mellan genomsnittliga pensioner i det nuvarande och det reformerade systemet. Den genomsnittliga pensionen bestäms av två storheter - de totala kostnaden och antalet pensionärer. Av denna anledning speglar en jämförelse mellan genomsnittlig pension i det nuvarande och det reformerade systemet samma skillnad som finns mellan de båda systemens kostnader. Jämförelser mellan genomsnittliga pensioner blir därför intressanta endast som jämförelse inom ett system men mellan olika grupper.

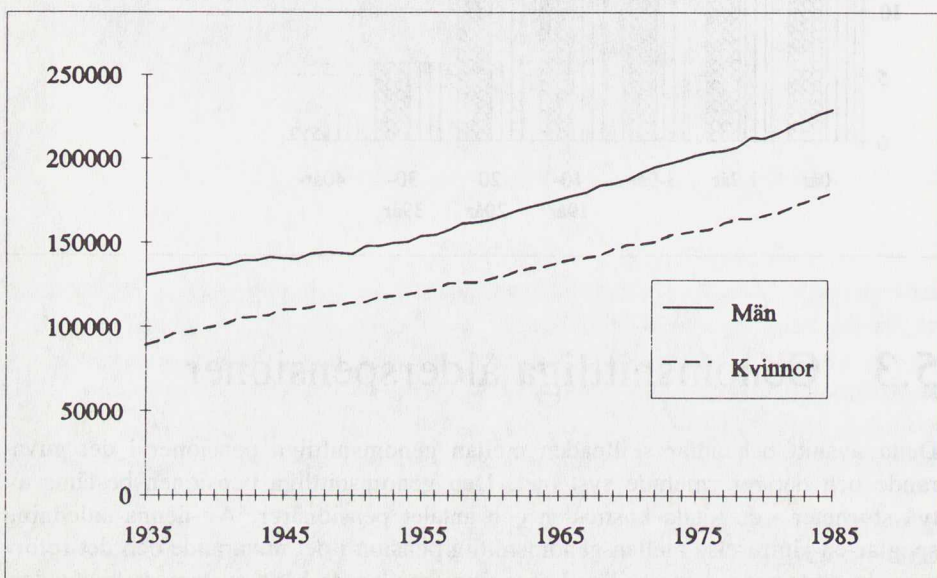
5.3.1 En jämförelse mellan kvinnors och mäns genomsnittliga pensioner i de olika systemen uppdelat på födelseårsgångar

En jämförelse som låter sig göras är den mellan kvinnors och mäns genomsnittliga pension vid beviljandet av ålderspension. Som delvis berörts i avsnitt 5.2 och som senare berörs i kapitel 9 har de senare årens utveckling - på vilken antagan-

den om den framtida utvecklingen gjorts - pekat på att kvinnors och mäns förvärvsmönster alltmer börjar likna varandra. Man skulle då kunna förmoda att kvinnornas genomsnittliga ålderspension skulle närma sig mäns.

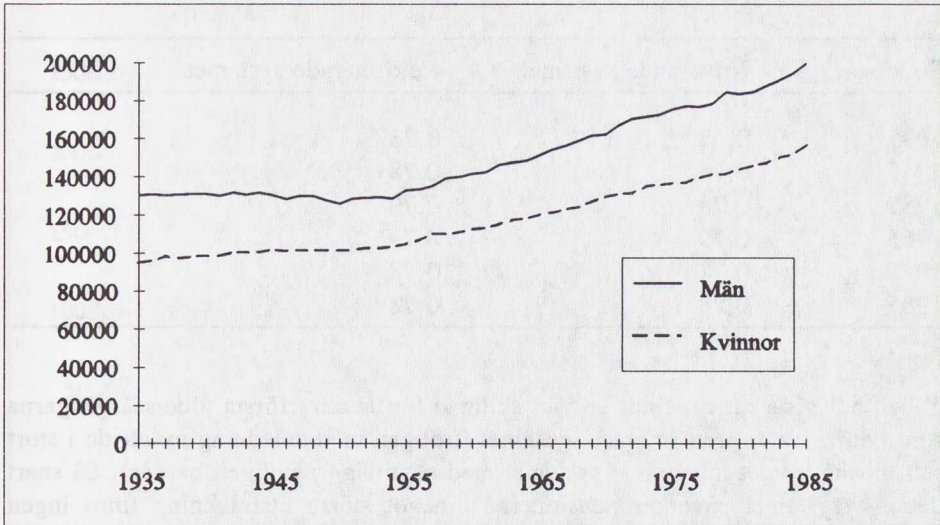
Figurerna 5.8 och 5.9 visar den genomsnittliga pension som kvinnor och män födda olika år har inom det nuvarande systemet med oförändrade regler, respektive inom det reformerade systemet inklusive övergångsregler. Underlaget till figurerna utgörs av genomsnittlig pension vid nybeviljandet av ålderspensionen för respektive födelseårgång. Personer som emigrerat före ålderspensioneringen har inte tagits med i dessa beräkningar med anledning av den stora avvikelse i antal inkomstår som denna grupp har jämfört med övriga.

Figur 5.8 Genomsnittlig pension enligt det nuvarande systemet för män och kvinnor födda olika år. Kronor per år i 1995 års penningvärde

Figur 5.9 Genomsnittlig pension enligt det reformerade systemet för män och kvinnor födda olika år. Kronor per år i 1995 års penningvärde

Ur de båda figurerna är det svårt att utläsa om det finns någon skillnad mellan hur förhållandet mellan kvinnors och mäns genomsnittliga ålderspension förändras över tiden i de olika systemen. Av figur 5.9 att döma tycks dock öknings-takten för både kvinnor och män vara ganska låg för de födelseårgångar som omfattas av övergångsreglerna i det reformerade systemet.

Ett mått på skillnaden mellan de olika könen i det nuvarande och i det reformerade systemet skulle kunna utgöras av kvoten mellan männens genomsnittliga pension och kvinnornas genomsnittliga pension. Tabell 5.1 redovisar denna kvot för några olika födelseårgångar med tillämpande av respektive regelsystem. Kvoten anger förhållandet mellan en genomsnittlig pension för en kvinna och en man födda samma år. (En kvot lika med 1,0 innebär alltså att männen har samma genomsnittliga pension som jämnåriga kvinnor vid pensioneringen.)

Tabell 5.1 Kvoten mellan kvinnornas och männens genomsnittliga ålderspensioner för olika födelseårgångar i det nuvarande och det reformerade systemet

Födelseår	Nuvarande systemet	Reformerade systemet
1935	0,68	0,73
1945	0,78	0,78
1955	0,78	0,79
1965	0,79	0,79
1975	0,78	0,78
1985	0,78	0,78

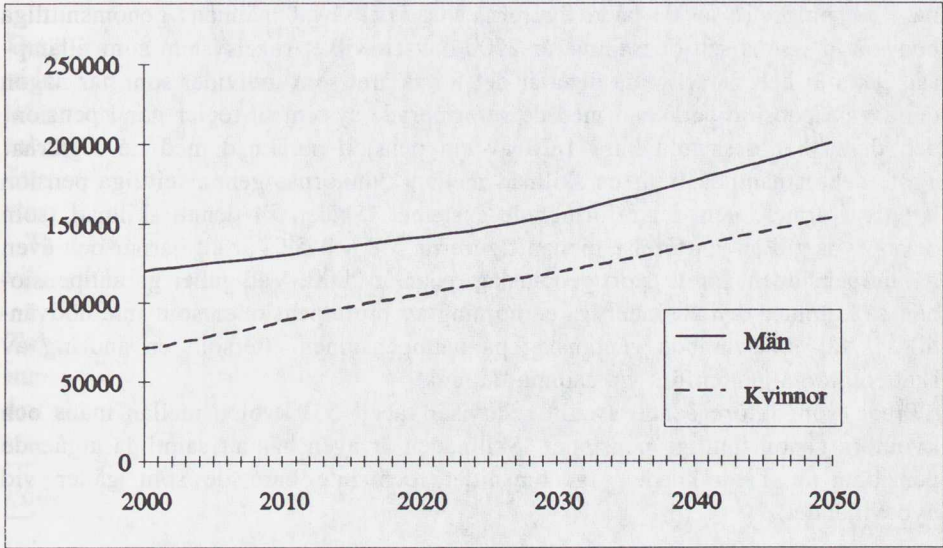
Tabell 5.1 visar att det finns en viss skillnad för de allra första födelseårgångarna som berörs av det reformerade systemet (troligen med anledning av att de i stort sett bibehåller det nuvarande systemet med ett tillägg nämligen barnår). Så snart det nya systemet påverkar pensionerna i något större utsträckning finns ingen skillnad alls vad gäller förhållandet mellan kvinnors och mäns genomsnittliga pensioner.

5.3.2 En jämförelse mellan kvinnors och mäns genomsnittliga pensioner i de olika systemen olika år

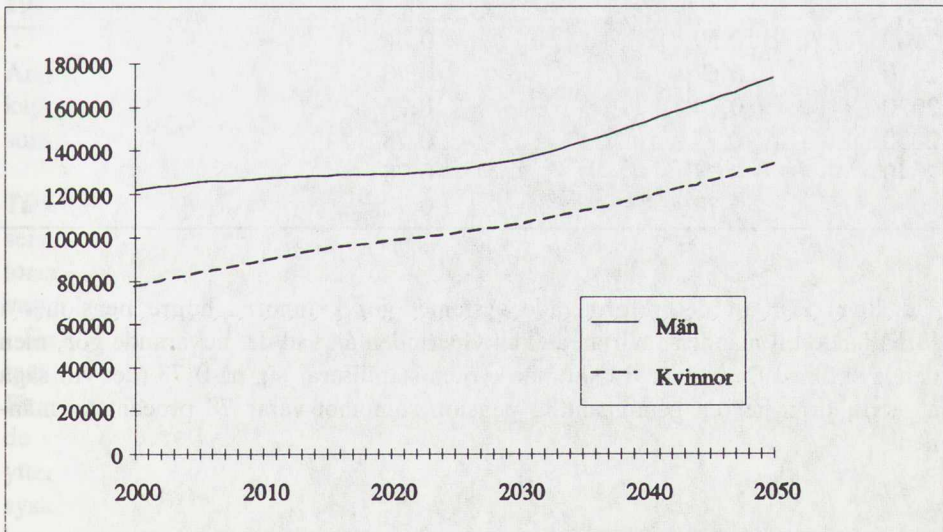
För att få ett annat perspektiv på skillnaden mellan kvinnors och mäns genomsnittliga pensioner redovisas i följande avsnitt respektive genomsnitt per år i stället för, som i föregående avsnitt, per födelseårgång. Detta ger en bild av skillnaden mellan könen för hela pensionärskollektivet ett visst år. Här avses alltså inte bara pensionen vid nybeviljandet utan genomsnittet av samtliga utgående pensioner. Figurerna 5.10 och 5.11 visar analogt med föregående avsnitts figurer hur de genomsnittliga pensionerna ser ut för respektive kön med tillämpande av de olika regelsystemen.

Figur 5.10 Genomsnittlig pension enligt det nuvarande systemet olika år. Kronor per år i 1995 års penningvärde

Figur 5.11 Genomsnittlig pension enligt det reformerade systemet olika år. Kronor per år i 1995 års penningvärde

Förhållandet mellan mäns och kvinnors genomsnittliga pensioner förändras inte olika över tiden beroende på vilket system som tillämpas, av ovanstående figurer att döma. Det finns dock en skillnad i ökningen av de genomsnittliga pensionerna. En jämförelse av de båda figurerna visar också att männens genomsnittliga pension är i stort sett densamma år 2000 oavsett vilket regelsystem som tillämpas. Detta är helt naturligt då detta är det första året som individer som har någon del av sin pension beräknad med de reformerade systemets regler går i pension, och dessa har dessutom bara 1/20 av sin pension beräknad med de reglerna. Trots det sistnämnda finns en skillnad mellan kvinnornas genomsnittliga pension i det nuvarande och det reformerade systemet. Skälet till denna skillnad (som också syns vid en jämförelse mellan figurerna 5.8 och 5.9) är att barnår och även garantipensionen, får ett stort genomslag redan år 2000. Vad gäller garantipensionen så kommer den att innebära en höjning av bruttopensionen som inte nödvändigtvis får motsvarande genomslag på nettopensionen eftersom en ändring av skattereglerna genomförs vid samma tidpunkt.

Precis som i föregående avsnitt redovisar tabell 5.2 kvoten mellan mäns och kvinnors genomsnittliga pensioner. Skillnaden är även här att samtliga utgående pensioner är medräknade i genomsnittet, och inte bara de som gäller vid nybeviljandet.

Tabell 5.2 Kvoten mellan kvinnornas och männens genomsnittliga ålderspensioner olika år i det nuvarande och det reformerade systemet

År	Nuvarande systemet	Reformerade systemet
2000	0,59	0,64
2010	0,67	0,70
2020	0,74	0,76
2030	0,77	0,78
2040	0,77	0,78
2050	0,77	0,77

Tabellen visar att det reformerade systemet ger kvinnorna högre pensioner i förhållande till männen i början av kalkylperioden än vad det nuvarande gör, men denna skillnad försvinner till slut när kvoten stabiliserar sig på 0,78 (det vill säga att kvinnorna har en genomsnittlig pension som motsvarar 78 procent av männens).

5.3.3 Genomsnittlig pension från det reformerade systemets olika delar för olika födelseårgångar

Det reformerade systemets olika delar kan förväntas bidra olika mycket till individernas pensioner beroende på de skillnader i förvärvs- och inkomstmönster som tidigare diskuterats. Garantipensionen bör få mindre betydelse då individerna arbetar fler och fler år och har större och större inkomster. Den största skillnaden över tiden bör kunna iakttas hos kvinnorna eftersom deras förändringstakt är större.

Tabell 5.3 visar med vilket belopp garantipension i genomsnitt utgår vid nybeviljandet av ålderspension för olika födelseårgångar och kön.

Tabell 5.3 Genomsnittlig garantipension till nybeviljade kvinnliga respektive manliga ålderspensionärer födda mellan 1935 och 1985. Kronor per år i 1995 års penningvärde

Födelseår	Kvinnor	Män
1935	8 420	2 105
1945	5 263	2 807
1955	6 315	3 860
1965	4 210	2 456
1975	3 508	2 105
1985	2 807	2 105

Anm. I denna tabell har ingen hänsyn tagits till den särskilda garantiregeln (se kapitel 6) vilken skulle innebära lägre nivåer på genomsnittliga garantipensioner som i stället skulle betalas ut i form av garantitillägg.

Tabellen visar hur den genomsnittliga garantipensionen minskar för kvinnor födda senare och att den närmar sig männens. Tabellen antyder också att garantipensionen till män ökar för de första födelseårgångarna vilket snarare ska ses som en variation än en trend.

Den andra, och för de flesta individer största, delen av det reformerade systemet - den inkomstrelaterade pensionen - samvarierar ännu mer med ökat antal förvärvsår och ökad inkomst. I den inkomstrelaterade pensionen i det reformerade systemet ingår även barnår vilket gör att skillnaden mellan kvinnor och män ytterligare borde göras mindre än vad en motsvarande jämförelse i det nuvarande systemet skulle ge. Tabell 5.4 visar genomsnittliga utgående belopp på den inkomstrelaterade pensionen beräknad med det reformerade systemets regler för nybeviljad ålderspension för kvinnor och män födda mellan 1935 och 1985.

Tabell 5.4 Genomsnittlig inkomstrelaterad pension (inklusive barnår) till nybeviljade kvinnliga respektive manliga ålderspensionärer födda olika år. Kronor per år i 1995 års penningvärde

Födelseår	Kvinnor	Män
1935	85 956	128 758
1945	96 481	127 705
1955	98 586	129 109
1965	115 777	149 107
1975	132 968	173 315
1985	153 668	197 523

Tabellen visar att den inkomstrelaterade pensionen ökar långsamt mellan födelseårgångarna 1935 och 1955 för att sedan stiga kraftigt med över 50 procent för både kvinnor och män fram till födelseårgång 1985. Den långsamma ökningen bland de äldre födelseårgångarna kan återspegla inverkan av 1990-talets djupa recession och den låga tillväxttakten under 1970- och 1980-talen på inkomstutvecklingen. För många födda 1935-1945 utgjorde 1980-talet de bästa inkomst-åren. Recessionen i början av 1990-talet sänkte inkomstnivån - även för personer födda i början av 1950-talet - så att deras pensioner blir förhållandevis låga. Skälen till att det kanske slår hårdare för födelseårgångarna runt 1950 kan vara att, till skillnad från de som föddes tidigare, egentligen borde varit inne i en tid med ganska bra inkomstutveckling, men som på grund av recessionen förbyttes i en dålig kanske till och med negativ utveckling.

5.3.4 Genomsnittlig pension från det reformerade systemets olika delar mellan år 2000 och 2050

Följande avsnitt behandlar hur mycket som i genomsnitt betalas ut i garantipension och i inkomstrelaterad pension per år mellan åren 2000 och 2050. Tabell 5.6 visar hur mycket som utgår i genomsnittlig garantipension.

Tabell 5.6 Genomsnittlig garantipension till kvinnliga respektive manliga ålderspensionärer 2000-2050. Kronor per år i 1995 års penningvärde

År	Kvinnor	Män
2000	11 227	2 807
2010	7 718	2 105
2020	6 315	3 158
2030	5 613	3 158
2040	4 561	2 456
2050	3 859	2 105

Denna tabell ger samma bild av genomsnittlig garantipension som tabell 5.3, nämligen att kvinnornas genomsnitt närmar sig männens med tiden och att männens är konstant i nivå men har en viss variation.

Tabell 5.7 visar motsvarande tabell gällande den inkomstrelaterade pensionen.

Tabell 5.7 Genomsnittlig inkomstrelaterad pension (inklusive barnår) till kvinnliga respektive manliga ålderspensionärer 2000-2050. Kronor per år i 1995 års penningvärde

År	Kvinnor	Män
2000	66 660	119 286
2010	81 746	124 899
2020	92 271	126 302
2030	100 340	132 968
2040	114 023	150 861
2050	129 460	171 210

Tabellen visar i likhet med tabell 5.4 en kraftig uppgång i slutet och med ledning av just den tabellen kan slutsatsen dras att slutet på kalkylperioden - 2050 - bara är mitt i en kraftig ökning av genomsnittliga inkomstrelaterade pensioner.

5.4 Olika grupperns ålderspensionsfördelning olika år

I avsnitt 5.2 behandlades tre olika grupper av individer separat med anledning av de skillnader som fanns dem emellan med avseende på förvärvsmönster. Grupperna var förtidspensionärer, invandrare och utvandrare. I detta avsnitt kommer samma grupper att studeras för att bestämma deras fördelning i olika ålderspensionsintervall. För att ge läsarna en referens inleds avsnittet med tabell 5.8 över fördelningen på samtliga ålderspensionärer (exklusive utvandrare med anledning av deras särart) årliga pension.

Tabell 5.8 Fördelning av ålderspensionärer (exklusive utvandrare) på olika pensionsintervall år 2000, 2025 och 2050. Andel i procent varje år

Intervall Kronor per år	År 2000	År 2025	År 2050
0 kr	1	1	1
1 - 35 084 kr	0	1	1
35 085 - 52 626 kr	0	0	0
52 627 - 70 168 kr	33	4	3
70 169 - 87 710 kr	15	16	8
87 711 - 105 252 kr	12	17	7
105 253 - 140 336 kr	24	35	21
140 337 - 175 420 kr	16	22	27
175 421 - 210 504 kr	0	3	20
210 505 kr -	0	0	13

Skälet till att de något udda intervallgränserna är att de är beräknade som hela och halva basbelopp i 1995 års minskade basbelopp som motsvarar 35 084 kronor.

Tabell 5.9 visar hur de ålderspensionärer som före ålderspensioneringen var förtidspensionärer fördelar sig år 2000, 2025 och år 2050 på dessa intervall.

Tabell 5.9 Ålderspensionärer som tidigare var förtidspensionärer fördelat på olika pensionsintervall år 2000, 2025 och 2050. Andel i procent varje år

Intervall Kr per år	År 2000	År 2025	År 2050
0 kr	0	0	0
1 - 35 084 kr	0	0	0
35 085 - 52 626 kr	0	0	0
52 627 - 70 168 kr	39	7	4
70 169 - 87 710 kr	14	22	14
87 711 - 105 252 kr	12	18	9
105 253 - 140 336 kr	22	34	24
140 337 - 175 420 kr	13	17	26
175 421 - 210 504 kr	0	1	16
210 505 kr -	0	0	7

Mellan 2000 och 2025 sker en markant minskning av andelen före detta förtidspensionärer som får en ålderspension understigande 70 168 kronor per år. Fram för allt ökar i stället andelen med mellan 105 253 och 140 336 kronor per år. Mellan 2025 och 2050 fortsätter minskningen av andelen med låga pensioner och andelen personer som får en ålderspension överstigande 175 421 kronor ökar från 1 procent till 23 procent (från en på hundra till närmare en på fyra).

Tabell 5.10 visar motsvarande fördelningar för nybeviljade ålderspensionärer som klassificerats som invandrare, det vill säga som har invandrat mellan 16 och 64 års ålder men är bosatt i landet vid ålderspensioneringen.

Tabell 5.10 Ålderspensionärer som invandrat fördelat på olika pensionsintervall år 2000, 2025 och 2050. Andel i procent varje år

Intervall Kr per år	År 2000	År 2025	År 2050
0 kr	39	19	14
1 - 35 084 kr	15	20	16
35 085 - 52 626 kr	7	8	7
52 627 - 70 168 kr	6	10	10
70 169 - 87 710 kr	8	14	13
87 711 - 105 252 kr	9	10	9
105 253 - 140 336 kr	13	15	16
140 337 - 175 420 kr	5	4	9
175 421 - 210 504 kr	0	0	4
210 505 kr -	0	0	2

Tabellen antyder att de största förändringarna som det reformerade systemet innebär för invandrare kommer att ha visat sig redan efter halva kalkylperioden. De enda skillnader som kan ses mellan år 2025 och 2050 är att andelen med låga pensioner (under 35 084 kronor per år) är cirka 9 procentenheter lägre och andelen med höga (över 140 337 kronor per år) är cirka 11 procentenheter högre vid den senare tidpunkten.

Avslutningsvis visar tabell 5.11 hur ålderspensioner ser ut för utvandrare, det vill säga personer som någon gång mellan 16 och 64 års ålder varit bosatt i landet men som vid 65 har utvandrat.

Tabell 5.11 Ålderspensionärer som utvandrat fördelat på olika pensionsintervall år 2000, 2025 och 2050. Andel i procent varje år

Intervall Kr per år	År 2000	År 2025	År 2050
0 kr	34	30	12
1 - 35 084 kr	49	38	38
35 085 - 52 626 kr	6	8	14
52 627 - 70 168 kr	4	8	12
70 169 - 87 710 kr	3	8	10
87 711 - 105 252 kr	1	4	5
105 253 - 140 336 kr	3	4	5
140 337 - 175 420 kr	1	1	2
175 421 - 210 504 kr	0	0	1
210 505 kr -	0	0	0

För denna grupp sker en jämförelsevis långsam förskjutning från vad man skulle kunna kalla extremt låga pensioner till låga pensioner. Skälet till de låga pensionerna är att en relativt stor del av gruppen utvandrare är i landet under så få år att inget inkomstrelaterat pensionssystem skulle ge dem nämnvärt mycket kompensation. Den guppen kommer i stället sannolikt få större delen av sin ålderspension från det land till vilket de emigrerar.

5.5 En jämförelse av vad skillnaden mellan det nuvarande och det reformerade systemet innebär för olika individer

Som kort diskuterades i början på avsnitt 5.3 blir jämförelser mellan det nuvarande och det reformerade systemet missvisande även vid antaganden om samma tillväxttakt. Kostnaderna för de olika systemen är enligt vad som tidigare visats olika stor i de olika systemen. Om det ena systemets kostnader (utbetalningar) är lägre är det naturligtvis så att den genomsnittliga pensionen också blir lägre. Något annorlunda blir det då man istället för att jämföra genomsnitt för hela eller stora delar av pensionärskollektivet, tittar på mindre gruppers genomsnittliga pension i det nuvarande och det reformerade systemet. Problemet med jämförelsen kvarstår ändå eftersom även mindre grupper förväntas få en minskad pension om de totala kostnaderna minskar men på grund av förändringar i regelsystemet kan vissa grupper ändå få det bättre trots minskade kostnader.

Avsnittet kommer till stor del att vara uppbyggt kring en kvot beräknad som genomsnittlig pension i det reformerade systemet genom samma grupps genomsnittliga pension i det nuvarande. Kvoten skall sedan jämföras med två olika värden, ett som utgör gränsen för om gruppen får en bättre eller sämre pension med det reformerade systemet och ett annat som anger gränsen för om de får en större eller mindre förändring än genomsnittet i hela pensionärskollektivet. Den förstnämnda gränsen är alltid 1,0, det vill säga om kvoten blir över 1,0 innebär det reformerade systemet en bättre pension än vad det nuvarande ger. Om kvoten å andra sidan ligger under 1,0 innebär det reformerade systemet en försämring. Den andra gränsen som skulle motsvaras av någon slags genomsnittlig kvot över samtliga pensionärer kan bestämmas på olika sätt. Här bestäms den till att utgöra kvoten mellan den genomsnittliga pensionen enligt det reformerade systemet beräknat över alla pensionärer exklusive emigranter (se avsnitt 5.3) och motsvarande med nuvarande regler för året 2035. Kvoten, som alltså motsvara ett mått på den genomsnittliga kvoten för alla pensionärer, blir då 0,876 (vilket alltså motsvarar att det reformerade systemet skulle ge 12 procent lägre pensioner än det nuvarande). Beräkningen gäller för 1,5 procents reallönetillväxt. Om en annan tillväxt skulle gälla blir kvoten en annan. Vid tillräckligt hög tillväxt blir pensionen i det reformerade systemet högre än i det nuvarande.

I följande avsnitt behandlas endast personer födda mellan 1954 och 1985 eftersom dessa är de enda som ingår i kalkylerna som helt får sin pension enligt det reformerade systemets regler. Om även de årgångar som omfattas av övergångsregler (födda 1935-1953) skulle ingå, skulle det innebära att delar av både täljare och nämnare i den beskrivna kvoten skulle vara densamma. I de sammanhang då tabeller innehåller gruppen aktiva ingår inte emigranter, om inget annat anges, med anledning av att dessa skiljer sig i allt för stor utsträckning från övriga med avseende på förvärvsmönster. Ytterligare ett förtydligande bör göras, nämligen att barnår har tillförts kvinnor med ett genomsnitt som gäller varje födelseår i stället för individuella baserad på faktiskt eller prognostiserad barnförekomst.

5.5.1 Födelseår och kön

Det har i tidigare avsnitt visats avvikelser mellan genomsnittliga pensioner vid nybeviljandet för kvinnor och män födda olika år inom respektive regelsystem (se avsnitt 5.3.1). De kvoter (pension enligt det reformerade systemets regler inklusive övergångsregler/pension enligt nuvarande regler) som beskrivs ovan visar att det i stort sett inte finns någon skillnad mellan individer födda olika år.

5.5.2 Antal förvärvsår

I detta avsnitt redovisas kvoter mellan pension enligt det reformerade systemets regler och pension enligt nuvarande regler. I detta avsnitt delas individerna in i grupper efter antal förvärvsår i samma intervall som användes i avsnitt 5.2. Det föreligger en skillnad mellan vad som menas med förvärvsår i detta avsnitt och det som avsågs i avsnitt 5.2. I detta avsnitt avses endast år med förvärvsinkomst överstigande 0 kronor som förvärvsår.

Tabell 5.12 visar hur män och kvinnor som inte varit förtidspensionärer och som inte emigrerat fördelar sig vad gäller ovan beskrivna kvot. I denna tabell och övriga tabeller i kapitlet som beskriver kvoten mellan pensioner i det reformerade och det nuvarande systemet, är en kolumn skuggad. Skuggningen anger i vilket intervall den genomsnittliga kvoten ligger, enligt den beräkning som redovisades på sidan 114.

Tabell 5.12 Kvoten mellan årlig pension i det reformerade och det nuvarande systemet. Indelning efter antal förvärvsår och kön

Män									
Antal förvärvsår	Kvot								Andel av samtliga
	0-0,49	0,50-0,64	0,65-0,74	0,75-0,84	0,85-0,89	0,90-0,99	1,00-1,14	1,15-	
0	0	0	0	0	0	0	0	100	0
1-2	0	0	0	0	0	0	0	100	0
3-9	0	0	0	6	9	9	14	63	1
10-19	0	1	15	16	8	12	9	39	1
20-29	0	30	46	12	2	4	3	2	2
30-39	0	20	39	33	5	2	0	0	7
40-	0	1	4	14	14	40	27	0	88
Totalt	0	3	8	16	13	36	24	1	100
Kvinnor									
Antal förvärvsår	Kvot								Andel av samtliga
	0-0,49	0,50-0,64	0,65-0,74	0,75-0,84	0,85-0,89	0,90-0,99	1,00-1,14	1,15-	
0	0	0	0	0	0	0	0	100	0
1-2	0	0	0	0	0	0	0	100	0
3-9	0	0	0	0	0	1	2	97	1
10-19	0	0	2	5	2	6	12	74	2
20-29	0	10	18	16	8	16	15	17	3
30-39	0	8	27	35	15	11	3	1	11
40-	0	0	4	17	17	39	22	0	83
Totalt	0	1	7	19	16	34	20	3	100
Kvinnor och män									
Antal förvärvsår	Kvot								
	0-0,49	0,50-0,64	0,65-0,74	0,75-0,84	0,85-0,89	0,90-0,99	1,00-1,14	1,15-	
Totalt	0	2	7	17	15	35	22	2	

Tabellen visar hur individer med få förvärvsår har betydligt högre kvoter, det vill säga tjänar på det reformerade systemet, vilket beror på garantipensionens utformning. De lägsta kvoterna hittar man bland personer med mellan 20 och 39 förvärvsår och särskilt bland männen. De kvinnor som förvärvsarbetat mellan 20 och 39 år har också de låga kvoter men dessa hjälps sannolikt upp av barnår, eftersom de år som de avstått från förvärvsarbete åtminstone delvis har varit i samband med barns födelse. Fördelningen per kön är relativt lika varandra och de skillnader som finns mellan olika individer har betydligt större samband med antalet förvärvsår. Tabell 5.13 redovisar genomsnittliga kvoter för respektive grupp uppdelat i antal förvärvsår och kön.

Tabell 5.13 Genomsnittlig kvot mellan årlig pension enligt det reformerade och det nuvarande systemet. Indelning efter antal förvärvsår och kön

Antal förvärvsår	Män	Kvinnor	Totalt
0	1,39	1,40	1,40
1-2	1,38	1,39	1,39
3-9	1,38	1,73	1,60
10-19	1,11	1,42	1,29
20-29	0,71	0,92	0,84
30-39	0,72	0,79	0,77
40-	0,93	0,92	0,93
Totalt	0,92	0,92	0,92

De båda tabellerna 5.12 och 5.13 visar hur individer med färre än 20 förvärvsår oavsett kön kan förväntas tjäna på det reformerade systemet. Den stora gruppen individer, de som förvärvsarbetar minst 40 år som utgör 88 procent av männen och 83 procent av kvinnorna förlorar mellan 7 och 8 procent vilket också är genomsnittet för hela gruppen.

Nästa grupp att studera med avseende på kvoten mellan pensionen enligt de båda systemen är nyblivna ålderspensionärer som varit förtidspensionärer. Även här är emigranter exkluderade på grund av de stora avvikelserna i förvärvsmönster.

Tabell 5.14 visar motsvarigheten till tabell 5.12 för förtidspensionärer.

Tabell 5.14 Kvoten mellan årlig pension i det reformerade och det nuvarande systemet. Indelning efter antal förvärvsår och kön. Tidigare förtidspensionärer

Män									
Antal förvärvsår	Kvot								Andel av samtliga
	0-0,49	0,50-0,64	0,65-0,74	0,75-0,84	0,85-0,89	0,90-0,99	1,00-1,14	1,15-	
0	0	0	0	0	0	0	0	100	2
1-2	2	4	0	2	1	2	3	87	1
3-9	0	10	8	7	4	8	13	49	4
10-19	5	32	14	12	5	9	13	10	7
20-29	5	34	20	14	7	13	7	1	10
30-39	1	15	25	29	12	14	3	0	28
40-	0	2	13	34	21	26	3	0	49
Totalt	1	11	17	27	15	19	5	5	100
Kvinnor									
Antal förvärvsår	Kvot								Andel av samtliga
	0-0,49	0,50-0,64	0,65-0,74	0,75-0,84	0,85-0,89	0,90-0,99	1,00-1,14	1,15-	
0	0	0	0	0	0	0	0	100	2
1-2	0	0	1	0	0	1	1	96	1
3-9	0	4	5	5	3	7	11	66	4
10-19	2	15	13	12	5	10	18	26	9
20-29	2	18	16	19	10	15	14	5	15
30-39	0	11	24	31	13	15	6	0	31
40-	0	3	15	34	20	25	4	0	37
Totalt	1	9	17	27	13	17	7	9	100
Kvinnor och män									
Antal förvärvsår	Kvot								
	0-0,49	0,50-0,64	0,65-0,74	0,75-0,84	0,85-0,89	0,90-0,99	1,00-1,14	1,15-	
Totalt	1	10	17	27	14	18	6	7	

Utöver att de tidigare förtidspensionärerna har lägre antal förvärvsår än den tidigare studerade gruppen har de även vid ett givet antal förvärvsår en lägre kvot än de individer som inte var förtidspensionärer före ålderspensioneringen. Tabell 5.15 visar den genomsnittliga kvoten för de tidigare förtidspensionärerna.

Tabell 5.15 Genomsnittlig kvot mellan årlig pension enligt det reformerade och det nuvarande systemet. Indelning efter antal förvärvsår och kön. Tidigare förtidspensionärer

Antal förvärvsår	Män	Kvinnor	Totalt
0	1,39	1,39	1,39
1-2	1,30	1,37	1,39
3-9	1,08	1,19	1,14
10-19	0,80	0,95	0,88
20-29	0,73	0,83	0,79
30-39	0,77	0,80	0,79
40-	0,84	0,84	0,84
Totalt	0,83	0,87	0,85

Även denna tabell visar hur förtidspensionärerna har en lägre kvot både totalt och vid samma antal förvärvsår.

5.5.3 Jämförelse mellan invandrare, utvandrare, tidigare förtidspensionärer och aktiva

I detta avsnitt sammanfattas vad som tidigare visats gällande fördelning för olika grupper med avseende på kvoten mellan deras pensioner i det reformerade och det nuvarande systemet. Tabell 5.16 visar hur dessa kvoter ser ut för de nämnda grupperna.

Tabell 5.16 Fördelning på kvoten mellan årlig pension i det reformerade och det nuvarande systemet

Grupp	Kvot							
	0-0,49	0,50- 0,64	0,65- 0,74	0,75- 0,84	0,85- 0,89	0,90- 0,99	1,00- 1,14	1,15-
Aktiva	0	2	7	17	15	35	22	2
Förtidsp.	1	10	17	27	14	18	6	7
Invand.	0	13	25	18	7	9	6	22
Utvand.	0	2	8	12	5	7	9	58

Tabellen visar tydligt hur förtidspensionärer har lägst kvoter, medan det bland utvandrarna finns en stor grupp som får en kraftig förbättring av sin pension, vilket som tidigare beskrivits beror på att de går från en mycket låg till en låg pension.

5.5.4 Hur ser kvoten ut för individer som i det nuvarande systemet skulle få en låg, medelhög eller hög pension?

Det avslutande avsnittet i detta kapitel behandlar hur kvoten mellan årlig pension i det reformerade och det nuvarande systemet ser ut beroende på om vad man skulle ha haft för pension i det nuvarande. Individerna födda mellan 1954 och 1985 har delats in i tre grupper - en med låg, en med medelhög och en med hög pension - efter deras pension enligt de nuvarande reglerna. Gränsen för vad som är låg respektive hög pension har satts på ett sätt så att alla tre grupper skall vara ungefär jämnstora oavsett födelseår. Beräkningsmässigt har den undre gränsen satts till 10 procent under den genomsnittliga pensionen för respektive födelseårsgång och den övre till 20 procent över densamma. På det sättet får man tre grupper.

Tabell 5.17 visar hur dessa grupper ser ut med avseende på kvoten mellan den årliga pensionen i det reformerade och det nuvarande systemet.

Tabell 5.17 Kvoten mellan årlig pension i det reformerade och det nuvarande systemet. Indelning efter pension enligt de nuvarande reglerna

Grupp	Kvot								
	0-0,49	0,50-0,64	0,65-0,74	0,75-0,84	0,85-0,89	0,90-0,99	1,00-1,14	1,15-	Genomsnitt
Män									
Låg	1	11	16	20	10	18	11	13	0.89
Mellan	1	6	10	21	15	31	17	0	0.87
Hög	0	5	12	25	17	29	12	0	0.86
Totalt	1	7	12	21	14	27	14	3	0.87
Kvinnor									
Låg	0	2	8	18	13	24	17	19	0.99
Mellan	0	5	11	22	15	30	16	0	0.87
Hög	1	7	16	28	16	24	7	0	0.83
Totalt	0	5	11	22	15	27	14	6	0.90
Män och kvinnor									
Låg	0	6	11	19	11	21	14	17	0.95
Mellan	0	6	11	21	15	30	17	0	0.87
Hög	0	6	15	27	17	26	9	0	0.84
Totalt	0	6	12	22	14	27	14	5	0.89

Bland kvinnorna är skillnaden betydlig mellan de med låg och de med hög pension i det nuvarande systemet. För männens del tycks inte den faktiska pensionen i det nuvarande systemet ha någon större påverkan på den genomsnittliga kvoten, visserligen har den låga gruppen högre genomsnitt men det beror sannolikt på en liten grupp med ytterst små pensioner i det nuvarande systemet.

6 Särskild garantiregel - rätt till hittills intjänad pension

6.1 Den särskilda garantiregeln

Den särskilda garantiregeln innebär i korthet att, om den intjänade ålderspensionsrätten - beräknad enligt de gamla reglerna - överstiger vad individen har rätt till i enlighet med de nya reglerna beräknad vid den faktiska pensioneringen, erhåller individen mellanskillnaden som ett garantitillägg. Garantin gäller för personer födda åren 1935-1953, det vill säga de som omfattas av övergångsreglerna, och gäller när de går i pension vid 65 års ålder.

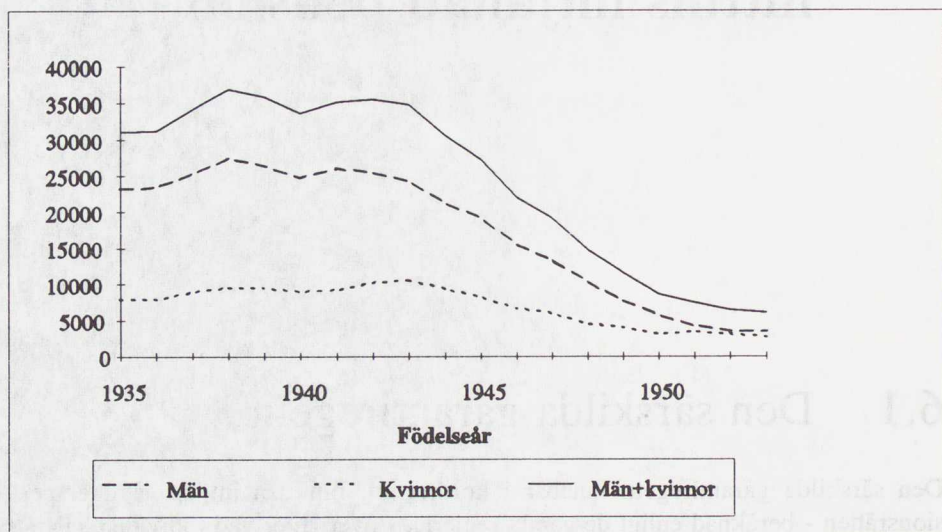
Den särskilda garantiregeln omfattar både ATP och folkpension. För att få ATP måste individen ha haft en pensionsgrundande inkomst under minst tre år. För oavkortad ATP krävs en pensionsgrundande inkomst under minst 30 år. För varje år som saknas av dessa 30 intjänandeår reduceras pensionen med 1/30. De bästa 15 åren utgör grunden för beräkningen av pensionsbeloppet. *Folkpensionens* grundbelopp läggs till ATP för alla år som individen har pensionsgrundande inkomst, också den reducerad med faktorn 1/30 för varje felande år i förhållande till de 30 intjänandeåren.

Beräkningen av utfallet av garantiregeln har gjorts på individbasis med hjälp av Riksförsäkringsverkets kalkylmodell. Utfallet för olika grupper visas i de följande avsnitten.

6.2 Vilka får garantitillägg?

Figur 6.1 visar hur många personer, födda mellan åren 1935 och 1953, som får garantitillägg, uppdelat på kön och födelseår.

Figur 6.1 Antalet personer födda 1935-1953 med tillägg enligt den särskilda garantiregeln

Figuren visar att antalet personer som får garantitillägg för dem som fötts senare. Detta beror på att antalet år mellan beräkningen av "garantinivån" och den faktiska pensioneringen ökar. För de yngsta i figuren återstår mer än 20 år fram till pensioneringen. De kalkyler som redovisas här baseras på en årlig realltillväxt på 1,5 procent. Därför har de yngre varit yrkesverksamma en längre period med tillväxt - efter 1990-talets djupa recession - och denna inkomstutveckling har gett dem en bättre pension inom ramen för det reformerade systemet.

Antalet personer som får garantitillägget bestäms också av storleken på hela födelseårgången. Följande tabell redovisar hur stor andel av vissa födelseårgångar som får något garantitillägg.

Tabell 6.1 Andelen personer som får tillägg enligt den särskilda garantiregeln

Födelseår	Kön	Aktiva	Förtids- pension- närer	Emigran- ter	Totalt
1935	Män	29 %	20 %	5 %	54 %
	Kvinnor	11 %	6 %	1 %	18 %
1940	Män	20 %	23 %	6 %	49 %
	Kvinnor	8 %	8 %	1 %	17 %
1945	Män	7 %	14 %	6 %	27 %
	Kvinnor	4 %	4 %	3 %	11 %
1950	Män	2 %	2 %	5 %	9 %
	Kvinnor	1 %	1 %	3 %	5 %
1953	Män	1 %	1 %	4 %	6 %
	Kvinnor	1 %		3 %	4 %
Samtliga födda 1935-1953	Män	10 %	13 %	5 %	28 %
	Kvinnor	5 %	4 %	3 %	12 %

Anm. En persons status bestäms vid pensionstillfället. Som förtidspensionärer räknas de som vid pensionstillfället har förtidspension eller sjukbidrag. Som emigranter räknas de som vid pensionstillfället är bosatta utomlands.

Andelen personer födda ett visst år och som får ett garantitillägg enligt denna särskilda regel blir mindre och mindre för personer födda senare. Över hälften av männen födda år 1933 mot 6 procent av dem som är födda år 1953 beräknas få garantitillägg. Andelen kvinnor som beräknas få garantitillägg är mindre än andelen män, vilket tyder på att det nya systemet, relativt sett, är fördelaktigare för kvinnorna. Andelen kvinnor som får ett garantitillägg sjunker från 18 till 4 procent för dem som är födda år 1935 respektive år 1953.

Uppgången i andelen personer som får garantitillägg för födda mellan 1935 och 1940 bland dem som hade förtidspension före ålderspensionering beror inte på att andelen personer med förtidspension har ökat. Vad det beror på är svårt att säga utan en djupare analys av underlaget. Vad som är tänkbart är att det beror på i inkomstprofilerna.

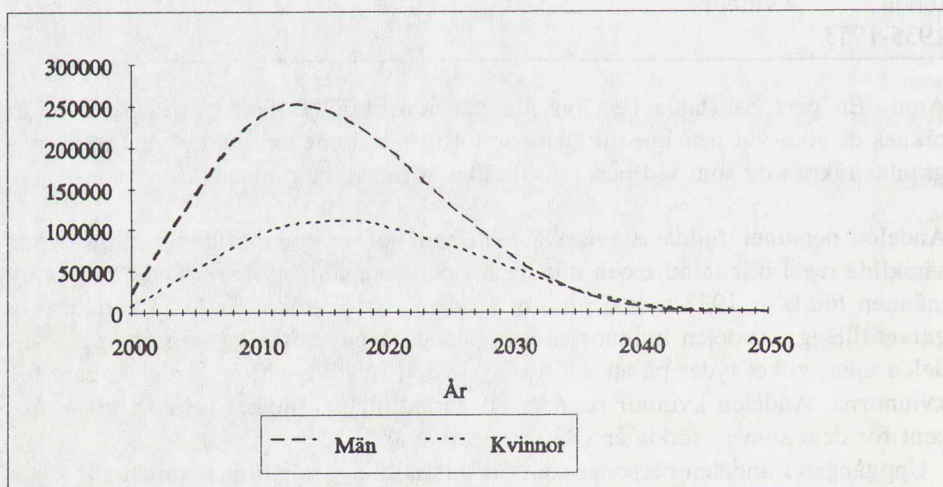
Andelen emigranter som får garantitillägg är relativt konstant oavsett födelseår. Det beror på att ATP-systemet är gynnsammare för individer med få inkomster.

än det nya pensionssystemet. Här skall man emellertid komma ihåg att en emigrant normalt måste försörja sig i det land han eller hon kommer till - och sålunda kan bygga vidare på sin pensionsrätt där. Det kan vara intressant att notera att andelen emigranter totalt sett är också högre i de senare födelseårgångarna.

6.3 När uppkommer kostnaderna för den särskilda garantiregeln?

År 2018 kommer de sista personerna med det särskilda garantitillägget att gå i ålderspension. Detta innebär att det kommer att betalas ut pension enligt den särskilda garantiregeln långt in på 2000-talet. Som ett resultat av att andelen i varje födelseårgång som får garantitillägg minskar bland de senare årgångarna och att andelen av dessa som fortfarande lever blir mindre på sikt kommer så småningom kostnaderna att bli mycket små och sedan försvinna. Figur 6.2 visar antalet personer som uppbär garantitillägg mellan åren 2000 - då de första av dem som omfattas av övergångsreglerna pensioneras - och 2050 då antalet pensionärer som fortfarande uppbär denna särskilda förmån bör vara nära noll.

Figur 6.2 Antalet personer som vid olika år uppbär ålderspension där garantitillägg ingår

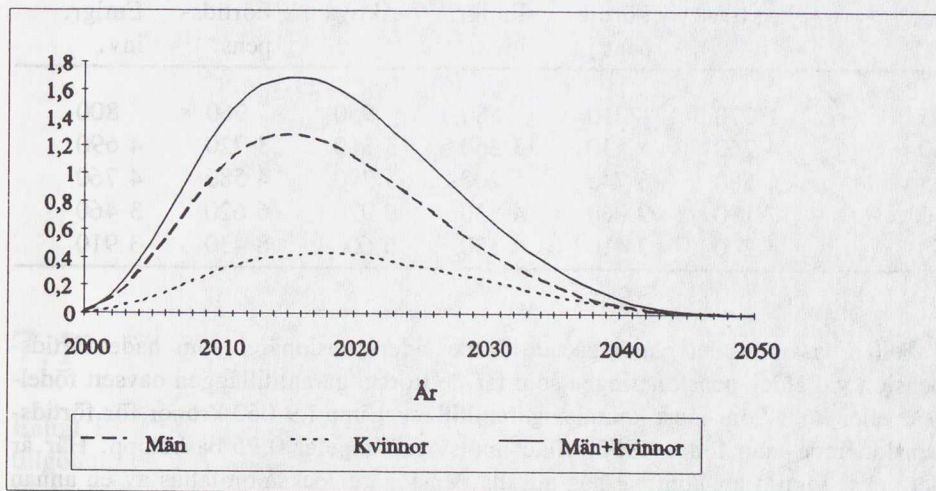

Av denna figur följer att kostnaderna för den särskilda garantiregeln är högst någon gång mellan åren 2010 och 2020 vilket också visas i figur 6.3 som beskriver kostnaden över tiden i miljarder kronor i 1995 års penningvärde. Även om kostnaderna successivt minskar, dröjer det länge innan alla som uppbär ga-

rantitillägget helt har lämnat pensionärskollektivet.

Figur 6.3 Kostnader för den särskilda garantiregeln mellan åren 2000 och 2050. Miljarder kronor i 1995 års penningvärde

En jämförelse mellan de båda figurerna visar att toppen på kostnaderna uppkommer något eller några år senare än toppen på antalet mottagare. Detta förklaras av att garantitilläggen är olika stora för olika grupper och att sammansättningen av dem som erhåller garantitillägg förändras över åren.

6.4 Genomsnittliga garantitillägg

Garantiregeln innebär endast ett tillägg till en inkomstrelaterad pensionsrätt och utgör i allmänhet inte något större belopp per individ. Följande tabell belyser hur stort garantibeloppet i genomsnitt är för individerna i de olika födelseårgångarna.

Tabell 6.2 Genomsnittligt årligt belopp från den särskilda garantiregeln. Kronor per år i 1995 års penningvärde

Födelseår	Män			Kvinnor		
	Aktiva	Förtids- pens.	Emigr. inv.	Aktiva	Förtids- pens.	Emigr. inv.
35	1 070	1 210	580	950	960	800
40	4 260	5 530	3 260	3 360	3 720	4 690
45	6 580	6 740	5 200	5 290	4 580	4 760
50	7 190	9 060	4 530	6 920	6 620	3 460
53	6 200	7 410	4 330	6 600	8 430	3 910

Tabellen visar att det genomgående är de ålderspensionärer som hade förtids-pension vid ålderspensioneringen som får de största garantitilläggen oavsett födel-seår eller kön. Som mest kommer garantitillägget upp i 9 060 kronor för förtids-pensionerade män födda 1950, vilket motsvarar ungefär 0,25 basbelopp. Här är det också viktigt att komma ihåg att alla pensionärer också omfattas av en annan garantiregel - den generella - som gör att de kan vara berättigade till ytterligare en utfyllnad i enlighet med denna generella garantiregel.

En intressant iakttagelse är att de som är födda senare har högre genomsnittligt garantitillägg än de tidigare födda. Detta tyder på att det finns ett fåtal individer som är särskilt gynnade av ATP-systemets regler och sålunda tjänar förhållande-vis mycket på den särskilda garantiregeln. Detta utgör dock ändå inte mer än omkring 0,25 basbelopp. Att det genomsnittliga garantibeloppet stiger för dem födda åren 1935 till 1953 innebär emellertid inte att utvecklingen skulle fortsätta i samma riktning över tid. Tvärtom sjunker både andelen som skulle fått garanti-tillägget och det genomsnittliga beloppet för varje årgång efter övergångsårgång-arna födda 1935-1953.

7 Barnår

7.1 Inledning

Enligt Pensionsarbetsgruppens förslag ska pensionsrätt för vård av barn kunna tillgodoräknas under s.k. barnår. Förslaget innebär att den berättigade, som i de flesta fall är modern eller fadern, tillgodoräknas en extra, fiktiv inkomst som adderas till övriga pensionsgrundande inkomster. I detta kapitel redovisar vi dels beräkningar av hur individernas pensionsrätt under åren 1960-1991 påverkas av barnåren, dels de antaganden om den framtida utvecklingen av barnårsinkomsterna som har använts i de kalkyler som redovisas i kapitel 4-6 och 8.

Det är svårt att bedöma i vilken mån barnårsrätten kommer att tillgodoräknas modern eller fadern till barnet. I beräkningarna har vi valt att utgå från antagandet att all barnårsrätt kommer att tillgodoräknas modern.

Följande barnårsregler har använts vid beräkningarna:

För barn som är födda under januari-juni tillgodoräknas barnårsrätt under barnets födelseår och under de påföljande tre kalenderåren. För barn som är födda under juli-december tillgodoräknas barnårsrätt för de fyra kalenderåren från och med året efter barnets födelseår.

Barnårsrätt kan tillgodoräknas från och med år 1960. Det innebär att barnår erhålles för barn födda andra halvåret 1956 eller senare. För barn födda under juli-december 1956 tillgodoräknas ett barnår, nämligen år 1960. Barnårsrätt tillgodoräknas endast under år då kvinnan är bosatt i Sverige. För varje barn har man rätt till högst fyra barnår men det finns ingen övre gräns för det totala antalet barnår.

Den fiktiva barnårsinkomsten beräknas enligt det av tre alternativ som ger det mest förmånliga utfallet för individen. I två av alternativen beräknas barnårsinkomsten som en utfyllnad. En utfyllnad betyder att den barnårsinkomst som tillgodoräknas för ett visst år är mellanskillnaden mellan en viss utfyllnadsnivå och den egna pensionsgrundande inkomsten (exklusive barnårsinkomst) under året. De tre beräkningsalternativen är följande:

1. Ett fast tillägg till den pensionsgrundande förvärvsinkomsten¹⁶ (en s.k. kork) om ett basbelopp (år 1991). Korken är reallöneindexerad. För åren 1960-1990 har korken reducerats med ett index som följer utvecklingen av den genomsnittliga pensionsgrundande förvärvsinkomsten för män och kvinnor. Basbeloppet för år 1994 är 35 200 kronor.

2. En utfyllnad till 75 procent av genomsnittsinkomsten för män och kvinnor (3,56 basbelopp eller cirka 120 000 kronor år 1991). Utfyllnadsnivån är reallöneindexerad. För åren 1960-1990 har den reducerats med samma index som korken. I kapitlet kommer denna utfyllnadsnivå att kallas utfyllnadsnivå I.

3. En utfyllnad till nivån för den enskildes pensionsgrundande inkomst året före barnets födelseår eller, om det är förmånligare, året före respektive barnår. I kapitlet kommer denna utfyllnadsnivå att kallas utfyllnadsnivå II. Om nivån baseras på inkomsten året före barnets födelse får den bara räknas under de fyra barnåren för samma barn, inte under barnår för senare födda barn.

Vid beräkningen av utfyllnadsbeloppen jämföras antagandeinkomster för förtidspensionärer med förvärvsinkomster. Vi har inte haft möjlighet att beräkna antagandeinkomster enligt reformerade regler, utan de är beräknade som antagande-poäng plus ett (när de uttrycks i basbelopp).

7.2 Barnårsinkomster under åren 1960-1991

För att kunna göra beräkningar av kostnads- och individeffekter av barnårsrätt inom ramen för det reformerade pensionssystemet har Pensionsarbetsgruppen låtit skapa en avidentifierad fil med individdata om bland annat pensionspoäng under åren 1960-1991 samt uppgifter om födelse- och födelsetidpunkterna för barnen till de kvinnor som ingår i urvalet. För de beräkningar som redovisas i detta avsnitt har vi använt uppgifter om 35 213 kvinnor och 37 054 män födda mellan 1935 och 1970. Urvalet är representativt för de män och kvinnor i dessa födelseårgångar som var bosatta i Sverige vid utgången av år 1991. Antalet kvinnor i urvalet varierar mellan 672 och 1164 per födelseårgång.

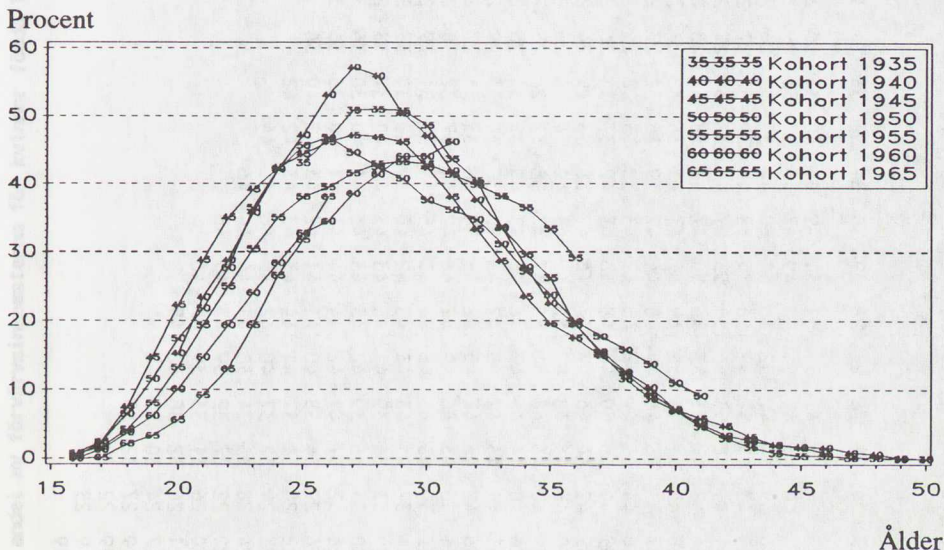
¹⁶ I hela detta kapitel används uttrycket pensionsgrundande förvärvsinkomst för att beteckna pensionsgrundande inkomster utöver de (fiktiva) barnårsinkomsterna. Till dessa hör, utöver de egentliga förvärvsinkomsterna, bland annat arbetslöshetsersättning, sjukpenning och föräldraperning samt antagandeinkomst för förtidspensionärer.

7.2.1 Barnårsinkomsternas storlek

I figur 7.1 visar vi hur stor andel av kvinnorna i en viss åldersgrupp som erhåller pensionsrätt för vård av barn för några valda kohorter (födelseårgångar). Motsvarande information för samtliga kohorter finns i tabell 7.1. Det framgår att kvinnorna, som väntat, erhåller barnår från 16 till cirka 45 års ålder. Andelen är som högst i åldrarna 25-30 år för kvinnor födda under mitten av 1950-talet eller tidigare. För de sena 50-talisterna och tidiga 60-talisterna märks en tydlig förskjutning uppåt i de åldrar då andelen kvinnor med barn under fyra års ålder är som störst. Av kvinnorna födda 1944-1946 har nästan 30 procent barnår vid 21 års ålder medan av kvinnorna födda 1964-1969 endast cirka 9 procent har barnår vid samma ålder.

Figur 7.1 Andel av kvinnorna med barnår. Procent

Storleken på barnårsinkomsterna varierar mycket kraftigt mellan kohorterna beroende på förändringar i kvinnornas förvärvsmönster. I figur 7.2 visar vi de samlade barnårsinkomsterna i procent av de samlade förvärvsinkomsterna under samma år för ett antal födelseårgångar. I tabell 7.2 visas motsvarande värden för samtliga födelseårgångar mellan 1935 och 1970.

För kvinnor födda på 1930-talet är de fiktiva barnårsinkomsterna i åldrarna 26-30 år lika stora eller större än de samlade förvärvsinkomsterna i samma åldrar. För kvinnor födda omkring år 1960 blir de samlade barnårsinkomsterna under ett visst år aldrig högre än cirka 20 procent av de samlade förvärvsinkomsterna under samma år.

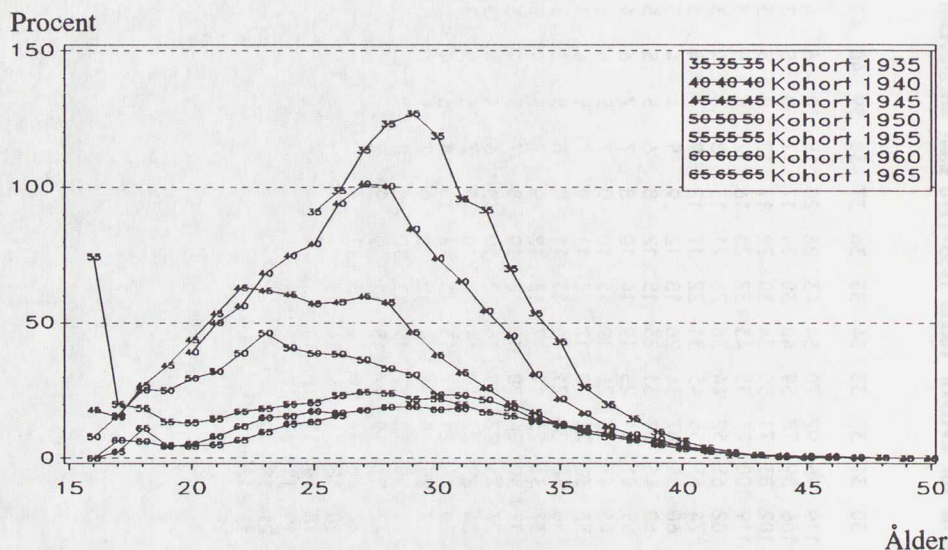

Tabell 7.2 Barnårsinkomsterna som andel av förvärvsinkomsterna för kvinnor födda 1935-1970 samt antaganden om denna andel under åren 1992-2050. Procent

Ålder	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46							
35									91	99	114	123	127	119	96	92	70	54	43	26	20	15	10	6	4	2	1	1	1	0								
36								82	90	97	114	112	108	106	89	78	59	42	30	24	17	11	8	5	3	2	1	1	1	1	0							
37								77	85	98	101	110	106	102	83	71	50	34	30	22	17	12	8	5	3	2	2	1	1	1	1	0						
38								77	85	107	112	129	127	119	100	75	55	43	32	23	16	12	8	6	4	3	3	2	1	1	1	0						
39								77	82	98	110	104	105	82	65	52	44	38	26	21	13	8	6	4	3	2	2	1	1	1	1	1						
40						39	50	68	75	79	94	101	100	85	74	65	55	45	31	22	17	12	9	7	4	3	2	1	1	1	1	1						
41						40	49	66	71	80	88	90	93	84	73	60	55	47	34	26	18	12	9	5	4	3	2	1	1	1	1	0						
42						27	39	50	62	64	70	72	69	62	53	50	46	37	31	23	15	12	8	6	5	4	3	2	1	1	1	1	0					
43						17	26	38	46	57	70	69	65	63	60	63	55	41	31	23	19	14	10	8	7	6	4	3	1	1	1	1	0					
44						12	24	32	42	51	61	65	65	60	57	46	41	33	26	19	15	10	9	7	5	4	3	2	1	1	1	1	0					
45						15	27	34	44	53	63	62	57	58	47	38	32	26	20	17	12	11	9	7	5	4	3	2	1	1	1	1	0					
46						9	19	29	41	54	61	59	58	57	63	62	51	48	38	32	26	20	17	12	11	9	7	5	4	3	2	1	1	0				
47						14	18	29	41	49	52	53	54	55	50	45	37	31	25	19	17	13	12	9	7	5	4	3	2	1	1	1	1	0				
48						14	21	29	35	39	40	48	48	41	41	37	36	30	24	20	16	12	10	8	7	5	4	3	2	1	1	1	1	0				
49						11	22	26	34	33	41	46	48	42	39	36	33	29	27	23	22	19	16	12	10	8	6	4	3	2	1	1	1	1	0			
50						16	25	25	30	32	39	46	41	39	36	33	31	24	23	22	19	16	12	10	8	7	5	4	3	2	1	1	1	1	0			
51						20	21	17	21	28	35	31	33	35	36	34	30	28	24	21	17	15	13	12	10	8	6	4	3	2	1	1	1	1	0			
52						13	14	18	24	33	30	31	33	34	33	32	29	29	25	20	16	14	12	10	8	7	5	4	3	2	1	1	1	1	0			
53						12	17	24	30	24	27	27	25	26	28	24	27	25	23	20	18	17	15	13	12	10	8	6	4	3	2	1	1	1	1	0		
54						19	22	19	18	19	19	20	21	22	22	26	27	25	22	21	19	17	15	13	12	10	8	6	4	3	2	1	1	1	1	0		
55						7	10	14	13	15	17	19	20	21	22	25	24	22	22	20	18	16	14	12	10	8	6	4	3	2	1	1	1	1	1	0		
56						15	15	15	19	23	25	25	22	22	20	18	16	14	13	11	9	8	7	5	4	3	2	1	1	1	1	1	1	1	0			
57						9	10	12	13	14	17	20	22	21	20	19	18	16	14	14	13	11	9	8	6	4	3	2	1	1	1	1	1	1	0			
58						7	4	4	5	7	8	9	12	17	19	20	19	19	17	17	16	14	12	10	8	6	4	3	2	1	1	1	1	1	0			
59						6	5	4	6	6	8	11	14	16	17	18	19	20	21	18	18	17	15	13	12	10	8	6	4	3	2	1	1	1	1	0		
60						7	6	4	5	8	12	15	16	17	18	19	20	21	18	18	17	15	13	12	10	8	6	4	3	2	1	1	1	1	1	0		
61						4	6	4	4	6	8	10	11	11	13	15	17	18	19	20	18	18	17	15	13	12	10	8	6	4	3	2	1	1	1	1	0	
62						20	4	4	4	4	6	8	10	13	14	16	17	17	19	20	18	18	17	15	13	12	10	8	6	4	3	2	1	1	1	1	0	
63						4	5	4	5	6	8	10	12	13	16	17	18	19	20	18	18	17	15	13	12	10	8	6	4	3	2	1	1	1	1	1	0	
64						4	3	2	2	3	6	7	9	11	13	14	16	17	17	19	20	18	18	17	15	13	12	10	8	6	4	3	2	1	1	1	0	
65						0	2	11	5	4	5	7	10	13	14	16	17	18	19	20	18	18	17	15	13	12	10	8	6	4	3	2	1	1	1	1	0	
66						0	11	7	3	4	5	7	9	11	13	14	16	17	18	19	20	18	18	17	15	13	12	10	8	6	4	3	2	1	1	1	0	
67						21	10	4	4	4	5	7	9	11	13	14	16	17	18	19	20	18	18	17	15	13	12	10	8	6	4	3	2	1	1	1	0	
68						0	5	3	2	3	4	5	7	9	11	13	14	16	17	18	19	20	18	18	17	15	13	12	10	8	6	4	3	2	1	1	1	0
69						17	3	4	4	5	7	9	11	13	14	16	17	18	19	20	18	18	17	15	13	12	10	8	6	4	3	2	1	1	1	1	0	
70						10	7	7	7	8	10	11	14	17	17	18	18	18	18	17	16	14	13	11	8	7	5	4	3	2	1	1	1	1	1	0		

De skattade andelarna för 16-17-åringar är osäkra. Endast ett mindre antal kvinnor har förvärvsinkomster i dessa åldrar. Barnårsinkomsterna kan därför bli stora i förhållande till förvärvsinkomsterna på grund av enstaka barn i urvalet.

Figur 7.2 Genomsnittlig barnårsinkomst som andel av genomsnittlig förvärvsinkomst under samma år. Procent

För att visa betydelsen av de tre olika alternativen för att beräkna storleken på barnårsinkomsten har vi även beräknat hur stor barnårsinkomsten skulle bli dels med en modell med enbart kork, dels med en modell med enbart kork eller utfyllnad till 75 procent av genomsnittsinkomsten men utan utfyllnad till nivå II (se avsnitt 7.1).

I figur 7.3-7.9 visar vi medelvärden för den pensionsgrundande inkomsten i olika åldrar för några valda kohorter och för fyra olika fall:

- 1) utan barnårsrätt
- 2) med enbart kork (ett fast belopp)
- 3) det förmånligaste av kork eller utfyllnad till nivå I
- 4) det förmånligaste av kork, utfyllnad till nivå I eller utfyllnad till nivå II

Medelvärdena är beräknade på samtliga kvinnor i varje ålder. Den genomsnittliga storleken på barnårsinkomsten i fall 2 (enbart kork) visas även i tabell 7.3. Skillnaden mellan kurvorna för fall 3 och fall 2 visar det tillskott till barnårsinkomsten som man får genom utfyllnad till nivå I (75 procent av genomsnittsinkomsten) jämfört med fallet med enbart kork. Det motsvarande tillskott som erhålls genom utfyllnad till nivå II syns som skillnaden mellan kurvorna för fall 4 och fall 3.

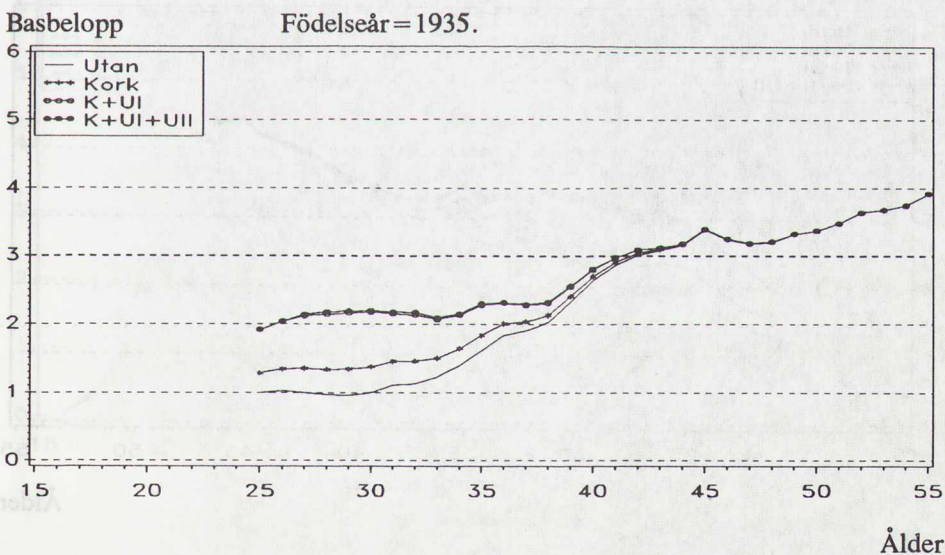
Den genomsnittliga storleken på de nämnda tillskotten redovisas även i tabell 7.4 respektive 7.5.

Det finns naturligtvis andra sätt att jämföra betydelsen av de tre beräkningsalternativen för barnårsinkomsten. Fall 3 ovan kan till exempel jämföras med en modell med utfyllnad till nivå I men utan kork. Sådana beräkningar har genomförts men redovisas inte här.

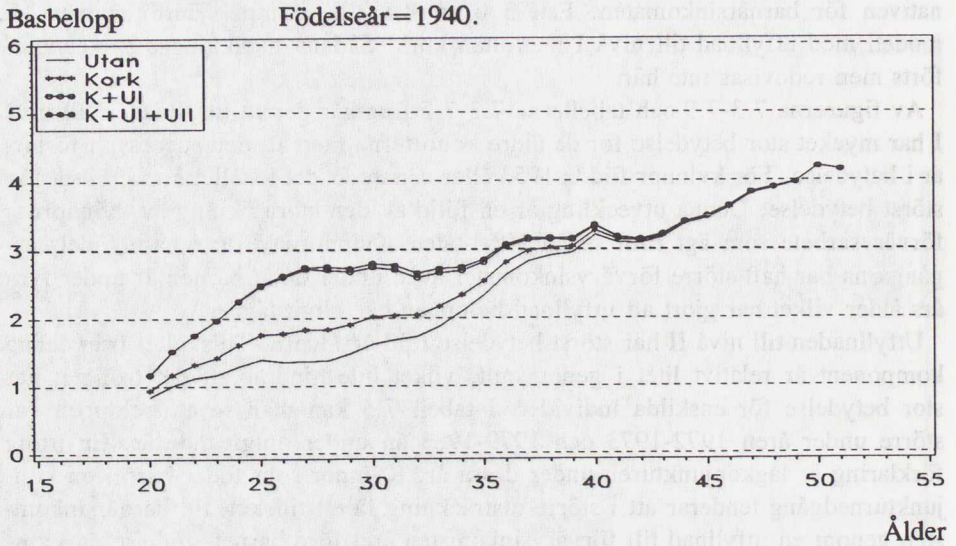
Av figurerna 7.3-7.9 och tabellerna 7.3-7.5 framgår det att utfyllnaden till nivå I har mycket stor betydelse för de äldre kohorterna men att den successivt förlorar i betydelse. För kvinnor födda 1953 eller senare är det i stället korken som har störst betydelse. Denna utveckling är en följd av den stora ökningen av kvinnornas förvärvsarbete som ägt rum sedan 1960-talet. Kvinnorna i de senare födelseårsgångarna har haft större förvärvsinkomster även under de år barnen är under fyra års ålder vilket har gjort att utfyllnadsbeloppen har blivit lägre.

Utfyllnaden till nivå II har störst betydelse i 30-årsåldern. Tillskottet från denna komponent är relativt litet i genomsnitt, vilket inte hindrar att det troligen har stor betydelse för enskilda individer. I tabell 7.5 kan man se att beloppen var större under åren 1972-1973 och 1979-1983 än under omgivande år. En trolig förklaring är lågkonjunkturen under dessa år. Kvinnor som föder barn i en konjunkturedgång tenderar att i större utsträckning få ett tillskott till barnårsinkomsten genom en utfyllnad till förvärvsinkomsten året före barnets födelse än kvinnor som föder barn i en konjunkturuppgång.

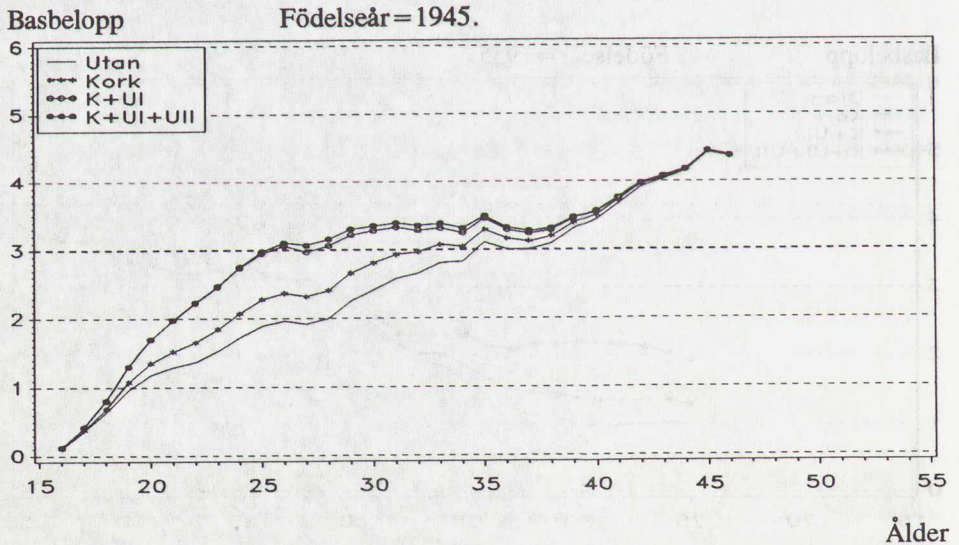
Figur 7.3 Pensionsgrundande inkomster för kvinnor utan barnår samt med tre olika sätt att beräkna barnårsinkomst. Medelvärden för samtliga kvinnor

Figur 7.4 Pensionsgrundande inkomster för kvinnor utan barnår samt med tre olika sätt att beräkna barnårsinkomst. Medelvärden för samtliga kvinnor

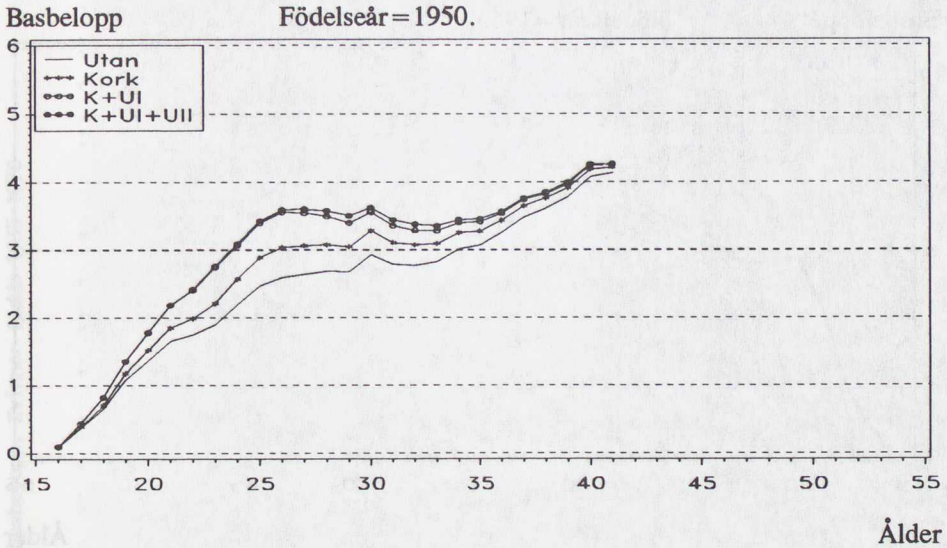

Figur 7.5 Pensionsgrundande inkomster för kvinnor utan barnår samt med tre olika sätt att beräkna barnårsinkomst. Medelvärden för samtliga kvinnor

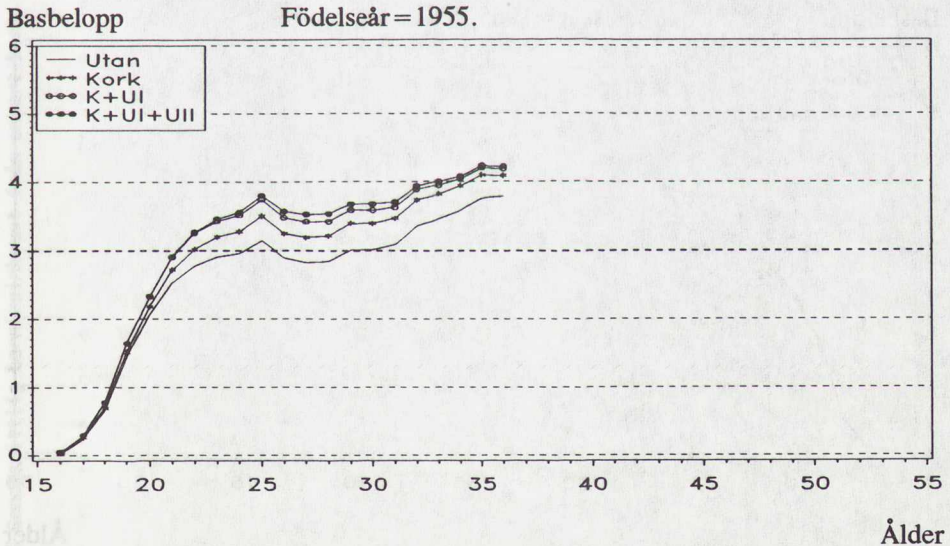

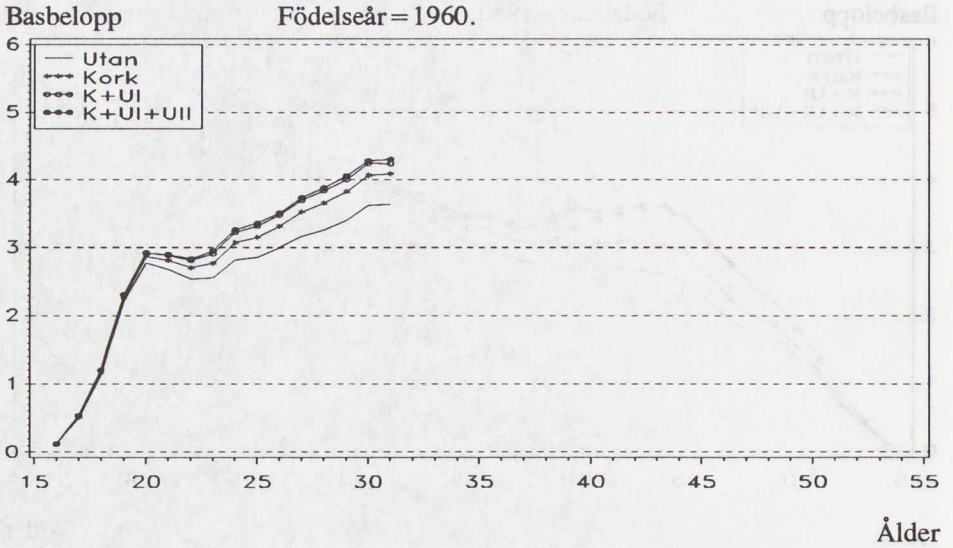
Figur 7.6 Pensionsgrundande inkomster för kvinnor utan barnår samt med tre olika sätt att beräkna barnårsinkomst. Medelvärden för samtliga kvinnor

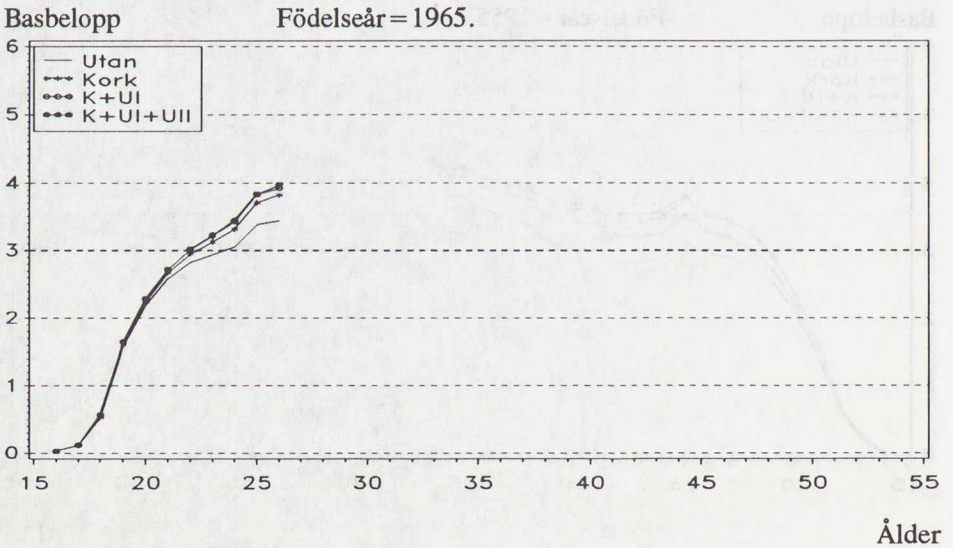
Figur 7.7 Pensionsgrundande inkomster för kvinnor utan barnår samt med tre olika sätt att beräkna barnårsinkomst. Medelvärden för samtliga kvinnor

Figur 7.8 Pensionsgrundande inkomster för kvinnor utan barnår samt med tre olika sätt att beräkna barnårsinkomst. Medelvärden för samtliga kvinnor

Figur 7.9 Pensionsgrundande inkomster för kvinnor utan barnår samt med tre olika sätt att beräkna barnårsinkomst. Medelvärden för samtliga kvinnor

Tabell 7.4 Genomsnittligt tillskott till kork genom utfyllnad till nivå I. Hundradels basbelopp. Kvinnor födda 1935-1970

Alder	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46		
35										63	69	76	80	82	80	70	67	57	49	44	31	24	18	14	10	6	4	2	1	0	0		
36									58	66	71	77	79	76	79	73	65	57	45	37	28	22	15	11	8	4	3	2	2	1	1	1	
37									57	65	74	79	83	81	81	70	65	52	37	31	25	21	16	12	8	5	3	2	1	0	0	0	
38									64	76	83	93	94	88	80	66	55	45	35	27	20	18	12	8	4	3	3	2	1	1	1	1	
39									57	62	70	81	90	88	76	64	55	44	31	29	20	12	7	5	4	4	2	2	1	2	1	1	
40									64	72	83	90	88	78	73	67	55	49	35	27	23	16	12	9	7	4	2	2	1	1	1	1	
41									81	85	86	81	76	64	56	50	38	32	23	14	11	6	5	5	4	4	2	1	1	0	0	0	
42									73	70	74	72	68	60	55	52	44	39	30	18	13	8	7	6	6	4	2	2	2	2	1	1	
43									70	73	74	69	65	62	57	45	37	29	24	17	12	10	10	10	7	5	3	1	1	1	1	1	
44									69	73	74	66	62	60	51	49	40	34	23	18	12	9	6	5	4	4	3	2	1	0	1	0	
45									67	67	69	65	65	55	46	39	31	24	20	16	13	11	9	7	4	4	3	2	2	1	1	1	
46									61	64	66	68	66	59	57	47	39	31	23	17	13	12	8	6	4	4	3	2	2	1	1	0	
47									59	64	65	70	65	59	54	43	35	28	23	18	13	13	11	8	6	4	3	3	3	2	1	1	
48									54	57	59	51	53	48	44	37	34	28	20	15	13	11	9	9	7	5	4	2	2	1	1	2	
49									53	57	52	51	46	40	34	31	26	21	17	12	11	10	8	6	3	4	3	3	3	2	1	1	
50									43	54	51	52	48	42	35	28	24	21	19	15	14	10	9	7	5	4	4	2	2	1	1	1	
51									49	43	45	46	44	38	35	28	23	19	16	14	13	13	11	8	7	3	3	2	2	1	1	1	
52									41	47	46	40	35	31	28	26	21	17	15	14	12	11	9	7	5	4	3	2	2	1	1	1	
53									34	33	31	27	26	23	21	17	17	16	15	12	9	7	7	5	4	3	3	3	2	1	1	1	
54									25	26	25	26	25	25	20	19	18	17	15	12	9	7	8	6	4	4	3	3	2	1	1	1	1
55									23	23	24	23	23	21	19	19	16	15	12	10	11	10	9	7	6	4	4	3	2	2	1	1	1
56									20	24	24	23	23	21	19	19	17	13	10	11	9	8	7	6	4	4	3	2	2	1	1	1	1
57									16	17	20	18	19	18	17	17	15	14	12	9	7	8	7	6	4	4	3	2	2	1	1	1	1
58									12	14	15	16	17	17	17	16	16	14	12	10	11	10	9	7	6	4	4	3	2	2	1	1	1
59									11	12	14	15	14	16	16	16	16	14	12	10	11	10	9	7	6	4	4	3	2	2	1	1	1
60									9	12	14	15	17	18	18	18	17	15	14	12	9	7	8	6	4	4	3	2	2	1	1	1	1
61									7	11	14	15	17	18	18	17	15	14	12	9	7	8	6	4	4	3	2	2	1	1	1	1	1
62									9	12	10	12	14	15	14	13	14	14	13	11	9	7	7	5	4	4	3	2	2	1	1	1	1
63									6	9	12	14	14	14	14	14	14	14	14	12	9	7	7	5	4	4	3	2	2	1	1	1	1
64									8	9	10	13	13	13	13	13	13	13	13	11	9	7	7	5	4	4	3	2	2	1	1	1	1
65									7	8	9	11	15	14	14	14	14	14	14	12	9	7	7	5	4	4	3	2	2	1	1	1	1
66									8	9	11	12	12	12	12	12	12	12	12	10	9	7	7	5	4	4	3	2	2	1	1	1	1
67									9	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	10	9	7	7	5	4	4	3	2	2	1	1	1	1
68									6	7	8	9	11	11	11	11	11	11	11	10	9	7	7	5	4	4	3	2	2	1	1	1	1
69									5	6	7	8	9	11	11	11	11	11	11	10	9	7	7	5	4	4	3	2	2	1	1	1	1
70									4	5	6	7	8	9	11	11	11	11	11	10	9	7	7	5	4	4	3	2	2	1	1	1	1

7.2.2 Jämförelse av pensionsgrundande inkomster mellan män och kvinnor med olika antal barn

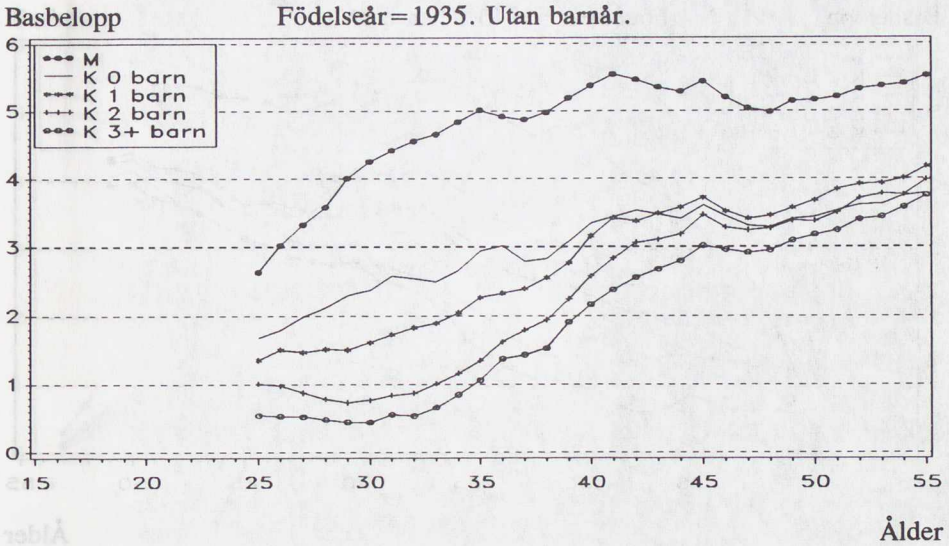
Detta avsnitt innehåller ett antal figurer som visar hur stora de genomsnittliga pensionsgrundande inkomsterna är i olika åldrar, dels för män, dels för kvinnor utan barn och dels för kvinnor med ett, två, tre respektive fyra eller flera barn. Antalet barn är det som gäller vid utgången av år 1991. Det betyder att för kvinnor födda fram till slutet av 1940-talet har vi räknat det slutliga antalet barn medan några av kvinnorna i de yngre kohorterna kommer att föda ytterligare barn. För var och en av de redovisade födelseårgångarna visar vi de genomsnittliga pensionsgrundande inkomsterna dels utan, dels med barnårsinkomst.

Männen har i stora drag haft samma inkomster oavsett när mellan år 1935 och 1960 som de är födda. Ökningen i realinkomsterna har varit liten under 1970- och 1980-talen. Konjunkturvariationerna märks tydligt. För kvinnornas del är skillnaderna mellan olika födelseårgångar däremot stora. Avståndet mellan mäns och kvinnors förvärvsinkomster har minskat men även i de yngre kohorterna ligger kvinnornas inkomster en bra bit under männens. I åldrarna 25-45 år finns en betydande skillnad i förvärvsinkomst mellan kvinnor med olika antal barn - ju fler barn desto lägre inkomst. Skillnaden är emellertid mindre för de senare kohorterna än för de tidigare.

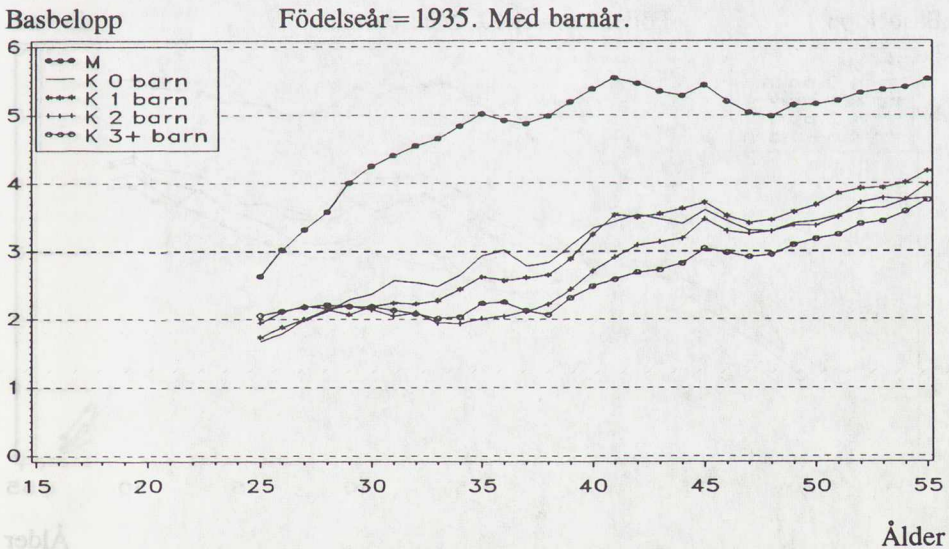
När barnårsinkomsten adderas till förvärvsinkomsten minskar skillnaden mellan kvinnor med olika antal barn betydligt. För kohorterna 1935, 1940 och 1945 når kvinnorna med barn ändå inte upp till samma nivå som kvinnorna utan barn fram till 45 års ålder. Figur 7.11 och 7.13 tyder emellertid på att åtminstone kvinnor med ett eller två barn passerar kvinnorna utan barn i ett senare skede av livet. För de senare kohorterna blir den pensionsgrundande inkomsten, då barnåren inräknas, minst lika stor för kvinnor med barn som för kvinnor utan barn redan tidigare i livet.

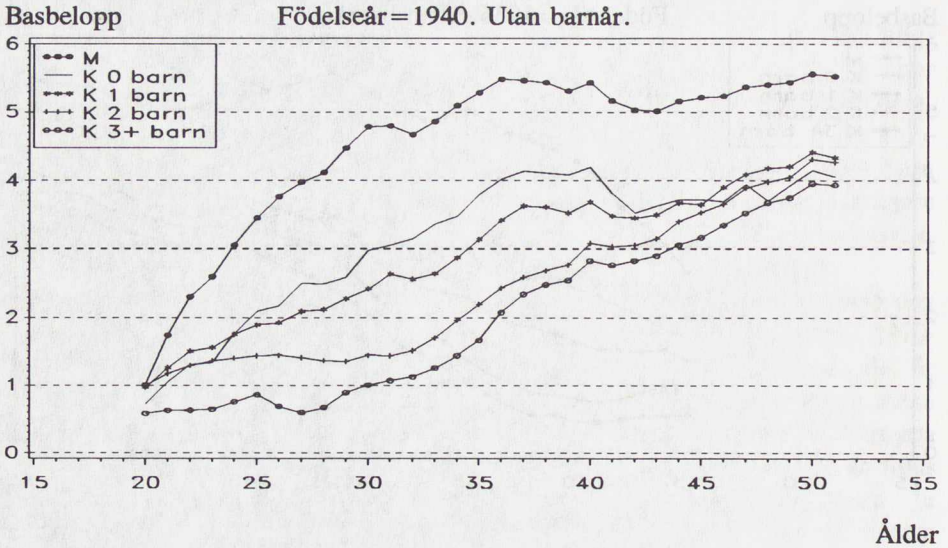
Figur 7.10 Pensionsgrundande inkomster för män, kvinnor utan barn samt kvinnor med ett, två respektive tre eller flera barn

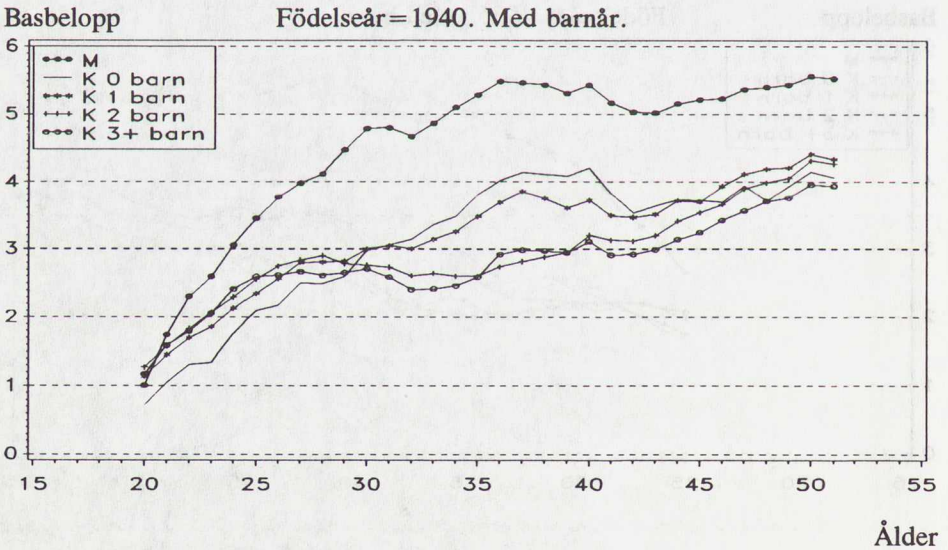
Figur 7.11 Pensionsgrundande inkomster för män, kvinnor utan barn samt kvinnor med ett, två respektive tre eller flera barn

Figur 7.12 Pensionsgrundande inkomster för män, kvinnor utan barn samt kvinnor med ett, två respektive tre eller flera barn

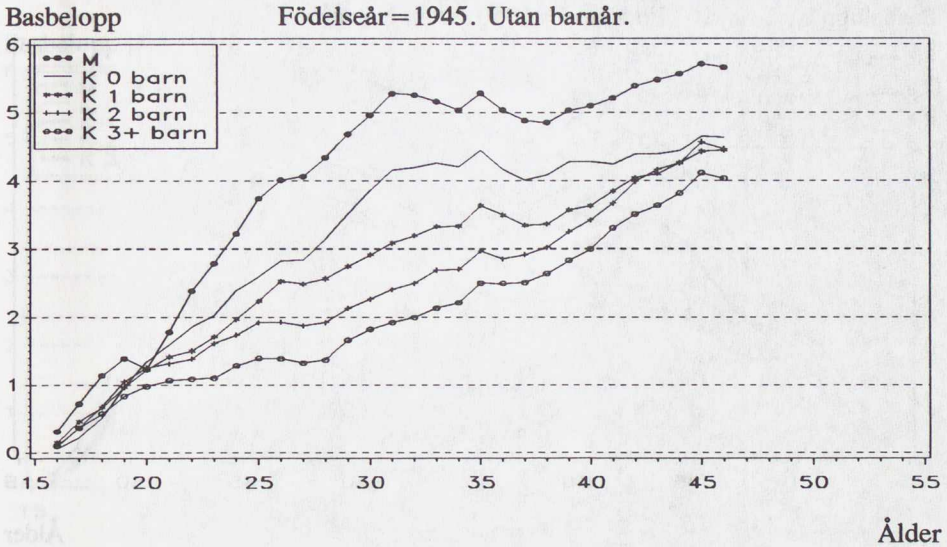

Figur 7.13 Pensionsgrundande inkomster för män, kvinnor utan barn samt kvinnor med ett, två respektive tre eller flera barn

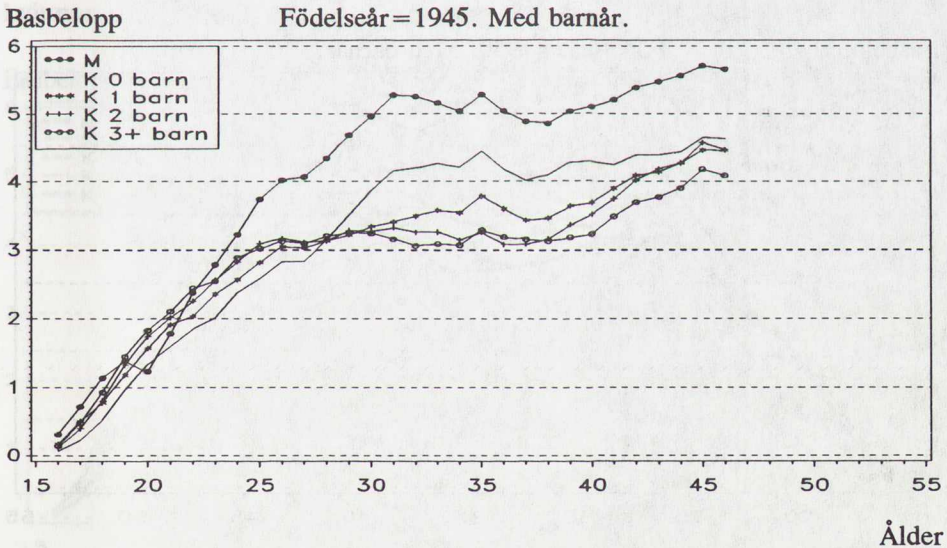

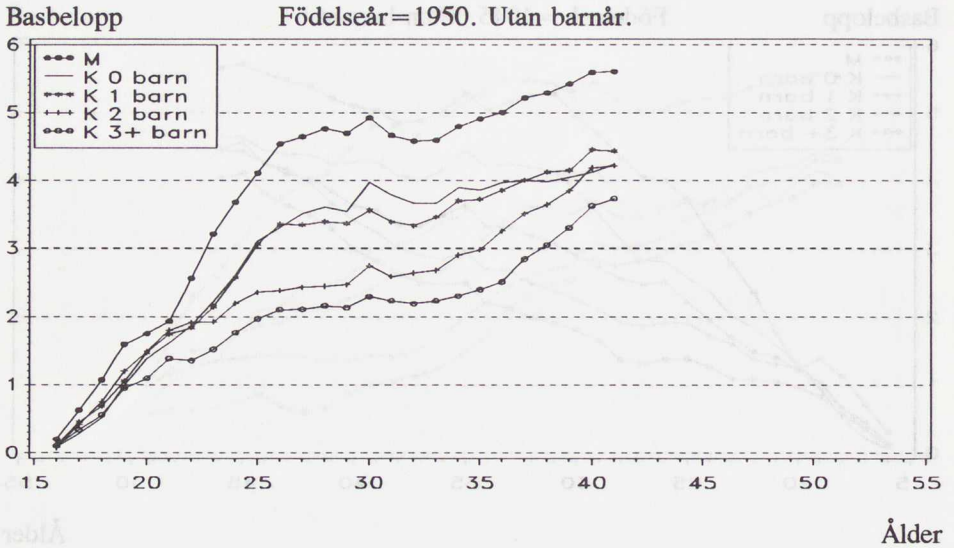
Figur 7.14 Pensionsgrundande inkomster för män, kvinnor utan barn samt kvinnor med ett, två resp. tre eller flera barn

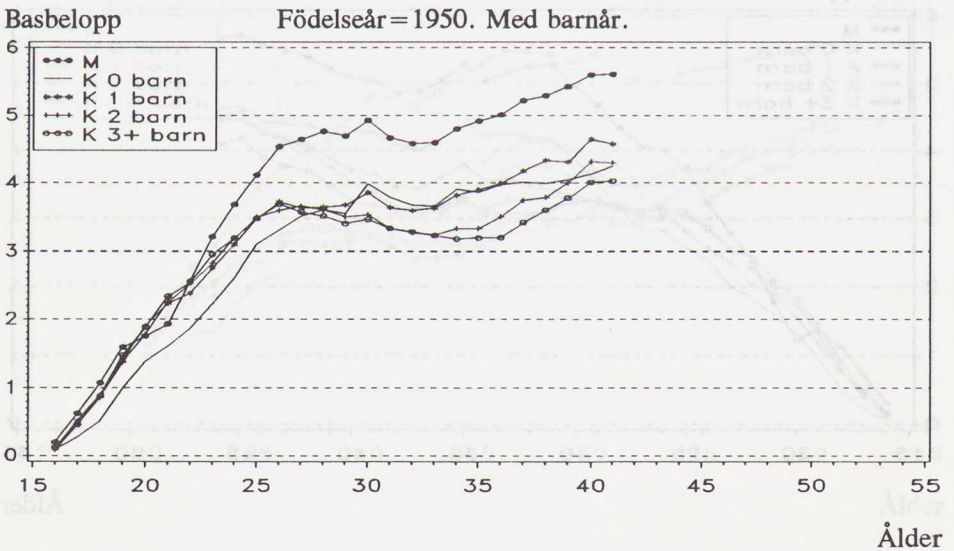
Figur 7.15 Pensionsgrundande inkomster för män, kvinnor utan barn samt kvinnor med ett, två respektive tre eller flera barn

Figur 7.16 Pensionsgrundande inkomster för män, kvinnor utan barn samt kvinnor med ett, två respektive tre eller flera barn

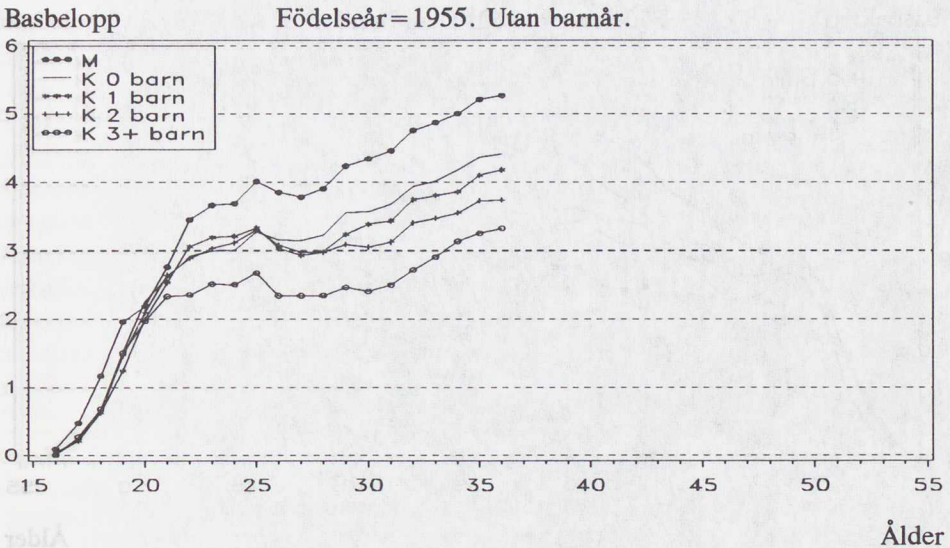

Figur 7.17 Pensionsgrundande inkomster för män, kvinnor utan barn samt kvinnor med ett, två respektive tre eller flera barn

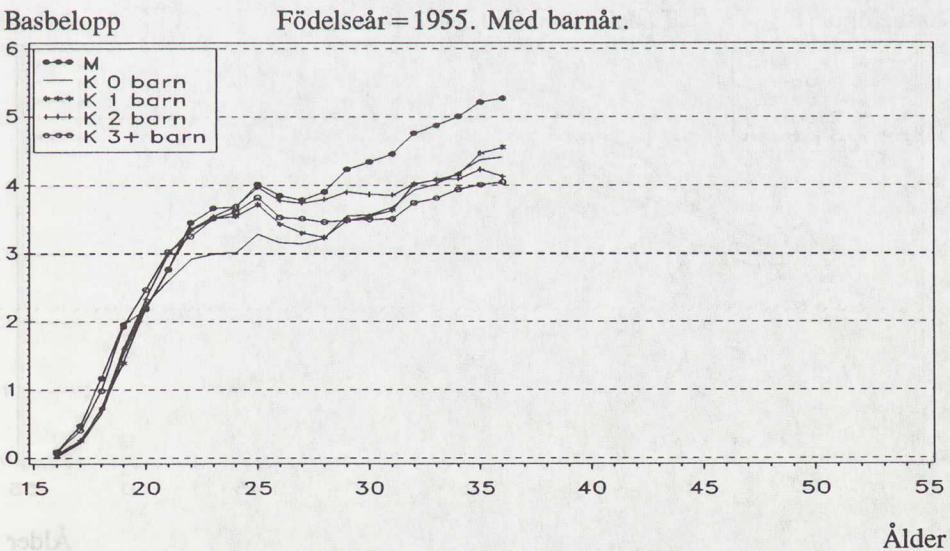

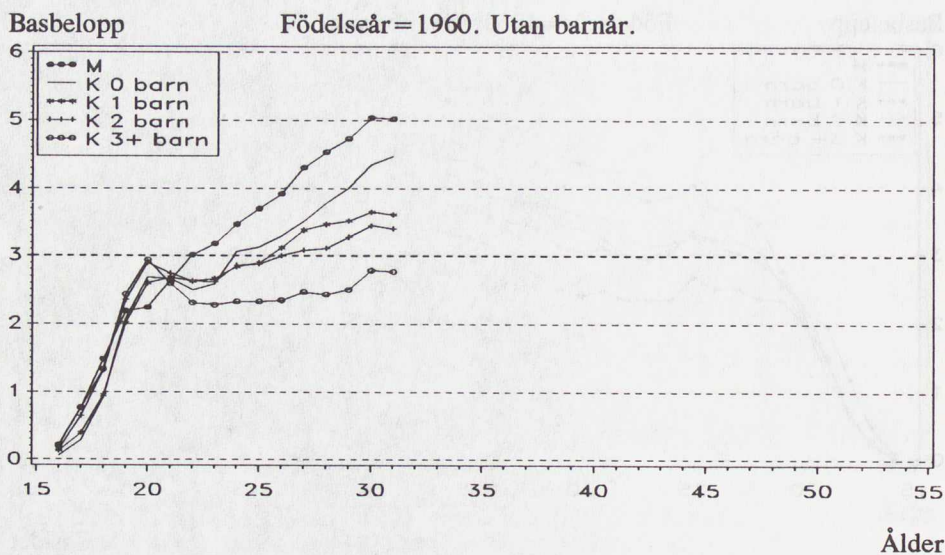
Figur 7.18 Pensionsgrundande inkomster för män, kvinnor utan barn samt kvinnor med ett, två respektive tre eller flera barn

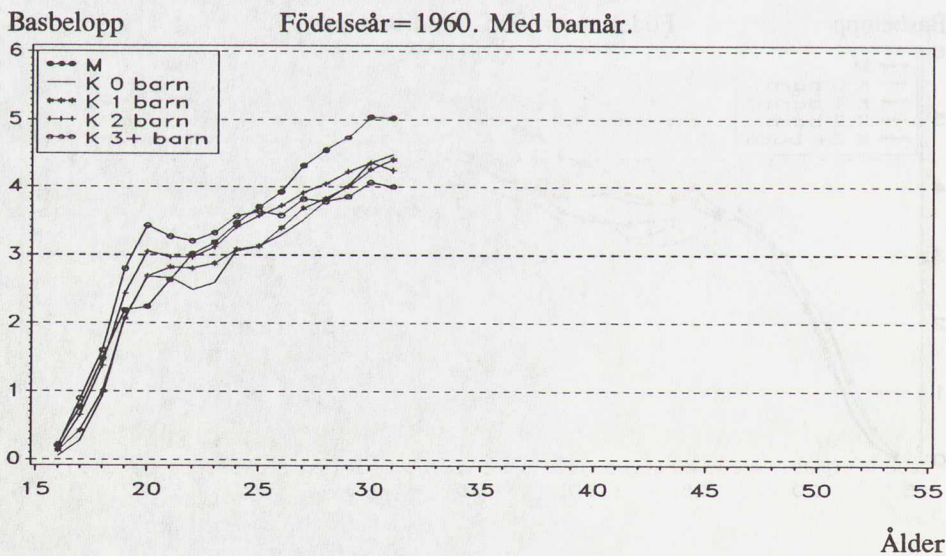
Figur 7.19 Pensionsgrundande inkomster för män, kvinnor utan barn samt kvinnor med ett, två respektive tre eller flera barn

Figur 7.20 Pensionsgrundande inkomster för män, kvinnor utan barn samt kvinnor med ett, två respektive tre eller flera barn

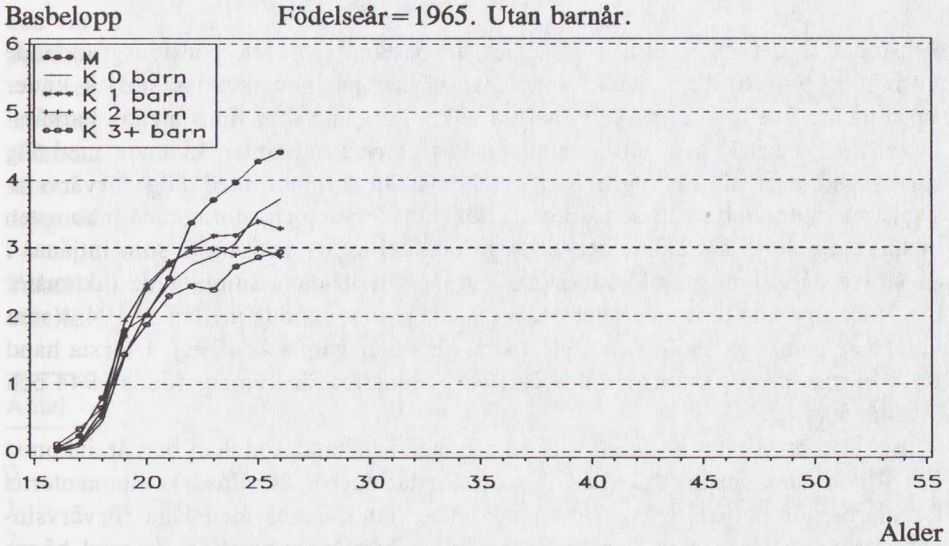

Figur 7.21 Pensionsgrundande inkomster för män, kvinnor utan barn samt kvinnor med ett, två respektive tre eller flera barn

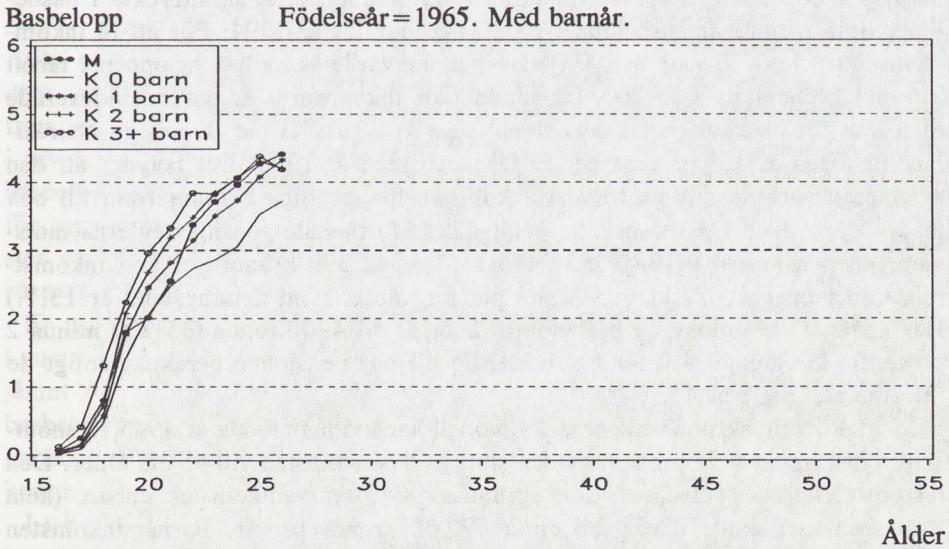

Figur 7.22 Pensionsgrundande inkomster för män, kvinnor utan barn samt kvinnor med ett, två respektive tre eller flera barn

Figur 7.23 Pensionsgrundande inkomster för män, kvinnor utan barn samt kvinnor med ett, två respektive tre eller flera barn

7.2.3 Barnårsrättens storlek vid olika nivåer på livsinkomsten och barnårsrättens betydelse för pensionerna

Pensionen i det reformerade systemet är bestämd av den pensionsgrundande livsinkomsten. Hittills i detta kapitel har vi sett på inkomsternas storlek under enskilda år. I detta avsnitt ska vi belysa vilket samband som finns mellan barnårsinkomstens storlek och förvärvsinkomstens storlek: kommer kvinnor med låg förvärvsinkomst att få högre barnårsinkomst än kvinnor med hög förvärvsinkomst? Vi kommer då att se på den reallöneindexerade och summerade inkomsten mellan 16 och 45 års ålder, det vill säga den del av livsinkomsten som intjänas i de åldrar då kvinnorna tillgodoräknas barnårsrätt. Sådana summerade inkomster kan i det använda datamaterialet beräknas för kvinnor födda mellan år 1944 (som var 16 år gamla år 1960) och 1946 (som var 45 år gamla år 1991). I första hand visar vi resultat för kvinnor födda år 1945. Mönstret för kvinnor födda 1944 och 1946 är likartat.

Det finns anledning att vänta sig det nämnda sambandet mellan barnårsinkomst och förvärvsinkomst av två skäl. För det första innebär utfyllnadskomponenterna i reglerna för beräkning av barnårsinkomster att kvinnor med låga förvärvsinkomster under åren med barnår får en högre barnårsinkomst än de med högre förvärvsinkomster. För det andra torde kvinnor med många barn ha dels lägre förvärvsinkomster, dels högre barnårsinkomster än kvinnor med få barn. Vi belyser frågan med hjälp av tabellerna 7.6-7.7 och figurerna 7.24-7.27.

I tabell 7.6 visar vi den summerade förvärvsinkomsten och den summerade barnårsinkomsten för kvinnor födda år 1945. Inkomsterna är uttryckta i basbelopp. Som nämnts är basbeloppet 35 200 kronor för år 1994. För att få inkomsterna uttryckta i kronor och 1994 års penningvärde ska alltså beloppen i tabell 7.6 multipliceras med 35 200. De summerade inkomsterna är reallöneindexerade till nivån för pensioneringsåret, det vill säga år 2010. Vi har då antagit att reallönetillväxten är 1,5 procent per år från och med år 1996. Det betyder att den summerade genomsnittliga förvärvsinkomsten för samtliga kvinnor fram till och med 45 års ålder - 91 basbelopp - enligt de reformerade pensionsreglerna motsvarar en pension på $0,185 \cdot 91 \cdot 34\,496 / 13,7 = 42\,390$ kronor per år i inkomstrelaterad pension uttryckt i 1994 års penningvärde. (Om delningstalet är 13,7.) Här används det minskade basbeloppet som är 34 496 kronor (35 200 minus 2 procent). (Se kapitel 4.2 för en förklaring till hur pensionen beräknas enligt de reformerade reglerna.)

Enligt Riksförsäkringsverkets kalkylmodell har kvinnor födda år 1945 i genomsnitt tjänat in cirka 55 procent av den slutliga livsinkomsten vid 45 års ålder. Den inkomstrelaterade pensionen som grundas på förvärvsinkomster enbart (hela livsinkomsten) skulle därför bli cirka 77 000 kronor per år. Barnårsinkomsten innebär i genomsnitt ett tillskott till livsinkomsten med 20 basbelopp eller omringt 11 procent, vilket motsvarar en ökning av den årliga pensionen med drygt

9 000 kronor. Den inkomstrelaterade pensionen skulle därmed i genomsnitt bli cirka 86 000 kronor per år i 1994 års penningvärde. Enligt övergångsreglerna ska pensionen emellertid endast till 11/20-delar beräknas enligt de reformerade reglerna för 1945 års kvinnor. Barnårsinkomsten skulle därmed ge ett tillskott till den verkliga pensionen på $11/20 * 9\ 000 = 4\ 950$, det vill säga cirka 5 000 kronor per år.

Vi ser i tabell 7.6 att den summerade barnårsinkomsten i genomsnitt är cirka 10 basbelopp per barn oavsett antalet barn. För kvinnor med tre barn utgör barnårsinkomsten nästan 30 procent av den totala pensionsgrundande inkomsten mellan 16 och 45 års ålder. För kvinnor med fyra eller flera barn är motsvarande andel drygt 60 procent.

Tabell 7.6 Indexuppräknad och summerad inkomst (i basbelopp) mellan 16 och 45 års ålder för kvinnor födda år 1945. Medelvärden

Antal barn	Förvärvsinkomst	Barnårsinkomst	Summa
0	115	0	115
1	101	10	111
2	91	20	111
3	80	30	110
4+	65	41	106
Samtliga	91	20	111

Även om vi ser på en grupp av kvinnor med ett bestämt antal barn finns en tendens till att barnårsinkomsten är högre för de med lägre förvärvsinkomst. Detta framgår av figurerna 7.24-7.27. Varje punkt i dessa figurer motsvarar en person i urvalet. På vertikala axeln avläses den summerade barnårsinkomsten uttryckt i basbelopp och på horisontella axeln avläses den summerade förvärvsinkomsten för samma person. I den senare inkomsten ingår alla pensionsgrundande inkomster enligt de regler som har gällt under åren 1960-1991. (Pensionspoäng har räknats om till inkomster genom tillägg av ett basbelopp.)

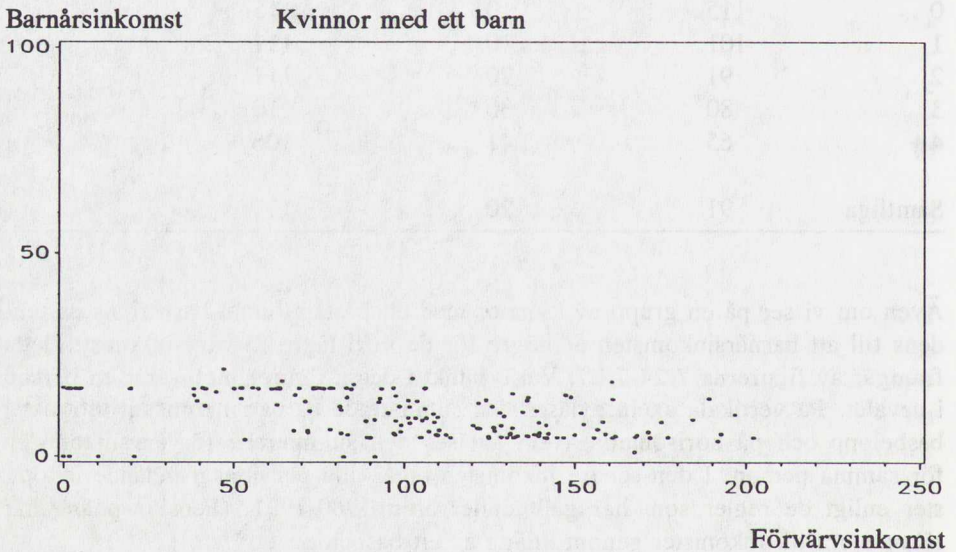
En anmärkningsvärd sak som framgår av dessa figurer är den stora spridningen i summerade förvärvsinkomster. Så är till exempel kvinnor med två barn ganska jämnt fördelade mellan en summerad inkomst på 30 basbelopp och upp till 170 basbelopp fram till 45 års ålder. En följd av detta förhållande är att de ovan beräknade pensionerna för en genomsnittsindivid inte är typiska. Många kvinnor kommer att få betydligt högre eller betydligt lägre belopp.

I tabell 7.7 nedan har vi använt ytterligare ett sätt att belysa sambandet mellan barnårsinkomstens och förvärvsinkomstens storlek. Tabellen visar hur livsinkomsten för kvinnor med barn påverkas av det tillskott som barnåren ger. Den är

utformad så att den reallöneindexerade och summerade inkomsten fram till 45 års ålder är beräknad för kvinnor födda mellan 1944 och 1946. Kvinnorna är därefter placerade i intervall efter storleken av denna. (Det som i tabellen är angivet som till exempel 10 betyder intervallet från 10 till 19,99 basbelopp i intjänad livsinkomst fram till 45 års ålder). Kvinnorna i respektive intervall delas sedan upp radvis efter hur stor deras livsinkomst blir efter att barnåren inkluderats. Samtliga siffror i tabellen är angivna i procent.

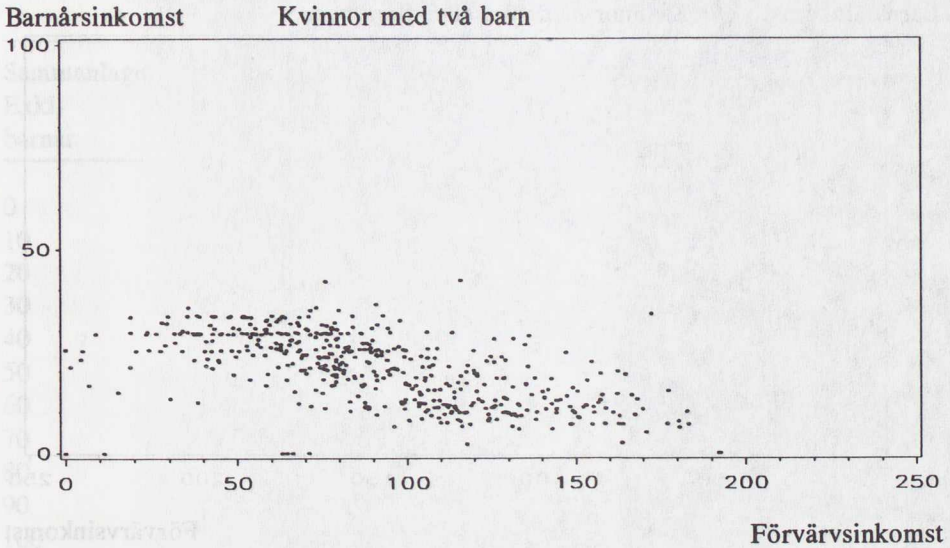
Exempel på hur tabellen läses: Rad sju i tabellen (den där det står 60 i vänster kolumn) visar att de kvinnor vars livsinkomst fram till 45 års ålder är mellan 60 och 69,99 basbelopp totalt utgör cirka 8 procent av samtliga kvinnor med barn (observera att raden fortsätter i den andra delen av tabellen). Då barnåren inkluderats ligger 3 procent av dessa kvinnor kvar i samma livsinkomstintervall medan resterande 97 procent höjs minst ett intervall. Sammanlagt 22 procent (21 + 1) av dessa kvinnor hamnar på över 100 basbelopp i livsinkomst.

Figur 7.24 Summerad och löneindexerad förvärvsinkomst respektive barnårsinkomst till 45 års ålder för kvinnor i urvalet födda 1945. Basbelopp

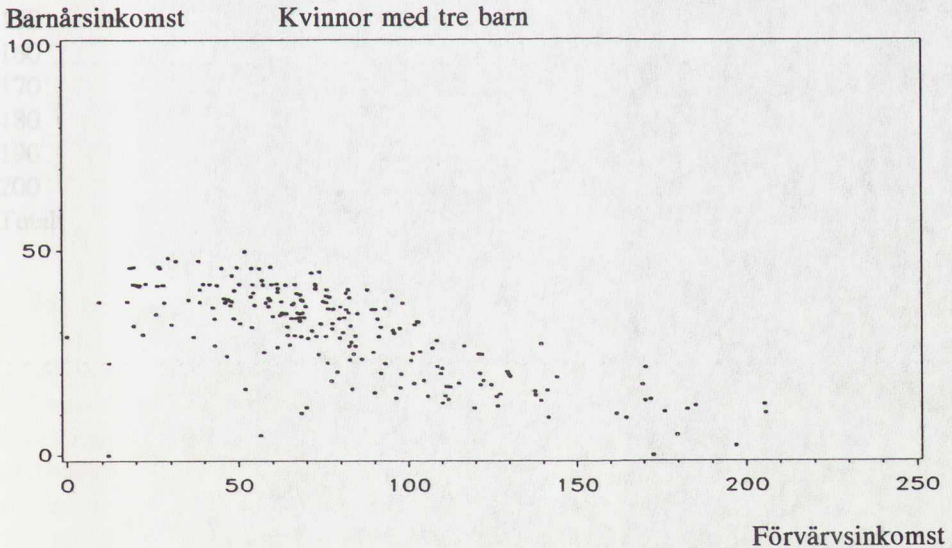

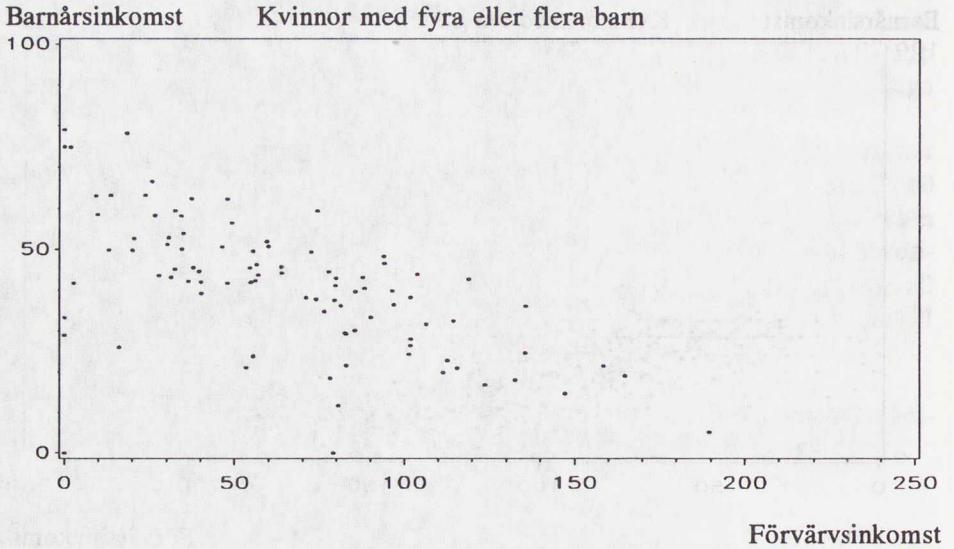
Figur 7.25 Summerad och löneindexerad förvärvsinkomst respektive barnårsinkomst till 45 års ålder för kvinnor i urvalet födda 1945. Basbelopp

Figur 7.26 Summerad och löneindexerad förvärvsinkomst respektive barnårsinkomst till 45 års ålder för kvinnor i urvalet födda 1945. Basbelopp

Figur 7.27 Summerad och löneindexerad förvärvsinkomst respektive barnårsinkomst till 45 års ålder för kvinnor i urvalet födda 1945. Basbelopp

Tabell 7.7 Kvinnors placering i olika livsinkomstklasser före respektive efter att hänsyn tagits till barnår. Andelar av kvinnor födda 1944-1946. Enbart kvinnor med barn. Procent (10 = 10-19,99 basbelopp etc.).

Sammanlagd livsinkomst inklusive barnår											
Exkl. barnår	0	10	20	30	40	50	60	70	80	90	100
0	50	7	15	5	8	6	4	6	1	0	0
10	.	31	5	15	17	14	12	5	0	2	0
20	.	.	9	6	7	30	24	14	8	3	0
30	.	.	.	5	4	15	21	34	17	6	0
40	.	.	.	.	3	7	16	37	24	11	2
50	.	.	.	.	.	6	7	20	37	23	7
60	.	.	.	.	.	.	3	11	26	37	21
70	.	.	.	.	.	.	.	7	12	32	34
80	.	.	.	.	.	.	.	.	8	21	36
90	.	.	.	.	.	.	.	.	.	9	30
100	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	15
110	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
120	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
130	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
140	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
150	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
160	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
170	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
180	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
190	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
200	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Totalt	2	1	1	1	1	3	4	7	9	12	13

Forts. tabell 7.7

Sammanlagd livsinkomst inklusive barnår											
Exkl. barnår	110	120	130	140	150	160	170	180	190	200	Totalt
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3
30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4
40	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6
50	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7
60	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	8
70	14	1	0	0	0	0	0	0	0	0	10
80	29	6	0	0	0	0	0	0	0	0	10
90	34	19	7	1	0	0	0	0	0	0	8
100	35	36	12	2	0	0	0	0	0	0	9
110	19	41	30	7	3	0	0	0	0	0	7
120	.	22	47	24	7	1	0	0	0	0	6
130	.	.	32	45	20	3	0	0	0	0	5
140	.	.	.	43	43	12	2	0	0	0	4
150	.	.	.	.	29	54	16	1	0	0	3
160	.	.	.	.	.	41	42	16	0	0	2
170	.	.	.	.	.	.	40	44	15	2	1
180	.	.	.	.	.	.	.	50	39	11	1
190	.	.	.	.	.	.	.	.	69	31	0
200	.	.	.	.	.	.	.	.	.	0	0
Totalt	12	10	8	6	4	3	2	1	1	1	100

7.2.4 Hur många barnår erhåller kvinnor födda 1944-1946?

I nedanstående tabell visar vi fördelningen av barnår för kvinnor födda 1944-1946. Vanligast förekommande är 0, 4, 7 och 8 barnår. Det har diskuterats om en övre gräns för det tillåtna antalet barnår, t. ex. på 12 år borde finnas. Av tabellen ser vi att en sådan gräns inte skulle drabba 96% av kvinnorna födda 1944-1946 medan de resterande fyra procenten skulle få en något lägre barnårsinkomst.

Tabell 7.8 Fördelningen av antalet barnår för kvinnor födda 1944-1946. Procent

Antal barnår	0	1-3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13-
	13	1	15	3	9	11	23	4	7	6	4	4

7.3 Barnårsrätten i kalkylerna för åren 1990-2050

De uppgifter om barnårsinkomsterna under åren 1960-1991 som presenterades i avsnitt 7.2 har tagits fram, inte bara för informationens intresse i sig, utan även för att skapa någon form av underlag för en bedömning av hur barnårsinkomsterna kommer att utvecklas under prognosperioden, det vill säga under åren 1990-2050.

Storleken på barnårsinkomsterna i framtiden beror på ett samspel mellan en rad olika faktorer: hur många barn kvinnorna kommer att föda, med vilka tidsintervall de kommer att födas, hur föräldrarna väljer att fördela barnårsrätten och vilka förvärvsinkomster den som erhåller barnårsrätten har, dels året före barnets födelse, dels under barnåren.

Någon prognos i egentlig mening kan inte göras men det går att bedöma rimligheten i olika antaganden. Det antagande vi har valt att arbeta med bygger på förutsättningen att all barnårsrätt kommer att tillgodoräknas modern och att de samlade barnårsinkomsterna för en födelseårgång i en viss ålder kommer att utgöra en fast andel av de samlade förvärvsinkomsterna i samma ålder. De exakta värdena för dessa andelar visas i tabell 7.2 (sista raden) tillsammans med uppgifter om motsvarande andelar under åren 1960-1991.

För rimligheten i vår förutsättning om fasta andelar talar det faktum att både korken och utfyllnadsnivå I är reallöneindexerade och därför kommer att öka i takt med förvärvsinkomsterna vid ett oförändrat mönster för barnafödandet. Å

andra sidan kan det tänkas att den ökning i kvinnornas förvärvsarbete under åren med minderåriga barn som ägt rum sedan 1960-talet kommer att fortsätta ännu en tid. Samtidigt visar figurerna 7.8 och 7.9 samt tabellerna 7.4 och 7.5 att utfyllnadskomponenterna, som reduceras vid ökade förvärvsinkomster under åren med barnår, redan är ganska små och att det numera är korken som dominerar bland barnårsinkomsterna. Storleken av de samlade barnårsinkomsterna från korken beror av antalet barn och tidsintervallen mellan barnen, men endast undantagsvis av förvärvsinkomsten (undantaget är då förvärvsinkomsten tillsammans med korken överstiger taket för pensionsgrundande inkomst).

Oavsett rimligheten i vårt antagande har det en fördel däri att det beräkningsmässigt lätt kan användas vid olika scenarier för BNP-tillväxten. I modellen beräknas den över hela livet summerade och reallöneindexerade barnårsinkomsten på ett korrekt sätt med utgångspunkt från det valda antagandet oavsett hur stor reallönetillväxten är.

En särskild svårighet vid våra kalkyler om framtida barnårsinkomster har varit att vi inte simulerar barnafödande i kalkylmodellen. Inte heller finns någon historisk information om barnförekomst i modellens dataunderlag. Vi har därför inget underlag för att beräkna barnårsinkomster för enskilda individer i datamaterialet utan måste arbeta med schabloner. I de nuvarande beräkningarna har vi tilldelat alla kvinnor i en viss kohort samma barnårsinkomst i en viss ålder. Fram till och med år 1991 har vi använt summan av medelbeloppen i tabellerna 7.3-7.5 och därefter belopp som räknas fram med hjälp av det ovan nämnda antagandet.

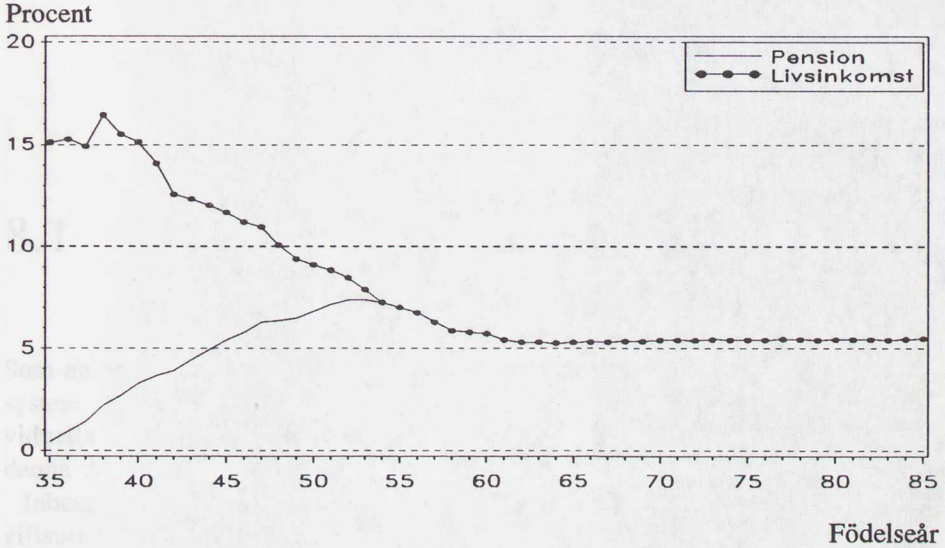
En brist med denna schablon i modellen är att vi inte får det samband mellan nivån på livsinkomsten och storleken på barnårsinkomsten som vi har konstaterat finns för åren 1960-1991 (se avsnitt 7.2.3). Alla kvinnor i en viss kohort får i modellen samma barnårsinkomst (det beräknade medelvärdet för kohorten) både i varje ålder mellan 16 och 45 år och som livsinkomst. En följd av detta är att vi i kalkylerna något överskattar storleken på garantipensionen.

För att få en uppfattning om betydelsen av denna felkälla har särskilda beräkningar gjorts för kvinnor födda 1945. (För kvinnor födda kring mitten av 1940-talet eller tidigare har vi tillgång till data med en komplett historik för barnårsinkomsterna.) Den ovan beskrivna schablonen har jämförts med en schablon som tar hänsyn till sambandet mellan förvärvsinkomst och barnårsinkomst. Beräkningarna tyder på att vi överskattar kostnaderna för garantipensionen med omkring 6 procent jämfört med den bättre schablonen. Samma beräkningar tyder på att om man helt bortser från barnårsrätten så överskattas garantipensionen med drygt 30 procent. Med andra ord skulle kostnaden för garantipensionen (för kvinnor födda 1945) bli omkring 30 procent högre om inte barnårsrätten fanns.

Figur 7.28 visar de beräknade ökningarna i livsinkomst respektive inkomstrelaterad pension som barnårsrätten leder till. För kvinnor födda 1935-1953 ökar inte pensionen lika mycket som livsinkomsten eftersom de, enligt övergångsreglerna, endast till viss del får pensionen beräknad enligt reformerade regler.

Figur 7.28 Procentuell ökning av livsinkomsten respektive pensionen till följd av barnårsrätten. Genomsnitt för samtliga kvinnor i varje födelseårgång

8 Premiereservfonden

8.1 Inledning och allmänna kalkylförutsättningar

Som en del av ett reformerat pensionssystem och komplement till ett fördelnings-system avsättes en viss del av avgiftsuttaget till en fond. Avsättningen utgör individuella premier i ett premiereservsystem. Här redogör vi för beräkningarna för denna del av det reformerade pensionssystemet.

Inbetalningarna till fonden utgörs av årliga avsättningar av en viss del av avgiftsuttaget till allmän pension. Denna så kallade premiefaktor har satts till 2,0 procent av avgiftsunderlaget. Första kohorten som är med i detta system är född 1944. Särskilda övergångsregler har antagits gälla för kohorter 1944-1953. Premiefaktorn multipliceras med en kohortfaktor som är 10 tjugondelar för kohort 1944, 11 tjugondelar för kohort 1945, 12 tjugondelar för kohort 1946 etc. till 19 tjugondelar för kohort 1953. För kohort 1954 och senare är kohortfaktorn 1.

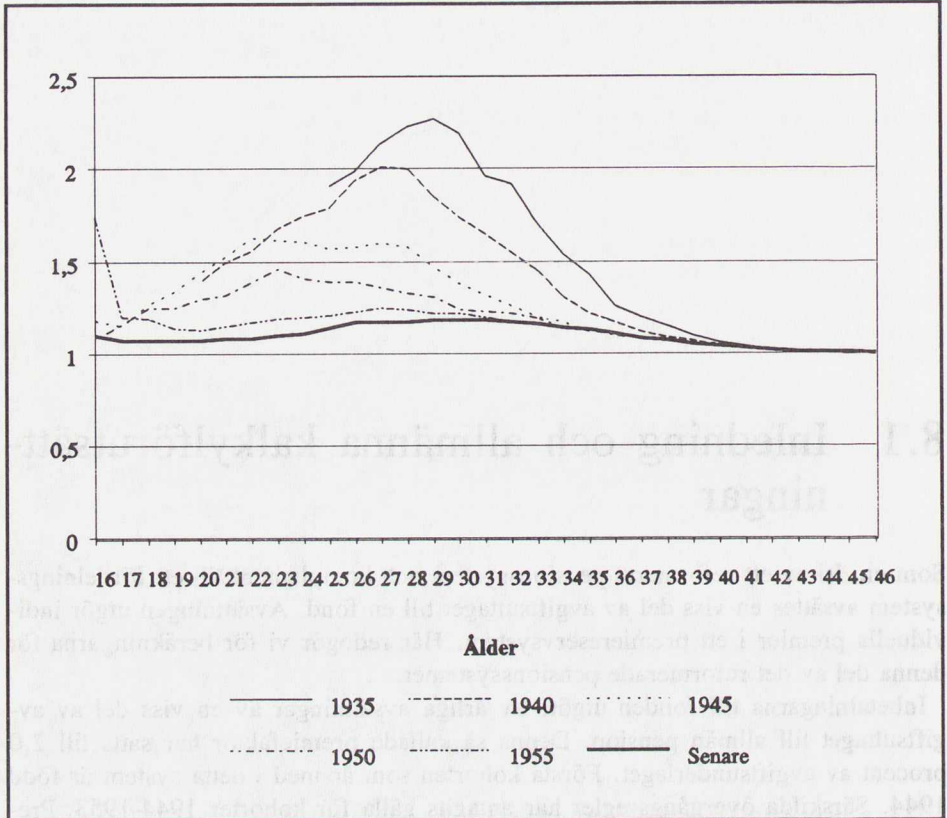
Avgiftsunderlaget som antagits utgöras av inkomster under ett tak (= 7,5 basbelopp fram till år 1995) har prognosticerats med "profiler" för inkomst och ett indexreglerat tak som följer takten i tillväxten.

För att kompensera kvinnor för lägre inkomst vid barnledighet har deras inkomster räknats upp med en barnfaktor för kohort och ålder enligt det underlag som redovisas i kapitel 7.

8.2 Kalkylförutsättningar

Figur 8.1 visar för några olika kohorter den barnfaktor som använts vid uppräknings av kvinnornas inkomster.

Figur 8.1 Barnfaktor för kohorter

Beräkningarna utförts med tre alternativ av realräntan, huvudalternativ är 1,5 procent, övriga alternativ 0,5 procent respektive 2,5 procent. Vid omräkning från basbelopp till miljarder kronor i tabeller och figurer har använts det till år 1995 prognosticerade basbeloppet 35 800 kronor.

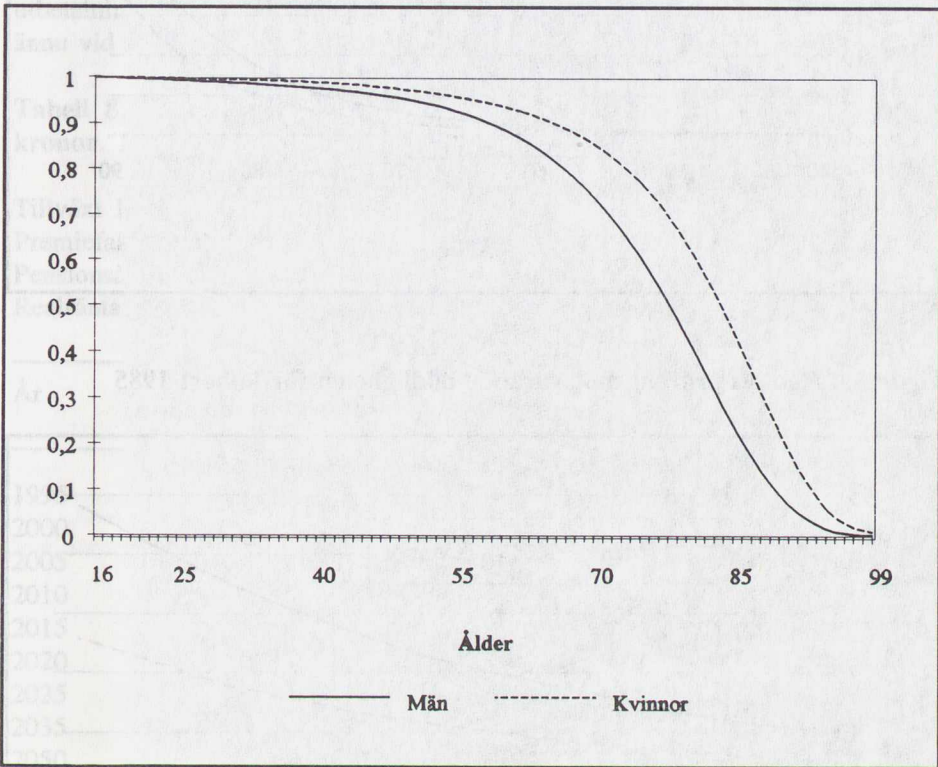
För beräkningarna måste antagande göras om uttagsprofilen, det vill säga i vilken takt en ålderspensionär tar ut pensionsförmånen från fonden. Här har antagits att utgående förmån är konstant över tiden.

Arvsvinster, det vill säga överföring från de tidigt avlidna, sker inom kohorter. Ingen kapitalöverföring sker mellan kohorter. Från en given dödsrisk i olika åldrar kan en så kallad överlevnadskurva konstrueras som visar hur stor del av en population som överlever till olika åldrar. Skillnaden i dödsrisk och överlevnad mellan män och kvinnor framgår av figur 8.2 som visar överlevnadskurvor för män och kvinnor i kohort 1985 (den yngsta i beräkningarna). Högre dödlighet medför större arvsvinster. Den arvsvinst som en viss dödsrisk medför kan uttryckas som en ränta ovanpå den normala kapitalräntan. Figur 8.3 visar mot

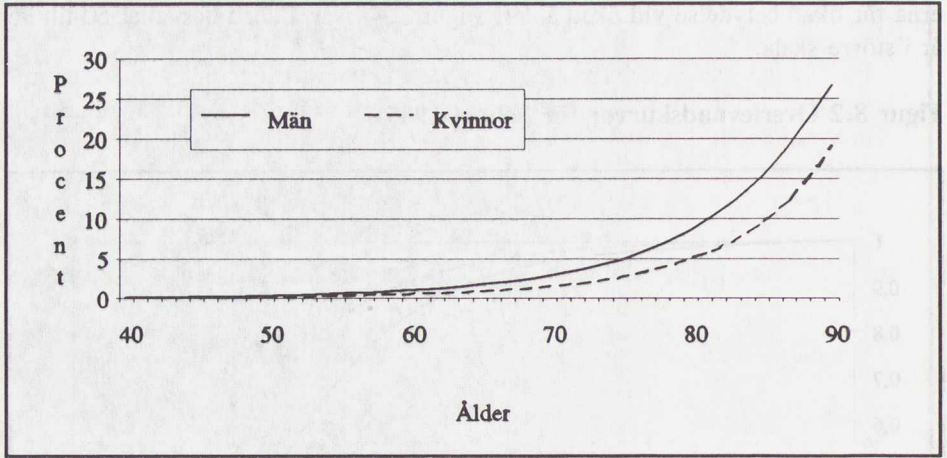

dödsrisker svarande ränta för män och kvinnor i åldrarna 40 till 90 år. Av figuren kan utläsas att arvsvinsterna är större för män än för kvinnor och att arvsvinsterna får ökad betydelse vid ökad ålder. Figur 8.4 visar åldersintervallet 60 till 75 år i större skala.

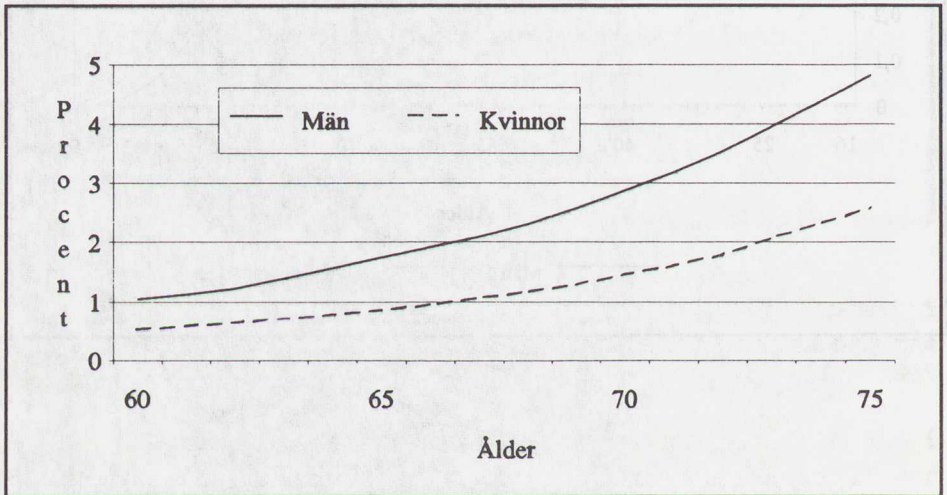
Figur 8.2 Överlevnadskurvor för kohort 1985

Figur 8.3 Räkna i procent motsvarande dödligheten för kohort 1985

Figur 8.4 Räkna i procent motsvarande dödligheten för kohort 1985

För att utjämna dessa skillnader mellan män och kvinnor har i beräkningarna kapitalöverföring från män till kvinnor antagits ske inom kohorter så att lika stora premier skall ge samma årliga förmåner för män och kvinnor. Därvid har förutsetts att samma inbetalda premier skall ge lika stort pensionskapital och att den årliga pensionsförmånen för män och kvinnor skall vara lika stor för samma pensionskapital. I beräkningarna antages utjämningen av premierna ske löpande samt av pensionskapitalet vid pensioneringen som en engångsföreteelse.

8.3 Utvecklingen av premiereservfonden

Tabell 8.1 visar premieinbetalningar, fondkapital och utbetalningar uttryckt i miljarder kronor i år 1995 års antagna penningvärde för åren 1995-2050 vid antagen tillväxt 1,5 procent och realränta 1,5 procent. Figur 8.5 visar inbetalningar och utbetalningar. Som synes är inbetalningarna till fonden större än utbetalningarna ännu vid slutet av perioden.

Tabell 8.1 Premieinbetalningar, fondkapital och utbetalningar i miljarder kronor. 1995 års penningvärde

Tillväxt 1,5 procent

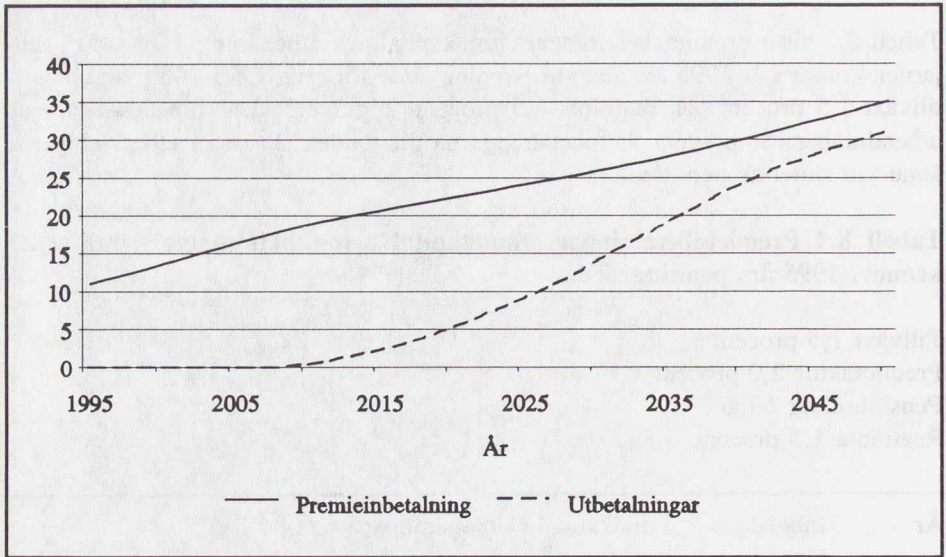
Premiefaktor 2,0 procent

Pensionsålder 65 år

Realränta 1,5 procent

År	Inbetalningar	Fondkapital	Utbetalningar
1995	11,0	11,0	0,0
2000	13,6	76,3	0,0
2005	16,3	160,5	0,0
2010	18,8	264,1	0,4
2015	20,7	379,6	2,3
2020	22,4	500,3	5,3
2025	24,2	620,9	9,1
2035	27,8	845,3	19,2
2050	35,1	1146,5	31,2

Figur 8.5 In- och utbetalningar till respektive från premiereservfonden i miljarder kronor vid realränta 1,5 procent

Tabell 8.2 och figur 8.6 visar motsvarande kalkyler för varierande realränta. Vid 2,5 procent realränta kommer utbetalningarna att överstiga inbetalningarna mot slutet av perioden.

Tabell 8.2 Premieinbetalningar, fondkapital och utbetalningar i miljarder kronor. 1995 års penningvärde

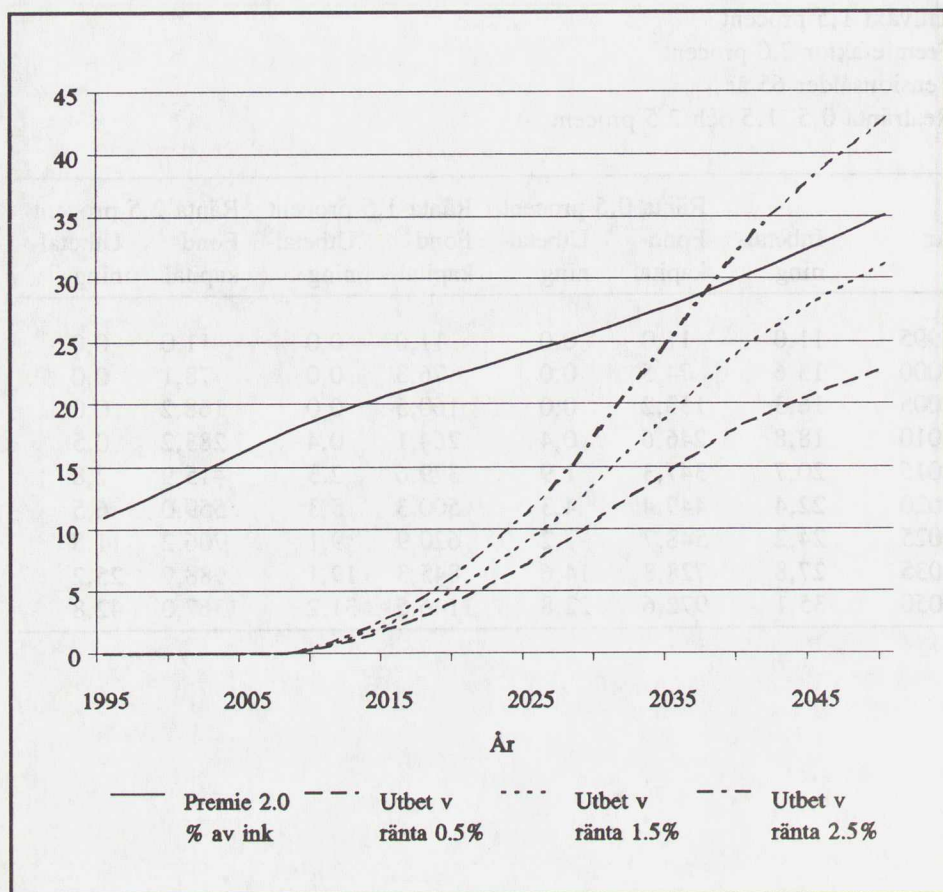
Tillväxt 1,5 procent
 Premiefaktor 2,0 procent
 Pensionsålder 65 år
 Realränta 0,5, 1,5 och 2,5 procent

År	Inbetalning	Ränta 0,5 procent		Ränta 1,5 procent		Ränta 2,5 procent	
		Fondkapital	Utbetalning	Fondkapital	Utbetalning	Fondkapital	Utbetalning
1995	11,0	11,0	0,0	11,0	0,0	11,0	0,0
2000	13,6	74,5	0,0	76,3	0,0	78,1	0,0
2005	16,3	153,2	0,0	160,5	0,0	168,2	0,0
2010	18,8	246,6	0,4	264,1	0,4	283,2	0,5
2015	20,7	347,3	1,9	379,6	2,3	415,9	2,8
2020	22,4	449,4	4,3	500,3	5,3	559,0	6,5
2025	24,2	548,7	7,2	620,9	9,1	706,2	11,5
2035	27,8	728,8	14,6	845,3	19,1	988,9	25,2
2050	35,1	972,6	22,8	1146,5	31,2	1367,0	42,8

8.4

8.5

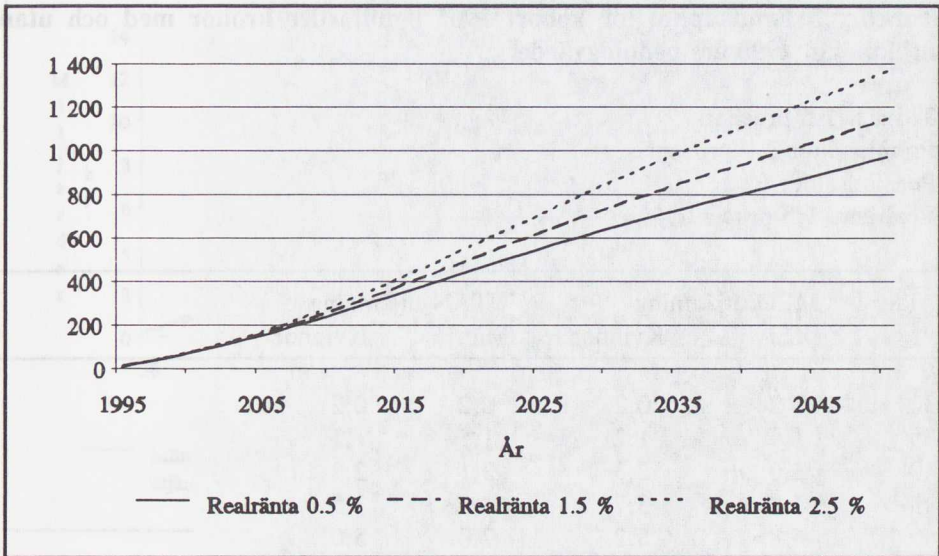
Figur 8.6 In- och utbetalningar till respektive från premiereservfonder i miljarder kronor vid varierende realränta

Figur 8.7 visar Premiereservfondens storlek vid varierende realränta. Fonden växer under hela perioden i alla realräntalternativ. Som väntat varierar fondstorleken mycket med antagen realränta. Fondstorleken är även känslig för variationer i tillväxten.

Figur 8.7 Premiereservfondens storlek i miljarder kronor vid varierande realränta

8.4 Utjämning mellan män och kvinnor

I det nuvarande ATP-systemet får en man och en kvinna med samma inkomsthistoria lika stor årlig pension. Detta anses rättvist trots att kvinnor statistiskt sett har lägre dödsrisk än män i samma ålder och därmed längre livslängd.

I ett premiereservsystem utan utjämning skulle män få högre årlig pension än kvinnor med lika stora premieinbetalningar.

Fondberäkningar har genomförts både med och utan utjämning mellan män och kvinnor. Utjämningen har stor betydelse för utgående pensionsförmåner men har obetydlig inverkan på fondstorleken. Som mest blir fondstorleken vid utjämning 0,25 procent högre. Utjämningen påverkar inte inbetalningarna till fonden men utbetalningarna sker i något långsammare takt.

8.5 Utvecklingen för kohorter

Det kan vara av intresse att studera hur fondkapitalet utvecklar sig för en viss kohort. Tabell 8.3 och figur 8.8 visar utvecklingen för kohort 1965 med respektive utan utjämning. Transfereringen av pensionskapital i samband med pensione-

ringen har större betydelse än premietransfereringar under den aktiva tiden. Fondstorleken efter respektive års in- eller utbetalning visas.

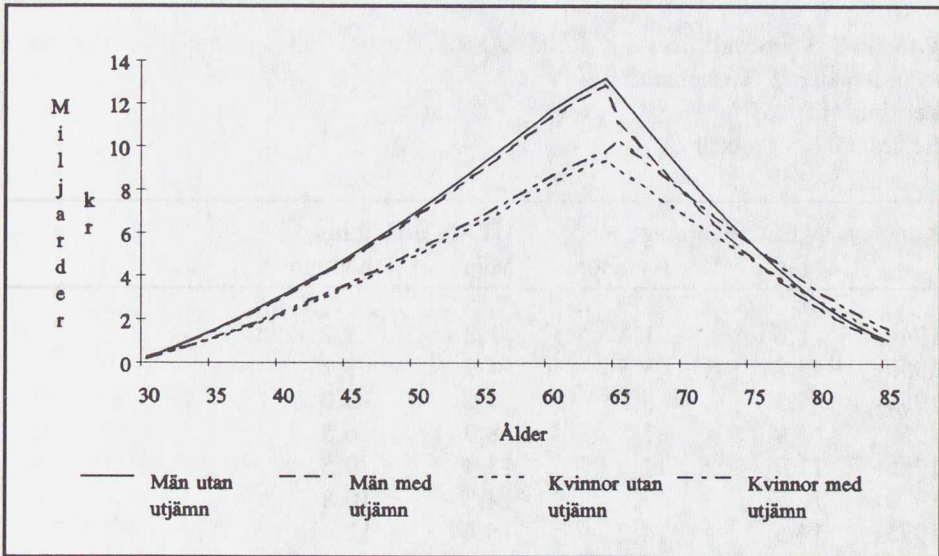
Tabell 8.3 Fondkapital för kohort 1965 i miljarder kronor med och utan utjämning. 1995 års penningvärde

Tillväxt 1,5 procent
Premiefaktor 2,0 procent
Pensionsålder 65 år
Realränta 1,5 procent

Ålder	MED utjämning		UTAN utjämning	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
30	0,2	0,2	0,2	0,2
35	1,5	1,2	1,5	1,1
40	3,0	2,3	3,1	2,2
45	4,8	3,7	4,9	3,5
50	6,8	5,2	7,0	5,0
55	9,0	6,9	9,3	6,6
60	11,4	8,7	11,7	8,3
65	11,1	10,3	12,4	8,9
70	7,8	7,8	8,7	6,8
75	4,8	5,4	5,4	4,7
80	2,5	3,3	2,8	2,8
85	0,9	1,6	1,1	1,4

Figur 8.8 Fondkapitalets utveckling för kohort 1965 i miljarder kronor

Fondkapitalet är som störst vid pensionsåldern innan någon utbetalning gjorts. Tabell 8.4 och figur 8.9 visar detta maximala kapital med respektive utan utjämnning för olika kohorter. Ojämheter i kurvorna beror på demografiska förhållanden.

8.6

Enligt

utgör

För

index

entag

ande

lanch

Tabell

från

skatt.

Tabell

Figur

redun

skatta

25 om

Tabell 8.4 Fondkapital vid pensionering för några kohorter i miljarder kronor med och utan utjämning. 1995 års penningvärde

Tillväxt 1,5 procent

Premiefaktor 2,0 procent

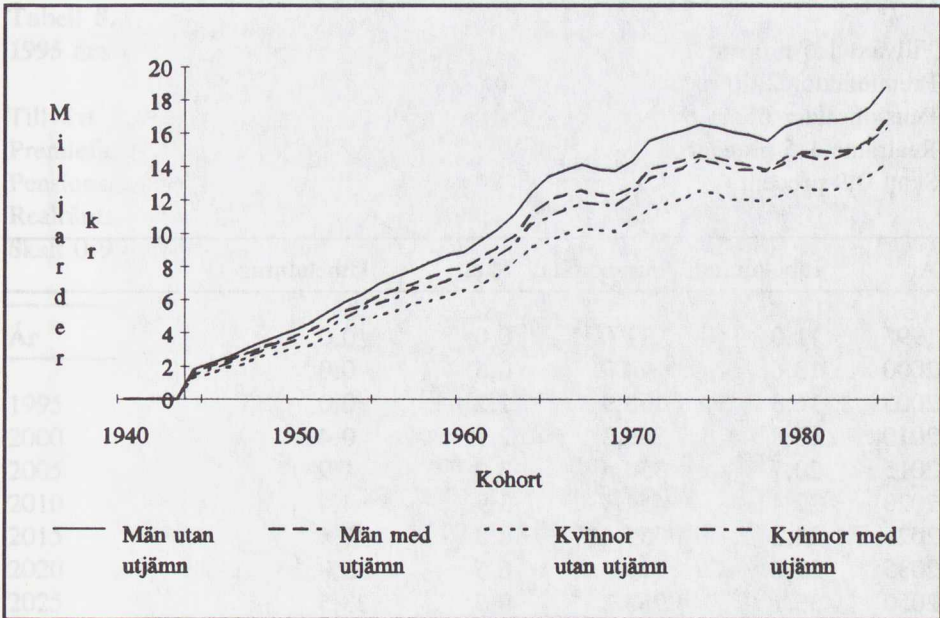
Pensionsålder 65 år

Realränta 1,5 procent

Kohort	MED utjämning		UTAN utjämning	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
1944	1,6	1,4	1,8	1,2
1950	3,8	3,5	4,2	3,1
1955	6,3	5,8	7,0	5,0
1960	7,9	7,5	8,9	6,5
1965	11,9	11,0	13,4	9,5
1970	12,7	12,4	14,3	10,8
1975	14,5	14,2	16,4	12,4
1980	14,8	14,7	16,7	12,8
1985	16,7	16,3	18,8	14,2

Figur 8.9 Fondkapital i miljarder kronor för kohorter vid pensioneringen

8.6 Skatt på premiereservfonden?

Enligt nu gällande regler för vissa typer av pensionsfonder uttages en skatt som utgör 0,9 procent av fondkapitalet.

För att studera vilka konsekvenser en sådan skatt skulle få om reglerna tillämpades även på premiereservfonden har kompletterande beräkningar utförts under antagandet att premiereservfonden skulle beskattas med en avkastningskatt utgörande 0,9 procent av fondkapitalet. Om realräntan före skatt är 1,5 procent så innebär detta en real ränta efter skatt = 0,6 procent.

Tabell 8.5 visar premieinbetalningar till fonden, fondkapitalet och utbetalning från fonden av pensioner samt skatt. Figur 8.10 visar in- och utbetalningar och skatt.

Tabell 8.6 och figur 8.11 visar premiereservfondens storlek med och utan skatt.

Figur 8.12 visar med vilken faktor utgående pensioner för olika kohorter skulle reduceras vid beskattning av premiereservfonden. Som framgår av figuren skulle skatten reducera utgående pensionsförmåner från premiereservfonden med upptill 25 procent.

Tabell 8.5 Premieinbetalningar, fondkapital och utbetalningar i miljarder kronor vid skatt. 1995 års penningvärde

Tillväxt 1,5 procent

Premiefaktor 2,0 procent

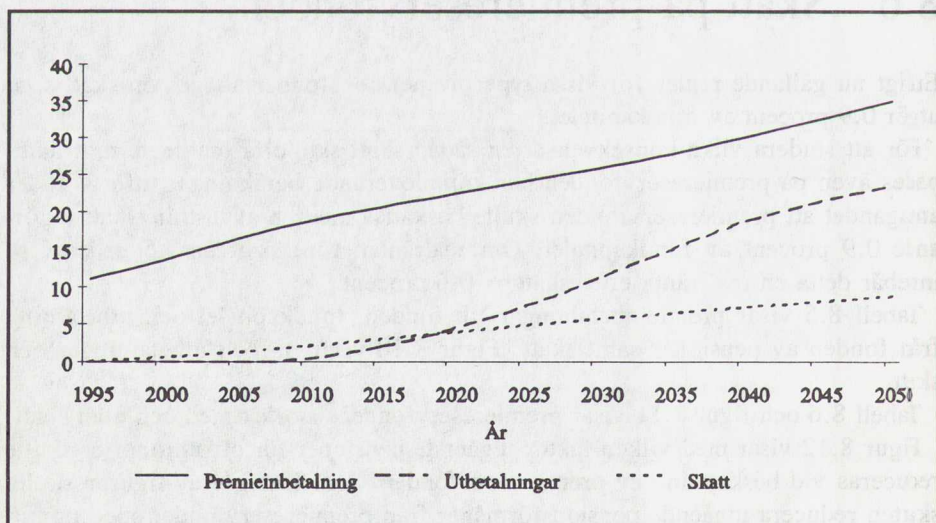
Pensionsålder 65 år

Realränta 1,5 procent

Skatt 0,9 procent

År	Inbetalning	Fondkapital	Skatt	Utbetalning
1995	11,0	11,0	0,0	0,0
2000	13,6	74,7	0,5	0,0
2005	16,3	153,9	1,2	0,0
2010	18,8	248,3	2,1	0,4
2015	20,7	350,4	3,0	1,9
2020	22,4	454,1	3,9	4,4
2025	24,2	555,4	4,8	7,4
2035	27,8	739,4	6,5	15,0
2050	35,1	988,2	8,7	23,5

Figur 8.10 In- och utbetalningar till respektive från premiereservfonden i miljarder kronor vid skatt 0,9 procent

**Tabell 8.6 Premiereservfondsstorlek med och utan skatt i miljarder kronor.
1995 års penningvärde**

Tillväxt 1,5 procent

Premiefaktor 2,0 procent

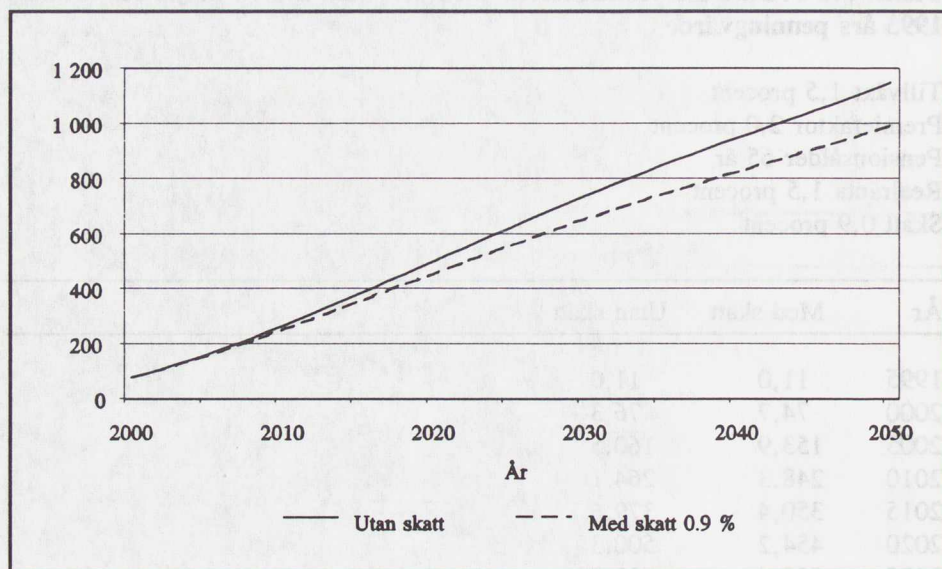
Pensionsålder 65 år

Realränta 1,5 procent

Skatt 0,9 procent

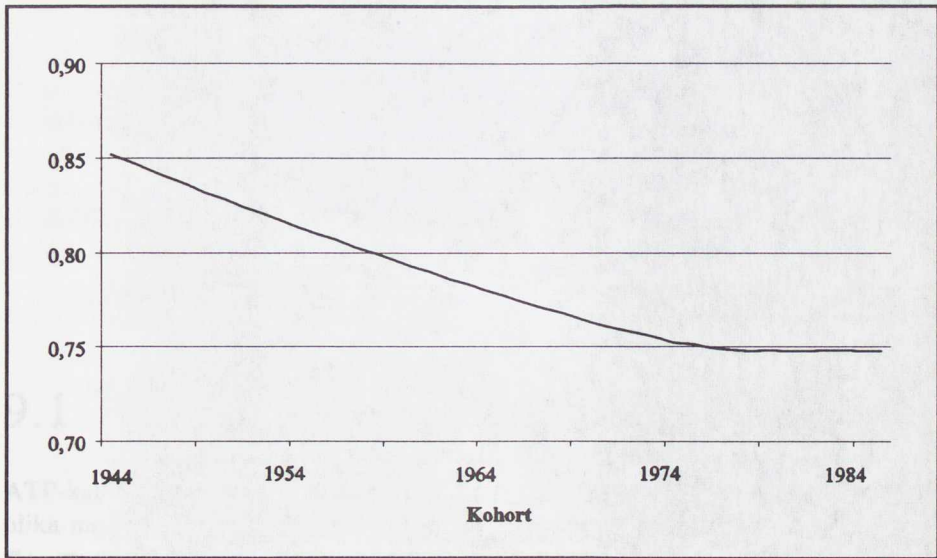
År	Med skatt	Utan skatt
1995	11,0	11,0
2000	74,7	76,3
2005	153,9	160,5
2010	248,3	264,1
2015	350,4	379,6
2020	454,2	500,3
2025	555,4	620,9
2035	739,4	845,4
2050	988,2	1146,5

Figur 8.11 Premiereservfondens storlek i miljarder kronor med och utan skatt 0,9 procent

Figur 8.12 Reduktionsfaktor för utgående pension från premiereservfonden vid skatt 0,9 procent

9 Riksförsäkringsverkets kalkylmodell

9.1 Inledning

ATP-kalkyler och kalkylerna för det reformerade systemet görs med hjälp av tre olika modeller:

- modellen för pensionsutbetalningar
- modellen för AP-fonderna
- konsistensmodellen

Dessa modeller beskrivs i detalj i detta kapitel. I detta kapitel redogör vi också för utfallet för människors framtida deltagande i arbetskraften, enligt utfallet från modellen och exemplifierar de löneprofiler som modellen genererar.

9.2 Modellen för pensionsutbetalningar

9.2.1 Utgångspunkten är en minipopulation

Utgångspunkten för kalkylerna är ett urval av personer från Riksförsäkringsverkets pensionspoängsregister. Dessa register omfattar alla människor som *kan* tjäna pensionsgrundande inkomst (PGI), det vill säga i princip alla personer i Sverige mellan 16 och 64 års ålder, samt alla pensionärer födda 1910 eller senare. Av särskild betydelse är att en inkomsthistorik finns för alla som har tjänat in minst ett basbelopp i pensionsgrundande inkomst.¹⁷

---

¹⁷ Tyvärr finns inga uppgifter om inkomst större än noll men lägre än ett basbelopp, vilket hade varit användbart i kalkylerna över det reformerade pensionsystemet. Inte heller finns en inkomsthistorik för åren före 1960.

Eftersom alla som har arbetat i Sverige och tjänat in pensionspoäng under minst tre år har rätt till en framtida ålderspensionsförmån från ATP, innehåller registret också uppgifter om emigranter. Följaktligen omfattar Riksförsäkringsverkets population flera personer än Sveriges befolkning.

Minipopulationen har bildats genom att ta ett 1/30-dels slumpmässigt urval ur Riksförsäkringsverkets register år 1991. Det sista året med poänguppgifter var då 1989. Det består av ungefär 230 000 personer, varav cirka 180 000 är mellan 16 och 64 år. Databasen omfattar uppgifter om människors pensionsgrundande inkomst, i förekommande fall från och med 1960, samt om deras "status", exempelvis om de är aktiva, förtidspensionerade eller ålderspensionerade. Med de uppgifter som finns i databasen är det möjligt att beräkna den förmån en individ är berättigad till inom ramen för förtids- och ålderspensionssystemen.

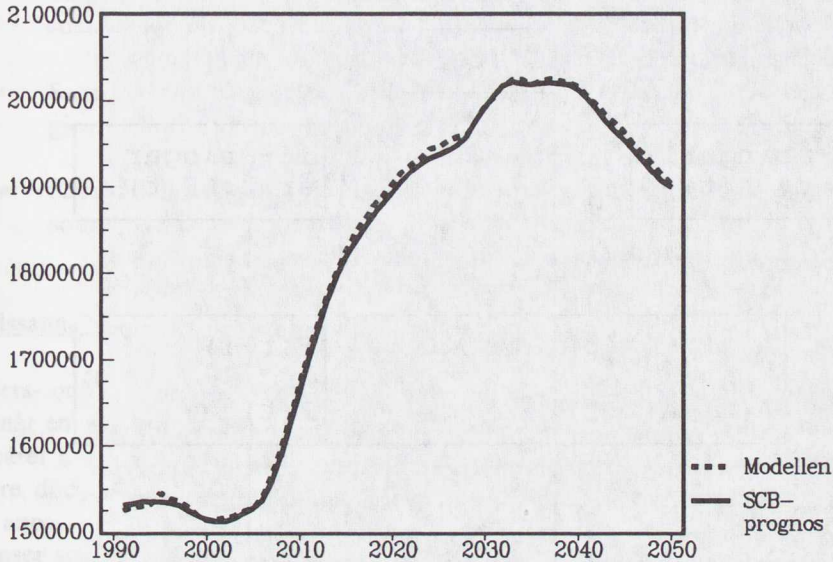
9.2.2 Den demografiska utvecklingen

Startåret för kalkylerna är 1990. Från och med startåret används SCB:s befolkningsprognos för att göra en prognos över befolkningsutvecklingen för kalkylmodellen. SCB:s prognos för befolkningen över 64 år kompletteras med Riksförsäkringsverkets uppskattning av antalet emigranter som har rätt till en ATP-förmån. Befolkningsprognosen, som ligger till grund för kalkylerna gjorda åt Pensionsarbetsgruppen, sammanfattas separat i kapitel 2. För en utförligare presentation och diskussion hänvisas läsaren till *Sveriges framtida befolkning, Demografiska rapporter 1991:1*, (SCB).

På grund av det urvalsförfarande som använts för att få fram basbefolkningen i modellen behöver inte Riksförsäkringsverkets modell ge exakt samma framtida befolkning, som SCB:s prognos. Skillnaden bör emellertid inte vara stor eftersom Riksförsäkringsverkets modell baseras på samma utveckling. Figur 9.1 visar dels antalet personer som är 65 år och äldre enligt SCB:s prognos, dels antalet personer 65 och äldre, utom emigranter enligt Riksförsäkringsverkets modell. Som framgår är skillnaderna små. Här bör emellertid nämnas att urvalet från Riksförsäkringsverkets register visade sig vid en avstämning avvika från SCB:s prognos med en faktor på cirka 2,9 procent. Riksförsäkringsverkets urval justerades sålunda uppåt med detta procenttal, för att uppnå den utveckling som visas i figuren.

Figur 9.1 SCB:s respektive modellens befolkning över 65 år. I modellen har emigranter exkluderats

9.2.3 Status och statusövergångar

Samtliga individer har en status vid varje tidpunkt. Människor i den ursprungliga minipopulationen börjar med den status de hade i utgångsläget år 1989. Från och med år 1990 är det möjligt för dem att byta status. Alla människor antas bli ålderspensionärer efter det att de har fyllt 65 år. Denna status förändras sedan enbart genom dödsfall. För personer mellan 16 och 64 år finns det fem möjliga statuskategorier och medföljande möjliga statusbyten i modellen. Vi börjar med att definiera statuskategorierna:

A = aktiv. Människor mellan 16 och 64 som inte uppfyller någon av de andra statusklassifikationerna nedan. Dessa individer behöver inte ha pensionsgrundande inkomst. Deras inkomst (inklusive nollinkomst) bestäms i en annan del av modellen som beskrivs separat nedan.

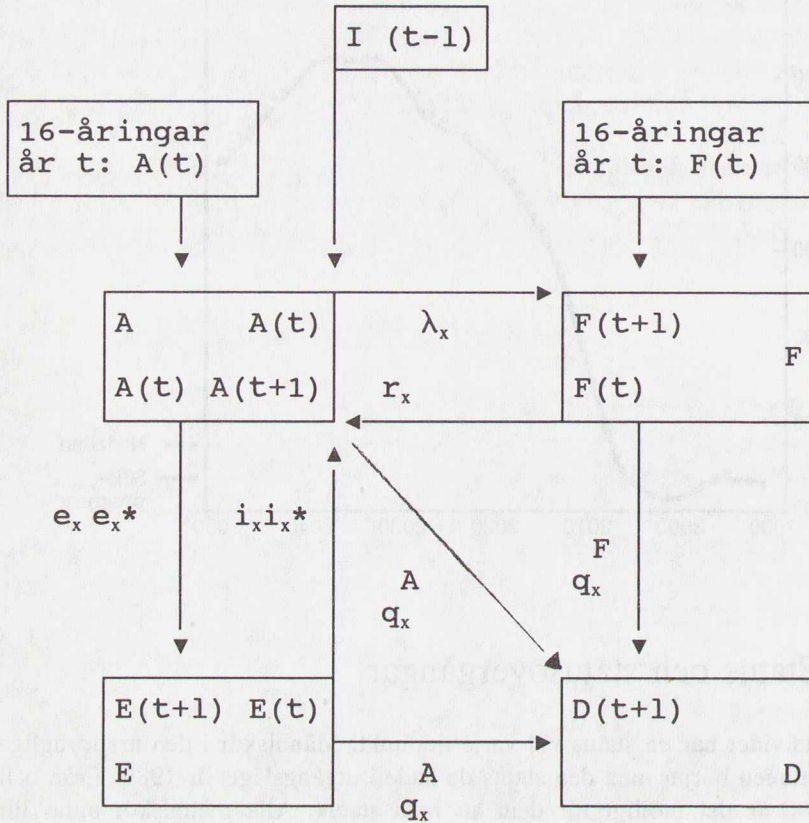
F = Förtidspension och sjukbidrag

I = Immigrant

E = Emigrant

D = Avliden

I varje kalkylår finns en given sannolikhet att antingen behålla den status man hade året innan eller att byta till en annan statusklass. Sannolikheterna är beroende av ålder och kön. Nedan illustreras möjliga övergångar:

En schematisk bild över möjliga statusövergångar

Övergångssannolikheterna är:

q_x^A and q_x^F = Dödsrisk vid ålder x beroende på status (A eller F)

λ_x = Förtidspensioneringsrisk vid ålder x , givet att individen inte hör till de nya dödsfallen detta år

r_x = Sannolikheten för återgång till arbetskraften från förtidspensionering vid ålder x

e_x = Sannolikheten av emigration vid ålder x , givet att individen inte tillhör de

nya dödsfallen detta år och givet att individen tillhör dem som tidigare immigrerat till Sverige.

e_x^* = Samma som e_x , syftar dock till personer som aldrig tidigare klassificerats som immigranter

i_x = Sannolikheten att immigrera vid ålder x , givet att individen redan har gjort det någon gång tidigare i sitt liv

i_x^* = Samma som i_x , syftar dock till personer som aldrig tidigare klassificerats som immigranter

Dödssannolikheter

Ålders- och könsspecifika dödssannolikheter används för alla ålderskohorter som uppnår en viss ålder mellan 16 och 104. Särskilda studier har visat att förtidspensionärer har högre dödsrisker än övriga i befolkningen. Som följd av detta har de högre dödssannolikheter i modellen. Dödssannolikheterna för övriga människor har anpassats för att dödsfallssumman skall stämma överens med de dödsfallsfrekvenser som ligger till grund för SCB:s befolkningsprognoser.

Risken att förtidspensioneras och sannolikheten av att rehabiliteras

Övergångssannolikheterna för förtidspensionering (λ) och rehabilitering (r) är villkorliga. Först avgörs genom slumpning vilka individer som får vara årets dödsfall. Dessa dras bort från modellbefolkningen. Sedan avgörs vem som förtidspensioneras och vem som rehabiliteras, också med hjälp av slumpning. Förtidspensionsrisker och rehabiliteringssannolikheter för personer i olika åldrar har baserats på utfallet under andra hälften av 1980-talet. Förtidspension omfattar i detta sammanhang både förtidspension och sjukbidrag. Normalt är det den senare gruppen som rehabiliteras.

Bland dem som fyller 16 år finns ett visst antal handikappade människor som blir förtidspensionärer direkt. Dessa människor behåller denna status under hela kalkylperioden.

Immigranter

En immigrant är i modellen en invandrare som kom till Sverige efter år 1960 och efter 16 års ålder. Övriga invandrare kan inte särskiljas från de personer som fötts i Sverige. Den framtida utvecklingen av immigranter baseras på SCB:s kalkylantaganden.

Emigranter

Sannolikheterna för emigration baseras på historiska uppgifter från Riksförsäkringsverkets register. Prognosen över antalet emigranter skiljer sig därför från SCB:s befolkningsprognos.

9.2.4 Individens inkomstutveckling

Individuella livsinkomstprofiler skattas för samtliga individer. De placeras i en av 18 inkomstklasser vid startåret 1989 på basis av den inkomst de har det året. För år 1990 och alla kalkylår därefter finns det en möjlighet för var och en att antingen förflytta sig till högre eller lägre inkomstklasser, eller stanna kvar i samma inkomstklass.

I modellen bestäms rörligheten mellan inkomstklasser med sannolikheter som skattats på basis av faktiska uppgifter från Riksförsäkringsverkets register om pensionsgrundande inkomst. Varje års nya inkomsttagare, det vill säga 16-åringar och immigranter, placeras i någon av inkomstklasserna under deras första år i den aktiva befolkningen. Detta görs på basis av historiska uppgifter om vilken inkomst 16-åringar respektive invandrare har under deras första aktiva år.

Individuell inkomströrlighet

Övergångssannolikheterna har skattats med hjälp av inkomstuppgifter för varje år för åren 1979-1989 för omkring 180 000 personer i åldern 16 till 64 år.¹⁸ Här sammanfattas tillvägagångssättet.

För att studera inkomstövergångar mellan två på varandra följande år måste man först "rensa" bort effekten av inflation och realltväxt. För att jämföra fler än två år måste ett normår väljas. Här valdes 1989 som norm. I Steg 1 skrevs sålunda inkomstuppgifterna för perioden 1979-1988 upp till 1989 års nivå med tillväxten i nominella löner per person. På det viset erhöles inkomstnivåer för alla tidigare år som i princip låg på 1989 års nivå.

I Steg 2 skattades rörligheten mellan de olika inkomstklasserna mellan konsekutiva år, det vill säga mellan 1979 och 1980, 1980 och 1981 och så vidare. På det viset erhöles åtta separata uppskattningar av inkomstövergångar, där var och en baserades på cirka 180 000 personer. Dessa skattningar anger med vilken frekvens en individ som börjar i en viss inkomstklass kan hamna i någon av de 18 stycken inkomstklasserna (inklusive den han eller hon tillhör i början) ett år senare. Sådana matriser beräknas för varje åldersövergång för personer 16-64 år

---

¹⁸ År 1983 utelämnades på grund av tekniska problem med databasen.

med separata skattningar för män och kvinnor.¹⁹ Sålunda erhålls en 18x18 matris av möjliga inkomstövergångar, till exempel för en 34-årig kvinna eller man som fyller 35. Diagonalen i matrisen uttrycker frekvensen för att behålla samma inkomst två år i rad, och så vidare. Matriserna för övergångarna från 34 till 35 år återges nedan i tabell 9.1.

¹⁹ Detta ger 48 matriser av storleken 18x18 per år och kön.

Tabell 9.1 Inkomstövergångar för 34-åringar per tusen invånare inom respektive klass

Kvinnor	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	674	209	0	0	66	30	16	3	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	188	479	0	0	189	94	43	3	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	0	0	634	230	74	40	12	6	2	1	0	0	1	0	0	0	0	0
4	0	0	166	441	205	116	46	19	5	2	0	0	0	0	0	0	0	0
5	0	0	33	125	390	286	113	39	12	1	0	1	0	0	0	0	0	0
6	0	0	7	29	85	573	236	56	11	3	0	0	0	0	0	0	0	0
7	0	0	3	10	24	133	598	195	31	5	0	1	0	0	0	0	0	0
8	0	0	1	6	12	36	171	611	144	16	1	0	1	1	0	0	0	0
9	0	0	0	3	4	13	43	202	622	100	8	2	3	0	0	0	0	0
10	0	0	1	4	3	7	18	41	249	541	85	25	17	6	3	0	0	0
11	0	0	0	0	0	5	11	30	69	292	306	163	99	20	3	2	0	0
12	0	0	3	7	6	4	3	10	53	121	214	247	283	39	7	3	0	0
13	0	0	0	0	3	11	10	27	30	88	101	142	379	141	68	0	0	0
14	0	0	0	0	0	0	7	7	22	43	21	29	235	307	258	57	7	7
15	0	0	0	8	0	7	15	0	15	45	8	45	90	203	459	97	8	0
16	0	0	0	0	0	0	0	21	0	22	42	0	21	22	255	489	128	0
17	0	0	0	0	0	0	56	0	0	0	0	0	0	0	166	222	500	56
18	0	0	0	0	63	0	62	0	63	0	0	0	0	0	62	125	188	437

Män

Män	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	620	153	0	0	81	44	48	34	6	4	0	0	3	4	0	0	0	3
2	157	378	0	0	126	119	94	87	39	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	0	0	566	119	102	72	40	28	18	8	3	7	11	8	6	6	1	5
4	0	0	183	315	213	119	77	46	24	12	0	1	2	3	4	0	1	0
5	0	0	67	153	319	221	115	72	24	13	5	2	4	3	1	1	0	0
6	0	0	42	64	147	310	222	138	46	20	3	3	2	1	1	1	0	0
7	0	0	16	27	55	152	370	249	79	31	6	5	1	3	4	1	0	1
8	0	0	4	6	12	25	96	578	232	33	5	3	3	2	0	1	0	0
9	0	0	2	1	5	8	17	132	653	157	13	5	4	1	1	1	0	0
10	0	0	1	1	2	3	7	22	189	591	112	40	23	6	2	1	0	0
11	0	0	2	1	2	2	5	11	39	286	338	179	104	20	8	2	0	1
12	0	0	2	1	2	2	6	13	29	100	192	308	274	53	14	4	0	0
13	0	0	2	1	3	2	4	7	16	42	62	145	466	180	60	7	2	1
14	0	0	3	0	2	0	5	5	12	19	20	33	188	434	239	34	4	2
15	0	0	2	1	2	0	5	6	10	10	10	11	53	150	523	175	29	13
16	0	0	2	0	2	0	2	5	10	15	0	8	18	35	215	485	162	46
17	0	0	4	0	0	0	4	0	0	4	0	12	8	35	84	225	420	190

I Steg 3 bildades ett aritmetiskt genomsnitt av de skattade frekvenserna för de åtta paren av år. Den elvaåriga perioden som valdes har den fördelen att den omfattar en recession, åren 1979-1983, och en expansion, åren 1985-1989. Genom att basera sannolikheterna på denna blandning av år utjämnas de mer konjunkturellt betingade rörelserna. Ytterligare en fördel med det stora antalet år är att en säkrare bild erhölls av extrema värden. Enstaka "outliers" i vissa år får sålunda mindre vikt på detta sätt. Trots att denna procedur gav en avsevärd utjämning fanns några oregelbundenheter kvar i "svansarna". Dessa utjämnades i en efterkontroll.

Inkomstklasserna

Individer fördelas mellan följande inkomstklasser (uttryckta i basbelopp):

1. 0-Rak	7. 3,01-4,00	13. 8,01-9,00
2. 0,01-1,00-RAK	8. 4,01-5,00	14. 9,01-10,00
3. 0-PRIM	9. 5,01-6,00	15. 10,01-12,00
4. 0,01-1,00-PRIM	10. 6,01-7,00	16. 12,01-14,00
5. 1,10-2,00	11. 7,01-8,00	17. 14,01-16,00
6. 2,01-3,00	12. 7,50-8,00	18. 16,01-

Termen RAK i de första två klasserna betecknar personer som aldrig har haft någon inkomst eller som enbart vid något tillfälle har haft en inkomst understigande ett basbelopp. Termen PRIM betecknar individer som har haft pensionsgrundande inkomst under något tidigare år. Det är enbart i dessa inkomstklasser som inkomststoppgifter för mera än ett år tillbaka i tiden beaktas. I alla de andra inkomstklasserna bestäms ett visst års inkomst av inkomsten året före.

Alla med inkomst över 16 basbelopp i startåret (år 1989 i de kalkyler som har gjorts här) hamnar i det "öppna intervallet" 16,01-. Inkomst över 20,0 basbelopp slumpas in i ett intervall mellan 16,01-20,00 basbelopp, vilket gör att det sista intervallet omfattar, efter avkortning, 16,01 till och med 20 basbelopp.

För ett givet år fördelas en (exogent) given inkomstsumma mellan samtliga individer i modellen. Detta görs i ett första steg för ett scenario med nolltillväxt under samtliga kalkylår. Sedan skrivs allas inkomst upp med likformig realltillväxt i ett andra steg.

16-åringar och immigranter

16-åringar som inte klassificeras som förtidspensionärer ges en ursprunglig inkomst i enlighet med vad som normalt gäller för personer i denna ålder enligt Riksförsäkringsverkets register över pensionsgrundande inkomst. (De flesta i denna åldersgrupp har ingen pensionsgrundande inkomst). Sedan styrs deras utveckling av de skattade övergångssannolikheterna.

Förstagångsimmigranter ges också en uppskattad inkomst, som beror på ålder,

kön och baseras på faktiska uppgifter för immigranter under 1980-talet. De erhåller en reducerad inkomst året efter de har invandrat - och sedan bestäms deras inkomst av samma matriser som för övriga personer i den aktiva befolkningen.

Återinvandring och avslutade förtidspensioner

Startinkomsten för återinvandrade immigranter är den inkomst de hade innan de utvandrade från Sverige. Samma procedur används för personer som "rehabiliteras", det vill säga återgår i arbete efter att ha varit förtidspensionärer.

Inkomstfördelningen inom ett inkomstintervall

Vid utlottningen av en inkomst inom ett intervall fördelas antalet personer inom intervallet jämnt över intervallet. Om alla i stället hade tilldelats en medianinkomst - eller något annat enhetligt värde - skulle samtliga förflytta sig med lika stora steg, vilket skulle ge oönskade effekter.

Realinkomstillväxt

Övergångsmatriserna är konstruerade för en situation med nolltillväxt. För andra tillväxtantaganden multipliceras de simulerade inkomsterna med en konstant tillväxtfaktor för ett givet år. Summan av alla individuella inkomster tvingas emellertid vara lika med inkomstsumman för hela samhällsekonomin. Denna summa skall definitionsmässigt stämma överens med tillväxtantagandet för hela samhällsekonomin. Det finns sålunda en exakt överensstämmelse mellan summan av de individuella inkomster och det totala avgiftsunderlaget.

9.2.5 Simuleringsförfarandet

Utgångspunkten i en simulering är att ge alla cirka 230 000 individer i minipopulationen en status under första kalkylåret. Statusutdelningen sker varje år och sker genom en slumpning som styrs av de skattade övergångssannolikheterna. Detta innebär att ett visst antal personer i varje ålder "avlider" med en sannolikhet som stämmer med SCB:s döds sannolikheter. Avlidna ålders- och förtidspensionärer "lämnar" därmed populationen. Sedan bestäms vem som utvandrar, återinvandrar och förtidspensioneras med hjälp av slumpantal. Dessutom tillkommer 16-åringar, vars antal avgörs av befolkningsprognosen, och ett antal invandrare i enlighet med SCB:s kalkylantaganden.

Samtliga individer som är mellan 16 och 64 år och befinner sig i Sverige måste sedan få en ny inkomst, alternativet nollinkomst, för kalkylåret. Utgångspunkten är föregående års inkomst. Varje individ kan stanna kvar inom samma inkomstklass eller flytta till en högre eller lägre inkomstklass med en viss sannolikhet. Chansen är störst att individen stannar kvar inom samma inkomstklass, näst störst

att han eller hon flyttar upp eller ner en klass, och därefter att han eller hon flyttar två inkomstklasser och så vidare. Den som börjar i en viss klass kan stanna kvar eller flytta till en annan klass. Vem som flyttar och till vilken inkomstklass han eller hon flyttar till avgörs med hjälp av slumpal.

Sedan beräknas förtids- och ålderspensionen för nybeviljade förtids- och ålderspensionärer i enlighet med reglerna för dessa. Modellens konstruktion är särskilt lämplig för ATP-systemet, eftersom tillgången till hela inkomsthistoriken gör det möjligt att söka de 15 bästa åren. För att kunna göra kalkyler av pensionen i det reformerade systemet lagras pensionskapitalet för individerna. Kapitalet skrivs upp vid pensioneringen med ett löneindex. Vid följsamhetsindexering indexeras alla utgående pensioner med hänsyn till avvikelsen mellan tillväxt på 1,5 procent och den faktiska tillväxten. Allmänt sett är det möjligt att tillämpa vilken sorts indexering som helst inom ramen för modellen.

När alla individer har fått sin status för året och alla mellan 16 och 64 år sin inkomst eller förtidspension för samma år, och de nybeviljade ålderspensionerna beräknats för alla 65-åringar (eller någon annan pensionsålder) har individkalkylerna avslutats för det året. Denna procedur upprepas för varje kalkylår. Proceduren anger status, inkomst- och pensionsutveckling för varje individ som antingen fanns i modellens ursprungliga minipopulation eller som tillkom som 16-åring eller immigrant efter startåret för kalkylerna.

Modellen utför kalkyler på individ-, kohort- och samhällsnivå. Kalkylperiodens längd är i teknisk mening obegränsad och beror bara på tillgång till demografisk data.

9.3 Individuella inkomstprofiler

Modellen ger en inkomstprofil för samtliga individer. Därmed är det möjligt att, exempelvis, studera effekten av olika uppsättningar av pensionsregler för individer som har olika inkomstprofiler. För att förstå vad inkomstbildningsprocessen ger för resultat kan man studera utfallet av den genomsnittliga livsinkomsten för personer födda vissa år och för olika antaganden om realltillväxt.

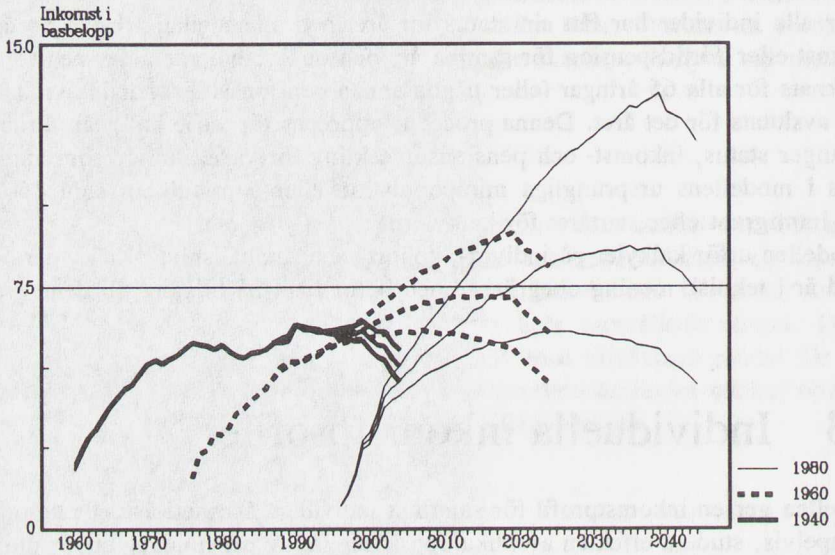
Figurerna 9.2 och 9.3 visar genomsnittliga inkomstprofilerna för personer födda 1940, 1960 och 1980. Profilerna baseras på faktisk *realltillväxt* fram till och med 1994²⁰. Sedan växer inkomsten med varaktigt årlig *realltillväxt* på 0 procent, 1 procent respektive 2 procent. Under den starka recessionen 1991-1994 minskar medelrealinkomsten för ålderskohorterna födda 1940 och 1960. Som en följd av recessionen tycks också de få unga 80-talister som kommer ut i arbetsmarknaden efter mitten av 1990-talet börja med en lägre medellön än personer födda 1960.

Med nolltillväxt böjer inkomstprofilen neråt någonstans kring 55 år. Att realin-

²⁰ Tillväxt för 1993 och 1994 baseras på prognoser från Konjunkturinstitutet.

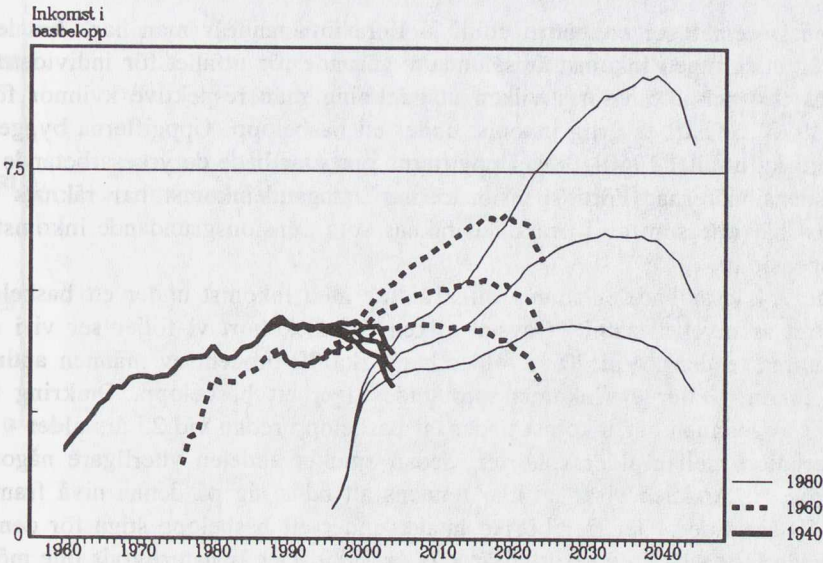
komsten sjunker behöver inte betyda att inkomsten sjunker i sig - det kan betyda att en nominell inkomstökning inte är tillräcklig för att täcka inflationen. Det är också så att många börjar "trappa ner" genom att arbeta mindre på övertid eller mindre obekvämt tid - eller rent av arbeta färre timmar - omkring 55 års ålder och därefter. För att hålla lönen på en oförändrad nivå fram till ungefär 60 års ålder för en genomsnittlig person född 1940 behövs realltillväxt på 2 procent eller mer enligt de skattade profilerna. De som tillhör denna och äldre ålderskohorter hade med andra ord sina bästa inkomstår mot slutet på 1980-talet.

Figur 9.2 Inkomstprofiler för män med genomsnittsinkomster födda 1940, 1960 och 1980. Årlig tillväxt på 0, 1 eller 2 procent från och med 1995

Figur 9.3 Genomsnittliga inkomstprofiler för kvinnor med genomsnittsinkomsterna födda 1940, 1960 och 1980. Årlig tillväxt på 0, 1 eller 2 procent från och med 1995

Personer födda 1960 har också drabbats av den kraftiga recessionen i början på 1990-talet. Hade de haft en stadig realltillväxt under dessa år skulle deras profil ha legat på en högre nivå därefter. De får, trots det, en ganska bra inkomstutveckling redan vid varaktig realltillväxt på 1 procent och vid 2 procent är förändringen i profilen påtaglig.

Figur 9.2 visar att med en varaktig inkomstutveckling på 2 procent skulle den genomsnittlige man född 1960 passera det nuvarande ATP-taket på 7,5 basbelopp omkring år 2005, det vill säga vid 45 års ålder. Om inte taket indexerats upp i takt med realltillväxten kommer hans inkomst under de sista cirka 20 arbetsåren att ligga långt över vad ATP försäkrar med de nuvarande reglerna. Problemet är ännu allvarigare för personer födda 1980. Detta förklarar varför taket bör realindexeras om ATP-systemet skall ha samma relativa betydelse för de yngre yrkesarbetarna som för de äldre.

9.4 Arbetskraftsdeltagande

9.4.1 År med ingen eller mycket låg inkomst

Pensionssystemet ger ett bättre utfall ju flera intjänandeår man har. Antalet år med låg eller ingen inkomst är sålunda avgörande för utfallet för individen. Figurerna 9.4 och 9.5 visar i vilken utsträckning män respektive kvinnor födda 1920-1970 har haft en årlig inkomst under ett basbelopp. Uppgifterna bygger på det faktiska utfallet 1960-1989. Uppgifterna omfattar både de yrkesarbetande och förtidspensionärerna. Förtidspensionärernas antagandeinkomst har räknats som inkomst här eftersom de i praktiken räknas som pensionsgrundande inkomst för ålderspension.

Figur 9.4 visar andelen män i olika åldrar med inkomst under ett basbelopp. Mönstret är mycket stabilt. Oavsett vilken födelsekohort vi följer ser vi i stort sett samma tendens. Vid 20 års ålder har cirka 30 procent av männen antingen ingen inkomst eller en inkomst som understiger ett basbelopp. Omkring 8-10 procent av männen har inkomst under ett basbelopp redan vid 25 års ålder - med lite variation mellan ålderskohorter. Sedan sjunker andelen ytterligare något till 7-8 procent. Andelen visar en klar tendens att hålla sig på denna nivå fram till cirka 59 års ålder. Därefter börjar antalet under ett basbelopp stiga för den kohort (män födda 1920) vars utfall är känt år 1989. Det är naturligtvis inte möjligt att dra någon definitiv slutsats om de yngre kohorterna förrän vi har sett utfallet.

Motsvarande figur för kvinnor, det vill säga figur 9.5, visar en mycket annorlunda bild. Bland kvinnor som föddes 1920 hade cirka 65 procent ingen eller en mycket låg inkomst vid 40 års ålder. Andelen sjönk till cirka 30 procent vid 59 års ålder (år 1979), vilket återspeglar en begynnande trend mot ökat deltagande i arbetskraften på 1960-talet. Kvinnor födda 1930, som var 30 år gamla 1960, låg då på en nivå på cirka 65 procent med inkomst under ett basbelopp. Vid 59 års ålder (år 1989) hade enbart 15 procent av denna födelsekohort inkomst under ett basbelopp eller ingen inkomst alls. Efterföljande födelsekohorterna visar en successiv tendens att vid en tidigare ålder delta alltmer i arbetskraften. För kohorten som föddes 1950 hade "fortfarande" cirka 25 procent en låg eller ingen inkomst alls vid 25 års ålder. Vid 40 års ålder ligger andelen dock i nivå med männens. Ålderskohorter som föddes 1955-1970 visar i stort sett samma profil som männen.

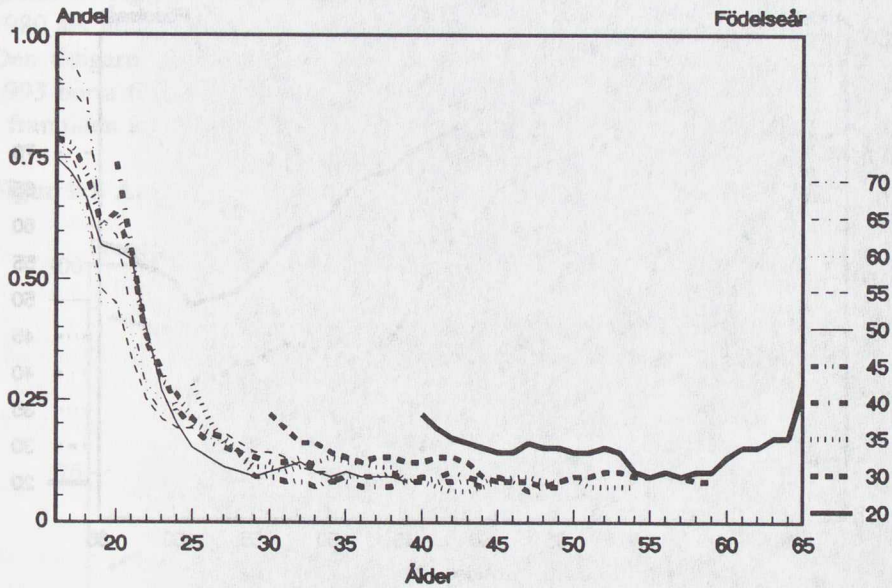

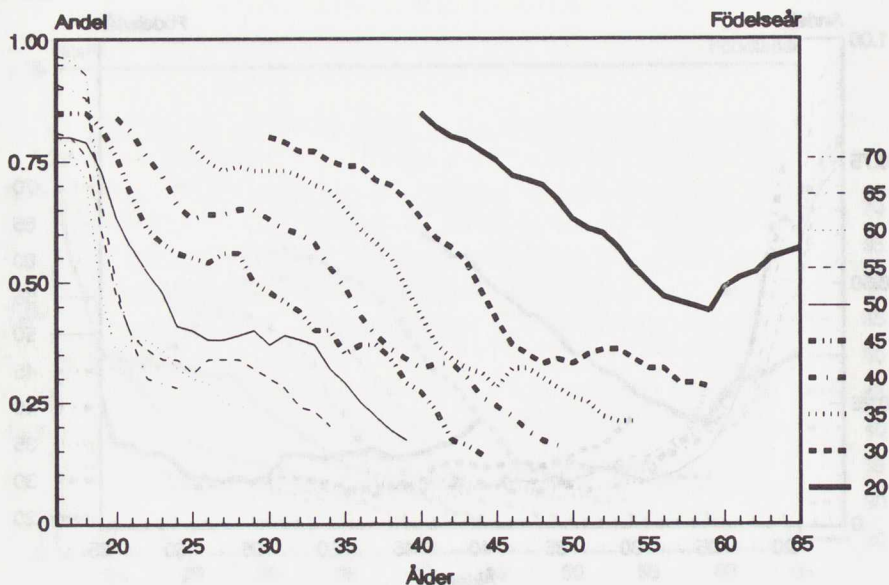

Figur 9.6 Andel män med inkomst under tre basbelopp

Figur 9.7 Andel kvinnor med inkomst under tre basbelopp

Figurerna 9.6 och 9.7 visar andelen män respektive kvinnor i olika födelsekohorter som har mindre än tre basbelopp i årsinkomst. Det finns av naturliga skäl en klar tendens för de yngre födelsekohorterna att ligga lägre ner i figurerna, det vill säga allt flera har en högre inkomst. Mönstren liknar de i de två föregående figurerna i den meningen att mönstret för män visar en klar tendens mot stabilitet över kohorter samtidigt som det finns en klar trend mot en förbättring för kvinnorna. Det finns emellertid fortfarande en större andel kvinnor än män som inte når upp till tre basbelopp.

9.4.2 Utvecklingen av antalet personer i yrkesverksam ålder

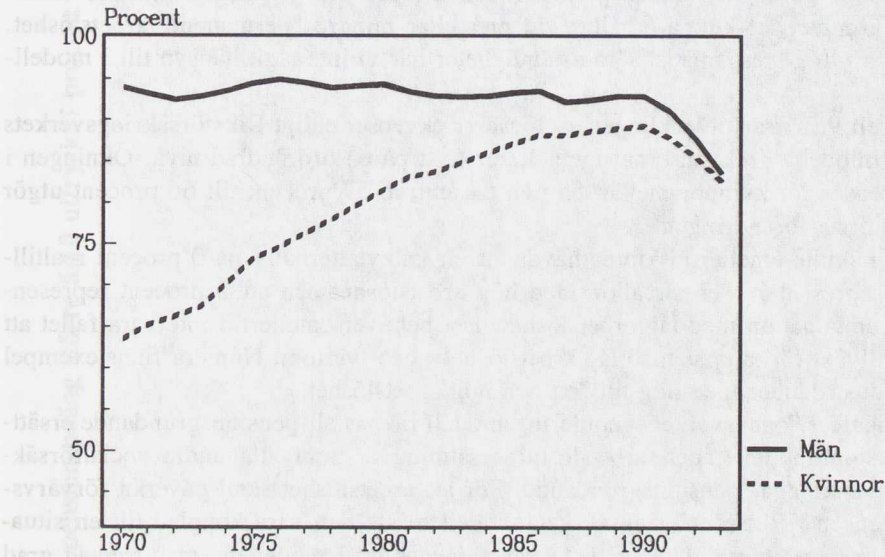
Utvecklingen av sysselsättningen begränsas framför allt av antalet personer i arbetsför ålder. Ju fler personer som finns i de yrkesverksamma åldrarna desto större är antalet personer som skulle kunna vara yrkesverksamma. När man talar om de arbetsföra åren menar man ofta åren mellan 16 och 64. I praktiken är de flesta yrkesverksamma en kortare del av sin livstid. Under perioden 1970-1990 var vanligtvis 45-55 procent av ungdomarna mellan 16 och 19 års ålder utanför arbetsmarknaden och trenden har hittills gått mot en senare debut i arbetslivet.

Arbetskraftsdeltagandet för personer mellan 25 och 54 års ålder ökade konti-

nuerligt fram till år 1990. Därefter har arbetskraftsdeltagandet minskat kraftigt på grund av lågkonjunkturen. Kvinnorna ligger numera på en nivå som motsvarar 1980 års nivå medan männen aldrig tidigare haft ett lägre arbetskraftsdeltagande. Den tidigare skillnaden mellan mäns och kvinnors arbetskraftsdeltagande är år 1993 borta för åldersgruppen 25-54 år. Hur arbetskraftsdeltagandet utvecklar sig i framtiden är mycket svårt att sja om.

Figur 9.8 Andelen personer i arbetskraften i åldrarna 25-54 år

Källa: SCB. Arbetskraftsundersökningarna.

Det är för närvarande inte så vanligt att personer är kvar i förvärvslivet efter det att de fyllt 65 år. Följande tablå visar relativa arbetskraftstal för personer mellan 65 och 67 års ålder.

	Män	Kvinnor	Båda könen
År 1968	55,8 %	19,6 %	36,7 %
År 1978	16,7 %	8,3 %	12,2 %
År 1988	15,8 %	8,7 %	12,1 %

Källa: SCB. Arbetskraftsundersökningarna.

Trots att det är möjligt att stanna kvar på arbetsmarknaden efter fyllda 65 år även sedan den allmänna pensionsåldern sänktes 1976 från 67 år till 65 år är det ett

mycket begränsat antal personer som gör det.

En viktig fråga som måste ställas är i vilken utsträckning det kommer att vara möjligt att tjäna in pensionsgrundande ersättningar i framtiden med ungefär samma mönster vi är vana vid från 1980-talet och tidigare. Den stigande öppna arbetslösheten som vi nu erfar ger viss anledning till att vara pessimistisk. Så länge människor har rätt till och får arbetslöshetsersättning får de också pensionsrätt. Men frågan är dels om de höga siffrorna för deltagandet i arbetskraften som gällt fram till 1990-talet kommer att hålla i framtiden, dels om arbetslösheten kommer att hamna på en helt annan permanent nivå - och om pensionsgrundande ersättning kommer att kunna erhållas vid mer eller mindre "permanent" arbetslöshet. Sådana yttre "pessimistiska" omständigheter har vi inte tagit hänsyn till i modellen.

Tabell 9.2 visar utvecklingen av förvärsfrekvenser enligt Riksförsäkringsverkets kalkylmodell. Frekvenserna ligger i stort sett på en oförändrad nivå. Ökningen i frekvenser för kvinnor mellan 55 och 64 år från 57 procent till 66 procent utgör den största förändringen.

Man skulle emellertid kunna hävda att ett kalkylalternativ på 0 procent realltillväxt representerar en situation med hög arbetslöshet och att 2 procent representerar en situation med låg arbetslöshet. Det behöver emellertid inte vara fallet att hög tillväxt förknippas med låg arbetslöshet - och tvärtom. Numera finns exempel på industriländer med hög tillväxt och hög arbetslöshet.

I Riksförsäkringsverkets simuleringsmodell räknas all pensionsgrundande ersättning som inkomst, och arbetslöshetsersättning är som alla andra socialförsäkringsersättningar pensionsgrundande. För att arbetslöshet skall påverka förvärsfrekvensen i Riksförsäkringsverkets modell måste den vara kopplad till en situation utan ersättning. Utöver detta kan tilläggas att i modellen antas *samma* grad av arbetslöshet och deltagande i arbetskraften gälla oavsett tillväxttakt. För att närmare undersöka effekten av en högre arbetslöshet skulle man behöva göra antaganden om i vilken utsträckning människor i olika åldrar drabbas av förändringar i arbetslöshet samt hur lång tid de kan förväntas vara arbetslösa.

Tabell 9.2 Förfärfrekvenser. Personer med pensionspoäng större än 0 uttryckt i procent av samtliga personer i samma ålder

Ålder:	16-24		25-34		35-44		45-54		55-64						
	Män	Kvi	Tot	Män	Kvi	Tot	Män	Kvi	Tot	Män	Kvi	Tot			
1986	0,59	0,58	0,59	0,91	0,86	0,89	0,93	0,87	0,90	0,90	0,83	0,87	0,69	0,57	0,63
1990	0,62	0,60	0,61	0,91	0,88	0,90	0,93	0,89	0,91	0,91	0,85	0,88	0,72	0,61	0,66
1995	0,63	0,61	0,62	0,91	0,86	0,88	0,91	0,88	0,90	0,89	0,85	0,87	0,71	0,65	0,68
2000	0,63	0,60	0,62	0,91	0,85	0,88	0,92	0,88	0,90	0,89	0,85	0,87	0,71	0,66	0,68
2005	0,62	0,61	0,62	0,91	0,85	0,88	0,92	0,89	0,90	0,89	0,85	0,87	0,70	0,65	0,67
2010	0,63	0,61	0,62	0,91	0,85	0,88	0,92	0,88	0,90	0,89	0,86	0,88	0,70	0,65	0,67
2015	0,63	0,61	0,62	0,90	0,85	0,88	0,92	0,88	0,90	0,90	0,86	0,88	0,70	0,65	0,68
2020	0,63	0,61	0,62	0,91	0,86	0,88	0,92	0,88	0,90	0,90	0,86	0,88	0,71	0,66	0,68
2025	0,64	0,60	0,62	0,91	0,86	0,88	0,92	0,89	0,90	0,90	0,86	0,88	0,71	0,66	0,69
2030	0,63	0,61	0,62	0,91	0,85	0,88	0,92	0,89	0,91	0,90	0,86	0,88	0,71	0,66	0,69
2035	0,62	0,61	0,61	0,91	0,86	0,88	0,92	0,89	0,90	0,90	0,86	0,88	0,71	0,66	0,69
2040	0,63	0,61	0,62	0,91	0,86	0,89	0,92	0,88	0,90	0,90	0,86	0,88	0,71	0,66	0,69
2045	0,63	0,61	0,62	0,91	0,86	0,89	0,92	0,89	0,90	0,90	0,87	0,88	0,72	0,66	0,69

9.5 Konsistens med makroekonomiska förutsättningar

För kalkylarbetet är det nödvändigt att göra antaganden om den framtida utvecklingen av vissa ekonomiska storheter. Dessa är:

- den reala bruttonationalprodukten (BNP),
- den reala lönesumman,
- realräntan

Målsättningen med konsistensmodellen är att uppnå inbördes konsistens mellan dessa variabler och modellens kalkyler.

Ekonomisk tillväxt

Ekonomisk tillväxt har, via reallönetillväxten, betydelse för ATP-systemet i två viktiga avseenden. För det första bestäms den relativa storleken på en individs pension bland annat av den rådande ekonomiska tillväxten under de år som tillbringas i arbetskraften. En förhållandevis hög reallöneutveckling under de aktiva åren ger - allt annat lika - en högre pension. För det andra avgörs samhällets betalningsförmåga av den ekonomiska utvecklingen.

Ett antagande måste alltså göras för utvecklingen av bruttonationalprodukten. Detta antagande kan i sin tur avstämmas med den framtida tillgången på arbetskraft och implicerar sålunda en utveckling för produktiviteten.

Lönesumman och ATP-avgifterna

Definitionsmässigt utgörs BNP till faktorpriser av ersättning till faktorinsatserna arbete och kapital, det vill säga löner, (inklusive arbetsgivaravgifter) och driftsöverskott medan BNP till marknadspris omfattar också netto mellan skatter och subventioner. Detta netto antas vara konstant över tiden. För kalkylarbetet antas driftsöverskottet utgöra en konstant andel av BNP över tiden. Det innebär att både driftsöverskott och arbetskraftskostnader (löner inklusive arbetsgivaravgifter) växer i samma takt som BNP.

Det kan också antas att förhållandet mellan övriga lönebaserade avgifter och löner är konstant,²¹ vilket medför att ATP-avgifter och löner tillsammans delar det resterande BNP-utrymmet. Med dessa antaganden ger högre ATP-avgifter ett minskat utrymme för egentliga löner, och tvärtom.

Detta belyses av tabell 9.3. Tabell 9.3 visar BNP ökade med en årlig takt på

---

²¹ Avgifter som inte finansierar allmänna pensionsförmåner. Det är naturligtvis också möjligt att göra en prognos för avgiftsbehovet för andra försäkringar.

nästan 2 procent under 1970-1989, medan löner exklusive kollektiva avgifter ökade med 1 procent i genomsnitt. Utrymmet fylldes av växande avgifter, bland annat för ATP, medan andelen driftöverskott i BNP var enbart något lägre i slutet av perioden än i början.

Tabell 9.3 Utvecklingen av förädlingsvärdet och dess inkomstkomponenter, åren 1970-1989. Procent

	1970-1974	1975-1979	1980-1984	1985-1989
Årlig tillväxt i:				
BNP till marknadspris	2,6	1,2	1,7	2,4
BNP till faktorpris	2,6	1,7	-1,2	4,2
Löner exklusive kollektiva avgifter:				
Årlig tillväxt	1,3	0,6	-0,7	2,8
Andel i BNP till faktorpris %	58,0	54,6	53,5	51,0
Kollektiva avgifter:				
Årlig tillväxt	9,9	10,0	-0,3	3,4
Andel i BNP till faktorpris %	10,0	17,2	20,3	19,0
Driftöverskott, inklusive kapitalförslitning:				
Årlig tillväxt	2,5	-0,8	-2,7	7,0
Andel i BNP till faktorpris %	32,0	28,2	26,2	30,0

Anm: Samtliga uppgifter har deflaterats med den implicita deflatorn för BNP till marknadspris.

Källa: *Allmän pension* Huvudbetänkande av Pensionsberedningen (SOU 1990:76)

Ränteutveckling

I fondkalkylen utgår vi från en antagen utveckling av realräntan. I enlighet med den så kallade "gyllene tillväxtregeln" antas realräntan vara lika med den reala tillväxttakten i BNP. Fondkalkylerna "stys" så att fondstyrkan alltid är tillräcklig för att täcka oförutsebara demografiska och ekonomiska fluktuationer.

9.6 Fördelningssystemets fonder

AP-fondsmodellen består av delmodeller där separata beräkningar för delfonderna (1-3:e AP-fonden, 4:e och 5:e AP-fonden) görs. I AP-fondsmodellen är utgångspunkten att AP-fonden skall användas för att bidra till finansieringen av pensioner. Samtidigt skall en tillräcklig fondstyrka finnas under alla år för att tjäna som en framtida buffert mot demografiska och ekonomiska fluktuationer. Skillnaden mellan avgiftsintäkter och pensionsutbetalningar avgör behovet av att använda fondmedel.

Även förvaltningskostnader för AP-fonden och kostnadsersättning till Riksförsäkringsverket och försäkringskassorna med flera för administration beräknas. Detta görs genom uppräknig av kostnaderna vid prognosstarten. Förvaltnings- och ersättningskostnaderna har delats upp på två kostnadsslag - löner och övriga kostnader. För varje delfond har kostnadslagets andelar bestämts vid prognosstarten och dessa andelar har sedan antagits vara konstanta under hela prognosperioden. Löneandelen räknas upp med den antagna löneutvecklingen och den resterande andelen uppräknas med antagen förändring i konsumentprisindex.

Utifrån ovanstående beräknas delfondernas förräntning och storlek på grundval av ett antal antaganden. Dessa beskrivs nedan.

9.6.1 Beräkning av 1-3:e AP-fonderna

Pensionsutbetalningar, förvaltningskostnader, avgiftsinkomster och överföringar från 4:e och 5:e AP-fonden antas alla verkställas den 30 juni varje år. Kostnadsersättningen till Riksförsäkringsverket antas överföras den 1 januari varje år.

Räntorna antas inflyta den 30 juni och den 31 december varje kalenderår. Detta medför ränta-på-ränta-beräkning. Räntebetalningsperiodiciteten motsvarar en genomsnittlig "kuponngtid" på sex månader och två lika stora ränteinbetalningar per placerat kapitalbelopp och år.

1-3:e AP-fondens placerade medel antas omsättas den 1 januari varje år med en fjärdedel av de totala placerade medlen vid utgången av föregående år. Placeringen sker till den (antagna) nyplaceringsränta som gäller för det aktuella året. Resterande andel av placeringarna förräntas under året till föregående års genomsnittsränta.

I samtliga beräkningsalternativ antas pensionsutbetalningarna i första hand belasta 1-3:e AP-fonden. Om nettot av avgifter plus räntor minus pensionsutbetalningar är negativt vid halvårsskiftet, finansieras detta underskott med de räntor som inkommit den 30 juni. Om ränteinkomsterna vid halvårsskiftet inte är tillräckliga för täckning av underskottet används i första hand fondmedel som inte omsatts under året för att tillskjuta resterande belopp. I de beräkningsalternativ där 1-3:e AP-fonderna i sin helhet tar slut används kapital från 4:e och 5:e AP-

fonden.

9.6.2 Beräkning av 4:e och 5:e AP-fonden

I beräkningen delas fondernas totala tillgångar upp på följande slag:

- Börsnoterade aktier samt utländska aktier
- Räntebärande placeringar (banktillgodohavanden, statsskuldväxlar, konvertibla skuldebrev m.m.)
- Räntelösa tillgångar (fondlikvider, upplupna intäkter)
- Onoterade aktier

Börsnoterade aktier utgör den största andelen av 4:e och 5:e AP-fondens totala tillgångar.

Andelarna bestäms utifrån faktiska uppgifter, och antas vara oförändrade under hela prognosperioden. Kalkyler över fondernas utveckling sker sedan med en specifik förräntning för de olika tillgångsslagen.

Börsnoterade aktier räknas upp med den för varje tid antagna reala nyplaceringsräntan för 1-3:e AP-fonderna plus 1 procentenhet. Denna uppräkningsränta avser totalavkastning på aktier, vilken utgör summan av kursförändringar plus aktieutdelningar. De räntebärande placeringarna och de onoterade aktierna räknas upp med den för varje tid antagna nyplaceringsräntan för 1-3:e AP-fonderna.

Avkastningen till 1-3:e AP-fonderna antas överföras den 30 juni varje år och beräknas under antagande om att fonderna rekvirerar det maximala tillåtna beloppet varje år. Förvaltningskostnader antas betalas den 30 juni varje år.

I tabell 9.4 visas AP-fondernas historiska utveckling i fasta priser.

Tabell 9.4 Samtliga fonder i ATP-systemet. Inkomster och utgifter. Mkr. 1993 års penningvärde¹

År	Inkomster		Utgifter		Fond 31/12 ²	Fond- styrka ³	ATP- avg. ⁴ (%)	
	avg. ¹	räntor	ATP- pen.	förv.				därav LTF
1965	21,0	3,6	1,2	0,3	75,0	-	55,3	7,5
1970	35,8	13,0	6,8	0,4	221,8	-	31,0	10,0
1975	43,8	23,1	20,0	0,5	343,8	-	17,3	10,75
1980	53,9	33,4	46,2	0,6	385,6	-	8,6	12,0
1985	56,4	44,2	66,5	0,5	417,4	3,0	6,3	10,0
1990	92,3	54,3	90,6	0,6	505,2	21,6	5,5	13,0
1991	88,9	58,5	93,9	0,7	514,0	22,7	5,4	13,0
1992	87,3	58,0	100,8	0,7	521,4 ⁵	-	5,1	13,0
1993	81,0		101,4					

1 Från och med år 1983 ingår även vinstskattemedel och förhöjd ATP-avgift (0,2 procent).

2 I anskaffningsvärden.

3 Fond vid årets slut dividerad med årets utgifter.

4 Från och med år 1982 tas avgiften ut på hela lönesumman i stället för på den del som motsvarar löner mellan 1-7,5 basbelopp.

5 Exklusive löntagarfonderna (LTF).

10 Det nuvarande regelsystemet

10.1 Överblick

Den allmänna pensioneringen omfattar folkpension, tilläggspension (ATP) och delpension. De förmåner som kan utges från såväl folkpensioneringen som ATP är ålderspension, förtidspension/sjukbidrag, barnpension, omställningspension, särskild efterlevandepension och änkepension. Andra folkpensionsförmåner är handikappersättning och vårdbidrag samt tilläggsförmånerna pensionstillskott, särskilt pensionstillägg, hustrutillägg, barntillägg, kommunalt bostadstillägg (KBT) och särskilt kommunalt bostadstillägg (SKBT).

Folkpension ger ett grundskydd vid ålderdom och långvarig sjukdom m.m. Huvudförmånens storlek är i de flesta fall oberoende av den försäkrades tidigare inkomster. ATP-pensionen däremot beror dels på storleken av den försäkrades tidigare inkomster, dels på antalet år som den försäkrade förvärvat arbetat.

För att vara berättigad till folkpension gällde före 1993 att man bör vara svensk medborgare, bosatt i riket. Svenska medborgare, bosatta utomlands har varit berättigade till folkpension om de arbetat in rätt till ATP (minst tre "ATP-år" för att få rätt till folkpension, minst 30 "ATP-år" för att få full folkpension). Utländska medborgare, bosatta i Sverige, har varit berättigade till folkpension om de bott i Sverige viss tid (hur lång tid är olika för olika förmåner). Från och med 1993 gäller nya regler. Rätten till folkpension grundar sig antingen på att den försäkrade arbetat in rätt till ATP (minst 30 ATP-år för full folkpension) eller på grundval av bosättningsstid i Sverige (minst 40 år för full folkpension). Något krav på medborgarskap kommer inte längre att finnas vid bosättning i Sverige.

För att vara berättigad till ATP krävs minst tre "ATP-år" (det vill säga år med intjänad pensionspoäng). För att få full ATP krävs 30 ATP-år (för personer födda före 1924 krävs färre ATP-år).

Folkpension (utom KBT och SKBT) finansieras formellt i sin helhet genom anslag i statsbudgeten. En stor del av utgifterna täcks dock av en socialavgift som betalas av arbetsgivare och egenföretagare. Avgiften var år 1992 7,45 procent av

lönesumman/inkomsten och 1993 5,66 procent. År 1994 är den 5,86 procent. Det finns inte angivet hur stor del av utgifterna som ska täckas av avgiften och denna andel har också varierat kraftigt.

KBT och SKBT finansierades tidigare av kommunerna till största delen. Från och med år 1993 betalar staten närmare 70 procent av KBT-utgifterna och all SKBT.

Delpensionen finansieras genom en socialavgift, som från och med den 1 juli 1992 är 0,2 procent av avgiftsunderlaget, och genom avkastning från delpensionsfonden.

Beträffande finansiering av ATP se kapitel 3 i huvudtexten.

10.2 Pensionssystemets omfattning

Tabellerna 10.1 och 10.2 nedan visar översiktligt den relativa betydelsen av olika förmåner som betalas genom den allmänna pensionsförsäkringen. Av tabell 10.1 framgår att det fortfarande finns många ålderspensionärer som inte har ATP. Pensionstillskott och KBT erhålles av ett relativt stort antal pensionärer vilket beror på att de har låga eller inga ATP-förmåner. Den genomsnittliga pensionsnivån ökar för varje ny tillkommande årsklass pensionärer genom att de i stor utsträckning har rätt till ATP. Därigenom minskar pensionstillskott och KBT i betydelse.

Bland förtidspensionärerna har flertalet både folkpension och ATP. Änkepension efter den tidpunkt änkan fyller 65 år omfattar enbart ATP eftersom änkepension från folkpensioneringen då ersätts av den egna ålderspensionen.

Tabell 10.1 Antal pensioner i december 1992, 1000-tal

Förmån	Antal med		Tilläggsförmån (folkpension)				
	Huvud- förmån (folkp.)	ATP	pen- sions- till- skott	KBT	särsk. pens. till- lägg	barn- till- lägg	handi- kapp- ersätt- ning
Ålderspension	1 569	1 220	467	441	0,8	0	14
Förtidspension/ Sjukbidrag	383	341	112	102		17	26
Barnpension	30	30					
Omställningsp. ¹	3	3	1	0			0
Änkepension	56	377	7	5			0
Handikappers.	12						
Vårdbidrag	18						
Hustrutillägg	13			2			0
Summa	2 085	1 971	587	549 ²	0,8	17	40

1 Inklusivt särskild efterlevandepension. Antalet med folkpension var bara 19 st.

2 Antalet därav som dessutom hade SKBT var cirka 38 800.

Tabell 10.2 Årsbelopp i december 1992, mkr (exklusive retroaktiva utbetalningar)

Förmån	Årsbelopp för		Tilläggsförmån (folkpension)				
	Huvudförmån (folkp)	ATP	pen- sions- till- skott	KBT	särsk pens. till- lägg	barn till- lägg	handi- kapp- ersätt- ning
Ålderspension	45 910	69 935	6 092	6 256	10	2	206
Förtidspension/ Sjukbidrag	10 652	19 273	2 655	1 647		73	447
Barnpension	268	534					
Omställningsp. ¹	121	69	10	1			
Änkepension	1 463	9 220	69	72			
Handikappers.	186						
Vårdbidrag	997						
Hustrutilllägg	320			10			
Summa	59 917	99 031	8 827	7 985²	10	75	654

1 Inklusivt särskild efterlevandepension.

2 Till detta bör läggas cirka 182 mkr för SKBT (beloppet finns inte uppdelat för de olika huvudförmånerna).

10.3 Översikt över pensionsreglerna

10.3.1 Basbeloppet

Flertalet förmåner inom pensionssystemet är knutna till det så kallade basbeloppet vilket regleras i lagen (1962:381) om allmän försäkring. Basbeloppet räknas numer om en gång om året och följer (oftast) förändringarna i konsumentprisindex. Sättet att beräkna basbeloppet har förändrats flera gånger genom åren. Från och med 1993 är de flesta pensionsförmånerna knutna till ett så kallat minskat basbelopp som uppgår till 98 procent av det "egentliga" basbeloppet.

I tablån nedan redovisas basbeloppen i januari för några olika år.

1960	4 200	1980	13 900	1993	34 400
1965	5 000	1985	21 800	1994	35 200
1970	6 000	1990	29 700		
1975	9 000	1991	32 200		
		1992	33 700		

10.3.2 Pensionsgrundande inkomst

ATP-förmåner baseras på den försäkrades pensionsgrundande inkomst (PGI), som beräknas varje år för alla försäkrade i åldern 16-64 år. (För personer födda 1911-1927 även för deras 65:e år). PGI utgörs i princip av förvärvsinkomsten under året minskat med det basbelopp som gällde i januari det aktuella året. I PGI inräknas även vissa inkomstersättningar som till exempel sjuk- och föräldrapenning, arbetslöshetsersättning, delpension och arbetsskadelivränta. Vid beräkning av PGI bortses från inkomster i den mån den sammanlagda inkomsten överstiger 7,5 basbelopp. PGI räknas om till pensionspoäng genom division med basbeloppet. Maximal pensionspoäng är således 6,5.

10.3.3 Ålderspension

Ålderspension utges normalt från och med den månad man fyller 65 år. Man kan börja ta ut pensionen redan innan man fyllt 65 år, dock tidigast från 60 års ålder (förtida uttag). Man kan också senarelägga pensioneringstidpunkten (uppskjutet uttag). Vid förtida uttag reduceras pensionen livsvarigt, vid uppskjutet uttag höjs den. Den som vill kan nöja sig med att ta ut 1/4, halv eller 3/4 pension.

Full folkpension utgör 96 procent av (det minskade) basbeloppet för ogifta pensionstagare eller gifta pensionstagare vars make inte har eller har rätt till pension. För gifta pensionstagare vars make har hel ålders- eller förtidspension är pensions storlek 78,5 procent av (det minskade) basbeloppet.

ATP-pensionens storlek beräknas från följande formel:
 $0,6 \times MP \times (T/N) \times (\text{det minskade}) \text{ basbeloppet, där}$

MP = Genomsnittlig pensionspoäng för de 15 bästa inkomståren.

Om det inte finns pensionspoäng registrerat för 15 år räknas MP på alla år med intjänad pensionspoäng.

T = Antal år med pensionspoäng. T får dock aldrig överstiga N.

N = Antal erforderliga år med pensionspoäng för att få full pension. För personer födda före 1915 är N = 20. För personer födda 1915 är N = 21, för personer födda 1916 är N = 22 osv. För personer födda 1924 eller senare är N = 30.

För att vara berättigad till ATP krävs, som tidigare nämnts, att man har pensionspoäng för minst tre år.

Personer med låg ATP, eller utan ATP, får normalt pensionstillskott till folkpensionen. Maximalt pensionstillskott är för närvarande 55,5 procent av det minskade basbeloppet. Pensionstillskottet reduceras med ATP-pensionens storlek.

10.3.4 Förtidspension/sjukbidrag

Förtidspension utges till person som fått sin arbetsförmåga nedsatt av medicinska skäl och det bedöms föga troligt att han kan återgå till heltidsarbete före den ordinarie pensionsåldern. Om arbetsnedsättningen bedöms långvarig men inte bestående utges i stället sjukbidrag. För övrigt gäller exakt samma regler för förtidspension och sjukbidrag. Den vars arbetsförmåga inte är helt nedsatt kan få 1/4, halv eller 3/4 förtidspension. (Även 2/3 förtidspension förekommer men denna nivå är under avveckling.) Tidigare kunde förtidspension från och med 60 års ålder utges av enbart arbetsmarknadsmässiga skäl. Denna möjlighet har i princip upphört men på grund av övergångsregler kvarstår möjligheten i vissa fall.

Förtidspensionens storlek från såväl folkpensioneringen som ATP beräknas på samma sätt som ålderspension. Vid beräkningen av ATP-pensionen kan en förtidspensionär under vissa förutsättningar få tillgodoräkna sig så kallade antagandepoäng för åren fram till den ordinarie pensioneringstidpunkten. För att få tillgodoräkna sig pensionspoäng ska man antingen ha sjukpenninggrundande inkomst som överstiger ett basbelopp vid pensionsfalltidpunkten eller ha fått pensionspoäng under minst två av de senaste fyra åren.

Antagandepoängens storlek baserar sig på de inkomster den försäkrade hade innan han blev förtidspensionär och beräknas enligt det förmånligaste av två alternativ:

- * Genomsnittlig pensionspoäng för de fyra åren närmast före pensionsfallet.
- * Genomsnittlig pensionspoäng för alla år från och med 16 års ålder (dock

tidigast 1960) till pensionsfallsåret. Emellertid bortses från de sämsta inkomståren (högst hälften av alla år).

En förtidspensionär med låg ATP, eller utan ATP, får normalt pensionstillskott till folkpensionen. Detta är för närvarande 105,5 procent av det minskade basbeloppet det vill säga nästan dubbelt av vad en ålderspensionär har i pensionstillskott. Pensionstillskottet reduceras med ATP-pensionens storlek.

10.3.5 Efterlevandepension

Till efterlevande barn utges barnpension tills barnet fyllt 18 år. Barnpensionen kan förlängas till och med juni det år barnet fyller 20 år om barnet studerar på till exempel gymnasieskola.

Barnpension från folkpensioneringen är lägst 25 procent av (det minskade) basbeloppet och högst 40 procent av basbeloppet efter varje avlidnen förälder. Beloppet påverkas av barnpension från ATP.

Barnpension från ATP utgör 30 procent av den avlidnes faktiska eller "teoretiska" ATP-pension. Om den avlidna hade flera barn tillkommer 20 procent för varje barn utöver det första. Beloppet fördelas sedan lika mellan barnen.

Till efterlevande vuxen utges från och med 1990 omställningspension under ett år efter dödsfallet. Omställningspensionen förlängs om den efterlevande har vårdnaden om barn under tolv år. Efter det att rätten till omställningspension upphört kan den efterlevande i stället vara berättigad till särskild efterlevandepension om han eller hon är arbetslös. Omställningspension och särskild efterlevandepension upphör senast när den försäkrade fyller 65 år.

Före 1990 kunde en änka få änkepension från folkpensioneringen och/eller ATP. Genom omfattande övergångsbestämmelser beviljas fortfarande sådana pensioner. Änkepension från folkpensioneringen upphör senast när änkan fyller 65 år medan änkepension från ATP kan betalas ut på livstid.

Omställningspension, hel särskild efterlevandepension och änkepension från folkpensioneringen utges normalt med 96 procent av (det minskade) basbeloppet. Omställningspension och hel särskild efterlevandepension från ATP utgör normalt 40 procent av den avlidnes faktiska eller "teoretiska" ATP-pension. Om barn med barnpension finns efter den avlidne blir nivån dock 20 procent. Nivån för änkepension från ATP är också 40 procent men om barn med barnpension finns blir nivån 35 procent.

För efterlevandepensioner från ATP finns en begränsningsregel som innebär att summan av efterlevandepensioner från ATP inte får överstiga den avlidnes egen ATP.

Särskild efterlevandepension kan utges som 1/4, halv eller 3/4 av hel pension. Den kan också reduceras genom samordning med andra förmåner. Även änkepensionen kan reduceras av olika skäl.

För efterlevande vuxna som saknar ATP eller har låg ATP utges pensionstill-

skott med maximalt 55,5 procent av det minskade basbeloppet.

10.3.6 Handikappersättning

Handikappersättning kan utges till person över 16 år som blivit handikappad innan han fyllt 65 år. Handikappersättning kan utges som tillägg till andra folkpensionsförmåner eller som huvudförmån. Det finns tre ersättningsnivåer beroende på hjälpbehovet eller de merkostnader handikappet orsakar. Nivåerna är nummer 69, 53 eller 36 procent av basbeloppet. Handikappersättningen är skattefri.

10.3.7 Vårdbidrag

Vårdbidrag kan utges till förälder som vårdar handikappat barn under 16 år. Helt vårdbidrag uppgår numer till 250 procent av basbeloppet. Vårdbidrag kan också utges som 3/4, halv eller 1/4 förmån.

En del av vårdbidraget kan bestämmas som ersättning för merkostnader. Denna del är skattefri. Denna del kan uppgå till 18, 36, 53 eller 69 procent av basbeloppet. I vissa fall kan merkostnadsdelen tillkomma utöver de 250 procent av basbeloppet som utgör helt vårdbidrag.

10.3.8 Hustrutillägg och barntillägg

Hustrutillägg kan utges till kvinna i åldern 60-64 år om hennes man har ålders- eller förtidspension. I vissa fall kan även hustrutillägg utges till yngre kvinnor. Hustrutillägget kommer att avvecklas. Kvinnor som är födda efter 1934 kan inte längre beviljas hustrutillägg.

Barntillägg kunde tidigare utges till ålders- eller förtidspensionär som hade vårdnaden om barn under 16 år. Barntillägg kan inte längre nybeviljas men de som uppbar barntillägg vid ingången av år 1990 får behålla detta tills barnet fyllt 16 år.

10.3.9 Särskilt pensionstillägg

Särskilt pensionstillägg kan utges till ålderspensionär som vårdat sjukt eller handikappat barn under minst sex vårdår och därmed avstått från förvärsarbete (och således inte intjänat någon pensionspoäng under dessa år). För sex tillgodoräknade vårdår är det särskilda pensionstillägget 5 procent av basbeloppet, för sju tillgodoräknade vårdår 10 procent av basbeloppet etc. Maximalt pensionstillägg är 50 procent av basbeloppet (för 15 eller fler vårdår).

10.3.10 Kommunalt bostadstillägg

Kommunalt bostadstillägg (KBT) kan utges till person som uppbär ålderspension, förtidspension eller efterlevandepension (för vuxna) från folkpensioneringen och dessutom till kvinna med hustrutillägg.

Storleken på KBT är beroende av pensionärens bostadskostnad. Varje kommun bestämmer själv i viss utsträckning grunderna för KBT. I de flesta kommuner betalas KBT ut för bostadskostnad upp till 3 500 kronor per månad. Ett mindre antal kommuner har en gräns som är högre än 3 500 kronor. KBT är inkomstprövat och skattefritt.

Det finns ett förslag om att ersätta KBT med en helt statsfinansierad förmån, bostadsstöd till pensionärer (BTP).

Dessutom finns en speciell förmån, särskilt kommunalt bostadstillägg (SKBT). SKBT betalas ut till pensionärer vars inkomster efter avdrag för skälig bostadskostnad trots KBT inte når upp till kommunens socialbidragsnorm eller socialstyrelsens vägledande socialbidragsnorm.

10.3.11 Delpension

Delpension kan utges till person mellan 60 år och ordinarie pensionsålder som minskat sin arbetstid efter fyllda 60 år. Kvarvarande arbetstid måste dock uppgå till lägst 17 och högst 35 timmar per vecka.

Delpensionens storlek är i princip 65 procent av inkomstbortfallet på grund av minskningen av arbetstiden. Delpensionen är värdesäkrad genom anknytning till (det minskade) basbeloppet.

11 Beräkningar av kostnader för ett system för löpande delning av pensionsrätt

11.1 Sammanfattning

Avsikten med detta kapitel är att redovisa kostnadsberäkningar för ett system med löpande delning av pensionsrätt mellan makar: Pensionsrätt som intjänas under äktenskapets bestånd delas lika mellan makarna. Delning upphör dock om den ena maken går i ålderspension eller får förtidspension utan antagandepoäng. Endast inkomster från och med år 1995 och endast pensionsrätt intjänad enligt reformerade regler delas. För övergångskohorterna gäller att om makarna har olika antal tjugonedelar i det nya systemet så delas endast det lägre antalet av dessa delar för båda makarna. Ytterligare 20-delar i det nya systemet för den ena maken ingår inte i delningen, liksom inte heller pension beräknad enligt nuvarande regler.

Kalkylerna avser ett system med obligatorisk delning *eller* ett system med frivillig delning där alla väljer att dela. Systemet skiljer sig i två avseenden från det delningssystem som föreslås i betänkandet. För det första sker ingen nedskrivning eller uppskrivning av överförda pensionsrättigheter med hänsyn till skillnaden i medellivslängd mellan kvinnor och män, eftersom avsikten med kalkylen är just att beräkna storleken på den merkostnad som uppstår då en sådan ned- respektive uppskrivning inte görs. För det andra omfattar det delningssystem som här studerats här även personer födda åren 1935-1953 enligt den modell som beskrevs ovan. Avsikten har varit att visa vilken kvantitativ betydelse ett delningssystem skulle ha för dessa kohorter.

Vid beräkningarna har ett antal förenklingar gjorts varför resultaten får betraktas som en grov uppskattning av den möjliga merkostnaden jämfört med ett system utan delning. Genom att utföra beräkningarna med olika alternativa antaganden har vi troligen ändå kunnat ge en relativt tillförlitlig bild av inom vilka intervall kostnaderna skulle ligga om ett sådant system skulle införas inom ramen för det reformerade pensionssystemet.

Med de antaganden som gäller för vår huvudkalkyl blir resultaten som visas i

tabell 11.1.

Fram till och med år 2025 är kostnaderna negativa, det vill säga systemet med delning av pensionsrätt kommer att medföra en besparing för pensionssystemet. Orsaken till detta är att endast de yngsta pensionärerna ingår i systemet med delning och att den besparing som görs för män med ej pensionerade makor kommer att dominera över merkostnaderna för änkorna. Från och med år 2035 berörs även de äldsta pensionärerna av systemet med delning.

Tabell 11.1 Merkostnad för delning i miljoner kronor. 1995 års penningvärde

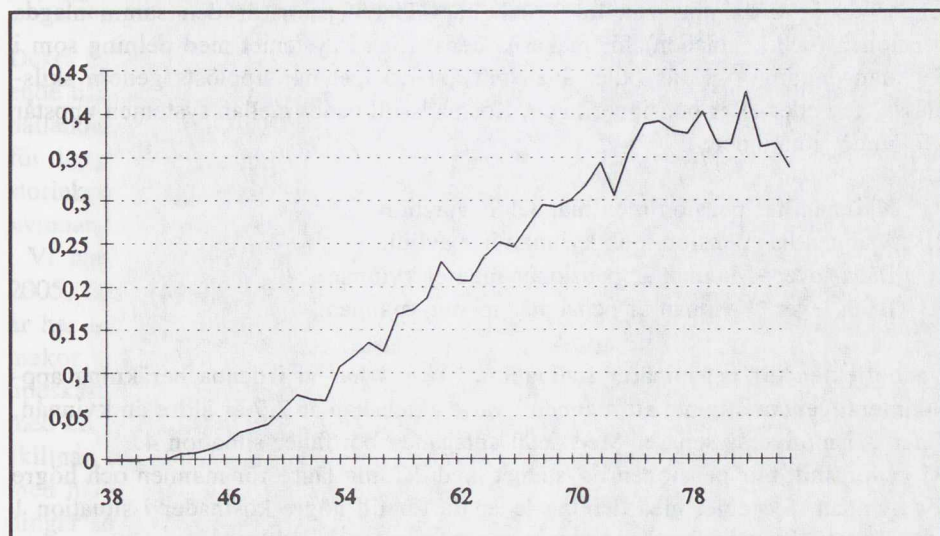
År	Bespar män m ej pens makor	Besparing änklingar	Merkostnad änkor	Merkostnad totalt
2005	6	0	-1	-7
2015	262	31	85	-208
2025	708	156	674	-189
2030	774	254	1305	276
2035	1136	411	2334	787
2040	1305	570	3163	1288
2045	1201	712	4112	2200
2050	1276	826	4860	2758

Skillnaden i kvinnornas pension före och efter delning kommer att växa succesivt med födelseåret. Detta beror dels på att det endast är inkomster intjänade efter år 1995 som ingår i delningen, dels på att för övergångskohorterna ingår endast 20-delar som beräknas enligt reformerade regler i delningen.

Av figur 11.1 framgår att den genomsnittliga ökningen av kvinnornas pension till följd av delningen är helt försumbar för de tidiga övergångskohorterna. För 70-talisterna som fullt ut omfattas av systemet med delning är ökningen strax under 0,4 basbelopp, det vill säga cirka 14 000 kronor per år i 1995 års penningvärde.

Figur 11.1 Skillnad i pension i genomsnitt före och efter delning för kvinnor födda 1938-1985. Basbelopp

Ännu år 2050 är 35-40 procent av de kvinnliga pensionärerna födda före år 1970. Att inkomster före år 1995 inte ingår i delningen bidrar därför till att hålla nere merkostnaden för delning även i slutet av vår kalkylperiod. Om även inkomster före år 1995 skulle ingå i delningen kan merkostnaden år 2050 uppskattas till cirka 3 800 miljoner kronor.

Den ovan redovisade kostnadsberäkningen bygger på antaganden bland annat om den framtida civilståndsfördelningen, befolkningsutvecklingen, BNP-tillväxten, relationen mellan giftas och icke giftas inkomster samt relationen mellan mäns och kvinnors inkomster. I avsnitt 11.6 redovisas kalkyler för alternativa antaganden om civilståndsfördelningen och befolkningsutvecklingen. I avsnitt 11.3 och 11.4 har vi sammanställt statistik över utvecklingen av olika civilståndsvariabler som underlag för en bedömning av rimliga alternativa antaganden i dessa avseenden.

Sammanfattningsvis kan sägas att resultaten varierar ganska måttligt i dessa kalkyler med alternativa antaganden. Motsvarande känslighetskalkyler för relationen mellan giftas och icke giftas inkomster har inte kunnat göras. Det antagande som används är att gifta i genomsnitt har lika stora pensionsgrundande inkomster som resten av befolkningen. Några beräkningar med alternativa scenarier för hur förhållandet mellan mäns och kvinnors inkomster kommer att utvecklas har heller inte genomförts. De här redovisade kostnadsberäkningarna bygger på den observerade utvecklingstendensen under 1980-talet för förhållandet mellan mäns och kvinnors inkomster. (Se kapitel 9.)

11.2 Översikt över beräkningsförfarandet

Under de år båda makarna lever och har ålderspension är den sammanlagda pensionen (och kostnaden) för makarna densamma i systemet med delning som i det utan delning.²² Så är fallet även om äktenskapet har upplösts genom skilsmässa före eller efter pensioneringen. Kostnadsskillnader mellan systemen uppstår i följande situationer:

1. Kvinnan har pension men mannen har avlidit.
2. Mannen har pension men kvinnan har avlidit.
3. Båda lever. Mannen är pensionär men ej kvinnan.
4. Båda lever. Kvinnan är pensionär men ej mannen.

Nettoeffekten för pensionärer i situation 3 och 4 har vi i denna beräkning approximerat genom att anta att mannen i varje äktenskap är 2,7 år äldre än kvinnan. Talet 2,7 motiveras senare. Med detta antagande bortfaller situation 4.

I genomsnitt blir pensionen i systemet med delning lägre för mannen och högre för kvinnan. Systemet med delning leder därför till högre kostnader i situation 1 men lägre i situation 2 och 3.

De pensionärer för vilka systemet med delning leder till högre eller lägre kostnader kan delas in i följande (delvis överlappande) kategorier:

- 1a. Änka
- 2a. Änkling
- 3a. Gift man, makan har ej pension

- 1b. Skild (eller omgift) kvinna, före detta make avliden
- 2b. Skild (eller omgift) man, före detta maka avliden
- 3b. Skild (eller omgift) man, före detta maka har ej pension

Det som skiljer fallen 1b-3b från 1a-3a är endast att den period under vilken pensionsrätten delas i genomsnitt är kortare eftersom delningen upphör vid skilsmässa.

Om systemet med delning även skulle omfatta sambor tillkommer ytterligare kategorier av pensionärer som behöver beaktas:

---

²² Taket för den pensionsgrundande inkomsten appliceras på vardera makens inkomst före delningen. Delningen får därför inte till följd att inkomstdelar över taket blir pensionsgrundande.

- 1c. Kvinna vars sambo avlidit
- 2c. Man vars sambo avlidit
- 3c. Man vars sambo ännu ej har pension

Dessa kategorier kan dessutom delas upp på fall där samboförhållandet var bestående tills endera parten avled eller mannen gick i pension och fall där samboförhållandet upplöstes innan dessa händelser inträffade. Uppdelningen har betydelse för längden på den period under vilken pensionsrätten delas och därmed för storleken på det årliga pensionsbelopp som i genomsnitt överförs från mannen till kvinnan.

Vi har beräknat merkostnaden för systemet med delad pensionsrätt för åren 2005, 2015, 2025, 2030, 2035, 2040, 2045 och 2050. För vart och ett av dessa år har antalet änkor, änklingar och pensionerade män med ännu ej pensionerade makor uppskattats utifrån antaganden som redovisas i avsnitt 11.4. Dessa antalsuppskattningar har gjorts kohortvis. Antalet personer har sedan multiplicerats med en beräknad genomsnittlig skillnad i pension med och utan delning. Denna skillnad har beräknats separat för olika födelseårgångar. Beräkningarna har gjorts med hjälp av Riksförsäkringsverkets prognosmodell med samma kalkylförutsättningar som i övrigt har använts i denna bilaga. Det totala antalet pensionärer från olika födelseårgångar har hämtats från fyra SCB-prognoser över den i Sverige bosatta befolkningen med alternativa dödlighetsantaganden.

Det statistiska underlaget är alltför bristfälligt för att det ska vara meningsfullt att försöka uppskatta antalet pensionärer i kategorierna 1b-3b och 1c-3c för kalkylåren - i synnerhet som det är först kring åren 2035-2045 som systemet med delning börjar omfatta merparten av pensionärernas pensionsrätter. Det är också svårt att med tillgänglig statistik uppskatta hur stor del av livsinkomsten som ska ingå i delningen för dessa kategorier.

Bland de generationer som hittills uppnått pensionsåldern har det varit relativt sällsynt med samboförhållanden under den yrkesverksamma tiden. Även andelen skilda pensionärer är relativt liten. I framtiden kan vi vänta oss en ökad andel pensionärer i kategorierna 1b-3b och 1c-3c och en i motsvarande mån minskad andel i kategorierna 1a-3a. Av dessa skäl torde det inte vara orimligt att anta att den andel änkor som vi ser i den historiska statistiken i framtiden kommer att motsvara summan av andelen änkor, andelen skilda kvinnor vars make avlidit och andelen kvinnor vars sambo avlidit. Motsvarande resonemang gäller för änklingar och män vars maka inte har pension.

Endast pensionsrätt som ittjänas under äktenskapets bestånd ska delas. Vilken del av den totala livsinkomsten som denna delningsbara andel utgör i genomsnitt för en gift person har vi varit tvungna att uppskatta genom en schablonkalkyl eftersom datamaterialet inte innehåller uppgifter om civilstånd eller tidpunkter för vigslar och skilsmässor.

I schablonkalkylen antas mannen vara tre år äldre än kvinnan. Vi har här valt det heltal som ligger närmast 2,7 år. (Vid beräkningen av antalet manliga pensionärer vars hustrur ännu ej uppnått pensionsåldern har vi använt åldersskillnaden

2,7 år eftersom en heltalsapproximation inte var nödvändig i denna del av beräkningen.)

Mannen antas gifta sig vid 28 års ålder och kvinnan sålunda vid 25 års ålder.

De personer som gifter sig antas i genomsnitt ha samma inkomstförhållanden som de som förblir ogifta.

För varje kohort har vi beräknat den genomsnittliga andelen av den totala livsinkomsten som intjänas efter år 1995 och mellan 28 och 64 års ålder för män och mellan 25 och 61 års ålder för kvinnor. Särskild hänsyn måste tas till övergångskohorterna. Män i övergångskohorterna delar hela antalet tjugonedelar från det nya systemet medan kvinnor födda 1938-1957 endast delar det antal tjugonedelar som den tre år äldre maken har från det nya systemet.

11.3 Den demografiska bilden

Kostnaderna för ett system med delning av pensionsrätt kommer främst att påverkas av förändringar i antalet änkor och änklingar. De demografiska förändringar som har skett på senare år, har och kommer att ha stor påverkan på dessa.

De demografiska förändringarna som främst påverkar våra beräkningar är den minskade giftermålsfrekvensen, det ökade samboendet och det ökade antalet skilsmässor. Även en ökning av medellivslängden för män och kvinnor är av intresse.

Det medför naturligtvis stora svårigheter att göra en prognos över civilståndsfördelningen i framtiden. Särskilt om den, som i det här fallet, skall sträcka sig ända fram till år 2050. I en prognos över civilståndsfördelningen fram till sekelskiftet för åldrarna över 80 år spelar endast dödligheten en roll. Det handlar då om att skriva fram de personer som nu är 65 år och äldre. I dessa åldrar är antalet vigslar och skilsmässor försumbara jämfört med civilståndsförändringar orsakade av dödsfall.

I en prognos som skall sträcka sig bortom sekelskiftet krävs att även giftermåls- och skilsmässofrekvenser prognosticeras. Eftersom vi inte vet mycket om vad som kommer att hända med civilståndsfördelningen i framtiden får vi nöja oss med att studera historiska data och av dessa försöka göra en rimlig bedömning av framtida civilståndsfördelning.

Statistiska centralbyråns (SCB) senaste civilståndsprognos från år 1991 sträcker sig fram till och med år 2000. Den bygger på separata antaganden av fruktsamheten, dödligheten och in- och utvandringen. Vad gäller civilståndsförändringar, det vill säga giftermåls- och skilsmässofrekvenser har det gjorts en framskrivning av 1983 års nivå.

I det följande görs först en inledande historisk beskrivning av det förändrade giftermålsmönstret, det ökade samboendet och ökningen i antalet skilsmässor i Sverige de senaste decennierna. Även den förändring i medellivslängd som skett under detta sekel redovisas och de eventuella konsekvenser detta kommer att ha för civilståndsfördelningen i framtiden. Därefter följer en genomgång av varje

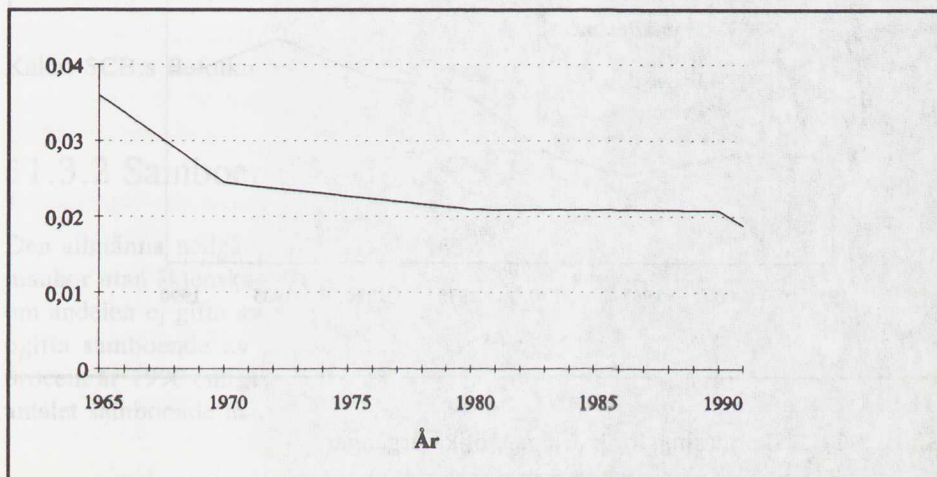

civilstånd var för sig. Det inleds med en historisk beskrivning och därefter följer ett försök till prognos och en motivering till denna. Som tidigare nämnts är det mycket svårt att försöka prognosticera civilståndsfördelningen. Förutom ett huvudalternativ presenteras därför även ett högalternativ och ett lågalternativ vad gäller denna fördelning.

11.3.1 Giftermål

Giftermålsbenägenheten är ett mått på andelen giftermål bland ogifta män och kvinnor i vissa åldrar. Måttet är standardiserat med avseende på åldersfördelningen och har beräknats för åldrarna 20-49 år då de flesta äktenskap ingås²³. Figuren nedan visar giftermålsbenägenheten för dessa åldrar sedan mitten på 1960-talet.

Figur 11.2 Giftermålsbenägenhet i åldrarna 20-49 år. Andel per år

Källa: SCB:s Befolkningsförändringar, olika årgångar.

²³ Giftermålsbenägenheten, G_b , kan beräknas som:

$$G_{b_{ij}} = V_{ij}(x,y) / (M(i,x) * K(j,y))^{1/2} \quad x,y=20,\dots,49 \quad i,j=\text{ogift, änka/änkl., fränksild}$$
där $V_{ij}(x,y)$ är faktiskt antal vigslar

$M(i,x)$ antal män i åldern x år tillhörande civilstånd i

$K(j,y)$ antal kvinnor i åldern y år tillhörande civilstånd j

M och K anger antalet vid slutet av år t .

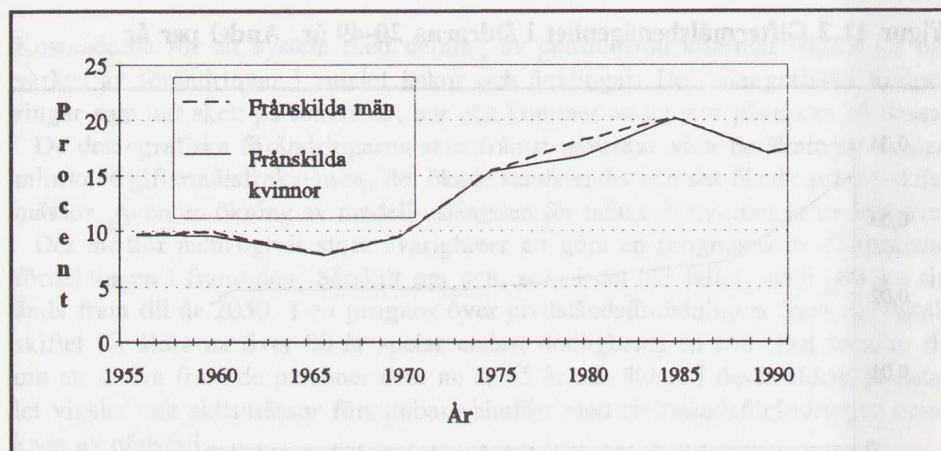
Källa: Den framtida befolkningen (1986).

Giftermålsbenägenheten är alltså ett mått på antalet faktiska vigslar i förhållande till antalet möjliga vigslar i en viss åldersgrupp. Benägenheten att ingå äktenskap nästan halverades mellan 1965 och 1980. Den sjönk då från 0,038 till 0,02. De senaste tio åren har den varit i stort sett konstant.

Studerar man enbart förstagångsäktenskapen har det även här skett en kraftig nedgång i giftermålsbenägenheten. Den har mer än halverats år 1980 jämfört med motsvarande siffra år 1965.

Från mitten av 1970-talet har omgifterna utgjort en växande andel av samtliga äktenskap. Figuren nedan visar andelen av samtliga giftermål där mannen respektive kvinnan är fränskild.

Figur 11.3 Giftermål efter makarnas förutvarande civilstånd. Andel av samtliga giftermål

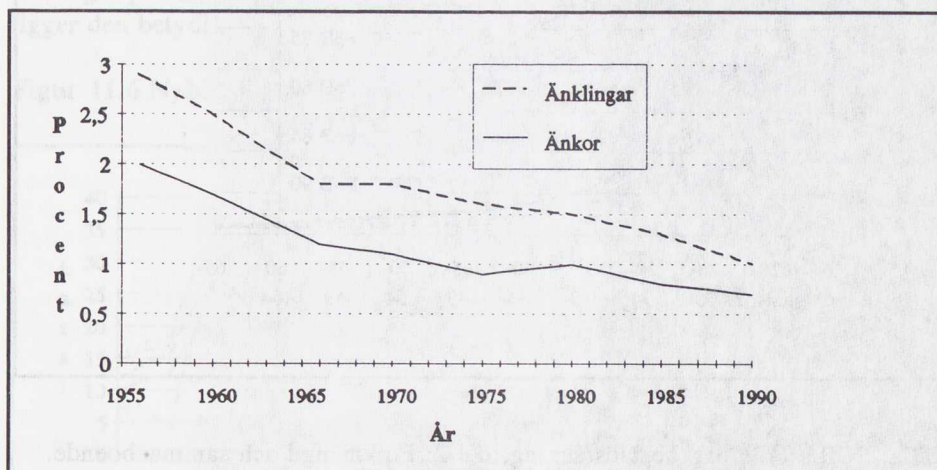
Källa: SCB:s Befolkningsförändringar, olika årgångar.

Det har sedan 1970-talet skett en uppgång i andelen ingångna äktenskap där mannen respektive kvinnan är fränskild. Andelen omgiften av samtliga nya äktenskap steg från knappt 10 procent år 1966 till knappt 20 procent år 1980. Uppgången avstannade i mitten på 1980-talet och omgiftesfrekvensen har sedan dess legat mellan 15 och 20 procent.

För änklingar och änkor ser bilden annorlunda ut. Andelen ingångna äktenskap där någon av makarna är änklings eller änka är av naturliga skäl betydligt lägre än för fränskilda och den har minskat stadigt. År 1966 utgjorde äktenskapen där minst en av makarna var änka/änklings 1,7 procent av alla ingångna äktenskap mot endast 1 procent år 1990.

Figur 11.4 Giftermål efter makarnas förutvarande civilstånd. Andel av samtliga giftermål

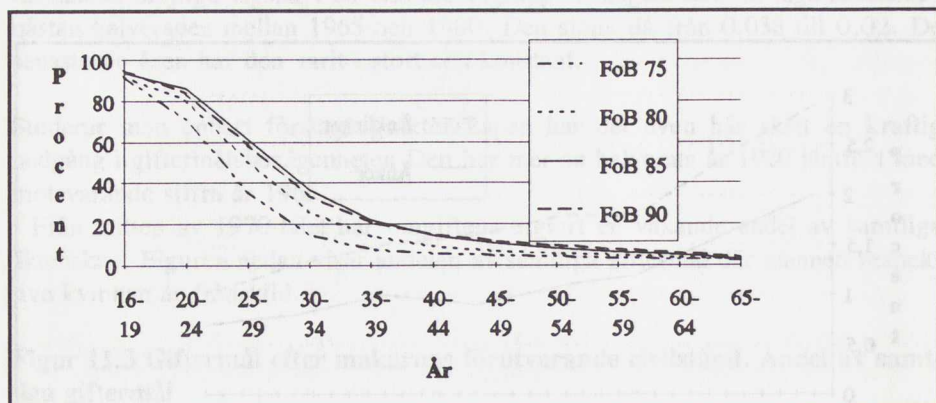

Källa: SCB:s Befolkningsförändringar, olika årgångar.

11.3.2 Samboende utan äktenskap

Den allmänna nedgång i giftermålsfrekvensen hänger samman med att folk sammanbor utan äktenskap. Det är först från mitten av 1970-talet som säkra uppgifter om andelen ej gifta av alla samboende föreligger. Enligt FoB 75 uppgick andelen ogifta samboende av alla samboende till 11 procent. Denna andel steg till 18 procent år 1990 enligt FoB 90. Figuren nedan visar andelen ej gifta män av totala antalet samboende män.

Figur 11.5 Sammanboende ej gifta män i procent av samtliga sammanboende

Källa: SCB:s Folk och bostadsräkning, del 2: Folkmängd och sammanboende.

Ökningen i andelen ej gifta samboende var störst mellan åren 1975 och 1985. Mellan åren 1985 och 1990 har andelen samboende utan giftermål minskat något, från 18,7 procent till 18,2 procent. Det är i åldrarna under 40 år som denna minskning inträffat. Orsaken till detta är den stora ökningen av giftermål år 1989 till följd av ändringen i änkepensionslagstiftningen. I åldrarna över 40 år ökade andelen samboende ej gifta. Samboende utan äktenskap minskar ju högre upp i åldrarna man kommer. Personer som i dag är 60 år och äldre hann gifta sig innan samboende utan äktenskap började bli vanligt. För åldersklasserna över 65 år är andelarna mindre än 5 procent.

Det ökade antalet samboförhållanden har inte kompenserat nedgången i äktenskap. Det har således blivit vanligare att leva som ensamstående i åldrarna mellan 20 och 50 år. Även detta kommer naturligtvis att påverka andelen änkor och änklingar och kostnaderna för pensionssystemet.

11.3.3 Skilsmässor

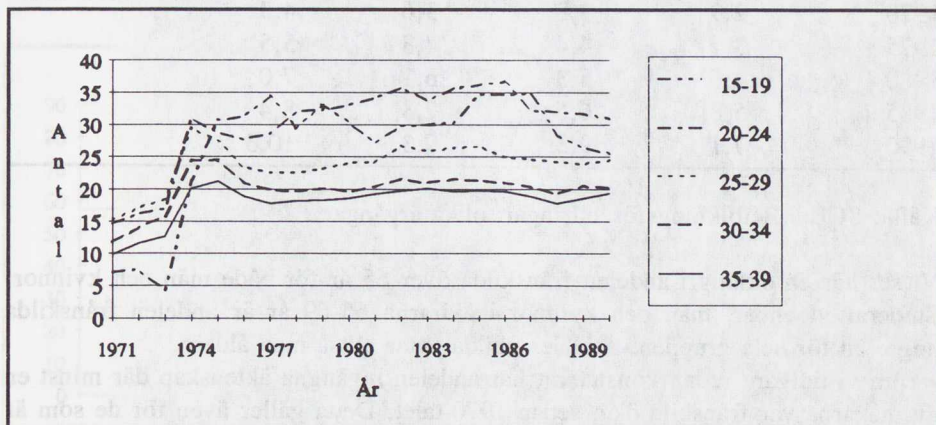
I våra beräkningar har vi antagit att det, bland de generationer som hittills uppnått pensionsåldern, varit relativt sällsynt med skilsmässor. Antalet skilsmässor har dock ökat kraftigt på senare tid och detta har även börjat ge utslag i åldrarna över 65 år.

Antalet skilsmässor ökade i Sverige under 1960-talet och början av 1970-talet. I figuren nedan ses hur skilsmässotakten har utvecklats i Sverige de senaste tjugo åren uppdelat på olika åldrar. År 1974 var antalet som högst beroende på den nya äktenskapslagstiftningen. Förändringen innebar bland annat att hemskillnadsåret ersattes med en betänketid på sex månader. Det skedde sedan en stabilisering och

sedan början av 1980-talet har antalet skilsmässor minskat något. Skilsmässofrekvensen blir lägre ju högre upp i åldrarna man kommer. I åldrarna 35-39 år har den legat på omkring 20 procent sedan mitten av 1970-talet. I de yngre åldrarna ligger den betydligt högre, mellan 30 och 35 procent för 20-24-åringarna.

Figur 11.6 Nyblivna fränskilda kvinnor på 1000 gifta kvinnor

Källa: SCB:s Befolkningsförändringar, olika årgångar.

Det är inte nödvändigtvis så att en ökning i antalet skilsmässor per 1000 gifta betyder att skilsmässofrekvensen har ökat. Om det finns en stor andel gifta i låga åldrar får man ett högt skilsmässotal även om frekvensen av skilsmässor är låg i varje åldersintervall. Detta beror på att skilsmässor är mest frekventa i unga år. En ökning i antalet skilsmässor per 1000 gifta skulle alltså kunna spegla en förändring i den gifta befolkningens åldersstruktur mot giftermål i allt lägre åldrar. Nu är detta inte fallet i Sverige. Sedan början av 1970-talet har medelåldern vid giftermål för män ökat med 3,5 år och för kvinnor med drygt tre år. Vi kan alltså dra slutsatsen att skilsmässofrekvensen verkligen har ökat.

Vi har i våra beräkningar antagit att det, bland de generationer som hittills uppnått pensionsåldern, varit relativt sällsynt med skilsmässor. Den ökning av skilsmässorna som skett sedan 1960-talet har dock börjat ge utslag i åldrarna över 65 år.

Tabell 11.2 Andelen skilda bland män och kvinnor äldre än 65 år

Årtal	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
	65- år	65- år	65-69 år	65-69 år
1965	2,5	3,4	3,5	4,3
1970	2,9	3,8	3,6	4,3
1975	3,7	4,4	4,8	5,5
1980	4,6	5,3	6,1	7,0
1985	5,8	6,5	7,3	8,4
1990	7,1	9,3	9,3	10,3

Källa: SCB:s Befolkningsförändringar, olika årgångar.

Vi ser här en ökning i andelen frånskilda över 65 år för både män och kvinnor. Studerar vi enbart män och kvinnor i åldrarna 65-69 år är andelen frånskilda högre än för hela gruppen. Andelen skilda avtar alltså med åldern.

Som vi tidigare redan konstaterat har andelen ingångna äktenskap där minst en av makarna var frånskild ökat sedan 1970-talet. Detta gäller även för de som är 65 år och äldre. Denna ökning är dock inte av den omfattning att den kan kompensera ökningen i andelen frånskilda. Antalet frånskilda vid varje tidpunkt ökar alltså hela tiden.

Äktenskapens varaktighet har också minskat på senare år. Detta kan man konstatera genom att studera hur många äktenskap som upplöses på grund av skilsmässa efter till exempel fem och tio år. Av de äktenskap som ingicks på 1950-talet hade ungefär 10 procent upplösts efter tio år. Bland äktenskap som ingicks åren 1972-1974 hade 20 procent upplösts efter samma tid. Det har alltså skett en fördubbling i skilsmässofrekvensen bland de unga äktenskapen. Bland de äktenskap som varat länge är ökningen dock inte lika stor som för de unga äktenskapen.

Eftersom endast den del av inkomsten som intjänas under äktenskapets bestånd skall delas kommer det ökade antalet skilsmässor att medföra lägre kostnader.

11.3.4 Medellivslängd

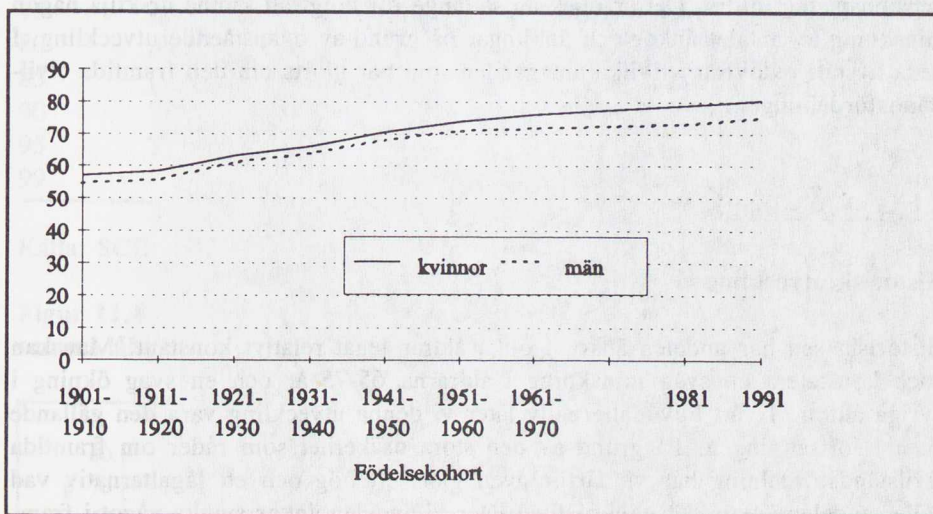
Dödligheten har sjunkit under hela 1900-talet. Den kraftigaste nedgången ägde rum under seklets första hälft. Inte minst gäller detta barnadödligheten. Vid sekelskiftet dog 9-10 procent av barnen det första levnadsåret mot 6-7 promille nu.

Medellivslängden har på motsvarande sätt ökat under 1900-talet. I början av seklet var medellivslängden 53 år för män och 55 år för kvinnor. Fram till 1950-talet skedde det en i alla åldrar sjunkande dödlighet. Denna utveckling var parallell-

ell för män och kvinnor. I början av 1950-talet stagnerade uppgången i medellivslängd för män medan den något försvagad fortsatte för kvinnor. Under några år var det till och med en viss uppgång dödligheten för män. En trolig förklaring till detta är en uppgång i cirkulationsorganens sjukdomar som under denna tid drabbade männen hårdare än kvinnorna.

Figur 11.7 Återstående medellivslängd vid födseln

Källa: SCB:s Befolkningsförändringar, olika årgångar.

Från slutet av 1960-talet uppvisade medelålders män årligen en ökad dödlighet. Försämringen varade dock inte länge, alltsedan slutet av 1970-talet har dödsriskerna återigen fortsatt att minska. Sedan 1970-talet ökar livslängden åter parallellt. Den olikartade utvecklingen på 1950-talet ledde dock till att skillnaden mellan mäns och kvinnors medellivslängd ökade och nu är cirka sex år.

Det är naturligtvis svårt att bedöma medellivslängdens utveckling i ett längre perspektiv. Vissa variationer av den förväntade dödligheten har liten betydelse för den totala folkmängden i framtiden. Förändringar i dödligheten påverkar däremot kraftigt antalet äldre personer, vilket gör att medellivslängdens utveckling har stor betydelse för till exempel pensioner. Vi har i våra beräkningar dels använt oss av huvudalternativet i SCB:s senaste befolkningsprognos och dels gjort tre alternativa dödlighetsantaganden.

11.4 Antaganden om civilståndsfördelningen

En minskad giftermålsfrekvens och ett ökat samboende betyder att andelen änkor och änklingar kommer att minska i framtiden. Vi kan även konstatera en stigande skilsmässofrekvens sedan mitten av 1960-talet. Detta, i kombination med en minskad giftermålsfrekvens för änkor och änklingar sedan slutet av 1950-talet, kommer att påverka kostnaderna för pensionssystemet om ett system med delad pensionspoäng införs. Det är dock än så länge för tidigt att kunna urskilja någon minskning av antalet änkor och änklingar på grund av ovanstående utveckling. I detta avsnitt redovisar vi vilka antaganden som har gjorts om den framtida civilståndsfördelningen.

11.4.1 Änkor

Historisk utveckling

Historiskt sett har andelen änkor i olika åldrar legat relativt konstant. Man kan dock konstatera en svag minskning i åldrarna 65-75 år och en svag ökning i övriga åldrar. I vårt huvudalternativ låter vi denna utveckling vara den gällande även i fortsättningen. På grund av den stora osäkerhet som råder om framtida civilståndsfördelning har vi därför även gjort ett hög och ett lågalternativ vad gäller andelen änkor. I lågalternativet låter vi andelen änkor sjunka något i framtiden, vilket i sin tur kommer att innebära en minskning av kostnaderna. I högalternativet låter vi andelen stiga vilket betyder att kostnaderna kommer att öka vid en delning av pensionspoäng.

Andelen änkor i procent av totala antalet kvinnor 65 år och äldre under åren 1965-1990 kan ses i tabell 11.3 nedan.

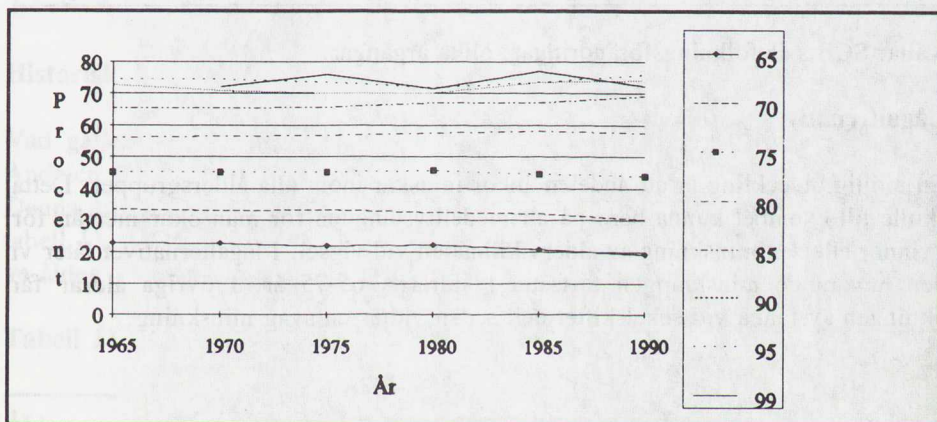

Tabell 11.3 Andelen änkor i procent av totala antalet kvinnor i olika åldrar under olika år

Ålder	1965	1970	1975	1980	1985	1990
65	22,8	22,7	21,9	22,2	20,8	19,3
70	33,5	33,2	33,3	32,5	32,2	30,3
75	45,2	45,2	45,2	45,6	44,6	44,0
80	56,1	56,5	56,8	57,5	58,1	57,5
85	65,4	65,4	65,7	67,1	67,1	69,0
90	72,5	70,9	69,9	69,9	73,5	74,0
95	74,6	74,6	73,5	71,9	73,5	76,0
99		72,0	75,9	71,5	77,0	72,2

Källa: SCB:s Befolkningsförändringar, olika årgångar.

Figur 11.8 Andelen änkor i olika åldrar i procent av totala antalet kvinnor i samma ålder

Andelen änkor bland äldre kvinnor ligger på cirka 20 procent i 65-årsåldern. Den ökar sedan successivt för att i 90-årsåldern ha stigit till cirka 75 procent. Sedan mitten av 1960-talet har det skett en svag minskning av andelen änkor i åldrarna 65-75 år och en ökning i övriga åldrar.

Huvudalternativ

Som huvudalternativ har vi valt en fortsatt utveckling för andelen änkor som helt följer den historiska utvecklingen. Som tidigare konstaterades minskade andelen

änkor svagt i åldrarna 65-75 år. Denna minskning har varit i genomsnitt 0,4 procent per år de senaste 25 åren. Motsvarande ökning i övriga åldrar har legat på 0,1 procent per år. Om vi låter dessa förändringar fortsätta ger det resultatet att andelen änkor totalt sett minskar i framtiden.

Högalternativ

I högalternativet bortser vi från den minskning av andelen änkor som skett i 65-75-årsåldern och ökningen som skett i övriga åldrar. Vi antar att denna andel är konstant och att den så skall förbli även i framtiden. Medelvärdet beräknas för de olika åren i tabell 11.3 och resultatet, som ses i tabell 11.4 nedan, ligger till grund för beräkandet av antalet änkor i olika åldrar.

Tabell 11.4 Andelen änkor av totala antalet kvinnor i åldrarna 65 år och äldre, medelvärde

Ålder	65	70	75	80	85	90	95
Andel i %	21,6	32,5	45	58,6	66,6	71,8	74

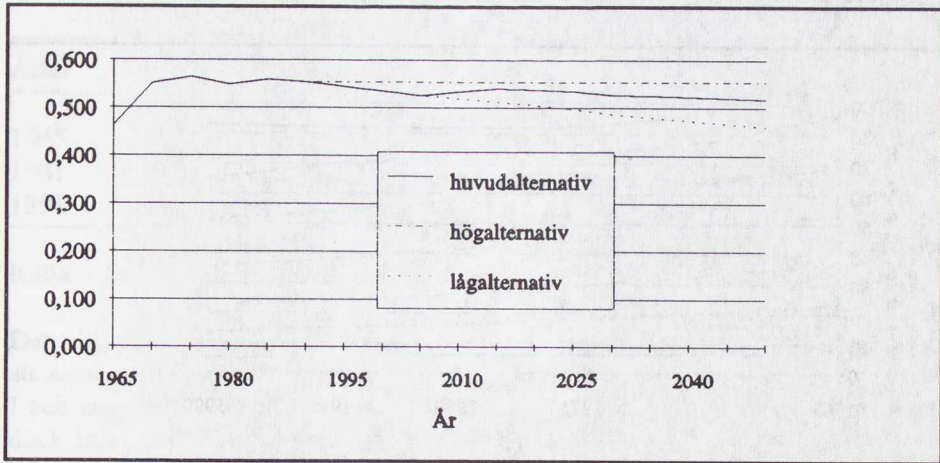
Källa: SCB:s Befolkningsförändringar, olika årgångar.

Lågalternativ

En möjlig utveckling är att andelen änkor minskar inom alla åldersgrupper. Detta skulle till exempel kunna bero på att medellivslängden för män ökar mer än för kvinnor eller en minskning av ålderskillnaden vid vigsel. I lågalternativet låter vi den nuvarande minskningen fortsätta i åldrarna 65-75 år. I övriga åldrar får ökningen avstanna vid sekelskiftet och sedan vidtar en svag minskning.

Figur 11.9 Andel änkor äldre än 65 år. Huvud-, hög- och lågalternativ

11.4.2 Änklingar

Historisk utveckling

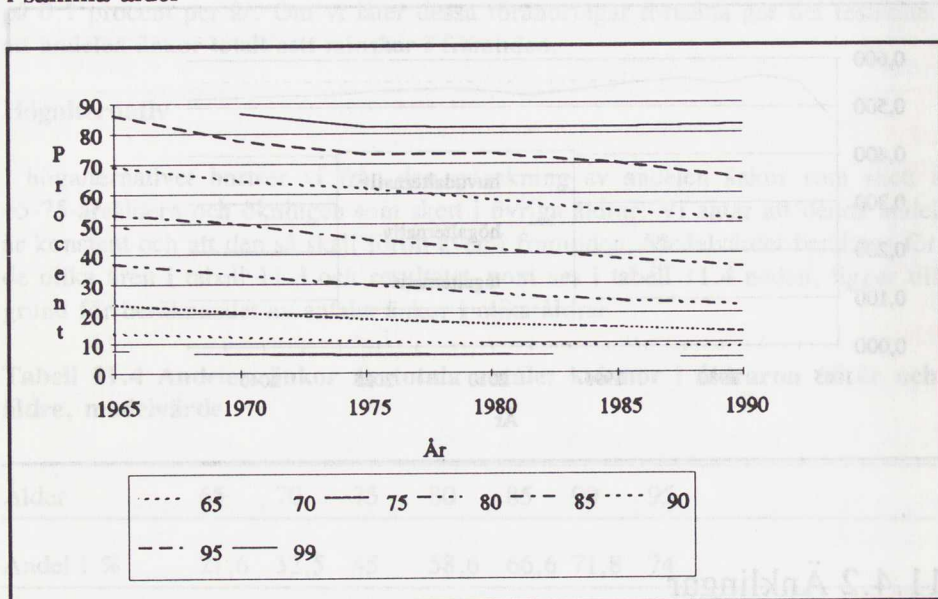
Vad gäller änklingarna har utvecklingen varit helt annorlunda än för änkor. Andelen änklingar har minskat kraftigt, åtminstone sedan mitten på 1940-talet. Denna minskning, som fortfarande pågår, har ägt rum i alla åldrar över 65 år. I tabell 11.5 nedan ses andelen änklingar i procent av totala antalet män i respektive ålder.

Tabell 11.5 Andelen änklingar i procent av totala antalet män i samma ålder

Ålder	1965	1970	1975	1980	1985	1990
65	7,6	6,6	6,2	6,0	5,3	4,9
70	13,3	12,0	10,6	9,72	8,9	8,4
75	23,2	20,3	18,1	16,3	15,2	13,7
80	36,7	33,1	29,7	26,6	24,1	22,6
85	53,1	50,0	44,8	41,5	38,2	35,4
90	69,1	64,2	61,9	57,9	54,0	51,2
95	86,1	77,5	73,1	73,1	70,0	64,7
99		86,8	82,3	82,1	82,0	82,8

Källa: SCB:s Befolkningsförändringar, olika årgångar.

Figur 11.10 Andelen änklings i olika åldrar i procent av totala antalet män i samma ålder

Eftersom andelen hela tiden minskar kan vi inte använda oss av medelvärdet utan måste anta att denna minskning på något sett kommer att fortsätta. Låter man minskningstakt vara densamma kommer vi snart att få negativa andelar i vissa åldrar en bit in på 2000-talet. För att undvika detta görs olika antaganden om avtagande minskningstakt.

Det finns troligen flera förklaringar till den pågående kraftiga minskning av antalet änklings. En som ligger nära till hands är att medelåldern för kvinnor ökar mer än för män. Detta var fallet på 1950- och 1960-talen. Sedan 1970-talet har dock medelåldern för män respektive för kvinnor åter utvecklats parallellt. En annan förklaring kunde vara att män gifter om sig i större utsträckning efter att de blivit änklings eller att de gör det med förhållandevis yngre kvinnor. Att män inte gifter om sig i större utsträckning än kvinnor har vi emellertid tidigare redan konstaterat. Inte heller förklaringen att männen gifter om sig med allt yngre kvinnor är riktig. Genomsnittsskillnaden i ålder vid omgifte har minskat de senaste 60 åren.

Studerar man de äktenskap som upplöses genom hustruns död, det vill säga där mannen blir änking, är åldersskillnaden mellan makarna mindre än vad som är fallet i övrigt och den har minskat sedan 1960-talet.

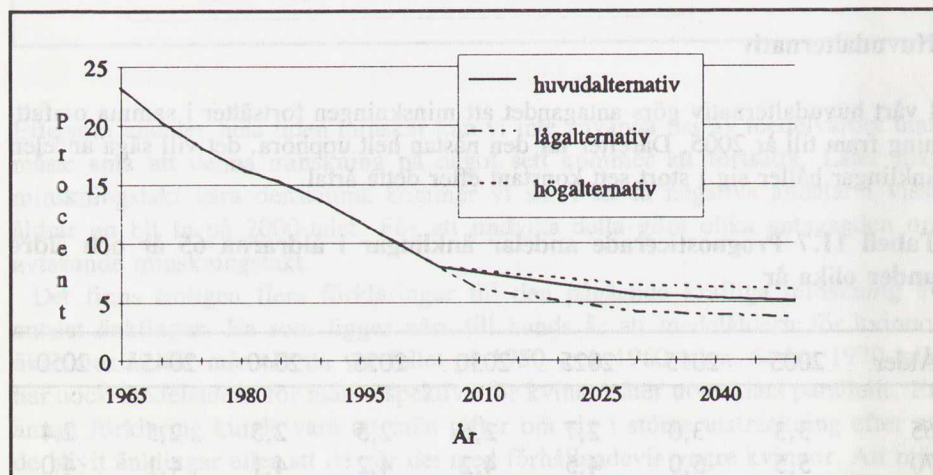
Högalternativ

I vårt huvudalternativ lät vi den nuvarande minskningstakten fortsätta fram till och med år 2005. I högalternativet får minskningstakten vara den samma som i huvudalternativet fram till och med år 2005. Därefter sker en utplaning men nu i långsammare takt. Vi får på så sätt en större andel änklingar från och med år 2015 än vad som tidigare varit fallet. Detta kommer i sin tur att medföra en minskning av kostnaderna för ett pensionssystem med delning av pensionsrätt.

Lågalternativ

I lågalternativet tar vi med i beräkningen möjligheten att andelen änklingar kommer att fortsätta att minska i oförändrad takt i ytterligare några år. Vi låter därför minskningen fortsätta i samma omfattning fram till och med år 2015. Därefter sker samma minskning som i huvudalternativet.

Figur 11.11 Andel änklingar äldre än 65 år under olika år. Huvud-, hög- och lågalternativ

11.4.3 Åldersskillnad vid vigsel

Historisk utveckling

Under de år maken gått i pension men ej maken kommer han att erhålla en lägre pension än vad som är fallet utan delning. Vi behöver alltså veta hur många år i förväg i genomsnitt som mannen går i pension jämfört med kvinnan. Denna skillnad, som är densamma som åldersskillnaden vid vigsel, redovisas i tabellen

nedan för åren 1951-1991.

Tabell 11.8 Medelålder vid vigsel

Årtal	Man	Kvinna	Skillnad
1951-55	28,0	25,3	2,7
1956-60	27,6	24,6	3,0
1961-65	26,6	23,7	2,9
1966-70	26,0	23,6	2,4
1971-75	26,9	24,6	2,3
1976-80	28,4	25,8	2,6
1981-85	29,7	27,1	2,6
1986	30,4	27,7	2,7
1987	30,4	27,7	2,7
1988	30,6	27,9	2,7
1989	33,7	31,0	2,7
1990	30,3	27,6	2,7
1991	30,4	27,8	2,6

Källa: SCB:s Befolkningsförändringar, olika årgångar.

Åldersskillnaden steg på 1950-talet från 2,7 till tre år. Den sjönk sedan fram till mitten av 1970-talet för att sedan åter stiga. På 1980-talet låg skillnaden i stort sett konstant på 2,7 år.

Huvudalternativ

I vårt huvudalternativ låter vi åldersskillnaden vara den samma som den varit på 1980-talet, det vill säga 2,7 år.

Denna åldersskillnad kommer alltså att medföra en kostnadsbesparing. För att kunna beräkna denna besparing behöver vi veta hur stor del av året män i de olika kohorterna har makor som ej är pensionerade. Eftersom vi räknar med en åldersskillnad på 2,7 år mellan maken och maken berör detta bara män i åldrarna 66-69 år.

Tabell 11.9 Pensionerade män i olika åldrar. Andel av året med makor ej pensionerade

Ålder	68	67	66	65
Andel	0,22	0,94	1	0,5

Detta betyder att i genomsnitt är makorna ej pensionerade under 22 procent av det år då maken fyller 68 år. Eftersom man går i pension vid den tidpunkten man fyller 65 år betyder det att vid slutet av året har alla 65-åringar i genomsnitt varit pensionerade i ett halvår. Därav andelen 0,50 i tabellen ovan. De senaste 40 åren har skillnaden i vigselålder legat på i genomsnitt 2,7 år. En ökning respektive minskning av denna åldersskillnad kommer att innebära att den besparing som görs på män som är pensionerade men vars makor fortfarande förvärvsarbeter ökar respektive minskar. Enligt tabell 11.8 har skillnaden i vigselålder som lägst varit 2,3 år och som högst 3,0 år. Beroende på vad som händer i framtiden kommer vi alltså att få variationer i kostnaderna.

11.4.4 Andel gifta män

För att kunna beräkna besparingen för män med ej pensionerade makor behöver vi även veta andelen gifta män av totala antalet män i de åldrar då maken är pensionerad men inte maken. Denna andel har legat i stort sett konstant de senaste 25 åren, se tabell 11.10 nedan.

Tabell 11.10 Andelen gifta män i procent av totala antalet män i vissa åldrar

Ålder	1965	1975	1980	1985	1990
65	75	76	75	75	73
66	75	75	75	75	73
67	74	74	75	75	72
68	73	74	74	74	72

Källa: SCB:s Befolkningsförändringar, olika årgångar.

Huvudalternativ

I kostnadsberäkningarna antas andelen gifta män vara 72 procent av totala antalet män i de aktuella åldersgrupperna.

Högalternativ

Som vi tidigare redan diskuterat minskar giftermålsfrekvensen i Sverige. Detta har redan gett utslag i de yngre åldrarna. Bland män i åldrarna 45-49 år har andelen gifta män minskat med 15 procent de senaste tjugo åren. Det är därför troligt att vi kommer att få minskade andelar gifta män även i åldrarna över 65 år i framtiden. En kostnadsberäkning görs därför där andelen gifta män är 65 procent av totala antalet män.

Lågalternativ

Man kan även tänka sig ett scenario där utvecklingen är den motsatta, det vill säga andelen gifta män över 65 år ökar, i detta fallet till 80 procent. Vi får då ett lågalternativ där besparingen för män med ej pensionerade makor ökar.

11.5 Resultat: huvudkalkylen

Förutsättningarna i vår huvudkalkyl har redovisats i avsnitt 11.4 och kan sammanfattas som följer. För civilståndens änkor respektive änklingar har antalet uppskattats kohortvis. Andelen änkor låter vi i huvudkalkylen vara oförändrad jämfört med tidigare. Vad gäller änklingarna låter vi den nuvarande minskningstakten fortsätta fram till och med år 2005 för att sedan avta och sakta plana ut. Ålderskillnaden vid vigsel är i huvudalternativet 2,7 år och andelen gifta män av totala antalet män i åldrarna 65-68 år var 72 procent. Befolkningens storlek byggs på SCB:s befolkningsprognos från år 1991 enligt huvudalternativet med slutlig medellivslängd på 76,4 år för män och 82,1 år för kvinnor. BNP-tillväxten är 1,5 procent per år.

I tabellen nedan redovisas kostnaderna för delning av pensionsrätt. I huvudkalkylen redovisas även den totala merkostnadens delkomponenter, det vill säga de extra kostnader respektive besparingar som delningen medför.

Tabell 11.11 Merkostnad för delning i miljoner kronor. 1995 års penningvärde

År	bespar män m ej pens makor	besparing änklingar	merkostnad änkor	merkostnad totalt
2005	6	0	-1	-7
2015	262	31	85	-208
2025	708	156	674	-189
2030	774	254	1305	276
2035	1136	411	2334	787
2040	1305	570	3163	1288
2045	1201	712	4112	2200
2050	1276	826	4860	2758

Fram till och med år 2025 är kostnaderna negativa, det vill säga systemet med delning av pensionsrätt kommer att medföra en besparing för pensionssystemet. Orsaken till detta är att endast de yngsta pensionärerna ingår i systemet med delning och att den besparing som görs för män med ej pensionerade makor kommer att dominera över merkostnaderna för änkor. Från och med år 2035 berörs även de äldsta pensionärerna av systemet med delning.

Eftersom det endast är inkomster intjänade efter år 1995 som ingår i delningen kommer merkostnaden att fortsätta att växa efter prognosperiodens slut. Det är först år 2067 som alla kohorter har tjänat hela den delen av inkomsten som ska ingå i delningen (enligt vårt schablonantagande) efter år 1995.

Skillnaden i kvinnornas pension före och efter delning kommer att växa successivt med födelseåret. Detta beror dels på att det endast är inkomster intjänade efter år 1995 som ingår i delningen, dels på att för övergångskohorterna ingår endast 20-delar som beräknas enligt reformerade regler i delningen.²

I figuren nedan visas hur stor denna skillnad är för alla kohorter.

65	75	76	75	72	73
66	75	77	73	75	73
67	74	74	75	75	72
68	73	74	74	74	72

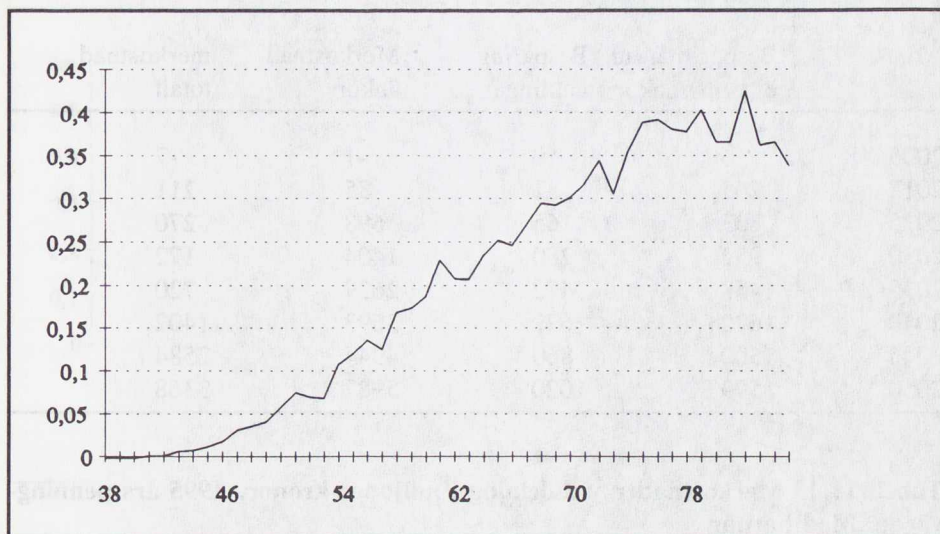
Källa: SCB:s beräkningsunderlag, olika årgångar.

Notera: Beräkning

I beräkningsunderlaget för de olika årgångarna har man varit 72 procent av den totala
rätt i de olika åldersgrupperna.

Figur 11.12 Skillnad i pension i genomsnitt före och efter delning för kvinnor födda 1938-1955. Basbelopp

För att kompensera för att inte alla kohorter ingår i systemet med delning fullt ut ens år 2050, har vi försökt uppskatta den slutliga kostnadsnivån genom att beräkna kostnaderna år 2050 med maximal skillnad i pension före och efter delning för alla kohorter. Av figur 11.12 framgår att den slutliga skillnaden är cirka 0,38 basbelopp. Beräknar man kostnaderna med denna skillnad, men med 2050 års befolkning, fås en slutlig kostnad på 3 987 miljoner kronor, det vill säga en ökning med cirka 1 200 miljoner kronor.

Barnårsinkomstens betydelse

Införandet av barnår innebär i genomsnitt en ökning av kvinnans pension. I den mån barnårsinkomsten erhålls efter år 1995 och efter 25 års ålder betyder detta i sin tur att skillnaden i pension före och efter delning minskar. På grund av detta minskar besparingen för män med ej pensionerade makor och för änklingar. Det innebär också att merkostnaden för änkor minskar. Detta visas i tabellerna nedan.

Tabell 11.12 Merkostnader vid delning i miljoner kronor. 1995 års penningvärde. Utan barnår

År	Bespar män m ej pens makor	Besparing änklingar	Merkostnad änkor	merkostnad totalt
2005	6	0	-1	-7
2015	265	31	85	-211
2025	803	165	698	-270
2030	952	280	1404	172
2035	1438	472	2629	720
2040	1620	672	3693	1402
2045	1500	860	4944	2584
2050	1599	1020	5987	3368

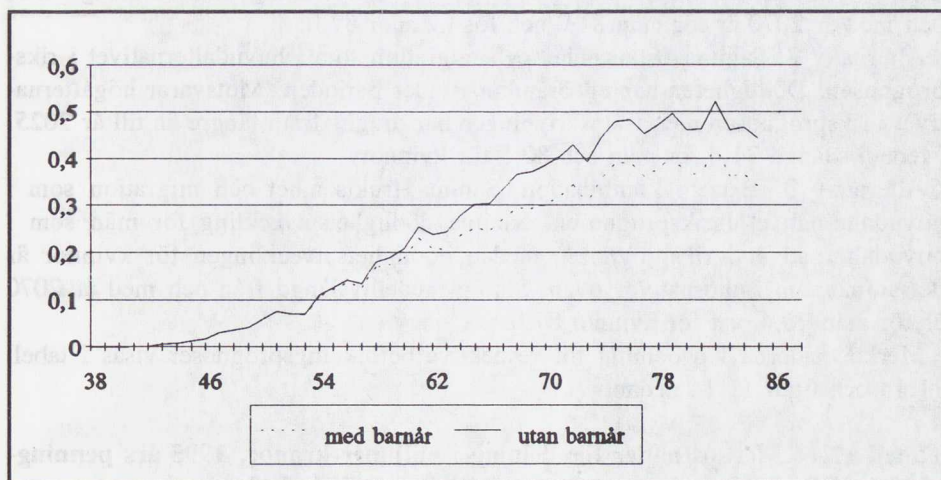
Tabell 11.13 Merkostnader vid delning i miljoner kronor. 1995 års penningvärde. Med barnår

År	Bespar män m ej pens makor	Besparing änklingar	Merkostnad änkor	Merkostnad totalt
2005	6	0	-1	-7
2015	262	31	85	-208
2025	708	156	674	-189
2030	774	254	1305	276
2035	1136	411	2334	787
2040	1305	570	3163	1288
2045	1201	712	4112	2200
2050	1276	826	4860	2758

För de tjugo första kohorterna är den del av barnårsinkomsterna som ingår i delningen liten. Det betyder att fram till och med kohort 58 är skillnaden i pensionspoäng med och utan barnår marginell. Se figur 11.13 nedan.

Figur 11.13 Skillnad i pension i genomsnitt före och efter delning med och utan barnår. Basbelopp

Det innebär att de år då dessa kohorter utgör en stor del av pensionärskollektivet är besparingen för änklingspar och merkostnader för änkor ungefär lika stora med och utan barnår. Från och med kohort 59 inträffar en märkbar skillnad i pensionspoäng. Resultatet av detta är att besparingen för änklingspar och merkostnaderna för änkor ökar då barnår inte ingår i beräkningarna. På grund av detta är den totala merkostnaden högre i fallet med barnår till och med år 2035 och därefter lägre än i fallet utan barnår. År 2050 är skillnaden 610 miljoner kronor.

11.6 Resultat med alternativa antaganden

11.6.1 Befolkningsprognoser

Hittills redovisade beräkningar har baserats på SCB:s senaste befolkningsprognos enligt huvudalternativet. Den ordinarie prognosen (riksprognosen) har för Riksförsäkringsverkets räkning förlängts till år 2100. Enligt huvudalternativet minskar dödligheten successivt fram till år 2010 varefter den är oförändrad. Den slutliga medellivslängden är 76,4 år för män och 82,1 år för kvinnor.

I detta avsnitt redovisas beräkningar av merkostnader för delning av pensionsrätt med tre alternativa antaganden om hur dödligheten kommer att utvecklas.

Följande prognosantaganden har gjorts:

Alternativ 1. Samma fruktsamhet och migration som i huvudalternativet i riks-

prognosen. Dödligheten har reducerats fram till år 2050 för kvinnor och till år 2070 för män. Motsvarar lågalternativet för dödlighet i riksprognosen men framskrivningen har dragits fram längre än till år 2025. Slutlig medellivslängd från och med år 2070 är för män 84,0 och för kvinnor 87,0.

Alternativ 2. Samma fruktsamhet och migration som i huvudalternativet i riksprognosen. Dödligheten har ej förändrats under perioden. Motsvarar högalternativet i riksprognosen men framskrivningen har dragits fram längre än till år 2025. Medellivslängd 74,8 för män och 80,5 för kvinnor.

Alternativ 3. Extrem kombination. Samma fruktsamhet och migration som i huvudalternativet i riksprognosen. Samma dödlighetsutveckling för män som i huvudalternativet i riksprognosen medan dödlighetsutvecklingen för kvinnor är detsamma som i alternativ 1 ovan. Slutlig medellivslängd från och med år 2070 är för män 76,4 och för kvinnor 87,0.

Merkostnaderna vid delning för respektive befolkningsprognoser visas i tabell 11.14 och figur 11.14 nedan.

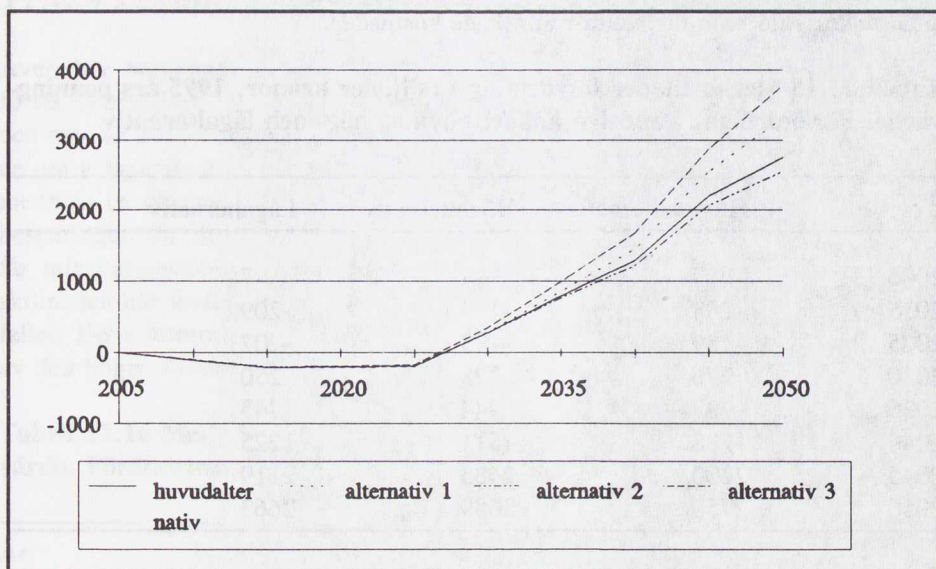
Tabell 11.14 Merkostnader för delning i miljoner kronor. 1995 års penningvärde. SCB:s Befolkningsprognos enligt alternativ 1, 2, 3

År	Huvudalternativ	Alternativ 1	Alternativ 2	Alternativ 3
2005	-7	-7	-7	-7
2015	-208	-213	-202	-208
2025	-189	-205	-178	-170
2030	276	282	275	347
2035	787	858	765	992
2040	1288	1450	1217	1675
2045	2200	2550	2061	2873
2050	2758	3326	2554	3783

Alternativ 3 är det alternativ som medför de högsta kostnaderna. Detta beror på att skillnaden i medellivslängd mellan män och kvinnor här är som störst samtidigt som kvinnornas medellivslängd är hög. Alternativ 1 medför de näst högsta kostnaderna. Kvinnornas medellivslängd är visserligen lika hög som i alternativ 3 men skillnaden mellan männens och kvinnornas medellivslängd är här betydligt mindre. Huvudalternativet är det alternativ som medför de lägsta merkostnaderna.

Figur 11.14 Merkostnader för delning i miljoner kronor. 1995 års penningvärde. SCB:s Befolkningsprognos enligt alternativ 1, 2, 3

11.6.3 Förändringar i andelen änkor

I kostnadsberäkningarna görs antaganden om civilståndsfördelningen i framtiden. Eftersom det råder stor osäkerhet om hur denna fördelning kommer att se ut kan detta medföra över- respektive underskattningar av framtida kostnader. I det följande undersöks hur känsliga kostnadsberäkningarna är för variationer i den prognosticerade civilståndsfördelningen.

I beräkningarna har inte tagits hänsyn till att variationer i en viss civilståndsvariabel kommer att påverka andra variabler. Så till exempel kommer en ökning av åldersskillnaden vid vigsel att innebära att andelen änkor ökar. Till den kostnadsbesparing som görs för män vars makor ej gått i pension får man alltså lägga den kostnadsökning som sker på grund av den ökade andelen änkor. Avsikten med beräkningarna har inte varit att skapa konsistenta scenarier för civilståndsfördelningen utan endast att visa vilken påverkan civilståndsvariablerna har på den beräknade merkostnaden.

Vad gäller andelen änkor i framtiden råder det självfallet stor osäkerhet. Kostnaderna beräknas därför vid några olika alternativ beträffande denna andel. I vårt huvudalternativ låter vi andelen änkor följa den historiska utvecklingen. Den innebär, som tidigare redan nämnts, att denna andel minskar i åldrarna 65-75 år och ökar svagt i övriga åldrar. I högalternativet låter vi ovanstående minskning

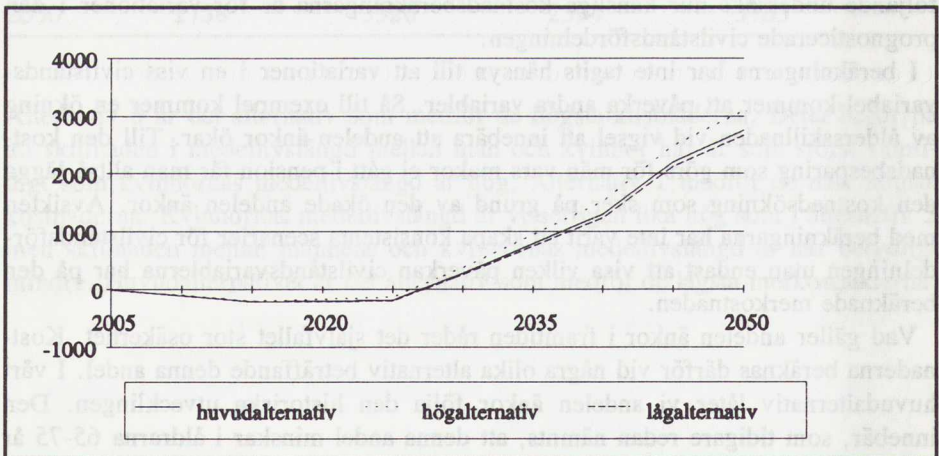
respektive ökning vara försumbar och beräknar andelen änkor som ett medelvärde av de senaste 25 årens andelar. I lågalternativet låter vi den svaga minskning av andelen änkor som skett i åldrarna 65-75 år öka något. Vi får alltså ett minskat antal änkor som i sin tur medför minskade kostnader.

Tabell 11.15 Merkostnader för delning i miljoner kronor. 1995 års penningvärde. Förändringar i andelen änkor, huvud-, hög- och lågalternativ

År	Huvudalternativ	Högalternativ	Lågalternativ
2005	-7	-7	-7
2015	-208	-199	-209
2025	-189	-133	-202
2030	276	373	250
2035	787	944	743
2040	1288	1511	1225
2045	2200	2483	2119
2050	2758	3089	2663

I högalternativet då andelen änkor är 0,79 procent högre i samtliga åldersklasser än i huvudalternativet har kostnaderna ökat med 7,2 procent jämfört med huvudalternativet. I lågalternativet har andelen änkor minskat med 0,75 procent jämfört med huvudalternativet och medfört en kostnadsminskning på 1,9 procent år 2050. Kostnaderna vid de olika alternativen kan också ses i figuren nedan.

Figur 11.15 Merkostnader för delning i miljoner kronor. 1995 års penningvärde. Förändringar i andelen änkor, huvud-, hög- och lågalternativ

11.6.4 Förändringar i andelen änklings

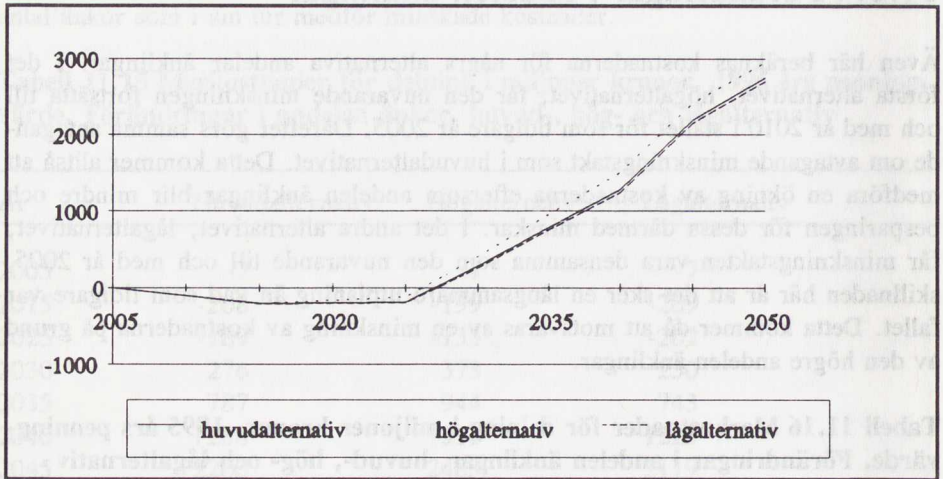
Även här beräknas kostnaderna för några alternativa andelar änklings. I det första alternativet, högalternativet, får den nuvarande minskningen fortsätta till och med år 2010 i stället för som tidigare år 2005. Därefter görs samma antagande om avtagande minskningstakt som i huvudalternativet. Detta kommer alltså att medföra en ökning av kostnaderna eftersom andelen änklings blir mindre och besparingen för dessa därmed minskar. I det andra alternativet, lågalternativet, får minskningstakten vara densamma som den nuvarande till och med år 2005, skillnaden här är att det sker en långsammare utplaning än vad som tidigare var fallet. Detta kommer då att motsvaras av en minskning av kostnaderna på grund av den högre andelen änklings.

Tabell 11.16 Merkostnader för delning i miljoner kronor. 1995 års penningvärde. Förändringar i andelen änklings, huvud-, hög- och lågalternativ

År	Huvudalternativ	Högalternativ	Lågalternativ
2005	-7	-6	-7
2015	-208	-183	-238
2025	-189	-120	-268
2030	276	352	190
2035	787	898	661
2040	1288	1415	1143
2045	2200	2316	2066
2050	2758	2882	2616

I högalternativet då andelen änklings är 15 procent lägre i samtliga åldersklasser än i huvudalternativet har kostnaderna ökat med 12 procent. I lågalternativet har den avtagande minskningstakten medfört en kostnadsminskning på 3,4 procent år 2050 då antalet änklings är 9,5 procent fler än i huvudalternativet. Kostnaderna vid de olika alternativen kan också ses i figuren nedan.

Figur 11.16 Merkostnader för delning i miljoner kronor. 1995 års penningvärde. Förändringar i andelen änklingar, huvud-, hög- och lågalternativ

11.6.5 Förändring i andelen gifta män

Andelen gifta män i de åldrar då maken är pensionerad men inte maken har varit i stort sett konstant de senaste åren. Den ökande skilsmässofrekvensen i de lägre åldrarna kommer dock förmodligen att avspeglas även efter pensionsåldern. I vårt högalternativ beräknas därför även kostnaderna då andelen gifta män är 65 procent. Vi har även räknat med ett lågalternativ där andelen gifta män är 80 procent.

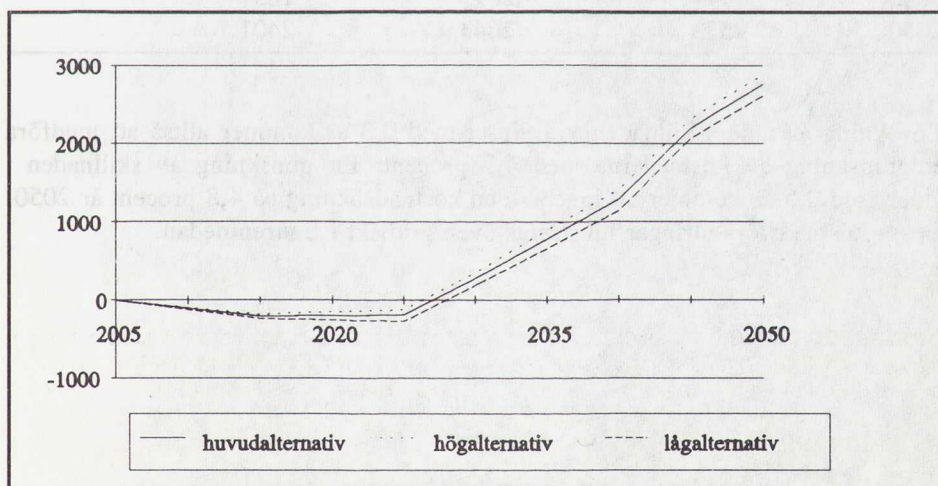

Tabell 11.17 Merkostnader för delning i miljoner kronor. 1995 års penningvärde. Förändringar i andelen gifta män, huvud-, hög- och lågalternativ

År	Huvudalternativ	Högalternativ	Lågalternativ
2005	-7	-7	-7
2015	-208	-178	-238
2025	-189	-107	-271
2030	276	379	169
2035	787	922	644
2040	1288	1449	1117
2045	2200	2332	2058
2050	2758	2887	2626

I högalternativet har andelen gifta män minskat med 9,7 procent. Denna minskning medför en kostnadsökning år 2050 med 4,5 procent. Detta på grund av att besparingen för män med ej pensionerade makar minskar. I lågalternativet ökar andelen gifta män med 5,1 procent. Resultatet blir en minskning av kostnaderna med 4,9 procent år 2050.

Figur 11.17 Merkostnader för delning i miljoner kronor. 1995 års penningvärde. Förändringar i andelen gifta män, huvud-, hög- och lågalternativ

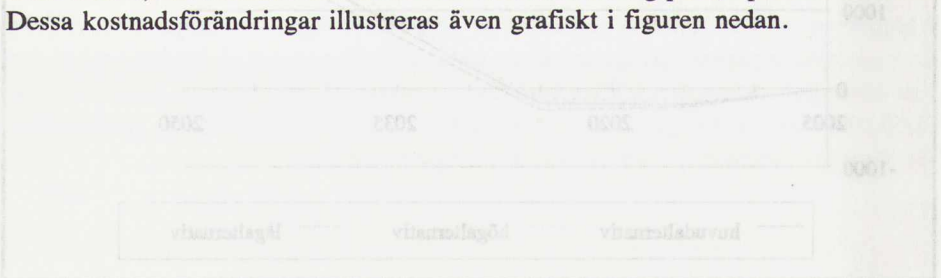
11.6.6 Förändring i ålderskillnaden vid vigsel

Besparingen för andelen män med ej pensionerade makar är även beroende av ålderskillnaden vid vigseln. De senaste 40 åren har skillnaden i vigselålder legat på i genomsnitt 2,7 år. En ökning respektive minskning av denna åldersskillnad kommer att innebära att den besparing som görs på män som är pensionerade men vars makor fortfarande förvärvsarbetar ökar respektive minskar. Enligt tabell 11.8 har skillnaden i vigselålder som lägst varit 2,3 år och som högst 3,0 år. Hur kostnaderna kommer att variera vid dessa åldersskillnader redovisas i tabell 11.18.

Tabell 11.18 Merkostnader för delning i miljoner kronor. 1995 års penningvärde. Förändringar i ålderskillnaden vid vigsel, huvud-, hög- och lågalternativ

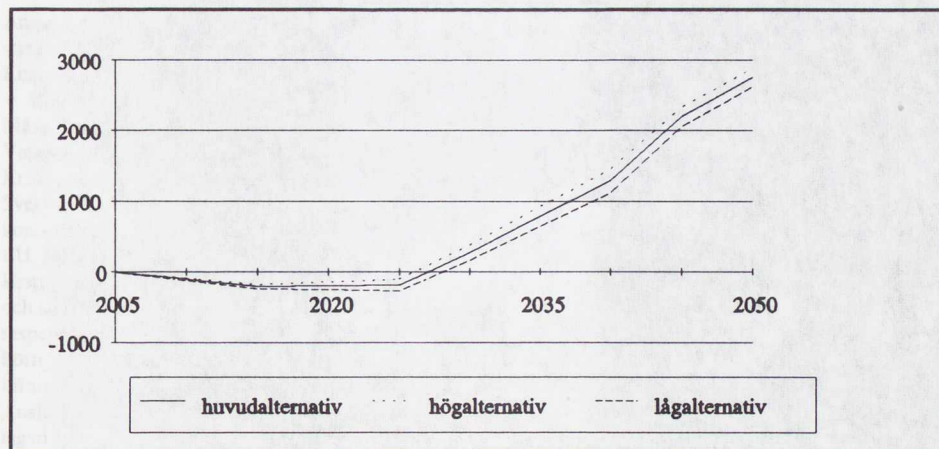
År	Huvudalternativ	Högalternativ	Lågalternativ
2005	-5	-5	-4
2015	-184	-158	-210
2025	-196	-122	-269
2030	216	310	116
2035	677	802	543
2040	1140	1286	986
2045	1971	2095	1837
2050	2523	2643	2401

En ökning av ålderskillnaden vid vigsel med 0,3 år kommer alltså att medföra en minskning av kostnaderna med 4,7 procent. En minskning av skillnaden i ålder med 0,5 år kommer att innebära en kostnadsökning på 4,8 procent år 2050. Dessa kostnadsförändringar illustreras även grafiskt i figuren nedan.

Figur 11.18 Merkostnader för delning i miljoner kronor. 1995 års penningvärde. Förändringar i åldersskillnaden vid vigsel, huvud-, hög- och lågalternativ

Kronologisk förteckning

1. Andra utredningar för den svenska staten
2. Konventionen, fastslagen vid London
3. + Bilagor
4. + Bilagor
5. + Bilagor
6. + Bilagor
7. + Bilagor
8. + Bilagor
9. + Bilagor
10. + Bilagor
11. + Bilagor
12. + Bilagor
13. + Bilagor
14. + Bilagor
15. + Bilagor
16. + Bilagor
17. + Bilagor
18. + Bilagor
19. + Bilagor
20. + Bilagor
21. + Bilagor
22. + Bilagor

Statens offentliga utredningar 1994

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Om kriget kommit... Förberedelser för mottagande av militärt bistånd 1949-1969 + Bilagedel. [11]

Justitiedepartementet

Vapenlagen och EG [4]

Kriminalvård och psykiatri. [5]

Års- och concernredovisning enligt EG-direktiv.

Del I och II. Ju. [17]

Utrikesdepartementet

Historiskt vägval – Följderna för Sverige i utrikes- och säkerhetspolitiskt hänseende av att bli, respektive inte bli medlem i Europeiska unionen. [8]

Anslutning till EU – Förslag till övergripande lagstiftning. [10]

Suveränitet och demokrati

+ bilagedel med expertuppsatser. [12]

Rena roller i biståndet – styrning och arbetsfördelning

en effektiv biståndsförvaltning. [19]

Socialdepartementet

Mäns föreställningar om kvinnor och chefsskap. [3]

Reformerat pensionssystem. [20]

Reformerat pensionssystem. Bilaga A.

Kostnader och individeffekter. [21]

Reformerat pensionssystem. Bilaga B.

Kvinnors ATP och avtalspensioner. [22]

Kommunikationsdepartementet

På väg. [15]

Finansdepartementet

Ändrad ansvarsfördelning för den statliga statistiken. [1]

Sverige och Europa. En samhällsekonomisk

konsekvensanalys. [6]

IK-metoden, m.m. [13]

Kulturdepartementet

Förnyelse och kontinuitet – om konst och kultur
framtiden. [9]

Civildepartementet

Kommunerna, Landstingen och Europa.

+ Bilagedel. [2]

Konsumentpolitik i en ny tid. [14]

Kvalitet i kommunal verksamhet – nationell

uppföljning och utvärdering. [18]

Miljö- och naturresursdepartementet

EU, EES och miljön. [7]

Skoterkörning på jordbruks- och skogsmark.

Kartläggning och åtgärdsförslag. [16]

FRITZES

POSTADRESS: 106 47 STOCKHOLM
FAX 08-20 50 21, TELEFON 690 90 90

ISBN 91-38-13574-4   ISSN 0375-250 X